Asım Bezirci

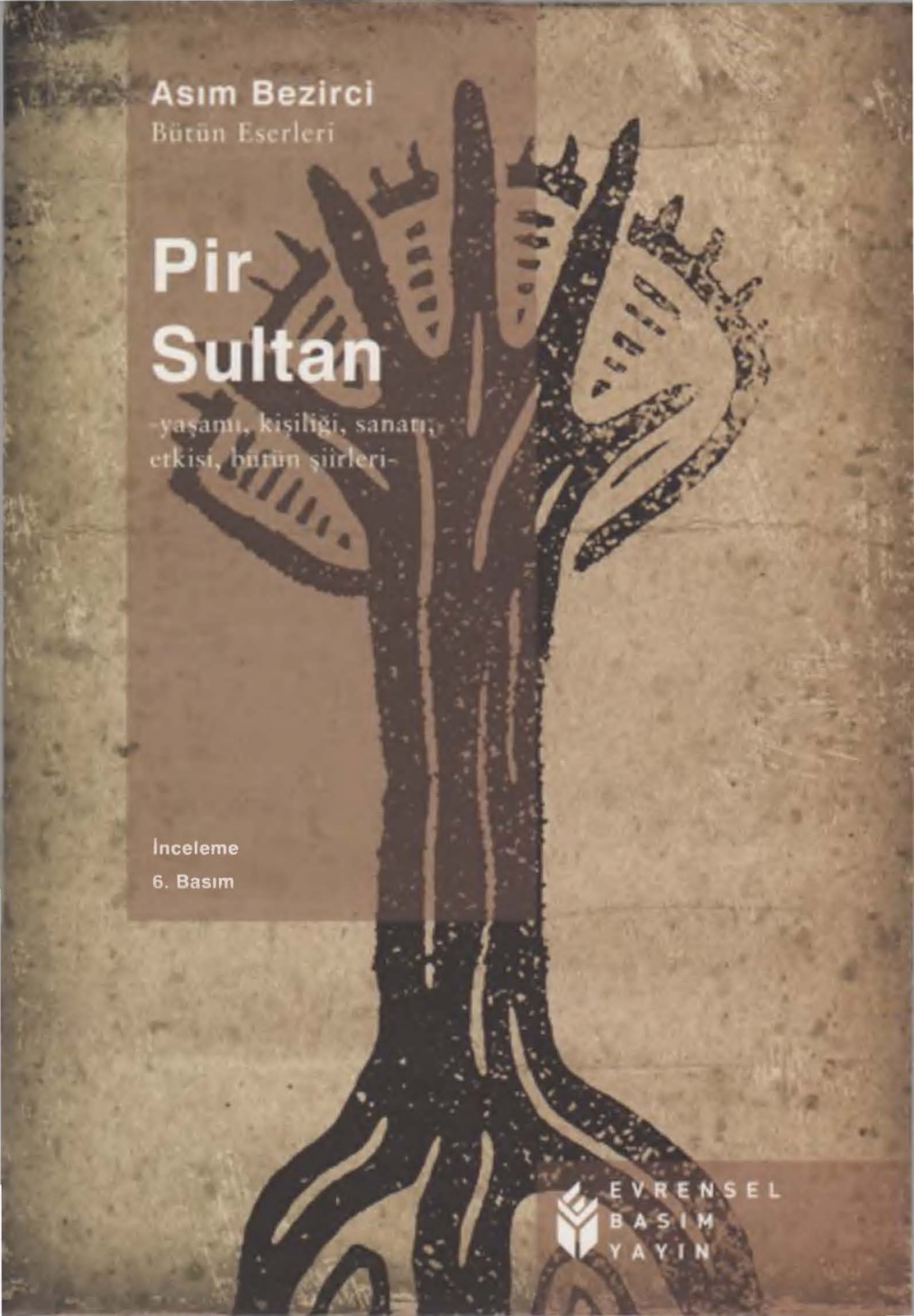
Bütün Eserleri

Pir Sultan

-yaşamı, kişiliği, sanatı, etkisi, bütün şiirleri-

İnceleme

6. Basım

EVRENSEL BASIM YAYIN

EVRENSEL
BASIM YAYIN

Asım Bezirci

Pir Sultan

–yaşamı, kişiliği, sanatı,
etkisi, sözlük, kaynakça ve bütün şiirleri–

Doğa Basın Yayın
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Bulvarı
Kamerhatun Mah.
Alhatun Sk. No: 25
Beyoğlu / İstanbul
Tel: 0212 255 25 46 (pbx)
Faks: 0212 255 25 87
web: www.evrenselbasim.com
e.posta: evrenselbasim@gmail.com

Evrensel Basım Yayın – 39

PİR SULTAN
–yaşamı, kişiliği, sanatı, etkisi,
sözlük, kaynakça ve bütün şiirleri–

Asım Bezirci

Kapak Tasarım
Savaş Çekiç

Kapak Uygulama
Devrim Koçlan

Birinci Basım: Ağustos 1994
İkinci Basım: Ekim 1995
Üçüncü Basım: Ekim 2010

© Evrensel Basım Yayın, 1994

Sertifika No: 11015

ISBN 978-975-7837-41-1

Baskı
Ezgi Matbaacılık
(Sanayi Caddesi Altay Sokak No:10 Çobançeşme - Yenibosna / İstanbul Tel: 0212 452 23 26)

Pir Sultan

–yaşamı, kişiliği, sanatı,
etkisi, sözlük, kaynakça ve bütün şiirleri–

ASIM BEZİRCİ'NİN BÜTÜN ESERLERİNİ YAYINLARKEN...

Edebiyat tarihçisi, eleştirmen, çevirmen ve yazar Asım Bezirci, yetmişi aşkın kitaba imza atmıştır. Bir karınca çalışkanlığı ile ve ince bir sabırla ortaya çıkardığı eserler, kültür dünyamıza yapılmış büyük katkının ifadesidir. Ancak onun katkısını, eserleriyle sınırlı görmek yanılgı olur. Bezirci, eserleri ve çevirilerinin yanı sıra, büyük bir emek vererek başta Nâzım Hikmet olmak üzere, birçok önemli şair ve edebiyatçının eserlerini derleyip basıma hazırlamıştır. Bezirci'nin imza attığı eserler, sahip oldukları zengin içerikleriyle olduğu kadar, Bezirci'nin savunduğu ve geliştirmeye çalıştığı araştırma ve eleştiri yönteminin uygulanmasının örnekleri olmaları bakımından da dikkatle değerlendirilecek niteliktedir. Bezirci'nin katkısını, araştırma ve eleştiri yöntemini kitlelere tanıtmayı bir kültür görevi olarak benimseyen Evrensel Basım Yayın, Asım Bezirci'nin çeviri ve telif bütün eserlerini yayınlıyor.

EVRENSEL BASIM YAYIN'DA YAYINLANANLAR

Eserleri

Bilimden Yana (1963, 4. basım 1995)
Sosyalizme Doğru (1975, 3. basım 1996)
İkinci Yeni Olayı (1974, 5. basım 2003)
Halk ve Sosyalizm İçin Kültür ve Edebiyat (1979, 3. basım 1997)
Orhan Veli (1967, 10. basım 2003)
Nâzım Hikmet (1975, 5. basım 2002)
Orhan Kemal (1977, 5. basım 2003)
Nurullah Ataç (1968, 2. basım 1998)
Sabahattin Ali (1974, 5. basım 1997)
Nezihe Meriç (1999)
1950 Sonrasında Hikâyecilerimiz (1980, 2. basım 2003)
Seçme Hikâyeler (1981, 4. basım 1997)
Seçme Romanlar (1973, 6. basım 2003)
Halkımızın Diliyle Barış (1986, 3. basım 1996)
Şairlerimizin Diliyle Barış (1987, 2. basım 1999)
Türk-Yunan Dostluk ve Barış Şiirleri (1987, 3. basım 2000)

Temele Gül Dikenler (1993, 2. basım 1997)
Güle Dil Verenler (1993, 2. basım 1998)
Abdülhak Hâmit (1982, 5. basım 2000)
Dünden Bugüne Türk Şiiri
(1968, gözden geçirilmiş 2. basım [Kemal Özer'in katkısıyla] 2002)

Çevirileri

Felsefe, Bilim ve Din, *M. Cachin-R. Maublanc* (1992)
Diderot, *André Cresson* (1994)
Halkın Ekmeği (A. Kadir'le birlikte), (1995)
Sosyalizm ve Edebiyat, *Anatoli Lunaçarski* (1998)
Edebiyat Bahçesinde (1992, 1. basım 1998)
Sosyalist Açıdan Toplum, Sanat ve Eleştiri,
G. Plehanov-J. Fréville, (1963, 1. basım 1999)
Demokrasi, Barış, Sosyalizm, *Jean Jaurés* (1966)

DİĞER ESERLERİ

Abdülhak Hâmit'in "Târık Yahut Endülüs Fethi" (1966)
Ahmet Haşim (1967)
Metin Eloğlu (1971)

DİĞER ÇEVİRİLERİ

Üç Hikâye, *Gustave Flaubert* (1955)
Belâlı Yer, *Erskine Caldwell* (1954)
Varoluşçuluk, *J. P. Sartre* (1961)
Seçme Şiirler, *P. Eluard* (A. Kadir'le), (1972)
Yeni Roman, *Alain Robbe-Grillet*, (1981)

İÇİNDEKİLER

Birkaç Söz 15

PİR SULTAN *(İnceleme)*

KİMLİĞİ 23

Pir Sultan Abdal'lar 25
Pir Sultan 26
Pir Sultan'ım Haydar 29
Abdal Pir Sultan 34
Pir Sultan Abdal'lar 35
İkinci Pir Sultan 40

YAŞAMI 41

Halka Göre Pir Sultan'ın Yaşamı 43
Belgelere Göre Pir Sultan'ın Yaşamı 54

SANATI 85

İÇERİK 87

Aleviliğin Çevresinde 87
Aleviliğin Kökenleri 88
Anadolu'da Alevilik 90
Bektaşilik 91
Şiirlerde Alevilik 92
1. Sevgi Şiirleri 93
2. Bağlılık Şiirleri 102
3. Yergi Şiirleri 106
4. Töre Şiirleri 107
Aleviliğin Dışında 108
Doğa 108
İnsan 112
Aşk 114
Ölüm ile Yaşam 116
Ayrılık ile Özlem 117
Toplum 119
Kavga ve Umut 121

BİÇİM 125

Dil 125
Deyiş 128
Koşuk 130
Birim 130
Tür 131
Ölçü 134
Uyak 136

ETKİSİ 140
Etkileme 140
Etkilenme 143

ŞİİRLER *(Derleme)*

ŞİİRLERİ DERLERKEN 153
A – PİR SULTAN'IN ŞİİRLERİ 157
1. Âdemoğlu şu dünyaya gelince 159
2. Agâh olunhey erenler 160
3. Ağlayı ağlayı durma karşımda 161
4. Ala gözlü Şah'tan bir dolu geldi 162
5. Alay alay olmuş gelen turnalar 163
6. Âlemlerin serverisin 164
7. Allah bir Muhammet Ali'dir Ali 165
8. Allah birdir Hak Muhammet Ali'dir 166
9. Amanın eyle mürüvvet 168
10. Arkası yok deme Şah'ım oğlunun 169
11. Arzuladım size geldim 170
12. Âşık senin kıya kıya bakışın 172
13. Âşıkın başına gelmez hâl olmaz 174
14. Aşk ile yürüdük sen pire geldik 175
15. Bağdat'ı Bağdat'ı şirin Bağdat'ı 176
16. Bakmaz mısın yeryüzünde bostana 177
17. Bâtın erlerinden Sultan-ı Server 178
18. Be hey acayip âdem 179
19. Be yârenler be kardaşlar 180
20. Ben dervişim dersin dava kılarsın 181
21. Ben hocamdan böyle aldım dersimi 183
22. Benim aslım Horasan'dan Hoy'dandır 184
23. Bir kişi Hakk'ın emrinde olmasa 186
24. Bir nefescik söyleyeyim 187
25. Bir servi dalında kaldı nazarım 189
26. Birlik makamında bir güzel gördüm 190
27. Biz bunda bülbüllük eylemeyiz 191
28. Bizden selâm olsun sofu canlara 192
29. Bizim içtiğimiz dolu 194
30. Bizlere bu dolu Ali'den geldi 195
31. Bu dünyada benim gönül verdiğim 196
32. Bu gece seyrimde bir eri gördüm 198
33. Bu yıl bu dağların karı erimez 200
34. Bu yolun ilerisi Hak'tır 201

35. Bülbül olsam gül dalında şakırım 202
36. Bülbül olsam varsam gelsem 204
37. Çekilip Kırklar'a vardık 206
38. Çektiğim cevr ü cefâyı 207
39. Çevrilip çevrilip üst ü yanımda 208
40. Çok dedelik gördüm sarı kürkünde 210
41. Çok şükür olsun Hüdâ'nın demine 211
42. Dağdan kütür kütür hezen indirir 211
43. Deli gönül inil inil inleme 213
44. Derdim çoktur kangısına yanayım 214
45. Derdimi yandığım kınamayasın 216
46. Derildi ayn-ı cem kuruldu erkân 217
47. Dinleyin âşıklar benim sözümü 218
48. Dün gece seyrimde ben bir er gördüm 219
49. Dünyadan el çek ey divâne gönlüm 220
50. Eğer gözlü isen dizil katara 221
51. Eksiğim aldım da meydana geldim 222
52. Eksiğim aldım da meydana geldim 223
53. Eksikliğim aldım dergâha geldim 224
54. Elif'tir doksan bin kelâmın başı 225
55. Emanet âlemde âdem bir güldür 228
56. Emek çektim bir ev yaptım erenler 229
57. Enelhak dedik de çekildik dâra 230
58. Erenlere eş olayım 232
59. Erenlerin erkânına yoluna 233
60. Erenlerin gülü canların canı 235
61. Erler himmet eylen niyaz eyleyim 235
62. Evvel bu dergâhtan kısmet 237
63. Evvel baştan bu dünyaya 238
64. Evvel ikrâr verip belî diyenler 239
65. Evvelin evveli Muhammet Ali 240
66. Ey benim divane gönlüm 241
67. Ey benim sarı tamburam 242
68. Ey erenler çün bu sırrı dinledim 243
69. Ey gönül bülbülleri 244
70. Ey Yezit bizlerde kılu kal olmaz 245
71. Felekler zuhûr olalı 246
72. Gafil olman hey erenler 246
73. Gece gündüz arzumanın Kerbelâ 248
74. Gece gündüz yalvarırım pirime 249
75. Geçemezsin deli gönül geçilmez 250
76. Gel benim sarı tamburam 253
77. Gel beri gel şu meydanı bilirsen 254
78. Gel gönülnazar kıl merdanelere 255
79. Gel güzelim kaçma benden 256
80. Gel güzel yola gidelim 259
81. Geldik dârına duşlandık 260

82. Gelin canlar bir olalım 261
83. Gelin yiyelim içelim 262
84. Gelsin ikrârına belî diyenler 263
85. Gerçek âşıklara salâ denildi 264
86. Gezdim seyrettim dünyayı 265
87. Giden kimdir kimden haber alayım 266
88. Gidi Yezit bize Kızılbaş demiş 269
89. Gittim seyreyledim felek içini 271
90. Gitme giden gitme sual sorayım 272
91. Gönül gel karardan aşma 273
92. Gönül ne durursun elden geldikçe 275
93. Gönül ne yatarsın gaflet içinde 276
94. Gönül pervaz edip gökte dönüncek 277
95. Gündüz hayalimde gece düşümde 279
96. Güzel âşık cevrimizi 281
97. Güzel âşık sana bir sualim var 285
98. Güzel Şah'ım çok yerlerden görünür 286
99. Hak Muhammet Ali Haydar 287
100. Hak Muhammet Ali geldi dilime 288
101. Hak nasip eylese dergâha varsam 290
102. Hakikat bir gizli sırdır 294
103. Haktan inâyet olursa 295
104. Hasretinle beni uryan eyledin 296
105. Hayali gönlümde yadigâr kalan 297
106. Hazret-i Şah'ın avâzı 298
107. Her sabah her sabah Anka-yı devran 300
108. Hey erenler bir hayale uğradım 301
109. Hıdır Paşa bizi berdâr etmeden 302
110. Hiç bilmedim sabahta sarı neden 304
111. Hocam bana ilimleri sorarsa 305
112. Horasan'dan kalktı sökün eyledi 307
113. İki nokta üç hurufun sahibi 308
114. İndim Koç Baba'yı tavâf eyledim 309
115. İsm-i âzam duasıdır 310
116. İsa Peygamber'e Hakk'a buyurdu 312
117. İşitip âvâzın ben de varayım 313
118. Kaadir Allah kula ihsan ederken 314
119. Kahpe felek sana n'ettim n'eyledim 315
120. Kalbi kara kalleş sofu 316
121. Kanber kafadan güderdi devesin 317
122. Karşı karşı karlı dağlar 318
123. Kerbelâ Çölü'nden bir koyun geldi 319
124. Kırklar meydanında erkân isteyen 321
125. Koca başlı koca kadı 323
126. Koyun beni Hak aşkına yanayım 324
127. Kur'an yazılırken Arş-ı Rahman'da 325
128. Medet senden medet ey mürvet kânı 326

129. Mevlâ çün yarattı Ahmet'i nurdan 227
130. Mihman olmuşum delmişim 329
131. Muhammet Ali'nin eli değil mi 330
132. Muhammet Mehdi'nin Hak sancağını 331
133. Muhammet neslinden şunda kim kaldı 332
134. Musahipten özün seçen musahip 335
135. Mürşide varmağa tâlip olursan 336
136. Ne zâlimdir ne gaddardır ne bedkâr 337
137. Ol benim Şah'ımı 338
138. Önüme bir çığır geldi 339
139. Öt benim sarı tamburam 341
140. Pir Sultan'ım şu dünyaya 342
141. Pirim bana ismini bağışladı 343
142. Sabahtan dergâha vardım 344
143. Sabır kıla kıla canıma yetti 345
144. Sefâsına cefâsına dayandım 346
145. Sevda çekmek şanlarıdır 347
146. Seyran ettim erenlerin demini 348
147. Seyyah olup şu âlemi gezerim 349
148. Seyyah olup şu âlemi gezerken 350
149. Sofu mezhebimi neden sorarsın 351
150. Sordum sarı çiğdeme 353
151. Sultan Nevrûz günü cemdir erenler 355
152. Sultan Ali'ın bir iş geldi başıma 356
153. Şah-ı Merdan kullarıyız 357
154. Şah'ın illerinden gelen turnalar 358
155. Şah'ın nuru musun ey canlar canı 359
156. Şecaatin varsa kalbinde sakla 360
157. Şimdi bizim aramıza 361
158. Şu karşıki karlı dağı gördün mü 362
159. Şükür bizi bu meydana 364
160. Tâlibin özünü halleyle pişir 365
161. Tarikata ikrâr verdim 366
162. Türap olup düştüm toza 367
163. Uğruma bir çığın düştü 369
164. Uyurken üstüme geldi erenler 370
165. Uyur idik uyardılar 372
166. Üfürdüm çırağı yandıramadım 374
167. Vefat ettim şu dünyadan 376
168. Viran bahçelerde bülbül öter mi 377
169. Yas ve matem günü derdim yeniler 379
170. Yemen illerinden beri gelirken 380
171. Yine dosttan haber geldi 382
172. Yine ılgıt ılgıt yeller esince 384
173. Yine ılgın ılgın yeller esince 385
174. Yine tamam oldu senenin başı 386
175. Yine yeşillendi dağlar 387
176. Yüksek isem ben gönlümü indirmem 388

177. Yükseklerden alçaklara indim ben 389
178. Yürü bire Çiçek Dağı 390
179. Yürü bire Hıdır Paşa 391
180. Yürü bire kahpe felek 392
181. Yürü bire yalan dünya 393
182. Zâhir bâtın On'ki İmam aşkına 394

B – KUŞKULU ŞİİRLER 395

183. Benim Hakk'a münacaatım 397
184. Bir gece Muhammet evde yatarken 397
185. Bir gül ile gülistan seyrettim 398
186. Bir kişi özünde ikilik olsa 400
187. Çoktan beri yollarını gözlerim 402
188. Deli gönül bulanmışsın ne acep 405
189. Derilmemiş Hak cemine varınca 406
190. Gelin özümüze sitem edelim 408
191. Hazret-i Ali'nin devri yürüye 409
192. Hû erenler bir müşkülüm var benim 410
193. Lânet olsun sana ey Yezit Pelit 411
194. On İki İmam'a uyanlardanız 412
195. Sabah seherinde niyaza geldim 413
196. Seyran edip şu âlemde gezerken 416

C – PİR SULTAN'LA İLGİLİ ŞİİRLER 417

197. Dün gece seyrimde coştuydu dağlar 419
198. Karşıda görünen ne güzel yayla 420
199. Kul olayım kalem tutan eline 421
200. Bize de Banaz'dan Pir Sultan derler 422
201. Bir arzuhal yazdım gül yüzlü Şah'a 424
202. Çıktım yücesine seyran eyledim 424
203. Fetva vermiş koca başlı Kör Müftü 425
204. Ben de şu dünyaya geldim giderim 426
205. Banaz'dan sürdüler bizi Sıvas'a 427
206. Hızır Paşa bizi berdar eyledi 428
207. Yeşil başlı ördek göllere uçtu 429
208. Şu kanlı zalimin ettiği işler 430
209. Kurtulmadık Yezit'lerin zulmünden 431

SÖZLÜK 433

KAYNAKÇA 457

Pir Sultan (Abdal) Üstüne Yazılmış Kitaplar 457
Pir Sultan (Abdal) ile Dolaylı Olarak İlgili Yardımcı Kitaplar 458
Dergilerde Çıkmış Yazılar 459
Gazetelerde Çıkmış Yazılar 461

BİRKAÇ SÖZ

Şimdiye dek Abdülhak Hâmit, Tevfik Fikret, Ahmet Haşim, Nâzım Hikmet, Orhan Veli, Edip Cansever ile Metin Eloğlu'na ilişkin geniş ve başka şairlere ilişkin dar kapsamlı birtakım incelemeler yazdım. Böylece, aşağı yukarı, yüzyıllık bir süre içinde ortaya çıkmış Tanzimat, Servet-i Fünun, Fecr-i Âti, Toplumcu Gerçekçilik, Garip, İkinci Yeni gibi akım ya da takımların önde gelen şairlerini değerlendirmeyi denedim. Fakat yedi yüzyıllık halk şiirimizin hiçbir şairi üstüne bir çalışma yapmadım. Oysa, eskiden beri, halk şiirinin önemine inanıyordum. Nitekim, geçen yıl hazırladığım *Türk Halk Şiiri* adlı henüz basılmamış kitabımın başında şöyle demiştim:

"Halk kültürü, ulusal kültürün en önemli, en verimli kaynaklarından biridir. Halk şiiri ise bu kaynağın en etkin, en yaygın kollarındandır. Bundan ötürü, halk yığınları onu yüzyıllarca gözü gibi korumuş, kulaktan kulağa ve kuşaktan kuşağa aktararak bugünlere getirmiştir. Fakat geçmişte Osmanlı yöneticileri ve aydınlarınca, o, hep hor görülmüş, gölgeye itilmiştir. Neyse ki, Cumhuriyet döneminde –uluslaşma süreciyle birlikte– gitgide değeri kavranmaya başlanmıştır. Gelgelelim, bu kavrayış da hâlâ yeterli derinlik ve genişliğe varmış değildir."

* * *

Bu düşünce herkesten çok beni bağlamalıydı. Çünkü, derinlik ve genişlik bir yana, halk şiiri üstüne küçük bir denemem

bile yoktu! Kuşkusuz, bu yokluğun bazı kişisel gerekçeleri vardı, ama bunlar beni avutmaya yetmiyordu.

Pir Sultan konusuna öncelikle bu duyguyu yenmek için girdim. Ama, açık konuşayım, ortaya koyduğum ürün, sözü geçen yetersizlikten kurtaracak mı beni, kestiremiyorum.

Yunus Emre, Karacaoğlan, Köroğlu ve Dadaloğlu gibi Pir Sultan da halk şiirinin doruklarından sayılıyor. Ayrıca, Alevi-Bektaşi edebiyatının da en iyi şairi olduğu söyleniyor. Gelgelelim, onunla ilgili kesin bilgiler –ne yazık ki– incir çekirdeğini doldurmuyor! Ne zaman, nerede doğmuş/ölmüş, ne iş tutmuş, hangi illeri dolaşmış, kimlerle düşüp kalkmış, çoluk çocuğunun adları neymiş, başından neler geçmiş? Bunlar gibi daha birçok şeyi gereğince öğrenmemizi sağlayacak verilerden yoksunuz. Kırık dökük belgelere, şairi bellisiz şiirlere, hatta efsanemsi söylentilere dayanmak durumundayız.

Pir Sultan, bizden dört yüzyıl önce yaşamış. Ardından aynı adı kullanan altı Alevi şair daha gelmiş. Zamanın durmayan eli, hepsini bir teknede yuvarlayıp yoğurmuş. Yaşamları gibi kimliklerini de birbirine karıştırmış. Üzerlerine de yılların gitgide kalınlaşan tozlarını serpmiş. Öyle ki, gün gelmiş, onları hem birbirinden, hem de Pir Sultan'dan ayırmak çetin bir sorun olmuş.

"Ya şiirleri?" diyeceksiniz. Onlar da çağdan çağa, cönkten cönge az çok değişmiş, öbür şairlerinkiyle kucaklaşmış. Öte yandan, halk şiirinin genellikle sözlü bir edebiyat türü olması, egemen/aydın çevrelerce küçümsenmesi de onların yazılı kaynaklara geçmesini kısıtlamış. Kulaktan kulağa iletilirken yer yer başkalaşıp bozulmasına yol açmış.

Pir Sultan da bu acı sonuçtan kurtulamamış. Üstelik, sevilip sayılan örnek bir sanatçı olduğundan, izleyicileri türemiş, adaşlarıyla başka şairlerin bazı ürünleri de O'na mal edilmiş. Sonunda, bütün bu karışma ve değişmeler, kimi yazarlarca "Pir Sultan geleneği" denilen bir yamalı bohçada toplanmış.

Bundan dolayı kendisi gibi eseri için de tutarlı çözümlemelere, doğru yargılara, sağlam yorumlara varmak zorlaşmış. Buna girişmek, üstünde çukurlar bulunan karanlık bir alanda yürümeye benzemiş.

* * *

Doğrusu, kolay yolu tutmayıp böyle zorlu, tehlikeli bir yürüyüşe kalkışırken pek tedirgindim: Yanılmak, başarısızlığa uğramak olasılığı büyüktü. Öyleyken, yolumdan dönmedim. Eksik bilgileri, çelişik kaynakları, uyumsuz yargıları nesnelce eleştirip aşarak Pir Sultan'ı öteki şairlerden ayırmanın, karışıklık ve tutarsızlıklardan kurtarmanın gereğine inanıyordum. Değerli şairi kuşatan yoğun sisi –yeni bir atılım ve yaklaşımla– dağıtmak, hiç olmazsa, azaltmak istiyordum.

Elbette, tasarlamayla gerçekleştirme her zaman atbaşı gitmez. Ola ki ben de, bütün çabalarıma karşın –geçmişten gelen engeller yüzünden– arada bir tökezlemiş, belki de düşmüşümdür.

Olsun! Karanlığı delerek ışığa ulaşmak için bunu göze almaktan başka çıkar yol var mı?

A. B.
Mart 1986

Ustam, dostum,
değerli sanatçı,
güzel insan
RUHİ SU *için*

PİR SULTAN

(İnceleme)

Kimliği

PİR SULTAN ABDAL'LAR

Doğrusunu söyleyeyim, şimdiye değin bir tek Pir Sultan Abdal olduğunu biliyordum: Hızır Paşa'nın astırdığı büyük halk şairi. Meğerse aynı adı taşıyan altı şair daha varmış! Pir Sultan üstüne çalışmaya başlayınca öğrendim bunu. İbrahim Aslanoğlu'nun kitabında[1] açıklandığına göre, bu şairler bugüne dek 'bir tek kişi' olarak görülmüşler! Nitekim Sadettin Nüzhet, Pertev Naili Boratav, Abdülbaki Gölpınarlı, Ali Balım, Cevdet Kudret, Selâmi Münir Yurdatap, Cahit Öztelli, Memet Fuat, Ahmet Köklügiller vb. değerli araştırmacılar/incelemeciler, adları ve yaşamları gibi onların ürünlerini de birbirine karıştırmışlar. Oysa, yaşamları, kişilikleri ve şiirleri kadar çağları da değişik şairlermiş bunlar...

Onları tek tek bir şair gibi görmek birtakım tutarsızlıklara yol açıyor. Buna karşı Sabahattin Eyuboğlu ve İlhan Başgöz ile Mehmet Bayrak ve Atilla Özkırımlı gibi onları pamuk ipliğiyle birbirine tutturup 'Pir Sultan geleneği' şemsiyesi altında toplamaya çalışmak da sözü geçen tutarsızlıkları gidermeye yetmiyor.

Örneğin, söz konusu şairlerden biri kendini şöyle tanıtıyor:

Pir Sultan Abdal'ım destim dâmende
İsmim Koca Haydar neslim Yemen'de

Bir başkası şöyle diyor:

Bize de Banaz'da Pir Sultan derler
Bizi kem kişi de bellemesinler

Bir başkası şunu söylüyor:

Benim aslım Horasan'dan Hoy'dandır
Kırklar olduğun Kanber de yandadır

1 İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, 1984, Erman Yayınevi.

Bir başkası ise adının Halil İbrahim olduğunu bildiriyor:

Pir Sultan Abdal'ım benim penahım
İsmimi sorarsan Halil İbrahim

İşte birbirini tutmayan üç ayrı açıklama... Bunlardan hangisi doğru? Hangisi gerçek Pir Sultan'ın?

Bunlara benzer öbür uyumsuz örnekler değişik, hatta çelişik yorum ve değerlendirmelere kaynak olmuş şimdiye kadar. Daha da kötüsü aynı adı taşıyan kimi küçük/zayıf şairlerin ürünleri de büyük/güçlü bir sanatçı olan Pir Sultan'a mal edilmiş yıllar yılı. Bir karşı çıkan olmazsa, daha da edilecek...

Onun için, artık bu şairleri birbirinden ayırmak zorundayız:

Pir Sultan, Pir Sultan'ım Haydar, Abdal Pir Sultan, Pir Sultan Abdal (I), Pir Sultan Abdal (II), Pir Sultan Abdal (III), Pir Sultan Abdal (IV), ikinci Pir Sultan...

Acaba, hepimizin bildiği, Sıvas'ta asılan ünlü şair bunlardan hangisi? Bunu belirlemek her birini tanımayı gerektiriyor.

PİR SULTAN

Benim üstünde durmayı amaçladığım bunlardan birincisi. Asıl Pir Sultan Abdal o. Fakat şiirlerinde 'Pir Sultan Abdal' değil, 'Pir Sultan' tapşırmasını (mahlasını) kullanıyor. Üstelik, yalnızca hemşehrileri Ali İzzet ile Âşık Veysel değil, birtakım halk/Alevi şairleri de aynı adla anıyorlar onu. Örneğin, çoğunlukla kızı Sanem'e, kimilerince de oğlu Pir Mehmet'e yahut (Sanem'in kızı) Elif'e mal edilen bir ağıtta adı 'Pir Sultan' diye geçiyor:

...
Pir Sultan kızıydım ben de Banaz'da
Kanlı yaş akıttım baharda yazda
Dedemi astılar kanlı Sıvas'ta
Darağacı ağlar Pir Sultan deyü
(C. 197)

Bu parçadan, Pir Sultan'ın Banazlı olduğu ve Sıvas'ta asıldığı anlaşılıyor.

Pir Sultan'ın soyundan geldiğini söyleyen çağımız şairlerinden

Banazlı Mustafa Şimşek ile Âşık Nuri de ondan 'Pir Sultan' diye söz ediyorlar:

Ali ile gezer idin sırlarda
Hatem ile balkıyordun nurlarda
Senin gibi hiç yoğudu illerde
Arzuladım geldim Pir Sultan diye[2]
(Mustafa Şimşek)

Banazlı Nuri de Mevlâna kulu
Hıdır'ın dertleri sinemde dolu
Kölelerin olam Yenihan yolu
Söyle Pir Sultan'ım nerde bulunur[2]
(Âşık Nuri)

Kendisini seven, izleyen, pir/dede sayan kimi şairler de yüzyıllardır ona hep 'Pir Sultan' diye sesleniyorlar. Kul Himmet, Kalender Abdal, Âşık Mehmet, Âşık Kerem, Âşık Mansur, Deli Boran, Âşık Veli, Küstahoğlan, Pir Yakup ve Kul Şükür'den aktarılan şu parçalar buna birer örnektir:

...
Niyaz kılın Pir Sultan'a pirime
Her kul dayanır mı böyle zulüme
Zayıf Yusuf melhem etsin yarama
Göremedim pirimi dertliyim dertli[3]
(Kul Himmet)

Kalender yok bu sözümün hatası
Beş harftendir âşıkların futası
Üç âşıkır cümle âşık atası
Hatayi Kul Himmet Pir Sultan geldi[4]
(Kalender Abdal)

...

2 Cengiz Tuncer, "Pir Sultan Abdal'ın Hikâyesi", Akşam, 4.7.1966/Tahir Kutsi Makal, "Banazlılar Anlatıyor, Pir Sultan Abdal" Son Havadis, 3.10.1977.

3, 4 Cahit Öztelli, Pir Sultan'ın Dostları, 1984, sf. 22, 29.

Hatayi'nin Kul Himmet'in postundan
Pir Sultan'ın yerin almış destinden
Sermayesin tutmuş kârın üstünden
Muhabbet deminden Âşık Hüseyin[5]

(Kul Mehmet)

...

Sefil Kerem arzulayıp gelirse
Sultan Hatayi'den destur alırsa
Koca Pir Sultan'ı her kim görürse
Muharrem gününde Aşur ayında[6]

(Âşık Kerem)

...

Mansur'um alnıma yazıldı yazı
Pir Sultan'ın hayfın alır Sıvaslı
Gayet sevaplıdır vakit namazı
Cemaat olup da kılmanın vaktı[7]

(Âşık Mansur)

...

Âdemi şar etti şarına girdi
Pir Sultan'ın hayfın alır Sıvaslı
Ervâhı hür olan çok hüner gördü
Gönül aşk atına biniyor bindi[8]

(Deli Boran)

Yardan mı ayrıldın nedir firkatin
Çık Yıldızdağı'na bir sema tutun
Orda Pir Sultan var ervâh-ı zâtın
O seni geçirir coşkun sellerden[9]

(Âşık Veli)

5 A.g.e., sf. 224.

6, 7, 8 Cahit Öztelli, "Pir Sultan Abdal İçin Neler Söylemişler?", Sivas Folkloru, Şubat 1974.

9 İbrahim Aslanoğlu, Âşık Veli, 1984, sf. 24.

Küstahoğlan eydür öğüt alalım
Koca Pir Sultan'a şakirt olalım
Tuttuğumuz eli Ali bilelim
Muhammet'e ümmet Ali'ye tâlip et bizi[10]
(Küstahoğlan)

Hatayî Kul Himmet düvazimamdır
Âşıklar medhin eder bir zaman
Nesiini Pir Sultan sahip zamandır
Gözlerimiz yolda kaldı bir zaman[11]
(Pir Yakup)

Pir Sultan'ım eyder sen bir velisin
Kokmak için On'ki İmam gülüsün
Kul Şükür der Abdal Musa Ali'sin
Bağlayıp da devin kendin çözelden[12]

Pir Sultan'ın adı gibi yaşamı, kişiliği ve sanatı da öbür şairlerden ayrıdır. Bunu sonraki bölümlerde ele alacağım.

PİR SULTAN'IM HAYDAR

Pir Sultan'ım Haydar'ın kimliği pek bilinmiyor. Gerçi bazı incelemeciler, onun hem Divriği ile Kemaliye arasında Sarıçiçek Yaylası'nda türbesi bulunan Koca Haydar'la, hem de Pir Sultan ve Pir Sultan Abdal'la aynı kişi olduğunu öne sürüyorlar.[13] Gelgelelim, şiirlerin çözümlenmesi bunu doğrulamıyor; tersine, Pir Sultan'ım Haydar'ın Merzifon (Amasya) ya da Çorum yöresinden olduğuna ilişkin ipuçları veriyor. Nitekim, birkaç şiirde, Merzifon'da Çeçbeli'nde oturan Urum Hoca ile Çorum'un Osmancık ilçesinde tekkesi bulunan Koyun Baba'dan söz açılıyor:

10 Ziya Gürel, Hak Âşıklarından Deyişler, 1980, sf. 169-170.
11 Ziya Gürel, Hak Âşıklarından Deyişler, 1980, sf. 169-170.
12 İbrahim Aslanoğlu, "Bu da Bir Başka Pir Sultan mı?", Türk Folkloru, Ocak 1986.
13 Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdal, 1983, sf. 30.

Kalktı Horasan'dan sökün eyledi
Mekânın Çeçbeli gez Urum Hoca
Pirim Hacı Bektaş nazar eyledi
Dört yanın kasaba gez Urum Hoca[14]
...

Ayrıca, Pir Sultan'ım Haydar'ın şiirlerinde Keskin'deki Hasan Dede Tekkesi'nin de adı geçiyor. Buna karşılık, Banaz ile Sıvas'tan hiç söz edilmiyor. Üstelik, Sıvas çevresinde düzenlenmiş cönklerde de şairin adına rastlanmıyor. Ancak, Vahit Lütfü Salcı'dan Cahit Öztelli'ye kalan ve Trakya'da derlenen cönklerde şiirlerine yer veriliyor. Bu da, onun Merzifon'dan Rumeli'ye geçtiğini ve uzun süre orada yaşadığını varsaymaya götürüyor bizi. Bazı şiirlerin çözümlenmesi de bunu pekiştiriyor: Pir Sultan'ım Haydar, Ankara'dan yola çıkarak Çiçek, Engürü, Denek ve (Edirne'deki) Tanrı Dağları'nı aşarak Otman Baba ile Seyit Ali Sultan tekkelerine vardığını söylüyor:

Ankara'dan çıktım sabah namazı
Bize yol vermiyor aşmağa dağlar
Yetiş Seyit Battal Hüseyin Gazi

...
Yine kırcılandı dağların karı
Kış tutmuş iniler Küre'nin beli

...
Çıplak Ali ile Haydari Sultan

...
Hasan Dede'm Yöğrük Kulu nerdesin

...
Denek Dağı'nda yatan Yediler Kırklar

...
Çiçek Ana ile Hürü Melekler
Bize yol vermiyor aşmağa dağlar

Yukarıdaki dizelerde adı geçen Denek Dağı Ankara'ya bağlı Keskin'de, Küre Beli Çorum'dadır. Çıplak Ali ve Haydari Sultan Keskin yakınında *Beyrek* Dağı'nda, *Çiçek Ana Kırşehir'de Çiçek* Dağı'nda, Yöğrük Kulu Irmak yakınında, Seyit Battal Eskişe-

14 İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, 1984, sf. 387.

hir'de Seyitgazi Türbesi'nde yatmaktadırlar.

Pir Sultan'ım Haydar Alevi-Bektaşi ulularından olup Kızıl Deli diye de adlandırılan Seyit Ali'den sevgi ve övgüyle söz ediyor:

...
Tanrıdağ koruna çökmüş oturur
Yıldızları ayağına getirir
Bir avuç toprakla hudut geçirir
Kırklar'ın serdarıdır Kızıl Deli[15]

Hızır Lâle/Lala adıyla da anılan ve Derun Abdal, Kazak Ahmet, Derviş Kasım, Sadık Abdal, Viranî, Zarifî gibi şairlerce de övülen Seyit Ali Sultan, Horasan erlerinden Seyit Hüseyin Ata'nın oğludur. Kimi kaynaklara göre[16] XIV. yüzyılda (doğumu H. 710/M. 1310, ölümü H. 805/M. 1402), kimilerine göre[17] XIV. yüzyılın sonları ile XV. yüzyılın başlarında, kimilerine göre[18] de XVI. yüzyılda yaşamıştır. Yunanistan'ın Batı Trakya bölgesinde Dimetoka'da Kızıldeli Çayı yanında dergâhı ve Sofulu'da mezarı vardır. Bir söylentiye göre Seyit Rüstem Gazi (ölümü 1461) ve Emir Sultan gibi alperenlerle Yıldırım Bayezid (1389-1402) döneminde Gelibolu ve Rumeli'nin fethinde bulunmuştur. Bir başka söylentiye göre ise Balım Sultan'la (ölümü 1516) aynı çağda yaşamıştır.

Pir Sultan'ım Haydar bir başka şiirinde de yine Kızıl Deli'nin adını saygıyla anıyor ve Kazova'daki bir çarpışmaya değiniyor:

Geldi Kazova'yı duman bürüdü
Kara kâfirlerin yağı eridi
Allah Allah deyip Kırklar yürüdü
Kırklar'a serçeşmesin pirim Ali
Cümlemizden ulusun Kızıl Deli[19]

Kazova, Turhal'la Tokat arasında Yeşilırmak Vadisin'de bir

15 A.g.e., sf. 397.

16 Bedri Noyan, Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli Sultan) Vilayetnamesi, 1991, sf. 5.

17 Ahmet Yaşar Ocak, Bektaşi Menakıbnamelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri, 1983, sf. 12/Atilla Özkırımlı, Toplumsal Bir Başkaldırının İdeolojisi, Alevilik-Bektaşilik, 1985, sf. 151.

18 Vasfi Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Antolojisi, 1968, sf. 168/Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdal, 1983, sf. 465.

19 İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, sf. 396.

düzlüktür. Şah İsmail'in halifelerinden Nur Ali 1512'de Çorum, Yozgat, Amasya, Tokat yöresinde bir ayaklanma düzenler. Yularkıstı Sinan Paşa'yı Kızılhisar'da yener, Kazova'yı ele geçirir. Fakat Göksu'da Mehmet Ağa'ya yenilir. 1525'te Baba Zünnûn Bozok'ta başkaldırır, Hurrem Paşa'yı yenerek Tokat'a yürür, Kazova'ya girer. Baba Zünnûn ayaklanmasını Donuz Oğlan, Yenice Bey, Atmaca, Kalender Çelebi, Düzmece Şah İsmail vb. Alevi ayaklanmaları izler. Kalender Çelebi 1526'da Behram Paşa'yı Kazova'da yener.

Belki de Pir Sultan'ım Haydar ve Kızıl Deli yenilgiyle sonuçlanan bu hareketlerden herhangi birine katılmış yahut tanık olmuş, sonra Rumeli'ye geçmiş yahut geçmek zorunda kalmıştır, yani ya kaçmış ya da sürgün edilmiştir. Aşağıdaki dörtlükte bunu anlatmış olmalıdır:[20]

Kırklar Rumeli'nde mekân tuttular
Makamlar açtılar çerağ yaktılar
Bütün kâfirleri dine çektiler
Kırklar'a serçeşmesin pirim Ali
Cümlemizden ulusun Kızıl Deli[21]

Pir Sultan'ım Haydar, birkaç şiirinde Kırklar'ın Rumeli'de "mekân tuttuğunu, makamlar açıp çerağ yaktığını, kâfirleri dine çektiğini" söyledikten sonra halkı "din aşkına kılıç çalmaya, İmamlar'ın öcünü almaya" çağırıyor:

...
Yeryüzünü kızıl taçlar bürüye
Münafık olanın bağrı eriye
Sâhib-i zamanın emri yürüye
Mehdî kim olduğu bilinmelidir[22]
...

20 Atilla Özkırımlı da Pir Sultan Abdal'la ilgili incelemesinde (sf. 34) bunu olası görüyor. Fakat XIV. yüzyılın sonu ile XV. yüzyılın başlarında yaşadığını öne sürdüğü Kızıl Deli'nin XVI. yüzyılda gerçekleşen bir ayaklanmada nasıl yer alabildiğini açıklamıyor.

21 İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, sf. 396.

22 A.g.e., sf. 396.

Buna benzer dizelerden Pir Sultan'ım Haydar'ın Rumeli'deki Bedrettinli Alevilerle birtakım hareketlere katıldığı-yakınlık duyduğu çıkarılmaktadır.[23] Belki de bunlar Aziz Mahmut Hüdai Efendi'nin I. Ahmet'e (1603-1617) gönderdiği mektupta değindiği hareketlerdir. Mektupta Bedrettinlilerin Rumeli'de Kızılbaşlarla birlik olduğu bildirilmekte, işledikleri suçlar belirtilmekte ve onların durumlarını Hızır Paşa'nın iyi bildiği vurgulanmaktadır.[24]

Burada adı geçenin 1603'te Tuna Muhafızı, 1606'da Budin Muhafızı olan ve 1608'de ölen Hızır Paşa olduğu sanılıyor. Naima Tarihi'nde bu Paşa'nın Bursa'da türeyen eşkiyayı (Kalenderoğlu) batırmak üzere Üsküdar'a çıktığı açıklanıyor.[25]

Pir Sultan'ım Haydar'ın bu Paşa'yla ilişkisi ve ne zaman memleketine döndüğü bilinmiyor. Fakat Şah Abbas'la (1587-1629) ilgili bir şiirinden, onunla çağdaş olduğu anlaşılıyor.

...
Merdindendir deli gönül merdinden
Ala Dağ'dan Şah Abbas'ın yurdundan
Kanlı yaş akıttım Şah'ın derdinden
Acep Şah'a giden yollar bu m'ola[26]

...

Şiirlerinde çoğunlukla 'Pir Sultan'ım Haydar' tapşırmasını, bazen de 'Pir Sultan'ım eyder' sözünü kullanıyor. Bir şiirinde 'Haydar' adını kendisine pirinin verdiğini, bir başka şiirinde ise asıl adının 'Hoca Ahmet' olduğunu açıklıyor:

Hoca Ahmet söyle sözünü doğru
Akar bozbulanık dağların seli
Yanına almıştır nazlı dilberi
Sarılıp yatmanın zamanı geldi[27]

23 A.g.e., sf. 409, 75.

24 Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdal, 1983, sf. 34-35.

25 Sadettin Nüzhet, Pir Sultan Abdal, 1929, sf. 14-15/ Abdülbaki Gölpınarlı-Pertev Naili Boratav, Pir Sultan Abdal, 1943, sf. 70.

26 İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, 1984, sf. 389.

27 Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdal, 1983, sf. 215.

ABDAL PİR SULTAN

Şair Pir Muhammet'in babasıdır. XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIX. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı öne sürülüyor. Oğlu Pir Muhammet bir şiirinde şöyle diyor:

...
Aşk oduyla ciğerleri dağlıyım
Boş değilim bir ikrâra bağlıyım
Abdal Pir Sultan'ın abdal oğluyum
Adım Pir Muhammet pirim Ali'dir[28]

Pir Muhammet, bir başka dörtlüğünde de yaşadığı dönemle ilgili olarak Hicrî 1227 (Milâdi 1812) tarihini veriyor:

...
Sene bin iki yüz yirmi yedi yazıldı
Allah bir Muhammet Al'Allah Allah
Cihan harap oldu yaman bozuldu
Elinde Zülfikâr çal Allah Allah[29]
...

Ayrıca, bir dörtlüğünde daha 1227 yılından söz ediyor:

Bin iki yüz yirmi yedi
Yezitler belâsın buldu
Mehdi'ye Düldül'ü geldi
Çığrıştılar yâ Hüseyin[30]

Pir Muhammet'in mezarı Tokat'ın Artova ilçesine bağlı Daduk köyündedir. Abdal Pir Sultan'ın da buralı yahut buraya yakın bir yerden olduğu düşünülebilir. Bir şiirinin her dörtlüğünde tekrarlanan Yıldızeli'ndeki "Yıldızdağı" sözcüğü bunun kanıtlarından biri sayılabilir:

...
Ben de bildim şu dağların şahısın
Gerçek erenlerin nazargâhısın
Abdal Pir Sultan'ın seyrangâhısın
Niçin gitmez Yıldızdağı dumanın[31]

28 Sadettin Nüzhet Ergun, Bektaşi-Kızılbaş Alevi Şairleri ve Nefesleri, c. II, sf. 88/ Abdülbaki Gökpınarlı, Alevi-Bektaşi Nefesleri, 1963, sf. 177.

29 İbrahim Aslanoğlu, "Pir Sultan Abdallar", Türk Fokloru, Ocak 1980.

30 İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, sf. 26.

31 Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdallar, 1983, sf. 296.

PİR SULTAN ABDAL'LAR

Pir Sultan Abdal tapşırmalı dört ayrı şair var:

1.

Bunlardan birincisinin Divriği yöresinden olduğu sanılıyor. Şiirlerinde Sıvas, Banaz ve Yıldızeli'nin adı bile geçmiyor.

Bir şiirinde Sultan Ağu İçen'e bağlı olduğu söyleniyor:

...
Sultan Ağu İçen serçeşme gözü
Elimde kalemim dilimde yazı
Güzel pirim sundu bize niyazı
Yüzüm basa geldim mürşidim pirim[32]

Bir başka şiirinde ise Garip Musa'nın adını saygıyla anıyor:

...
Musa Dede'm tekkesini beklesin
Mahmut Dede'm tâlipleri saklasın
Sizi çağıranlar mahrum kalmasın
Yeriş Garip Musa sen imdat eyle[33]
...

Aynı şiirde Ağdağ, Karasu gibi Divriği'ye yakın yerlerin adı geçiyor. Ağu İçen ile Garip Musa'nın türbeleri de Divriği'ye bağlı köylerde bulunuyor. Bütün bunlar şairin de aynı yöreden olduğunu düşünmeye yol açıyor.

Divriğili Pir Sultan Abdal, bir şiirinde öz adının Halil İbrahim olduğunu açıklıyor:

...
Pir Sultan Abdal'ım benim penahım
Günahlı bir kulum çoktur günahım
İsmimi sorarsan Halil İbrahim
Anan yerde böyle söyle Muhammet[34]

Ayrıca, şiirlerinden, gemiyle Mısır'a gittiği de anlaşılıyor.

32, 33 İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, 1984, sf. 422, 427.
34 A.g.e., sf. 430.

2.

İkinci Pir Sultan Abdal'ın adı Pir Sultan'dan daha yaygın. O kadar ki, Pir Sultan'ın şiirlerini bile ona mal edenler çıkıyor. Öyleyken, ona ilişkin bilgiler yok denecek kadar az. Bisatî'nin 1608'de yazdığı Menâkıb-ül Esrâr Behçet-ül Ahrâr'ında bir şiiri yer alıyor. Pir Sultan'ın Hızır Paşa'yla çatışmasını, zindana atılmasını, darağacına götürülmesini anlatan şiirleri var. Değindiği ayrıntılar, Pir Sultan'ın başından geçenlere yakından tanık olduğunu gösteriyor. Kendini Pir Sultan'ın yerine koyuyor, onun ağzıyla konuşuyor. Dizelerinden büyük bir sevgi ve içtenlik yansıyor. Bütün bunlar, onun hem Pir Sultan'ın çağdaşı, hem de yakını, müridi ya da akrabası olduğuna birer kanıt sayılabilir. Belki de korkudan, baskıdan ötürü öz adını gizlemek gereğini duymuştur. Kimilerine göre, "Pir Sultan Abdal" tapşırmasıyla "Pir Sultan'ın (yani Hacı Bektaş Veli'nin) abdalı" demek istemiştir.[35] Kimilerine göre de o, Pir Sultan'ın kızı Sanem'dir.[36] "Pir Sultan kızıydım ben de Banaz'da" diyen Sanem'in babası için yaktığı ağıdın son dörtlüğünde 'Pir Sultan Abdal'ın tapşırmasını kullanması da bundandır:

...
Pir Sultan Abdal'ım ey yüce Ganî
Dâim yediğimiz Kudret'in hânı
Hakk'a teslim ettin ol şirin canı
Dostların ağlaşır Pir Sultan deyü
(C. 197)

Gelgelelim, Pir Sultan Abdal'ın birkaç şiirinde sevgilisinden "benli dilber, hilâl kaşlı, al yanaklı, hûri" diye söz etmesi, kendisinin kadın değil erkek olduğunu düşündürüyor:

...
Senin akranların cennette gezer
Huridir hey benli dilber huridir
...
Al yanaktan kırmızı gül dererken
Felek beni nazlı yardan ayırdı

35 Ziya Gürel, Hak Âşıklarından Deyişler, 1980, sf. 89.
36 İbrahim Aslanoğlu, "Pir Sultan Abdallar", Türk Folkloru, Ocak 1980.

...
Şeker vardır dudağında dilinde
Arzumanım kaldı gonca gülünde
...
Yıkıp hilâl kaşlarını indirme
Günah sende değil bendedir bende[37]
...

Bu dizeleri sıralayan bir şairin kadın-kız olması güçtür. Söz konusu ağıdı söyleyen ya bir erkektir ya da başka bir şairdir. Nitekim, gözden kaçan eski bir araştırmada, ağıdı Sanem'in kardeşi Pir Mehmet'in yazdığı belirtilmektedir.[38] Öyleyse, bu Pir Sultan Abdal hem Pir Sultan'dan, hem de Sanem ile Pir Mehmet'ten ayrı bir şairdir. Çünkü yaşamı, kişiliği ve doğum yeri onlarınkinden ayrıdır.[39]

Pir Sultan Abdal da bir şiirinde adının "Koca Haydar", soyunun "Yemenli" olduğunu söyler:

...
Pir Sultan Abdal'ım destim dâmende
İsmim Koca Haydar neslim Yemen'de
Garip başa bir hâl gelse zamanda
Orda her kişinin dostu bulunmaz[40]
(C. 202)

Bir başka şiirinde de Şam'dan aşağıya, ana baba iline gitme isteğini belirtir:

Yine kısmetimiz kaldırdı bizi
Ne yaman uzağa düştü yolumuz
İneyim gideyim Şam'dan aşağı
Nerde kaldı ana ata ilimiz[41]

37 Sabahattin Eyupoğlu, Pir Sultan Abdal, 1977, sf. 155, 75, 72.

38 Abdülbâki Gölpınarlı, Alevi-Bektaşi Nefesleri, 1963, sf. 58.

39 Bu bakımdan Atilla Özkırımlı'nın Pir Sultan'la Pir Sultan Abdal'ın "aynı kişi" olduğunu öne sürmesi doğru olmamaktadır (bak: Sabahattin Eyupoğlu, Pir Sultan Abdal, 1989, sf. 64).

40 Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdal, 1983, sf. 47/Bu dörtlüğün ikinci dizesi kimi derlemelerde şöyledir: "İsmim Koca Haydar aslım Yemen'de" (bak: Abdülbâki Gölpınarlı, Pir Sultan Abdal, 1969, sf. 6).

41 İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, 1984, sf. 375.

Bu dörtlük kimi yazarlara onun Suriye'den gelip Anadolu'ya (çoğu Yozgat, Kırşehir, Sıvas, Maraş yöresine) yerleşmiş Şam Bayadı Türkmenlerinden olduğunu düşündürür[42]

Pir Sultan Abdal birkaç dörtlüğünde küçük yaşta öksüz, kimsesiz kaldığını, üç yaşında satıldığını anlatır:

Aman ey erenler mürvet sizindir
Öksüzüm yetimim amana geldim
Garibim bikesim himmet sizindir
Ağlayı ağlayı Selman'a geldim[43]
...
Taki Naki'ye ibadet getirdim
Düldül oldum Şah Ali'ye götürdüm
Yöğrük oldum üç yaşında satıldım
Kimseler de bilmez benim taylığım[44]

Bir başka şiirinde Hicrî 960 (Milâdî 1552)-970 (Milâdî 1562) yılları arasında sağ olduğunu açıklar:

...
Pir Sultan Abdal'ım er nefesinde
Arzumanım kaldı Şah çırasında
Altmış ile yetmişin arasında
Gözümü irfana koşamam m'ola[45]

Bir şiirinde de memleketine ilişkin bazı bilgiler verir:

...
Bir kaftan biçtirdim odur dikilen
Bir dem düşünür mü Bir'e dökülen
Geyik Avlağı'nda yeşil açılan
Gülü nice oldu bizim illerin

42 Atilla Özkırımlı (bak: Sabahattin Eyupoğlu, Pir Sultan Abdal, 1989, sf. 41).

43 Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdal, 1983, sf. 156.

44 İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, 1984, sf. 283.

45 İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, 1984, sf. 237/Dörtlüğün üçüncü dizesi Cahit Öztelli (Pir Sultan Abdal, 1983, sf. 366) derlemesinde "Altmış ile yetmiş üçün arasında" biçimindedir. Atilla Özkırımlı, buradaki "altmış ile yetmişin arasında" sözünün yılı değil, yaşı belirttiğini öne sürüyor. Fakat böyle bir şiiri yazan kimsenin yaşını tam olarak anımsayamaması bana doğal görünmüyor.

Yaradandır bizi sevdaya salan
Evvelki dem sohbet hep oldu yalan
Murat'tan bölünüp Çip'lerde kalan
Gölü nice oldu bizim illerin[46]
...

Bu dizeler onun Banazlı Pir Sultan'dan ayrı bir şair olduğunu kanıtlar. (Elazığ'da Poyraz bucağına bağlı Cip köyü ile Murat'a karışan Cip Çayı vardır. Belki de şiirde sözü geçen Çip'ler burasıdır.)

3.

Öte yandan, aynı tapşırmalı öbür Pir Sultan Abdal (Sanem ya da Pir Mehmet/Muhammet?) ise, ilinin Sıvas ve köyünün Banaz olduğunu ileri sürer:

...
İlimi sorarsan köyümdür Banaz
Dilerim onmasın ol kanlı Sıvas
Bir ben ölmeyinen âlem yıkılmaz
Duysun canlar deyü bizi asarlar
(C. 206)

Belki bu dörtlükle birlikte Pir Sultan'ın yaşamıyla ilgili olup "Kul olayım kalem tutan eline", "Karşıda görünen ne güzel yayla", "Bize de Banaz'da Pir Sultan derler", "Hızır Paşa bizi berdâr eyledi", "Çıktım yücesine seyran eyledim" dizeleriyle başlayan Pir Sultan Abdal tapşırmalı şiirleri de oğlu Pir Mehmet (Muhammet) yazmıştır.

Bulunacak yeni belgelerle ileride bu olasılık doğrulanırsa, o zaman, üçüncü bir Pir Sultan Abdal'dan söz açmak gerekecektir.

4.

Dördüncü Pir Sultan Abdal, bir köy şairinden çok, medresede okumuş bir kent şairini andırıyor. Aruzla yazmaya da özeniyor, ama pek başarılı olamıyor. Dili ağdalı, anlatımı da kuru. Pir Sultan'ın temiz, lirik, yalın deyişine hiç benzemiyor. Elde bulunan ürünleri sayılı. İbrahim Aslanoğlu bunlardan ancak altısını derleyebilmiş.[47]

46 Ziya Gürel, Halk Âşıklarından Deyişler, 1989, sf. 100-101.
47 Bak: İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, 1984, sf. 469-475.

Birkaç örnek dize:

Didâr vaslı için her dem
Temennâmız Hüdâ'dandır
Muhammet hürmeti için
Ali'yyül Murtaza'dandır
...
Pir Sultan Abdal'ım günde
Muhabbet cân ile tende
Şah'ın yüzün gören bunda
Yarın anda vefâdandır

İKİNCİ PİR SULTAN

XIX. yüzyılda Orta Anadolu'nun doğusunda düzenlenmiş cönklerde Kul Himmet, Kul Hüseyin, Kaygusuz Abdal, Derviş Ali, Abdal Musa, Âşık Veli, Seyit Abdal gibi şairlerin yanında "Pir Sultan" adına da rastlanıyor.[48]

Abdal Musa'nın müritlerinden olduğunu belirten Pir Sultan'ın söz konusu cönklerde dokuz şiiri bulunuyor. Bir şiirinden asıl adının "Kul Şükür" olduğu anlaşılıyor:

...
Pir Sultan eyder sen bir velisin
Kokmak için On'ki İmam gülüsün
Kul Şükür der Abdal Musa Ali'sin
Bağlayıp da devin kendin çözelden[49]

Şiirlerinden birinde Beydağı'nın adı geçiyor. Şair, Beydağı çevresindeki göllerin derin olduğunu söylüyor:

...
Durnam Beydağı'nın çevresin gezin
Derindir gölleri çırpının yüzün
Türlü metaınız Bağdat'ta çözün
Bağdat'ın sefasın sürün durnalar[50]
...

Bu dörtlük, ikinci Pir Sultan'ın Sıvas'ın Zara ilçesine bağlı Beydağı yöresini iyi tanıdığını ve (belki de) oralı olduğunu düşündürüyor.

48 İbrahim Aslanoğlu, "Bu da Başka Bir Pir Sultan mı?", Türk Folkloru, Ocak 1986.
49, 50 Aynı yazı.

Yaşamı

HALKA GÖRE
PİR SULTAN'IN YAŞAMI

Pir Sultan halkın büyük bir sevgi ve saygıyla andığı seçkin şairlerdendir. Sanatı ve kişiliği gibi yaşamı da halkın ağzında efsaneleşmiş, birtakım destansı övgeler (menkıbeler) ile söylentilerin (rivayetlerin) oluşmasına yol açmıştır. Daha sonra bunlar kimi yazarlarca derlenmiş ya da işlenmiştir.[1]

Onlara bakılırsa, Pir Sultan'ın yaşamı şöyledir:

* * *

Pir Sultan'ın öz adı Haydar'mış. Sıvas'ın Banaz köyünde doğmuş. Soyu Yemenliymiş. Hazreti Ali'nin torunlarından İmam Zeyn-el-Abidin'e kadar uzanıyormuş.

Evinin önünde büyük bir söğüt[2] ağacı varmış. Altında değirmen taşı gibi ortası delik kocaman bir taş dururmuş. Bu taşı Pir Sultan, sopasının ucuna takarak Horasan'dan getirmiş. Taşın üstüne oturur, yakınlarıyla sohbet edermiş.

Haydar yedi yaşına geldiğinde kırda babasının koyunlarını otlatmaya başlamış. Bir gün Yıldızdağı'nda sürüyü güderken uyuyakalmış. Düşünde ak sakallı bir ihtiyar görmüş. Bir elinde dolu, ötekinde elma tutuyormuş. Haydar ilkin doluyu içmiş, ardından elmaya uzanmış. İhtiyarın avucuna bakmış, parıldayan yeşil bir

1 Bak: Pertev Naili Boratav-Abdülbâki Gölpınarlı, Pir Sultan Abdal, 1943, sf. 35-55/ İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, 1984, sf. 30-41/Ali Balım, Pir Sultan Abdal, 1957, sf. 3-31/Cevdet Kudret, Pir Sultan Abdal, 1965, sf. 13-16/Cengiz Tuncer, "Pir Sultan Abdal'ın Hikâyesi", Akşam, 3-13 Temmuz 1966.

2 Cahit Öztelli, (Pir Sultan Abdal, 1983, sf. 29) ile İbrahim Aslanoğlu'nun (Pir Sultan Abdallar, 1984, sf. 24) "söğüt" dediği bu ağacın Hüseyin Buluz (Başkent Ankara, 21 Eylül-5 Ekim 1969) "Çam Ağacı", Vecihi Timuroğlu ise (İnançları Uğruna Öldürülenler, 1991, sf. 92) çamın bir türü olan "ardıç/sedir" olduğunu öne sürüyorlar.

ben varmış. Karşısındakinin Hacı Bektaş Veli olduğunu anlamış, hemen sarılıp elini öpmüş. Hacı Bektaş ona "Pir Sultan" adını vermiş, ününün dört bir yana yayılmasını, sazının üstüne saz, sözünün üstüne söz gelmemesini, Âl'ü evlâdın hakkını alması için çalışmasını dilemiş. "Tanrı yardımcın olsun!" demiş. Sonra gözden silinmiş.

Uyanınca, Haydar'ın can gözü açılmış. Pir Sultan adıyla saz çalıp söylemeye başlamış. Pir'i için şu demeyi söylemiş:

Arzuladım size geldim
Hünkâr Hacı Bektaş Veli
Eşiğine yüzüm sürdüm
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Pir elinden dolu içtim
Doğdum elinize düştüm
Ak cenneti gördüm geçtim
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Güvercin donunda duran
Cümle eksikler bitiren
Beş Taşı şahit getiren
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Kırk Budak'ta şem'a yanar
Dolusun içenler kanar
Âşıkların semâ döner
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Bahçende gördüm gülünü
Erenler sürsün demini
İmam Rıza'nın torunu
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Balım Sultan er köçeği
Keser kılıncı bıçağı
Cümle erenler gerçeği
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Pir Sultan'ım gerçek veli
Erenlerden çekmem eli
On İki İmam'ın yolu
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Pir Sultan'ın ünü gitgide her yana yayılmış. Kendi de erenlerin arasına karışmış. Sayılan, sevilen bir pir olmuş. Her cuma, canlar bölük bölük gelirler, el bağlayıp dâra dururlar, ondan nasip alırlarmış. Kapısında koçlar tığlanır, açlar doyar, çıplaklar giyinip giderlermiş...

* * *

Hızır Paşa Sıvas'la Hafik arasında bulunan Sofular köyündenmiş. Pir Sultan'ın adını duymuş, Banaz'a gelmiş, ondan nasip almış. İlkin onun azâbı, sonra da müridi olmuş. Yedi yıl kapısında hizmet görmüş. Edep erkân öğrenmiş. Bir gün demiş ki:

— Pirim, bana himmet edin de bir makama geçeyim, büyük adam olayım.

Pir Sultan elini başına koymuş, düşünmüş, demiş ki:

— Hızır, ben sana ruhsat veririm, dua ederim, gider büyük adam olursun, paşa, vezir olursun, ama sonra da gelip beni asarsın!

Hızır izin alıp İstanbul'a gitmiş. Padişahın sarayına girmiş. Pir Sultan'ın himmetiyle ilerlemiş, paşa olmuş. Sıvas valiliğine verilmiş. Fakat gitgide düşkün olup ikrarını unutmuş. Fakir fukaraya zulmetmeye, haram yemeye başlamış. Namus gözetmez, hak aramaz olmuş.

Hızır Paşa'nın iki kadısı varmış. Birinin adı Kara Kadı, öbürünün adı Sarı Kadı imiş. Rüşvet yer, haksızı haklı çıkarırlarmış. Çok canlar yakmış, ocaklar söndürmüşler.

Pir Sultan'ın da iki köpeği varmış. Birinin adını Kara Kadı, öbürünün adını Sarı Kadı koymuş. Onlara "Gel Kara Kadı, git Kara Kadı!" diye seslenirmiş.

Pir Sultan'ın düşmanlarından biri bunu duymuş. Hemen koşup kadılara haber vermiş. Kadılar küplere binmişler. Adamlarını gönderip Pir Sultan'ı kolları bağlı getirtmişler. Yargılamaya başlamışlar. Pir Sultan:

— Tanrı'nın bildiğini kuldan ne saklayayım, evet, köpeklerime sizin adlarınızı koydum, demiş; ama onlar sizden iyidir, siz haram yersiniz, onlar yemez.

Kadılar:

— Nerden biliyorsun? diye sormuşlar.

Pir Sultan:

— İsterseniz deneyelim, demiş.

Bunun üzerine, kentin hacılarıyla hocaları gizlice bir kap haram, bir kap helal yemek hazırlamışlar, işaretleyerek kadıların önüne koymuşlar. Kara Kadı ile Sarı Kadı oturup haram yemeği yemişler. Hacılarla hocalar bunu gözleriyle görmüşler. Sonra köpekler getirilmiş. Önlerine yine bir kap haram, bir kap helal yemek konulmuş. Hayvanlar kapları koklamış, helal yemeği yemeye girişmişler. Böylece, hacılarla hocalar kadıların haram yediğini öğrenmişler. "İyi köpek, kötü kadıdan efdâldir" demişler. Pir Sultan kalkmış, köpeklerin gözlerinden öpmüş. Almış sazı eline, aşağıdaki demeyi söylemiş:

Koca başlı koca kadı
Sende hiç din iman var mı
Haramı helâli yedi
Sende hiç din iman var mı

Fetva verir yalan yulan
Domuz gibi dağı dolan
Sırtına vururum palan
Senin gibi hayvan var mı

İman eder amel etmez
Hakk'ın buyruğuna gitmez
Kadılar yaş yere yatmaz
Hiç böyle kör şeytan var mı

Pir Sultan'ım zatlarımız
Gerçektir şöhretlerimiz
Haram yemez itlerimiz
Bu sözümde yalan var mı

Kadılar bu sözleri duyunca başlarını yere eğmişler. Kimsenin yüzüne bakamaz olmuşlar. Pir Sultan'ı salıvermişler.

* * *

Gel zaman git zaman, günlerden bir gün, Hızır Paşa, kara kaşlı Kör Müftü'ye bir fetva yazdırmış: "Şah'ın adını anmak yasaktır. Kim onun adını ağzına alırsa, dili kesilip öldürülecektir."

Fetva alanlarda okunmuş. Kimse İran Şahı'nın adını açıktan anamaz olmuş. Pir Sultan, eski müridinin ettiğini duyunca üzülmüş, kızmış. Fetvaya uymamış. Her gittiği yerde inadına Şah'ı övmüş, Hızır Paşa'yı yermiş:

Fetva vermiş koca başlı Kör Müftü
Şah diyenin dilin keseyim deyü
Satır yaptırmış Allah'ın lâneti
Ali'yi seveni keseyim deyü

Şer kulların örükünü uzatmış
Müminlerin baharını güz etmiş
On İkiler bir arada söz etmiş
Âşıkların yayın yasayım deyü

Hakk'ı seven âşık geçmez mi candan
Korkarım Allah'tan korkum yok senden
Ferman almış "Hızır" Paşa Sultan'dan
Pir Sultan Abdal'ı asayım deyü

Münafıklar varıp bunu Hızır Paşa'ya iletmişler. Hızır Paşa haber salıp Pir Sultan'ı çağırtmış. Pir Sultan, Hızır Paşa'nın katına çıkmış. Hızır Paşa ayağa kalkmış, eski pirine saygı göstermiş, izzette ikramda bulunmuş. Önüne türlü çeşit yemekler koydurtmuş. Fakat Pir Sultan hiçbirine elini sürmemiş. Paşa merak edip nedenini sormuş. Pir Sultan:

— Sen düşkünün birisin, yoldan çıktın, haram yedin, yetimlerin ahını aldın. Bu haram yemekleri, değil ben, köpeklerim bile yemez, demiş.

Pencereden seslenip köpeklerini çağırmış. Ta Banaz'dan hayvanlar koşarak gelmişler. Yemekleri onlar da yememişler.

Buna içerleyen Hızır Paşa, Pir Sultan'ı Sıvas'taki Toprak Kale'ye hapsettirmiş. Fakat içi de rahat etmemiş. Eski pirine kıyamamış, bir süre sonra onu huzuruna getirtmiş. İçinde Şah'ın adı geçmeyen üç şiir söylerse, kendisini bağışlayacağını bildirmiş. Sazını eline vermiş. Pir Sultan birinci demeyi söylemiş:

Hıdır Paşa bizi berdâr etmeden
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Siyaset günleri gelip yetmeden
Açılın kapılar Şah'a gidelim
Gönül çıkmak ister Şah'ın köşküne
Can boyanmak ister Ali müşküne
Pirim Ali On'ki İman aşkına
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Her nereye gitsem yolum dumandır
Bizi böyle kılan ahd ü amandır
Zincir boynum sıktı halim yamandır
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Yaz selleri gibi akar çağlarım
Hançer aldım ciğerciğim dağlarım
Garip kaldım şu arada ağlarım
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Ilgıt ılgıt eser seher yelleri
Yâre selâm eylen Urum erleri
Bize peyik geldi Şah bülbülleri
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Bir taze sevgidir yeni beğendim
Anam atam yoktur vere öğüdüm
Kıyman beyler kıyman ben genç yiğidim
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Pir Sultan'ım eydür mürvetli Şah'ım
Yaram baş verdi sızlar ciğergâhım
Arşa direk direk olmuştur âhım
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Şiiri dinleyen Hızır Paşa kızmış, Pir Sultan'ı uyarmış:

— Pirim, yanlış tezene vuruyorsun, dikkat eyle, iki adımın kaldı, ayağını denk al!

Pir Sultan aldırmamış. İkinci, üçüncü demelerinde de yine Şah'ın adını anmış. Çevresindekiler şaşkınlıkla Hızır Paşa'ya bakmışlar. "Bir Kızılbaş parçası seni dinlemedi, yazık olsun senin paşalığına!" demişler.

Hızır Paşa'nın tepesi atmış. Öfkeli bir sesle adamlarına bağırmış:

— Günah benden gitti, atın şunu içeriye! Yarın sabah asarsınız!

Pir Sultan yeniden zindana tıkılmış. Bütün gece Şah yoluna dua etmiş. Tanrı'ya yalvarıp yakarmış. Sabahleyin, kuşluk vakti Hızır Paşa'nın adamları gelmişler. Onu alıp Keçibulan'a götürmüşler. Alana bir darağacı kurmuşlar.

Pir Sultan, asılmaya giderken bir deme söylemiş, çoluk çocuğundan yas tutmamasını dilemiş:

Bize de Banaz'da Pir Sultan derler
Bizi kem kişi de bellemesinler
Paşa huddamına tenbih eylesin
Kolum çekip elim bağlamasınlar

Hüseyin Gazi binse gelse atına
Dayanılmaz çarh-ı felek zâtına
Benden selâm olsun ev külfetine
Çıkıp ele karşı ağlamasınlar

Ala gözlüm zülfün kelep eylesin
Döksün Mah yüzüne nikap eylesin
Ali Baba Hak'tan dilek dilesin
Bizi dâr dibinde eğlemesinler

Eğer Ali Baba söze uyarsa
Ferman büyük yerden beyler kıyarsa
Ala gözlü yavrularım duyarsa
Al'ın çözüp kara bağlamasınlar

Surrum işlemedi kaddim büküldü
Beyaz vücudumun bendi söküldü
Önüm sıra Kırklar Şah'a çekildi
Daha beyler bizi dillemesinler

Pir Sultan Abdal'ım coşkun akarım
Akar akar dost yoluna bakarım
Pirim aldım seyrangâha çıkarım
Yıldızdağı seni yaylamasınlar

Pir Sultan asılırken taşlansın diye Hızır Paşa'dan buyruk çıkmış. Taşlamayanlar cezalandırılacakmış. Bu yüzden herkes eline

bir taş alıp atmış. Fakat taşların hiçbiri Pir Sultan'a dokunmuyormuş. Musahibi, tarikat arkadaşı Ali Baba da oradaymış. Taş atmaya bir türlü eli varmıyormuş. Bir gülü gizlice ona doğru fırlatmış. Pir Sultan onu görmüş, pek üzülmüş. Şu demeyi söylemiş:

Şu kanlı zâlimin ettiği işler
Garip bülbül gibi zâreler beni
Yağmur gibi yağar başıma taşlar
Dostun bir fiskesi pâreler beni

Dar günümde dost düşmanım bell'oldu
On derdim var ise şimdi ell'oldu
Ecel fermanı boynuma takıldı
Gerek asa gerek vuralar beni

Pir Sultan Abdal'ım can göğe ağmaz
Hak'tan emrolmazsa irahmet yağmaz
Şu ellerin taşı hiç bana değmez
İlle dostun gülü yaralar beni

Pir Sultan bunu söyleyince, "Bu adam hâlâ dilini tutmaz!" demişler, ipi boynuna geçirmişler.

Kalabalık çekildikten sonra Ali Baba, Pir Sultan'ın yanına varmış, ayaklarına yüz sürüp ağlamış. Gözlerinden kanlı yaşlar akıtmış.

Banaz'a kara haber ulaşınca hane halkı ile konu komşu, talipler ile rehberler yüzlerini yerlere sürüp ağlamışlar. Kızı Sanem saçını başını yolmuş. Sazı eline alıp şu ağıdı yakmış:

Dün gece seyrimde coştuydu dağlar
Seyrim ağlar ağlar Pir Sultan deyü
Gündüz hayalimde gece düşümde
Düş de ağlar ağlar Pir Sultan deyü

Uzundu usuldu dedemin boyu
Yıldız'dır yaylası Banaz'dır köyü
Yaz bahar ayında bulanır suyu
Çaylar ağlar ağlar Pir Sultan deyü

Pir Sultan kızıydım ben de Banaz'da
Kanlı yaş akıttım baharda yazda
Koç babamı kurban verdim Sıvas'da
Darağacı ağlar Pir Sultan deyü

Kemendimi attım dâra dolaştı
Kâfirlerin eli kana bulaştı
Koyun geldi kuzuları meleşti
Koçlar ağlar ağlar Pir Sultan deyü

Pir Sultan Abdal'ım yücedir şanın
Kudretten çekilmiş bir senin hunun
Hakk'a teslim ettin ol şirin cânın
Dostlar ağlar ağlar Pir Sultan deyü

(Bir söylentiye göre) Pir Sultan darağacında iken hak tarafından kendisine bir köpek gönderilmiş. Köpek gelip tam altında durmuş. Pir Sultan onun üstüne basarak ipini çözmüş, yerine köpeği bağlamış. Sabahleyin kalkanlar bakmışlar ki darağacında Pir Sultan'ın yerinde bir köpek asılı duruyor...

(Bir başka söylentiye göre de) Asılışının ertesi günü halk kahvede toplanmış konuşuyormuş. İçlerinden biri demiş ki:

— Duydunuz mu? Bu gece Hızır Paşa, Pir Sultan'ı astırmış...

Bir başkası hemen karşı çıkmış ona:

— Olamaz! Ben onu sabahleyin Koçhisar yolunda, Seyfebeli'nde gördüm.

İkincisi:

— Senin yanlışın var, demiş, ben onu gün ışırken Malatya yolunda Kardeşler Gediği'nde gördüm.

Üçüncüsü:

— Yeni Han yolunda, Şahına Gediği'nde gördüm.

Dördüncüsü:

— Ben Tavra Boğazı'nda gördüm...

Dinleyenler şaşırmış. Kalkıp birlikte darağacının bulunduğu yere gitmişler. Bakmışlar ki darağacında Pir Sultan'ın hırkası asılı, kendisi ortada yok.

Meğer Pir Sultan darağacından inip yola düzülmüş. Bunu duyan kasaslar ardına düşmüşler, onu yakalamak isterlermiş. Fakat yetişememişler. Pir Sultan çabucak Kızılırmak Köprüsü'nün

öte başına geçmiş. Kasasların yaklaştığını görünce:

— Eğil köprü, eğil! demiş.

Köprü eğilip suya batmış. Kasaslar karşı yakada şaşakalmışlar. Pir Sultan'ın kerametli bir kişi olduğunu anlayıp geri dönmüşler.

Pir Sultan, Şah'a gitmek için İran yolunu tutmuş. Adını "Kanberoğlu" diye değiştirmiş. Yolda İstanbul'dan gelen bir musahiple karşılaşmış. Musahip ona kim olduğunu sormuş. Pir Sultan da kendini tanıtmış, ama adamı inandıramamış. Çünkü musahip, Pir Sultan'ın asıldığını duymuş; bu yüzden Sıvas'ta ateşlerin yanmadığı, kazanların kaynamadığı söyleniyormuş. Musahip: "Sen Pir Sultan isen bana bir nefes oku!" demiş. Pir Sultan birkaç nefes okumuş. En sonunda da, eğer Hızır Paşa, asılı köpeğin dübüründen üfürürse ateşlerin yanacağını açıklamış.

Sıvas'a varan musahip duyduklarını gidip Hızır Paşa'ya anlatmış. Paşa, köpeği darağacından indirip dübüründen üfürmüş. Birinci üfleyişte köpek dile gelmiş: "Pir Sultan" diye bağırmış. İkinci üfürüşte "Can Sultan", üçüncü üfürüşte "Yan Sultan" deyince bütün ateşler yanmış...

* * *

Pir Sultan gide gide Horasan'a varmış. Şah'ın katına çıkmış. "Neye geldin Urum Sofusu?" diye sormuşlar. O da almış sazı eline, şu karşılığı vermiş:

Zâhir bâtın On'ki İmam aşkına
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim
Pirim nazar eyle şu ben düşküne
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Bakmaz mısın cesedimin nârına
Elim ermez oldu cihan kârına
Yüzüm yerde geldim durdum dârına
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Hacı Bektaş oğlun günahkâr gördüm
Aradım isyanı özümde buldum
Yüzümün karasın elime aldım
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Erenler yolunda bir taş kaldırdım
Gönül bahçesinde gülün soldurdum
Bugün eksikliğim nefsi öldürdüm
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Pir Sultan'ım eydür karşımda durma
Gidip münkirlere yol erkân kurma
Alnımın karasın yüzüme vurma
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Pir Sultan, az sonra Horasan'dan ayrılıp Erdebil'e gitmiş. Erdebil'de ölmüş. Oraya gömülmüş.

BELGELERE GÖRE PİR SULTAN'IN YAŞAMI

Önceki bölümden de anlaşılacağı gibi, Pir Sultan'ın inançlı, tutarlı, namuslu, yürekli kişiliği halkın ağzında destanlaşıp efsaneleşmiştir. Söylentilerde yaşamı da yer yer değiştirilmiş, abartılmış, hatta uydurulmuştur. Bundan ötürü, gerçeği ortaya çıkarmak için, sağlıklı belgelere başvurmak gerekiyor. Yazık ki böylesi belgeler de çok sınırlıdır. Yine de, onlardan yararlanarak, birtakım sonuçlara varmak olanaksız değildir.

Gerek kendi şiirlerinden, gerekse başkalarının onunla ilgili şiirlerinden ve bazı kaynaklardan edinilen bilgilere göre, Pir Sultan'ın çağı ve çevresiyle birlikte gerçek yaşamı şöyledir:

XVI. yüzyılda yaşayan Pir Sultan, Sıvas'ın Yıldızeli ilçesinin Çırçır bucağına bağlı Banaz köyündendir. Köy, Yıldızdağı'nın eteklerinde, Çırçır'a 48 km. uzaklıktadır. Denizden 1700 metre yükseklikte bir yaylanın üzerindedir. Evleri kerpiçten, damları topraktandır. Ak toprakla sıvalı duvarları, soğuktan korunmak amacıyla biraz yere gömülüdür.

Pir Sultan gördüğü bir düşle ilgili nefesinde adının "Haydar" olduğunu söyler:

...
Bir saatte yedi iklim dolandım
Saat geçti karar kıldım uyandım
Hikmeti görünce yine bulandım
Biraz çalkalandım cihan içinde

O ruh girdi bana Haydar dost dedi
Yaradandan nasibini istedi
...
(A. 141)

Öz adının Haydar olmasına karşın, şiirlerinde Pir Sultan tapşırmasını (mahlasını) kullanır.

Ölümü üstüne kızı Sanem'in yaktığı söylenen ağıtta Pir Sultan'ın uzun boylu, ölçülü vücutlu ve Banazlı olduğu açıklanır:

...
Pir Sultan kızıydım ben de Banaz'da
Kanlı yaş akıttım baharda yazda
Koç babamı kurban verdim Sıvas'da
Darağacı ağlar Pir Sultan deyü

...
Uzundu usuldu Dede'min boyu
Yıldız'dır yaylası Banaz'dır köyü
Yaz bahar ayında bulanır suyu
Çaylar ağlar ağlar Pir Sultan deyü
(C. 197)

"Kimliği" bölümünde tanıtmaya çalıştığım, Pir Sultan Abdal tapşırmasını kullanan ve Pir Sultan'ın çağdaşı, yandaşı olduğu sanılan şair de Sanem'in verdiği bu bilgileri doğrular:

...
Bize de Banaz'da Pir Sultan derler
Bizi kem kişi de bellemesinler
Paşa huddamına tenbih eylesin
Kolum çekip elim bağlamasınlar
(C. 200)

Çok sevdiği yandaşının ağzıyla konuşan, kendini onun yerine koyan bu şairin dediğine bakılırsa, Pir Sultan'ın birkaç çocuğu vardır:

...
Ali Baba eğer söze uyarsa
Emir Hüdâ'nındır Beyler kıyarsa
Ala gözlü yavrularım duyarsa
Al'ın çözüp kara bağlamasınlar
(C. 200)

Pertev Naili Boratav'a göre, "Pir Sultan'ın üç oğlu, bir kızı varmış. Oğullarından Seyit Ali, Banaz'ın üst yanındaki çam korusunda yatar; Pir Mehmet Tokat'ın Daduk köyünde, Er Gayıp da Dersim'de yatar."[1]

Boratav, aşağıdaki deyişi öne sürerek diyor ki: "Burada şair sarahatle Pir Mehmet ve kendisinin Pir Sultan'ın oğlu olduğunu teyit ediyor."

Deyiş şöyle:

...
Aşk oduyla ciğerleri dağlıyım
Boş değilim bir ikrara bağlıyım
Abdal Pir Sultan'ın abdal oğluyum
Adım Pir Muhammet pirim Ali'dir

Boratav'dan sonra aynı görüş başka incelemelerde de tekrar edilir.[2] Oysa, dörtlüğün ikinci dizesinden de anlaşılacağı gibi, Pir Muhammet, 'Pir Sultan'ın değil, 'Abdal Pir Sultan'ın oğludur. Üstelik, XVI. yüzyılda değil, XIX. yüzyılda yaşamıştır. Bunu da bir deyişinde açığa vurmuştur:

...
Sene bin iki yüz yirmi yedi
Yezitler belâsın buldu
Mehdi'ye Düldül'ü geldi
Çağrıştılar yâ Hüseyin[3]
...

Hicrî 1227 yılı, Milâdî 1812 tarihine denk düşmektedir. Demek ki Pir Muhammet o tarihte sağdır.

Buna karşılık, Abdülbâki Gölpınarlı –bulduğu yeni bir belgede– Pir Sultan için kızı Sanem'in yaktığı ağıdın, şairin oğlu Pir Mehmet adına kayıtlı olduğunu belirtir.[4] Ağıttaki bazı dizeler söz konusu cönkte şöyledir:

1 Pertev Naili Boratav-Abdülbâki Gölpınarlı, Pir Sultan Abdal, 1943, sf. 40.

2 Cevdet Kudret, Pir Sultan Abdal, 1965, sf. 12/Abdülbâki Gölpınarlı, Pir Sultan Abdal, 1969, sf. 13/Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdal, 1983, sf. 48-52 vb.

3 Bak: İbrahim Aslanoğlu, "Pir Sultan Abdallar", Türk Folkloru, Ocak 1980.

4 Abdülbâki Gölpınarlı, Alevi-Bektaşi Nefesleri, sf. 98.

Pir Sultan oğluydum ben de Banaz'da
...
Pir Mehmet'im aydur ey yüce Ganî
(C. 197)

Abdülbâki Gölpınarlı aynı belgede Pir Mehmet'in birkaç nefesini daha gördüğünü açıklar. Böylece, Pir Sultan'ın Pir Mehmet adında şair bir oğlu bulunduğu yolunda Boratav'ın ileri sürdüğü sav –başka bir kanıtla– pekişir.

Öte yandan, Cahit Öztelli de Pir Sultan Abdal adlı bir başka şairin oğlu Mehemmet için yazdığı ağıdı Pir Sultan'a mal eder.[5] Ağıtta bir gencin attan düşerek ölüşü –babanın ağzından– anlatılmaktadır.

...
Mehemmet'in atı bağdan boşandı
İndi ak gövdeler yere döşendi
Kılıcın kalkanın eller kuşandı
Uyan Mehemmet'im sinem bülbülü

Mehemmet'in atın saza koydular
Sinne taşların düze koydular
Yaza ahdettiler güze koydular
Uyan Mehemmet'im sinem bülbülü

Gelgelelim, bu ağıdın altında 'Pir Sultan' değil, 'Pir Sultan Abdal' tapşırması bulunur:

...
Pir Sultan Abdal'ım inip gitmeli
Atlar eğerlenmiş binip gitmeli
Garip bülbül şu cihanda ötmeli
Uyan Mehemmet'im sinem bülbülü

Öte yandan, Vahit Lütfi Salcı'nın derlediği, Pir Sultan tapşırmalı bir ağıtta da yine bir gencin ölümü söz konusu edilir, fakat adı belirtilmez:

5 Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdal, 1983, sf. 49-50/ "Mehemmet" olarak geçmektedir (bak: Pir Sultan Abdallar, 1984, sf. 364-365). Aleviler 'Mehemmet'e 'Muhammet' derler).

Dinleyin âşıklar benim sözümü
Felek yaktı kül eyledi özümü
Elimden aldırdım körpe kuzumu
Her gün kıyamet oğlum diye diye
Bir gün kıyamet oğlum diye diye

Türkü biçiminde düzenlenen bu ağıt, Pir Sultan'ın çok sevdiği ve ölümünde derinden üzüldüğü bir çocuğuyla ilgili olsa gerektir. Gerçi çocuğun adı bildirilmemiştir ama, bir bakıma, Mehmet olamayacağı düşünülebilir. Çünkü Pir Mehmet, babasının asılmasını görmüş, onun için yukarıda sözü geçen şiiri söylemiştir. Belki de Pir Sultan'ın daha önce Mehmet adında bir oğlu olmuştur. Ölümü üzerine, ondan sonra gelen oğluna da Mehmet adını vermiştir. Böylece, sevgisini dile getirmek, küçük yaşta ölen yavrusunun anısını yaşatmak istemiştir.

Türkü biçimindeki bir başka şiirinde Pir Sultan soyunun sopunun Horasan'dan, Hoy'dan geldiğini açıklar:

Benim aslım Horasan'dan Hoy'dandır
Kırklar olduğun Kanber yandadır
Tanrı'nın Arslanı Ali nurdandır
Kırklar'a serçeşmesin pirim Ali
Cümlemizden ulusun Kızıl Deli
...
(A. 22)

Horasan, İran'ın doğusundaki bir kenttir. Hoy da İran Azerbaycan'ında bir kasabadır. Türklerin yoğun olarak bulunduğu bir yerdir. Belki de Pir Sultan'ın Türkmen ataları Horasan'dan Hoy'a göçmüş, oradan da Anadolu'ya geçmiş, Sıvas'a yerleşmişlerdir. Banaz yakınında mezarı bulunan Pir Sultan soyundan Seyyit Ali Sultan'ın Horasanlı oluşu, bunun bir kanıtı sayılabilir.

XIX. yüzyıl halk şairlerinden Deli Boran da bir şiirinde Pir Sultan'ın soyca Horasanlı olduğunu söyler.[6]

...

6 Cahit Öztelli, "Pir Sultan Abdal İçin Neler Söylemişlerdi?", Sivas Folkloru, Şubat 1974.

Aslı Horasan ilinden Pir Sultan'ın kuluyuz
Dâr-ı âlem ü nâs içinde beli sefil deliyiz
...

Bundan ötürü, bir şiirde geçen "İsmim Koca Haydar, neslim Yemen'de" dizesine ilişkin yorumların doğru olmaması gerekir. Nitekim, söz konusu şiir de Pir Sultan'ın değil, Pir Sultan Abdal tapşırmasını kullanan "Koca Haydar" adlı bir başka şairindir. Şiirde bu durum açıkça görülmektedir:

...
Pir Sultan Abdal'ım destim dâmende
İsmim Koca Haydar neslim Yemen'de
Garip başa bir hâl gelse zamanda
Orda her kişinin dostu bulunmaz
(C. 202)

Söylentilere göre, Pir Sultan, çocukluğunda çobanlık yapar, babasının koyunlarını otlatır. Bir gün kırda uyuyakalır. Düşünde ak sakallı bir ihtiyar görür. Bir elinde dolu (içki), öbüründe elma tutmaktadır. Pir Sultan önce içkiyi içer, ardından elmaya uzanır. İhtiyarın avucunda parıldayan yeşil bir ben vardır. Bundan onun Hacı Bektaş Veli olduğunu anlar. Sarılıp elini öper. Hacı Bektaş ona "Pir Sultan" adını verir, ününün her yana yayılmasını, sazının üstüne saz ve sözünün üstüne söz gelmemesini diler. Gözden silinir.

Pir Sultan bir şiirinde bu düşe değinir:

...
Pir elinden dolu içtim
Doğdum elinize düştüm
Ak cenneti gördüm geçtim
Hünkâr Hacı Bektaş Veli
(A. 11)

Daha sonra Pir Sultan tarikata girer. Okuyup yazma öğrenir. Bir dörtlüğünde okuryazarlığından söz eder:

...
Pir Sultan'ım okuyuban yazarım
Türab oldum ayaklarda tozarım
Yâr elinden içtim sermest gezerim
Elden içilmeyen meyi n'eylersin
(A. 54)

Belki Sıvas'a gidip tekkede eğitim de görmüştür, tarikata Ali Baba ile birlikte girmiştir. Bir kaynağa göre, Pir Sultan'ın musahibi Büyük Ali Baba, 1553'te vezir olan Rüstem Paşa'nın (1500-1561) hocasıdır. 1546 (Hicrî 953) tarihli bir vakfiyesi vardır. (Torunu Sagir/ Küçük Ali Baba'nın da 1631/H. 1041 tarihli bir vakfiyesi bulunduğu biliniyor). Rüstem Paşa, hocasına iyilik olsun diye, Sıvas'taki bostanlarını ona bağışlamıştır. O da oraya bir camiyle tekke yaptırmıştır. Pir Sultan'ın asılmasından önce, 1546'da ölmüştür.[7]

Oysa, Pir Sultan'ın ölümüne tanık olan Pir Sultan Abdal tapşırmalı şairin bir nefesinden, Ali Baba'nın o sıra yaşadığı anlaşılıyor. Şiirde Pir Sultan, karısından ve ondan şunları istiyor:

...
Ala gözlüm zülfün kelep eylesin
Döksün mah yüzüne nikap eylesin
Ali Baba Hak'tan dilek dilesin
Bizi dâr dibinde eğlemesinler
(C. 200)

Bu dizelerde anlatılan doğruysa, adı geçen musahip ya 1546'da ölmemiştir ya da o, Rüstem Paşa'nın hocası olan kişi değildir, başka biridir.

İkinci bir kaynağa göre, darağacına götürülürken Pir Sultan'ın taşlanması yolunda Hızır Paşa bir buyruk çıkarmış. Ali Baba da ona uymak zorunda kalmış. Fakat eli varmamış, taş yerine bir gül atmış. Bunu gören Pir Sultan şu demeyi söylemiş:

Şu kanlı zâlimin ettiği işler
Garip bülbül gibi zâreler beni
Yağmur gibi yağar başıma taşlar
Dostun bir fiskesi pâreler beni[8]

7 İbrahim Aslanoğlu, "Pir Sultan Abdal'ın Zindandaki Yaşamı", Türk Folkloru, Ekim 1979/ İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, sf. 41-42.

8 Abdülbâki Gölpınarlı-Pertev Naili Boratav, Pir Sultan Abdal, 1943, sf. 46.

Gelgelelim, yapılan araştırmalar, hiçbir cönkte rastlanmayan bu şiiri Ali İzzet'in uydurduğunu ortaya çıkarmıştır. Şiir, aslında, XIX. yüzyıl şairlerinden Âşık Hüseyin ile Sıdkı Baba'nın bazı dizelerinin karılmasından oluşmuştur. Pir Sultan'ın değildir.[9]

Öte yandan, Ali Baba'nın da Pir Sultan için bir şiir yazdığı öne sürülmüştür.[10] Fakat, araştırma sonunda, bunun da doğru olmadığı anlaşılmıştır: Söz konusu şiir, Ali Baba'nın değil, XIX. yüzyılda yaşayan İğdecikli Âşık Veli'nindir.[11]

Şiirin Pir Sultan'la ilgili bölümü şöyledir:

...
Eşin mi yitirdin hey güzel turna
Çık Yıldızdağı'na bir semâ eyle
Orda Pir Sultan var ziyaret eyle
O seni geçirir coşkun sellerden
...

Âşık Veli gibi, Pir Sultan da Aleviliğe ve onun Caferî koluna bağlıdır. İlk üç halifeyi (Ebubekir, Ömer, Osman) tanımaz. Ali'yi 'Pir, Şah' sayar. Muhammet'i 'mürşit', Ali'yi 'rehber' bilir. İkisini de candan sever. Bunu şiirlerinde coşku ve dirençle dile getirir:

Bu dünyada benim gönül verdiğim
Birisi Muhammet birisi Ali
Adına şanına kurban olduğum
Birisi Muhammet birisi Ali
...
(A. 31)

...
Mürşidim Muhammet buldum yolumu
Rehberim Ali'dir verdim elimi
Tığbend ile bağladılar belimi
Erenler sırrına erdim bu gece
...
(A. 68)

9 Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdal, 1983, sf. 27, 469/İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, 1984, sf. 68.

10 Bak: Abdülbâki Gölpınarlı, Pir Sultan Abdal, 1969, sf. 11-12/Cevdet Kudret, Pir Sultan Abdal, 1965, sf. 15/Memet Fuat, Pir Sultan Abdal, 1980, sf. 154.

11 Cahit Öztelli, "Pir Sultan Abdal İçin Neler Söylemişler?", Sivas Folkloru, Şubat 1974/Şiirin bütünü için bak: İbrahim Aslanoğlu, Âşık Veli, 1984, sf. 24

Pir Sultan, Ali'ye 'Sultan-ı Server', 'Şah-ı Merdan' diye seslenir. Onun soyundan gelen 'On İki İmam'a inanır. Ali'nin oğlu Hüseyin'i Kerbela'da öldürten Yezit'ten tiksinir. 'Ehl-i Beyt'i, Muhammet'in ailesini ise sevgiyle anar:

...
Pir Sultan'ım tamam oldu sözümüz
Muhammet Mehdi'ye var niyazımız
On İki İmam'a bağlı özümüz
Mürvet günahıma kalma yâ Ali
(A. 100)

...
Sabreyle ey gönül geçmez mi bu gam
Herkes çilesini çekmez mi tamam
Nasıl geçti Kerbelâ'da serencam
Düşün Ehl-i Beyt'i sabret bakalım
...
(A. 78)

On İki İmam'dan altıncısı olan Cafer'üs-Sâdık koluna, onun mezhebine uyar:

...
Eğnimize biz kırmızı giyeriz
Hâlimizce biz de mânâ uyarız
İmam Cafer mezhebine uyarız
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz
(A. 149)

Ali'den sonra Hacı Bektaş Veli ile Balım Sultan'ı 'Pir' kabul eder; bu arada tekkenin şeyhi Hasan Efendi'ye de bağlılığını belirtir:

...
Hasan Efendi postunda oturur
Rum'un abdalları hizmet yetirir
Zemheride deste gülü getirir
Hacı Bektaş Veli Sultan Balım var
...
(A. 41)

Hacı Bektaş Veli ile Balım Sultan, Bektaşiliğin pirleri ve kurucularıdır. Hasan Efendi'nin de dergâhta posta oturan halifelerden olduğu sanılıyor. Pir Sultan yukarıdaki şiirinde ona 'biat ettiğini' (elini tutup uyduğunu) açıklıyor.

Pir Sultan sanatı gibi yaşamını da inancıyla birleştirmeye çalışır. Bu uğurda her türlü üzgüye sabırla göğüs gerer. Gözünü budaktan sakınmaz, en kötü durumlarda bile umudunu yitirmez, inancından caymayı düşünmez:

Koyun beni Hak aşkına yanayım
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan
Yolumdan dönüp mahrum mu kalayım
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan
...
(A. 126)

Bu korkusuz, inançlı davranış onu Sünniliğe bağlı, baskıcı Osmanlı yönetimiyle uyuşmazlığa düşürür. O sıra İran'da Şah Tahmasp (1524-1576) hükümdardır. Türk kökenli önceki Safevî hükümdarları gibi o da Şiidir ve Anadolu'daki Alevi Türkmenlere arka çıkmakta, onları kışkırtmaktadır. Aleviler de ister istemez onu tutmakta, Mehdî/kurtarıcı gibi görmektedir. Bunda Osmanlı yöneticilerinin olumsuz davranışları da etken olmaktadır. Çünkü imparatorlukta Türkmen/Türk halkı enikonu bir azınlık durumuna sokulmuş, aşağılanmış, çoğu zaman yönetimin dışında bırakılmıştır. Devlet yöneticileri Enderun'dan alınmış, Enderun'a ise daha çok devşirme Kapıkulu Ocakları'nın seçkinleri girebilmiştir. Nitekim, XV. yüzyılın ortalarından XVI. yüzyılın ortalarına kadar görev yapmış 48 vezir-i azamdan ancak 4'ü Türk'tür. Sarayın gözünde Türk 'kaba, görgüsüz, ilkel' sayılmaktadır. Bu da, doğal olarak, "etrâk-ı bî-idrâk" diye aşağılanan Türkler arasında tepkiler doğurmaktadır. Halkın yoksul, vergilerin ağır, ekonominin bozuk oluşu da bunu beslemektedir. Bu durum, daha çok kırsal kesimde, birtakım ayaklanmalara yol açmaktadır. 1510-1530 yılları arasında patlak veren ve güçlükle bastırılan Şah Kulu, Nur Halife, Şeyh Celâl, Kalender Çelebi ve Baba Zünnûn başkaldırıları bunun örnekleridir.

"Bu ayaklanmalar, mezhebî mahiyette görünüyorlarsa da, gerçekte iktisadî sebeplerle ilgilidir. (...) Ayaklanmaların gerçek sebebi, Türkmenlerin iktisaden sıkıntı içinde bulunmaları ve onlara yalnız istismar edilen unsur gözü ile bakılmasıdır. Bu telâkki Osmanlı devrinde de devam etmiş ve bu devletin başına birçok gaileler açmıştır."[12]

Sıvas yöresi bu çeşit 'gaileler'in merkezi gibidir. İçin için sürekli kaynamaktadır. Bundan tedirgin olan Saray, Alevilere karşı sık sık fermanlar çıkarmaktadır. Fermanlarda özetle şöyle denilmektedir:

8 Şubat 1576

"Rum Beylerbeyi'ne hüküm:

Bazı kimselerde rafizî kitapları bulunup hatta bunlardan bazısı da kendisinde emânet olduğunu bildirmekle kendisinde olan ve şairlerde bulunan kitapların ve sahiplerinin İstanbul'a gönderilmesi hakkında..."

8 Şubat 1577

"Rum Beylerbeyi'ne hüküm:

Kangallı ve Alipınar ahalisinin ekserisi İran'a meyl ve muhabbet üzre olduğu bildirilmekle bu gibileri tahkik edip tahakkuk ettikte başka bir bahane ile katlolunmaları hakkında..."

22 Kasım 1577

"Bozok Beyi Çerkez Bey'e hüküm:

Kızılbaşlıkla müttehem olan kimselerin defterleri sureti gönderildiği ve şer'ile teftiş olunup sâbit olursa idam edilmeleri, şer'ile sâbit olmayıp lâkin müttehem olduklarına kanaat gelirse Kıbrıs'a sürülmeleri hakkında..."[13]

Başbakanlık Arşivi'ndeki Mühimme defterlerinde yer alan bu birkaç fermandan da anlaşılacağı gibi, çoğu Türkmen olan Aleviler hiç de iyi gözle görülmemekte, sürekli izlenmekte, gözetim ve baskı altında tutulmaktadır. O kadar ki, yanında Alevilerle ilgili kitap bulundurmak bile sakıncalıdır. Buna uymayanlar yakalanıp kitaplarıyla birlikte İstanbul'a gönderilecektir. İran'a yakınlık

12 Faruk Sümer, Oğuzlar, 1980, sf. 158, 172.

13 Bak: İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, 1984, sf. 48-49.

duydukları sanılan Kangallı ve Alipınarlıların durumları soruşturulacak, gerçekten öyle oldukları anlaşılanların –bir başka bahaneyle– başları vurulacaktır. Kızılbaşlıkla suçlananlar yargılanacak, suçu belirlenenler öldürülecek, öbürleri Kıbrıs'a sürülecektir.

Yalnızca sözü geçen fermanlarda değil, onları pekiştiren fetvalarda da Alevilere karşı ağır yaptırım önerileri yer almaktadır. Örneğin, Yavuz Selim'in isteğiyle Müftü Hamza Efendi ile Şeyhülislâm İbni Kemal'in yazdığı fetva ve risalelerde Aleviler "kâfir ve mülhid" olarak gösterilmiş, onları "kırıp cemaatlerini dağıtmak Müslümanlara vacip ve farz" sayılmış, bunu gerçekleştirenlerin kesinlikle cennete gidecekleri belirtilmiştir.[14] Daha sonra Kanunî döneminin ünlü şeyhülislâmı Ebussuud Efendi de "Kızılbaş taifesinin şer'en kıtali helâl olup katledenin gazi ve maktul olanın şehit" olacağı yolunda fetva verir.[15] Hatta, Yunus Emre'nin ilâhisiyle zikredenlerin bile "katledilmesini mubah" görür.[16]

Bütün bu sert önlemlere karşın, temelde toplumsal yapının bozukluğundan kaynaklanan Alevi hareketlerinin sonu gelmez. Pir Sultan da bunlara ilgisiz kalmaz.

1487'de Erdebil'de doğan Şah İsmail (1502-1524) Şeyh Haydar'ın oğludur. Dedesi, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın öldürülmesi üzerine devletin başına geçmek amacıyla 1499'da Lahican'dan ayrılır. 1500'de Arcuvan'da yedi Türk oymağına (Avşar, Dulkadir, Kaçar, Rumlu, Tekeli, Ustaculu) bağlı müritlerinden oluşan ordusuyla Erdebil'e girer. 1500'de Erivan'dan Kağızman-Erzurum yoluyla Tercan'ın güneyindeki Sarukaya yaylağına varır. Türk oymaklarından gelen ve çoğu yoksul halktan kişilerden oluşan müritlerini çevresinde toplar. 1502'de Erzincan seferine çıkar, Şirvan hükümdarı Ferruh Bey'i ve Diyarbakır hakimi Elvend Bey'i yener, Tebriz'e gelip taç giyer. Şiilerin şahı ve imamı olur. 1503'te Akkoyunlu hükümdarı Sultan Murat'ı Hamedan'da bozguna uğratır, Irak'a girer. 1504'te Siraz'ı, 1507'de Hoy'u, Harput'u, Diyar-

14 Şehabettin Tekirdağ, "Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığı Altında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih dergisi, Mart 1967.

15 Cavit Baysun, "Şeyhülislâm Ebussuud Efendi Fetvaları", İslâm Ansiklopedisi, Cilt IV, 1945, sf. 92.

16 M. Ertuğrul Düzbağ, Şeyhülislâm Ebussuud Fetvaları, 1983, sf. 87.

bakır'ı, Bitlis'i, Elbistan'ı, Erciş'i ele geçirir. 1509'da Bağdat'ı alır. İmam Cafer'i Sadık'ın oğlu Yedinci İmam Musa Kâzım'ın mezarının üstüne büyük bir türbe yaptırır. Yazdığı Türkçe şiirler ve gönderdiği halifelerle Anadolu'daki Alevileri etkiler. Bunu tehlike sayan (ve Farsça şiirler yazan) Yavuz Selim (1512-1520) kırk bin kadar Aleviyi öldürtür. 1514 Çaldıran Seferi'nde Şah İsmail'i bozguna uğratır.

Şah İsmail'in ölümüyle yerine büyük oğlu Şah Tahmasp (1524-1576) geçer. 1533'te Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566) İran'a savaş açar. Önden giden Sadrazam İbrahim Paşa Adilcevaz, Erciş ve Van'ı alarak 1534'te Tebriz'e girer. Tahmasp içerlere çekilir. Osmanlı ordusu güneye yönelir. Bağdat valisi Şerefeddin oğlu Muhammet Han Tahmasp'ın buyruğuna uyarak şehri bırakıp kaçar. Kanunî, Zağros dağlarını aşarak hiçbir direnmeyle karşılaşmadan Bağdat ile Basra'yı alır.

Pir Sultan bu olaya üzülür, "Güzel Şah'ım" dediği Tahmasp'a sitemde bulunur:

...
Pir Sultan'ım der ki Üçler Yediler
Kırklar da anda hazır idiler
Bağdat'ı Basra'yı verdi dediler
Aslı nedir neye verdin Bağdat'ı
(A. 98)

(Pir Sultan'ın bu şiiri 20-24 yaşlarında yazdığı varsayılırsa, 1510-1514 yılları arasında doğduğu ileri sürülebilir.)

Bu şiir, hem Pir Sultan'ın yaşadığı dönemi, hem de İran Şahı'na duyduğu eğilimi göstermektedir. Gelgelelim, onun yaşamöyküsünü bununla sınırlamak yanlış olur. Söz konusu eğilimin yanında/temelinde Osmanlı toplumunda halkın, özellikle reaya köylünün gördüğü haksızlıklarından, yolsuzluklardan, yoksunluklardan yakınma ve çözüm arama da vardır. Bu da doğal karşılanmalıdır. Çünkü şairin kendisi de sıkıntı çeken, umarsız kalan halktan biridir, namuslu bir köylüdür. Bundan ötürü rüşvetçi kadıları, yobaz müftüleri, zalim paşaları –yani halka kötülük edenleri– eleştirmekten geri durmaz:

Koca başlı Koca Kadı
Sende hiç din iman var mı
Haramı helâli yedi
Sende hiç din iman var mı
...
(A. 125)

Gerek sözü geçen eğilim, gerek bu yakınma ve eleştirme Pir Sultan'ın yaşamını belirler. Bir kurtarıcı özlemiyle On İkinci İmam Muhammet-ül-Mehdî'nin gelmesini bekler. Gözyaşlarını dindirecek, yoksulları güldürecek, barışı getirecek olan Mehdî, ona göre, "Şah"tır. Şah, Urum'a (Anadolu'ya) gelince kutlu günler doğacaktır:

...
Devşire beyi paşayı
Zapteyleye dört köşeyi
Husrev ede temaşayı
Ali divan kura bir gün
...
Gülü Şah'ın doğdu deyü
Bol irahmet yağdı deyü
Kutlu günler doğdu deyü
Şu âlem şâd ola bir gün
...
(A. 103)

Acaba bu özlemle çağrılan/beklenen Şah kimdir? Ali mi, Mehdî mi, I. Tahmasp mı, II. Şah İsmail mi, yoksa başka biri mi? Pir Sultan için 'Şah' genelde kurtuluşun/umudun simgesidir, çoğu zaman da Ali'nin öbür adıdır, ama arada bir değişik anlamları içerdiği de olmaktadır. Bunların başında İran Şahı Tahmasp gelmektedir.

Tahmasp "Ala Gözlü Şah", "Dehmen Şah" diye de anılır. Başarıyla sonuçlanan 1535 ikinci İran seferinden sonra Kanunî İstanbul'a döner. Avrupa'ya seferler düzenler. Bunu fırsat bilen Tahmasp Azerbaycan'ı geri alır...

1547'de Almanya ile barış antlaşması imzalayan Kanunî, 1548'de İran'a karşı yeniden sefere çıkar. Van'ı, Tebriz'i ala-

rak Hoy'a girer. Van'dan Erciş-Muş yoluyla Diyarbakır'a gelir. Tahmasp Kars, Hınıs ve Muş'u ele geçirir. Tatioğlu Ali Sultan'ı Ahlat, Güzeldere ve Adilcevaz'ı yağmaya gönderir. Kendisi de Tercan'dan geçip Erzincan'a ulaşır. Bunun üzerine Vezir Kara Ahmet Paşa Erzurum'a hareket eder. Arkasından Kanunî de yola çıkar. Osmanlı ordusundan çekinen Tahmasp Erzincan'dan ayrılıp Karabağ'a gider. Ramazan'ı Diyarbakır'da geçiren Kanunî Halep'te kışladıktan sonra 1549'da İstanbul'a döner...

1552'de Kanunî'nin Edirne'de bulunduğu ve Kara Ahmet Paşa komutasındaki ordunun Temeşvar ile Eğri'nin zaptıyla uğraştığı sırada, Tahmasp bundan yararlanarak Doğu Anadolu'ya saldırır. Erciş, Ahlat, Adilcevaz kalelerini ele geçirir. Kuvvetleri Van, Gevaş, Muş, Bitlis yöresine egemen olur. Oğlu İsmail Mirza Ahlat'tan Erzurum'a yürür, İskender Paşa'yı pusuya düşürüp bozguna uğratır, Biga sancak beyini tutsak alır. Kendisi de Kars, Hınıs, Muş, Tercan üzerinden Kemah'a kadar ilerler.

Bu zaferler Sıvas çevresindeki Alevileri sevindirir. Pir Sultan Abdal takma adlı şairin aşağıdaki dizeleri bunu yansıtır:

Yürüyüş eyledi Urum üstüne
Ali nesli güzel İmam geliyor
İnip temenna eylerim destine
Ali nesli güzel İmam geliyor
...
Meydana çıkar görünü görünü
Kimse bilmez evliyanın sırrını
Koca Haydar Şah-ı cihan torunu
Ali nesli güzel İmam geliyor
...

Birinci dörtlükte geçen "Urum" sözcüğü ile genelde Anadolu, özelde Sıvas, Çorum, Yozgat, Amasya, Tokat gibi Alevilerin yoğun olarak bulundukları yöre amaçlanır.

İkinci dörtlükte adı geçen Koca Haydar, Şah İsmail'in babasıdır. Şah Tahmasp ise Koca Haydar'ın torunu ve Şah İsmail'in oğludur.[17]

17 Pertev Naili Boratav-Abdülbâki Gölpınarlı, Pir Sultan Abdal, 1943, sf. 28/Abdülbâki Gölpınarlı, Pir Sultan Abdal, 1969, sf. 6.

Pir Sultan'ın da "geliyor" redifli bir şiiri vardır. Gerçi şiirde 'Şah' sözcüğü geçmez, ama bazı dizelerde onun amaçlandığı sezilir:

Horasan'dan kalktı sökün eyledi
Elestü deminin yeli geliyor
Urum abdalları akın eyledi
Boşandı Kevser'in seli geliyor
...
(A. 112)

Fakat Pir Sultan'ın sevinci uzun sürmez. Umutla beklediği Şah, Sıvas'a/Banaz'a gelemez. Pir Sultan'ın gözü yollarda kalır:

Hasretinle beni uryan eyledin
Beklerim yolların gel efendim gel
Gönül kuşu kalktı cevlan eyledi
Beklerim yolların gel efendim gel
...
(A. 104)

Kanunî 1553'te yeniden sefere çıkar. Kışı Halep'te geçirip 1554 baharında Urfa-Diyarbakır-Erzurum-Kars üzerinden Arpaçay'a ulaşır. Karabağ ile Revan ve Nahcivan'a girdikten sonra Erzurum'a döner. Tahmasp yine iç bölgelere çekilmiştir. Kanunî Amasya'da kışlamaya karar verir. Tahmasp ona elçiler gönderir, barış isteğinde bulunur. 1555 Mayısı'nda Osmanlılarla İranlılar arasında Amasya Barış Antlaşması imzalanır. Aleviler yeni bir bekleme dönemine girerler, ama eylemlerinden de büsbütün vazgeçmezler. Öte yandan, İran şahları da türlü yollardan onların umutlarını beslemekten geri durmazlar.

1576'da Tahmasp ölür. Yerine geçen II. Şah İsmail (1576-1578) ile Muhammet Mirza (1578-1587) silik hükümdarlardır, önemli bir etkinlik gösteremezler. III. Murat (1574-1595) zamanında Osmanlılar yeniden savaş hazırlıklarına girerler. 1578 baharında Lala Mustafa Paşa Üsküdar'dan Erzurum'a hareket eder. Oysa, o sıra ülkede durum oldukça karışıktır:

"İktisadî darlık artmakta devam ediyordu. Halkın ödeme gücü gittikçe düşerken, harp yeni masraflar ve fedakârlıklar istemek-

teydi. Vilâyet idarecileri ve vergi toplama memurları, daima kanunî miktardan fazla para ve mal istemelerine devam ediyorlar, pek çok şikâyetlere rağmen, hükümet bunlara karşı hiçbir şey yapamıyordu. (...) Yalnız Anadolu tarafında değil, Rumeli ve hatta İstanbul'da da fazlaca bir asayişsizlik vardı. (...) Köylü sınıfından çiftini bozanların miktarı gittikçe artıyordu. (...) Geniş halk tabakalarıyla idareci sınıfı arasında büyük bir didişmenin çıkması için bütün şartlar mevcuttu."[18]

O kadar ki, XVI. yüzyılın ikinci yarısında, Anadolu'da ve özellikle Sıvas yöresinde yoksul düşen halk, çocuklarını boğazlayıp yemek zorunda kalır. Sıvaslı Şeyh Recep Necmü'l-Hüdâ, fi Menâkıb-ı Şeyh Ebü's-Sehâ adlı eserinde bu korkunç durumu şöyle anlatır:

"Toprak baştan başa sahipsiz, boş ve muattal kaldığından kıtlık ve açlık başladı. Fakir halk ot yapraklarını, ağaç kabuklarını, daha sonra çöplüklerde ve yollarda buldukları cifeleri yediler. Kurtlar gibi köpekleri, kedileri avladılar. Kedi, köpek de kalmayınca halk kokmuş hayvan kanlarını, lâşelerini ve nihayet çocuklarını boğazlayıp yemeye başladılar. (...) Fakirlik, açlık insanları böyle kötü akıbetlere, ağır fenalıklara sevk eder."[19]

Bundan ötürü Anadolu'da sık sık Celâlî ayaklanmaları patlak verir. Alevî halk hareketleri de eksik olmaz. Pir Sultan da sazı ve sözüyle onları destekler. Baskı ve zulmü kaldırmak, adaleti kurmak, Kerbelâ'da şehit edilen Hüseyin'in öcünü almak için birleşmelerini ister:

Gelin canlar bir olalım
Münkire kılıç çalalım
Hüseyn'in kanın alalım
Tevekkeltü taâlâllah
...
(A. 82)

Pir Sultan, 1578'de İran'da II. Şah İsmail'in ölümünden hemen

18 Mustafa Akdağ, Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, 1975, sf. 290.

19 İbrahim Atis, "Karayazıcı İsyanında Sıvas'ta Kıtlık ve Çocuklarının Etlerini Yiyenler", Tarih Konuşuyor, cilt V, sayı 27, Nisan 1966 (Anan: Mehmet Bayrak, Pir Sultan Abdal, 1986, sf. 84).

sonra, Türkmenlerin Şam Bayadı/Diyade aşireti çevresinde Maraş'ta başlayan harekete arka çıkar. Hareketin önderi kendini Şah İsmail diye tanıtan ve (halifesi Köse Yunus'un söylediğine göre) Farsça konuşan, orta boylu, uzun saçlı, köse sakallı biridir. "Vilâyet-i Acem'den Şah İsmail namına gelip 985 kişiyi Amik Ovasın'dan geçirdikten sonra Yeni İl'e bağlı Kemerli ve Pehlivanlı cemaatlarıyla yaylağa çıkmıştır."[20]

Şah İsmail etkinliğini Maraş, Malatya, Sıvas (Yeni İl), Tokat, Yozgat, Kırşehir yöresinde yoğunlaştırır. Yanına elli bin kadar insan toplar. Sultan Korusu ile Arslantaş'ta toplantılar düzenler. Malatya'dan Kırşehir'e gelerek Bozok'ta Hacı Bektaş Türbesi'nde büyük bir kalabalık önünde kurbanlar keser. Ünlü eşkıya Ebu Rişoğlu ile haberleşip Hısn-ı Mansur (Adıyaman) Alaybeyi'nin çayırını basarak atlarını alıp götürür.[20]

Bir yıl kadar önce Bozok (Yozgat-Kırşehir) ile Sıvas bölgesine gönderdiği halifesi Köse Yunus'un Pir Sultan'la görüşüp konuştuğu öne sürülüyor. Pir Sultan'ın da Yalancı Şah İsmail'in gelişini umutla, özlemle beklediği sanılıyor.[21] Aşağıdaki parçalar bunun kanıtları sayılabilir:

Hak'tan inayet olursa
Şah Urum'a gele bir gün
Gazada bu Zülfikâr'ı
Kâfirlere çala bir gün

Hep devşire gele iller
Şah'a köle ola kullar
Rum'da ağlayan sefiller
Şâd ola güle bir gün
...
(A. 103)

Pir Sultan'ın bekleyişi giderek dayanılmaz bir çağrıya dönüşür ve girişilecek eyleme katılma isteğiyle birleşir:

20 Bekir Kütükoğlu, Osmanlı-İran Siyasî Münasebetleri, 1962, sf. 12/Mustafa Akdağ, Celâli İsyanları, 1963, sf. 111-113.

21 Mehmet Bayrak, Halk Haraketleri ve Çağdaş Destanlar, 1984, sf. 115/Sabahattin Eyupoğlu-İlhan Başgöz, Pir Sultan Abdal, 1977 sf. 54.

Pir Sultan'a Hüdâ yardım etmez mi
Müminler bağında bülbül ötmez mi
Bunca yattığımız gayrı yetmez mi
Kalkalım bakalım nic'olur olsun

(A. 132)

Aynı şiirin ikinci dörtlüğünde bir mağarada toplananların artık dışarı çıkması gerektiğini bildirir:

Mahlûk Deccal oldu insan haşarı
Asla bilen yoktur hayırı şeri
Teber çekip şu mağradan dışarı
Çıkalım bakalım nic'olur olsun
...

Acaba mağaradakiler dışarı çıktılar mı, çıktılarsa neler yaptılar? Sonları ne oldu? Bilemiyoruz.

Pir Sultan bir başka şiirinde Düzmece Şah İsmail ile halifelerini "Urum"a gelen "Kırklar"a benzetir:

...
Kırklar Urum'a geçti sen duydun mu
Tanrı'nın Arslanı geldi bildin mi
Pınar yanında kendini buldun mu
Kırklar'a serçeşmesin pirim Ali
Cümlemizden ulusun Kızıl Deli
...

(A. 22)

Bir dörtlüğünde de Şah İsmail'in korusunun Sarıkaya'da bulunduğunu açıklar:

Kapıyı çaldı Kırklar'ın birisi
Birinden mestoldu cümle gerisi
Sarıkaya derler Şah'ın Korusu
Konalım gaziler İmam aşkına
...

(A. 13)

Gerçi Sıvas'ın Yıldızeli ilçesi Direkli bucağında, Şarkışla ilçesi Orta bucağında, Tokat'ın Turhal ilçesinde, Yozgat'ın Çekerek ilçesinde ve Erzincan'ın merkez ilçesinde de Sarıkaya köyü vardır. Ama burada sözkonusu olan, herhalde, Banaz ile Bedirli arasında, Yıldızeli'ne bağlı köydür. Belki Düzmece Şah İsmail Banaz'a da uğramış ve Pir Sultan'la konuşmuştur. (O dönemdeki İran şahlarından II. Şah İsmail ile Muhammet Mirza'nın Anadolu'ya geçmedikleri düşünülürse, bu olasılık daha bir güçlenir). Nitekim, Pir Sultan'ın soyundan İnce Mehmet'in müridi İsmail bir şiirinde,[22] Şah'ın gelip Yıldızdağı'nda semâ eylediğini ve Banaz'da uzun süre kaldığını belirtir:

...
Şah Yıldızdağı'nda semâ eyledi
Bir ayak üstünde bin bir kelâm eyledi
İndi Banaz'ı hoş vatan eyledi
Haylı devr ü zaman geçti arada

Koca Şah Urum'a bir elma saldı
Dolandı Urum'u Banaz'a geldi
Pir Sultan elmaya bir tekbir kıldı
İnsan taaccübde kaldı orada
...

Pir Sultan'ın yaşamına değinen İsmail'in şiirindeki bir dörtlükte asılma olayından da söz edilir:

...
Yüce gördü şehitliğin yolunu
Mansur gibi kabul kıldı dârını
Kokladı elmayı verdi serini
Mevlâm hırkasını asılı koydu orada
...

[Burada adı geçen Mansur (857-922), "Enel Hak", yani "Ben Tanrıyım" dediği için Bağdat'ta asılan sofi Hallacı Mansur'dur.]

Düzmece Şah İsmail'in çabaları o çağın yöneticilerince dikkatle izlenir. 1578'de, Gürcistan ve Şirvan üzerine yürümek amacıyla,

22 Bak: Abdülbâki Gölpınarlı-Pertev Naili Boratav, Pir Sultan Abdal, 1943, sf. 42-43.

Serdar Lala Mustafa Paşa, İstanbul'dan Sıvas'a gelir. Maraş Beylerbeyi ile Elbistan Kadısı, Şah İsmail'in girişimlerini ona duyururlar. Mustafa Paşa, Türkmen Sancakbeyi Murat Bey ile Bozok Mirlivası Çerkez Bey'e ve Rum Defter Kethüdası Mahmut'a hükümler gönderirler. Şah İsmail ile adamlarının mahkemeye çağrılmalarını, gelmeyenlerin yakalanıp cezalandırılmalarını buyurur.[23]

Yapılan arama ve çatışmalarda Şah'ın halifelerinden Hüseyin ve Köse Yunus, Bozok Beyi'nin kuvvetlerince ele geçirilir. Ayrıca, Malatya Kadısı'nın ordusu da (Doğanşehir ya da Çolaklı'ya bağlı) Elmalı köyü yöresinde Şah'ın kuvvetlerini bozguna uğratır. Şah, Fırat'ı geçerek Siverek'e doğru kaçar. Veziri Han Piri yakalanır. Askerleri dağılır.[24] Böylece Malatya ile Arapkir, Maraş, Sıvas ve Karaman çevresindeki obalarda örgütlenen ayaklanma girişimi – hazırlıkların sürdüğü bir sırada– önlenmiş olur.

Bu hazırlıklara Pir Sultan da katılmış olsa gerekir. Çünkü bir şiirinde yetmiş üç kişiyle yalın kılıç beklediklerinden söz eder:

...
Yetmiş üç er idik girdik bu yola
Yalbırdak kılıçlar hep aldık ele
Mevlâm Kur'an nasip olsa bir kula
Kudretten okunur onun Yâsin'i
...
(A. 32)

Parıldayan kılıçlar kullanıldı mı, yoksa elde mi kaldı? "Yetmiş üç er" Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da yanında bulunan kişiler midir, yoksa Pir Sultan'ın savaşmaya hazırlanan arkadaşları mı? Belli değil. Başkaldırı önlendiğine göre, kılıçların kullanılmadığı düşünülebilir. Dolayısıyla, Pir Sultan'ın da cezaya uğramadığı yahut hafif bir cezayla kurtulduğu öne sürülebilir. Olup bitenlerin ayrıntıları bilinmese de, şairin bir ara tutuklandığını söylemek yanlış olmaz:

23 Bekir Kütükoğlu, Osmanlı-İran Siyasî Münasebetleri (1578-1590), 1962, sf. 12-13.

24 A.g.e., sf. 13/Mehmet Bayrak, "Pir Sultan'ın Yaşamında Düzmece Şah İsmail Olayı", Yazko Edebiyat, Eylül 1984, sf. 84-85.

...
Bir hâl ile içeriye katıldık
Kemlik ettik biz taşraya atıldık
Bir münkirin tuzağına tutulduk
Ulaş yetiş pirim İmam Hüseyin
...
(A. 13)

Gerçi ayaklanma –başlamadan– önlenir, ama halkın çoğu sıkıntı içinde, ortam da elverişli olduğundan olayların arkası kesilmez. 1580'de Antalya'da "Şah Geldi" denilen bir Celâlî ayaklanması olur. 1589'da Tunus'ta Yahya İbni Yahya Mehdilik savıyla başkaldırır. Aynı yılın kış aylarında Kiğı (Erzurum) Sancağı'nda bir başka Alevi hareketi görülür: Kendisinin Tahmasp soyundan geldiğini söyleyen yeni bir Düzmece Şah İsmail olayı patlak verir. Çevresine Kürtlerin yoksul kesimini toplayan biri –tarihçi Selanikî'nin deyişiyle– "memleket içinde velvele bırakır, halkın erzak ve eşyasını yağma eder. Üzerine varan bir beylerbeyini öldürür."[25] Kemahlı Rahip Grigor'un belirttiğine göre, ayaklananlar Kiğı beyini öldürürler. Erzincan'a kadar giderler, "orada çıkardıkları yangınlar ve yaptıkları talanlarla büyük tahribatta bulunurlar."[26]

Bunu duyan Ordu-yu Hümâyun kumandanı Ferhat Paşa, Erzurum Beylerbeyi Hızır Paşa'yı hareketi bastırmakla görevlendirir. Yanına topçularla sipahileri alan Hızır Paşa, âsileri bir boğazda pusuya düşürür. Elebaşılardan Çirkin ile Türabî yakalanır, Erzurum'a götürülerek asılır.

Burada adı geçen Hızır Paşa'nın, Köse Hüsrev Paşa'nın damadı olduğu sanılıyor.[27] Erzurum Beylerbeyi Hasan Paşa, İran seferine katılmaktan kaçınınca, 1588'de onun yerine atanıyor. Gence'nin fethinde bulunuyor, Aras boylarına akınlar yapıyor.

25 Selânikî Tarihi 1970, sf. 266-258/Sabahattin Eyupoğlu-Azra Erhat-İlhan Başgöz, Pir Sultan Abdal, 1977, sf. 54-55.

26 Hrand Andreasyan, "Bir Ermeni Kaynağına Göre Celâli İsyanları", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih dergisi, 1962-1963, cilt XIII, sf. 30.

27 Mehmet Bayrak, Halk Hareketleri ve Çağdaş Destanlar, 1984, sf. 127/Bekir Kütükoğlu, Osmanlı-İran Siyasî Münasebetleri, 1962, sf. 108.

1592'de Van, 1596'da Karaman Beylerbeyi, 1603'te Tuna ve 1606'da Budin Muhafızı oluyor. 1608'de ölüyor.

Pir Sultan'ın yaşamında bu Hızır Paşa'nın bir yeri yok. Onunla ilgili olan Hızır Paşa, III. Murat (1574-1595) dönemi paşalarındandır. Divane/Deli Hızır Paşa diye anılır. Gelgelelim, o da, daha önce Sıvas valiliği yapmış bir başka Hızır Paşa'yla karıştırılır. Oysa, önceki Hızır Paşa, Kanunî Süleyman (1520-1566) dönemi yöneticilerindendir. Başbakanlık Arşivi Rüus ve Mühimme defterlerindeki kayıtlara göre, 1547-1554 yılları arasında Sıvas valiliği yapmıştır. Daha sonra Halep, Şam (1554) ve Bağdat (1560) beylerbeyliğinde bulunmuştur. Ilımlı, tutkusuz bir kişidir. 1567'de ölmüştür.[28]

Deli Hızır Paşa ise 1582'de Van, 1587'de Kars ve sonra Revan Beylerbeyi olup Minuçehr'e baş eğdirmek üzere düzenlenen İran seferine katılır.[29] 1588 Aralığında Mehmet Paşa'nın yerine Sıvas beylerbeyi olur; 1590 Mayısında Sıvas'tan ayrılır, yerine Arnavut Ayaz Paşazâde Mustafa Paşa geçer.[30] 1591 Temmuzunda Yemen'den gelen Hızır Paşa Halep Beylerbeyliği'ne atanır.[31] 1592 Ocağında yerini Ferhat Paşazâde Bey'e bırakır. 1596'da Gürcistan'da Kral Simon üzerine varıp onu yener. 1597'de mallarını yiğit kişilere dağıtır ve bir veba salgınında ölür.[32]

Deli Hızır Paşa bir kez Sıvas valisi olmuştur. Valiliği aralıksız on sekiz ay sürmüştür. Kimi yazarların[33] onu ikinci kez Sıvas valiliğine atanmış göstermeleri doğru değildir.

Pir Sultan Abdallar gibi bu Hızır Paşalar da birbirine karıştırılmış, Pir Sultan'ın yaşamıyla ölümüne ilişkin gerçek dışı yorumlara gidilmiştir. Örneğin, kimi incelemeciler Sofular köyündeki vakıflar dolayısıyla Hızır Paşa'nın hem oralı, hem de Pir Sultan'la tanış oldu-

28 Bak: Başbakanlık Arşivi, Divân-ı Hümâyun Rüus Defteri, genel sayı 208, özel sayı 1, defter 2, sf. 27/Mühimme Defteri, sıra 1055, sf. 184/Ali, Künh-ül Anbâr, cilt 2, yaprak 58, 95/İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, 1984, sf. 44-45.

29 İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, cilt III, 1961, sf. 24, 104.

30 Hüseyin Hüsamettin, Amasya Tarihi, cilt III, 1927, sf. 333-335.

31 Selâniki Tarihi, sf. 294/Sicili Osmani, cilt II, sf. 279.

32 Selâniki Tarihi, sf. 274, 297, 345/İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, 1984, sf. 46-47/Mehmet Bayrak, Pir Sultan Abdal, 1986, sf. 129.

33 Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdal, 1983, sf. 35/Memet Fuat, Pir Sultan Abdal, 1980, sf. 9/Mehmet Bayrak, Halk Hareketleri ve Çağdaş Destanlar, 1984, 126-127 vb...

ğunu ileri sürmüşler, halk da aynı yolda söylentiler uydurmuştur. Oysa, gerek Sofular köyünde, gerekse Sıvas, Amasya ve Tokat'ta bulunan vakıflar –Deli Hızır Paşa'nın değil– Amasya valisi Örgüç Paşa'nın 1484'te ölen kardeşi Hayrettin Hızır Paşa'nındır.[34] Başka bir deyişle, Deli Hızır Paşa, Sofular Köyünden olmadığı gibi[35] Pir Sultan da onun piri değildir. Fakat Pir Sultan'ı astıran bu Paşadır. Öyleyken, kimi yazarlar Pir Sultan'ı 1547-1554 yılları arasında Sıvas beylerbeyi olan Hızır Paşa'nın öldürttüğünü ileri sürerler.[36] Gelgelelim –önce de açıklandığı üzere– 1577'de baş gösteren Düzmece Şah İsmail hareketiyle Pir Sultan'ın ilgisi düşünülürse, bunun doğru olamayacağı anlaşılır. Öte yandan, kimi yazarlar da Pir Sultan'ı I. Ahmet (1603-1617) döneminde görevli Hızır Paşa'nın öldürttüğünü ileri sürerler.[37] Oysa, Sıvas'ta valilik yapmadığından, bu Hızır Paşa'nın Pir Sultan'ı orada astırması olanaksızdır.

1577'de başlayan ve aralıklarla süren Osmanlı-İran savaşları 1578'de Tiflis'in, 1583'te Bakû'nun, 1584'te Tebriz'in alınmasını sağlar. 1588'de Osmanlılar'ın başında III. Murat (1574-1595), Safeviler'in başında ise on yedi yaşındaki Abbas Mirza (1587-1629) bulunmaktadır. İran'da karışıklıklar, taht kavgaları vardır. III. Murat bundan yararlanmak ister. Ferhat Paşa komutasında büyük bir ordu hazırlanır. Ordu-yu Hümayûn Erzurum'da kışlarken Kiğı'da ortaya çıkan yeni Alevi başkaldırısı Osmanlı yönetimini tedirgin eder. Erzurum Beylerbeyi Hızır Paşa isyancıların üstüne gider. 1589'da ayaklanmayı bastırır. 1590'da Sıvas valiliğine atanır.

Kolları komşu il Erzincan'ı da kucaklayan söz konusu ayaklanmanın etkileri Sıvas'a kadar gelmiş olmalıdır. Toplumsal ortam buna elverişlidir. Özellikle Türkmenlerin durumu iyice sarsılmıştır. Pir Sultan da bir şiirinde buna değinmiştir:

34 Sofular'daki vakıf Amasya'da Hızır Paşa Medresesi'ne bağlıdır. Mütevellisi Amasyalıdır. 1234 (1819) tarihli Sıvas Şer'iye Sicili'nde kaydı vardır (bak: İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, 1984, sf. 43-44).

35 Hüseyin Buluz, bir kaynağa göre, Deli Hızır Paşa'nın Diyarbakırlı olduğunu ileri sürer, fakat kaynağın adını belirtmez (bak: Başkent Ankara, 26.9.1969).

36 Abdülbâki Gölpınarlı, Pir Sultan Abdal, 1969, sf. 9/Cevdet Kudret, Pir Sultan Abdal, 1965, sf. 11.

37 Fuat Köprülü, "Pir Sultan Abdal", Hayat, 1928, sayı 64/Sadettin Nüzhet, Pir Sultan Abdal, 1929, sf. 14-15.

Bu yıl bu dağların karı erimez
Eser bâd-ı sabâ yel bozuk bozuk
Türkmen kalkıp yaylasına yürümez
Yıkılmış aşiret il bozuk bozuk
...
(A. 33)

Belki o sırada Sıvas yöresinde henüz toplu bir hareket olmamış ve Pir Sultan da ona katılmamış yahut sözcülük, öncülük etmemiştir, ama etmesi olasıdır. Üstelik, yöneticiler de bunu bilmektedir.

Bundan ötürü, olası kıpırdanmaları engellemek ya da sindirmek amacıyla birtakım önlemler almak gerekmiştir. Bu arada belki Pir Sultan'ın da üzerinde durulmuştur. Belki Pir Sultan birincisine olduğu gibi, ikinci Düzmece Şah İsmail hareketine de yakınlık duymuştur; fakat yollar tutulduğu ve kendisi de izlendiği için Şah'ın çağrısına uyamamıştır. Aşağıdaki üzüntü dolu dizeleri bununla ilgili olsa gerekir:

...
Pir Sultan'ım yaratıldım kul deyü
Zâlim Paşa elinden mi öl deyü
Dostum beni ısmarlamış gel deyü
Gideceğim amma yol bozuk bozuk
...
(A. 33)

Belki de bu umarsızlığın doğurduğu öfkeyle kendini tutamamış, ileri geri konuşmuştur:

Seyran edip şu âlemde gezerken
Âh bana bir kanlı zâlimden oldu
Yine dilim ile düştüm belâya
Sabır edemeyip dilimden oldu
...
(B. 196)

Belki bu yüzden –yöneticilerin Aleviler ile Bedreddinliler arasına soktuğu gizli ajanlarca– ihbar edilmiştir. Nitekim, Pir Sultan Abdal tapşırmalı şairin bir dörtlüğünde buna ilişkin ipuçları vardır:

...
Urganım çekildi sığındım dâra
Üstüme döküldü ak ile kara
Muhbirim üstünde çıralar yara
Erler himmet edin ben gidiyorum
...
(C. 205)

İhbarın değerlendirilmesinde Pir Sultan'ın bilinen kişiliği de rol oynamış olabilir. Gerilimli bir ortamda etkili bir dedenin ve usta bir şairin susturulması ilgililerce yararlı görülebilir. Bunun için onu "Kızılbaşı rafizî" diye suçlamak yeterlidir.[38] Belki de birileri Pir Sultan'ı bu yolda çekiştirip karalamış, o da kızıp aşağıdaki dizeleri yazmıştır:

Lânet olsun sana ey Yezit pelit
Kızılbaş mı dersin söyle bakalım
Biz ol âşıklarız ezel gününden
Râfizî mi dersin söyle bakalım
...
(B. 193)

Sert, acımasız bir yönetici olan Deli Hızır Paşa bu gerekçelerden herhangi birine yahut birkaçına dayanarak Pir Sultan'ı tutuklatır. Adı geçen ve Pir Sultan'ın yakını, müridi, çağdaşı olduğu sanılan, onun ağzıyla konuşan Pir Sultan Abdal tapşırmalı şairin de belirttiği gibi, Banaz'dan Sıvas'a götürülür:

...
Banaz'dan sürdüler bizi Sıvas'a
Erler himmet edin ben gidiyorum
Garipçe canıma kıydılar cefâ
Erler himmet edin ben gidiyorum
...
(C. 203)

38 Nitekim, Kanuni'nin ünlü Şeyhülislâmı Ebussuud Efendi "bu taifenin kıtali sair kefere kıtalinden ehemdir" (bu topluluğun öldürülmesi öteki kâfirlerin öldürülmesinden daha önemlidir) diye fetva vermiştir (bak: M. Cavid Baysun, "Şeyhülislâm Ebussuud Efendi", İslâm Ansiklopedisi, cilt IV, 1945, sf. 92).

Pir Sultan Sıvas'ta Paşa Kalesi'ne hapsedilir. Burası şimdiki Çifte Minare, Şifaiye, Büruciye Medresesi ile Kale Camisi ve Mahmut Paşa Hamamı'nın bulunduğu yerdedir. (Eskiden Sıvas valilerinin oturduğu Paşa Sarayı ile kışlalar, evler ve büyük bir zindan varmış kalede. Duvarları iki kat yontma örülüymüş.) İlk sorgulama burada yapılır. Belki ortada dişe dokunur bir suç yoktur, biraz öğüt ve gözdağıyla olay kapatılacaktır.[39] Fakat sorgu sırasında Pir Sultan'ın takındığı ödünsüz tavır işin gidişini değiştirir: Ondan, içinde Şah'ın adı geçmeyen bir şiir söylemesi istenir. Bunu yaparsa salıverilecektir. Pir Sultan buna yanaşmaz. Tersine, döner uyaklarla Şah'ın adını tekrarlayan şiiri okur:

Hızır Paşa bizi berdar etmeden
Açılın kapılar Şah'a gidelim
Siyaset günleri gelip yetmeden
Açılın kapılar Şah'a gidelim
...
(A. 109)

Bunun üzerine Hızır Paşa da, görevliler de irkilirler. Öfke ve şaşkınlığa kapılırlar. O'nu, Paşa Kalesi'nden Toprakkale'ye naklederler. Burası 40 metre yükseklikteki bir tepenin üzerine kurulmuştur. Kalın duvarlarla çevrilmiştir. Paşa Kalesi'ne bakan yönüne toplar yerleştirilmiştir.[40]

Pir Sultan Abdal bir şiirinde Toprakkale'den ve dolaylı olarak Pir Sultan'dan söz eder:

Benden selâm söyle güzel Ali'ye
Güzeli sevenler düşer belâya
Yolumuz uğradı Toprakkale'ye
Gitti kervanımız Ali'ye doğru

39 İbrahim Aslanoğlu, "Pir Sultan Abdal'ın Zindandaki Yaşamı", Türk Folkloru, Ekim 1979, sayı 4.

40 İsmail Hakkı Uzunçarşılı-Rıdvan Nafiz Ergüder, Sıvas Şehri, 1928, sayı 14.

Helâllık vermedik kavim kardaşlar
Yandı ciğerciğim yüreğim hışlar
Üç gün üç gecedir yağan yağışlar
Gitti kervanımız Ali'ye doğru[41]
...
...

(Bu şiir Pir Sultan Abdal'ın Pir Sultan'dan ayrı bir şair olduğunu göstermektedir.)

Pir Sultan alt katta bir odaya konur. Tuttuğu yoldan ayrılması, aman dilemesi önerilir, yoksa canından olacaktır. Bunu kanıtlamak amacıyla onu yukarıya, kale duvarına çıkarırlar, aşağı atmakla korkuturlar, sonra yine "dahma"ya (ölülerin konulduğu mahzene) indirirler:

...
Çıkardılar ağ bedenden atmaya
Şimdi indirdiler yine dahmaya
Kanrıldım çevrildim baktım zahmaya
Duysun canlar deyü bizi asarlar
...

Pir Sultan bu ve benzeri tehditlere, işkencelere karşı şu dizeleri söyler:

...
Kadılar müftüler fetva yazarsa
İşte kement işte boynum asarsa
İşte hançer işte kellem keserse
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan
...
(A. 126)

Bu korkusuz, dirençli sözler hem görevlileri, hem Hızır Paşa'yı iyice kızdırır. Pir Sultan'ın hücresi değiştirilir, daha içerilere götürülür. Boynundan ve ayaklarından sıkıca zincire vurulur:

41 Sadettin Nüzhet, XVII. Asır Saz Şairlerinden Pir Sultan Abdal, 1929, sf. 67.

...
Her nereye gitsem yolum dumandır
Bizi böyle kılan ahd u amandır
Zincir boynum sıktı hâlim yamandır
...
Yaz selleri gibi akar çağlarım
Hançer aldım ciğerciğim dağlarım
Garip kaldım şu arada ağlarım
...
(A. 109)

"Kapısı taştan demirden" yapılmış kalenin zindanında Pir Sultan'ın "yanları yaştan" çürür. Bileklerine takılan kelepçeler "kollarını keser". Zincir boynunu sıkar. Bunu duyan dostlarının içi kan ağlar, ama ellerinden bir şey gelmez:

...
Kalenin kapısı taştan demirden
Yanlarım çürüdü yaştan yağmurdan
Bir kimsem de yok ki dellal çağırtam
...
(C. 206)

Kethüdasıyla yazışmalarından Hızır Paşa'nın vezir-i azam olmayı tasarladığı anlaşılıyor.[42] Bir an önce bu makama yükselmeyi kuran hırslı birinin kendisine gölge düşürecek bir olaya karışmak istemeyeceği bellidir. Pir Sultan yörede çok sevilen, sayılan ünlü ve ulu bir kişidir. Bundan ötürü, Hızır Paşa, durumu Padişah'a bildirip ondan gelecek buyruğu beklemeyi uygun bulur. Pir Sultan ise bir türlü suçlu olduğuna inanamaz, kendisini saraya gammazlayan Hızır Paşa'ya kızar:

Şah'ı sevmek suç mu bana
Kem bildirdin beni Han'a
Can için yalvarmam sana
Şehinşah bana darılır
...
(A. 179)

42 Bak: İbrahim Aslanoğlu, "Pir Sultan Abdal ve Hızır Paşa", Türk Folkloru, Ağustos 1979, sayı 1.

Oysa, Pir Sultan Abdal tapşırmalı şairin bir şiirinden öğrendiğimize göre, kadı/müftü, "Şah" diyenin dilinin kesileceği yolunda fetva vermiştir. Ayrıca, Hızır Paşa da Sultan'dan ferman almıştır:

Fetva vermiş koca başlı Kör Müftü
Şah diyenin dilin keseyim deyü
Satır yaptırmış Allah'ın lâneti
Ali'yi seveni keseyim deyü
...
Hakk'ı seven âşık geçmez mi candan
Korkarım Allah'tan korkum yok senden
Ferman almış Hızır Paşa Sultan'dan
Pir Sultan Abdal'ı asayım deyü

(C. 203)

Öyleyken, Şah'ı içtenlikle, çıkar gözetmeden sevmenin suç olamayacağını düşünen Pir Sultan bir gün kurtulacağını umar. Fakat umudu boşa çıkar. Saraydan gelen ferman olumsuzdur:

Sultan Ali'ın bir iş geldi başıma
Yan yana ağlanacak iş oldu
Malûm olsun yârânıma eşime
Ferman geldi serim yere düş oldu
...
(A. 152)

Çok güvendiği, candan sevdiği dostlarıyla yandaşları da korkup onu yalnız bırakırlar, gereken ilgi ve yardımı göstermezler:

...
Hani benim ile lokma yiyenler
Başı canı dost yoluna koyanlar
Sen ölmeden ben ölürüm diyenler
Dostlar da geriye kaçtı bulunmaz
...
(C. 202)

Sonunda, korkulan gün gelip çatar. "Elinde kelepçe, boynunda zincir"le Pir Sultan, eskiden Keçibulan (şimdi Kepçeli) denilen semte götürülür. Sabahleyin yolda giderken, kimileri –buyrukla–

üstüne taş, kimileri de –gizlice– gül atarlar. 1589 (ya da 1590) yılında, bugünkü Sanayi Çarşısı'nın karşısında, kesimevinin bulunduğu yerde, sur dibinde ipe çekilir.

...
Pir Sultan Abdal'ım kaddim büküldü
Gözümün gevheri yere döküldü
Kendir kement boğazıma takıldı
Duysun canlar deyü bizi asarlar[43]
(C. 207)

Başkalarına, özellikle Alevilere ibret olsun diye asılan Pir Sultan'ın ölüsünü, yakınlarıyla yandaşları korkudan ya da baskıdan ötürü köyüne taşıyamazlar. Ancak, asıldığı yere "Darağacı" adını takarlar.

Bektaşi geleneğine göre, Pir Sultan'ın Merzifon'da gömülü olduğu söylenir.[44] Fakat mezarı, günümüzde Mal Pazarı olarak kullanılan alanda, Gazhane'nin yanında, sıra söğütlerin bitimindeki toprak tümsektir. Üstü taşlarla örtülüdür. Boyu beş, eni bir metre kadardır. Bakımsızdır. Yatır mezarlarına benzemektedir.[45]

43 Asılmaya götürülen birinin bunları söyleyemeyeceği düşünülürse, Pir Sultan Abdal'ın Pir Sultan'dan ayrı bir şair olduğu, kendisini onun yerine koyduğu, onun ağzından konuştuğu ve onun ölümünden sonra da yaşadığı anlaşılır. Dolayısıyla, ikisinin aynı kişi olduğunu öne sürmenin olanaksızlığı, yanlışlığı ortaya çıkar.

44 Saadettin Nüzhet, XVII. Asır Şairlerinden Pir Sultan Abdal, 1929, sf. 17.

45 Hüseyin Buluz, "Pir Sultan Abdal", Başkent Ankara, 23.9.1969-24.9.1969.

Sanatı

İÇERİK

Nicedir bilinen bir gerçek: Başarılı her sanat eserinde içerik ile biçim uyumlu bir 'bütün' oluştururlar. Son çözümlemede içeriğin belirleyiciliğine karşın, aralarında diyalektik bir ilişki vardır: Birbirlerini karşılıklı olarak etkilerler, birbirlerinden ayrılmazlar.

Bu temel gerçeği unutmamakla birlikte, incelemeyi kolaylaştırmak amacıyla, içerik ile biçimi ayrı bölümlerde gözden geçireceğim.

ALEVİLİĞİN ÇEVRESİNDE

Kimi şairlerin şiirleri genellikle bir 'eksen' çevresinde dönenir. Gerçi hepsi onunla sınırlanamaz, az ya da çok başka yana yönelenleri de vardır, ama bunlar bile –pamuk ipliğiyle de olsa– bir yerden ona bağlanırlar. Hiç değilse, ona aykırı gitmezler. Sözgelişi, Yunus Emre'de bu eksen 'tasavvuf'tur, Karacaoğlan'da 'aşk'tır, Köroğlu'nda 'kavga'dır, Dadaloğlu'nda 'göç'tür.

Pir Sultan'da ise 'inanç'tır: Aleviliğin çevresinde yer alan görüşler, duyuşlar ve davranışlar ile töreler, yollar ve yaşantılardır. Kuşkusuz, bütün ürünlerini bunlara indirgemek yanlış olur; doğa, insan, toplum, aşk, dostluk, ayrılık, özlem, zulüm, kavga, direnme, yaşam, ölüm vb. temler de işlenir. Gerçi bu işleyiş bile inanca ters düşmez, ama Pir Sultan'ı yine de tümüyle 'öğretici' (didaktik) saymak güçtür: Yunus Emre gibi o da çoğunlukla 'içli' (lirik) bir şairdir. Buna karşın, şiirlerinde ağır basan öğenin Alevilik olduğu gözden kaçmaz.

(Gerçi çağımızın toplumsal, siyasal, sınıfsal sorunlarına Aleviliğin geçerli çözümler getiremeyeceği öne sürülebilir. Geçmişte

Fatimiler'le Safeviler'in, şimdi de Humeyni'nin Şiiliğe yaslanan yönetimlerinin sözü edilen temel sorunları çözemediği, halkı esenliğe kavuşturamadığı söylenebilir. Pir Sultan'ın şiirlerinden bir kesiminin içeriği de –bu bakımdan– eleştirilebilir. Fakat bu şiirleri iyice anlamak ve nesnel ve bilimsel açıdan değerlendirmek için Aleviliği tarafsızca tanımak gereği göz ardı edilemez.)

ALEVİLİĞİN KÖKENLERİ

İslâmda iki mezhep vardır: Sünnilik, Şiilik.

Sünnilik dört kola ayrılır: Hanefî, Malikî, Hanbelî, Şafiî. Bu kolların hepsi de Ebubekir, Ömer ve Osman'ı halife sayarlar. Şiiler ise, onları değil Ali'yi ikinci halife kabul ederler. Onlara göre Muhammet'ten sonra onun halife olması zorunludur. Çünkü o, Ehl-i Beyt'tendir, Muhammet'in ailesindendir. Onun hem damadı, hem de amcasının oğludur. Müslümanlığın yayılmasında büyük yararlıkları olmuştur. Muhammet'in övgüsünü kazanmış, "Tanrı'nın Arslanı" diye anılmıştır.

Öyleyken, Muhammet'in ölümünden sonra, Ebubekir halife olur. Aleviler bunu bir haksızlık olarak görürler. Fakat İslâm'ın bölünmemesi için, Ali ses çıkarmaz, bekler; Osman'ın ölümü üzerine halife seçilir. Emevi soyundan gelen Şam Valisi Muaviye bunu kabul etmez. Savaş çıkar. Yenileceğini anlayan Muaviye askerlerin mızraklarına Kuran'ın yapraklarını bağlatır. Çarpışma durur. Halifeyi hakemlerin belirlemesi önerilir. Hakemler, kan dökülmemesi amacıyla, bir başkasının halife seçilmesini uygun görürler. Hakemi Ebu Musa, Ali'yi halifelikten çektiğini açıklar. Muaviye'nin hakemi Amr İbn'ül As ise oyunbazlık eder. Muaviye'yi halifeliğe getirdiğini bildirir. 'Harici' denilen ve Müslümanların birbirine düşmesini istemeyen Araplar Ali'yi de, Muaviye'yi de onaylamazlar, ordudan çekilirler. Ali onları izleyip bastırırsa da kargaşa dinmez. Hariciler, Ali ile Muaviye ve As'ı öldürmek üzere üç gönüllü seçerler. Bunlardan Mülçemoğlu Ali'yi camide namaz kılarken hançerle arkadan vurur. Ali birkaç gün geçince ölür. Öteki gönüllüler görevlerini başaramazlar. Muaviye halifeliği ele geçirir. Ali'nin oğlu Hasan,

İkinci İmam olur. Fakat Muaviye karısını kandırarak onu zehirletir. Oğlu Yezit de Hüseyin'i Kerbelâ'da öldürtür.

Osman'ın ölümünden sonra çıkan bu olaylar yüzünden Müslümanlar ikiye bölünür: Osman'ın yerine Muaviye'nin geçmesini uygun bulanlara 'Şia-i Osman' (Osman'ın yandaşları), Ali'nin halife olmasını savunanlara da 'Şia-i Ali' (Ali'nin yandaşları) denilir. Zamanla 'Şia' sözcüğü yalnızca Ali'yi tutanlar için kullanılır. 'Şii' de "Ali'ye uyan' anlamını kazanır.[1]

Ali'nin ölümünü izleyen yıllarda Şiilik, giderek dört mezhebe ayrılır: Keysaniye, Zeydiye, İmamiye, Galiye. Bunlar da birtakım kollara bölünürler. Adı geçen mezheplerin en aşırı gideni Galiye, Ali'yi Tanrı düzeyine çıkarır. En yaygın mezhep İmamiye'dir. Onun en yaygın kolu ise Caferîye'dir. Bu kol daha çok İran ve Anadolu'da kök salar.

Caferîler, Ali'nin torununun torunu olan Cafer-üs-Sâdık'ı altıncı imam sayarlar. Ondan önceki imamlar Ali, Hasan, Hüseyin, Zeyn-el-Abidin, Muhammet-el-Bâkır'dır. Yedinci imam konusunda uyuşmazlık çıkar. Cafer-üs-Sâdık'ın oğullarından İsmail, Muhammet, Abdullah ve İshak'tan birinin imamlığını savunanlar ayrı kollar (fırkalar) oluştururlar. Fakat Cafer-üs-Sâdık'ın öbür oğlu Musa-el-Kâzım'ı seçenler asıl İmamiye'yi temsil ederler. Ondan sonra beş imam daha gelir: Ali Rıza, Muhammet Takî, Ali Nakî, Hasan-ül-Askerî, Muhammet Mehdî.

Böylece Ali'nin soyundan gelen imamların sayısı on iki olur. Bu imamlara bağlananlara 'İsnâ Aşeriye' (On İkiciler) adı verilir. (İranlılar On İki İmam'a 'Düvazde İmam' derler). 'Sâhib-i zaman' diye de anılan son imam Mehdî'nin ölmeyip gizlendiğine, bir gün ortaya çıkarak dünyayı düzene sokacağına, insanları barışa ve kardeşliğe kavuşturacağına inanılır. İmamların ikincisi Hasan'ı Emeviler'den Muaviye'nin, üçüncüsü Hüseyin'i Yezit'in, altıncısı Cafer-üs-Sâdık'ı Abbasiler'den Hârun'un, sekizincisi Ali Rıza'yı Memûn'un, Ali Nâki'yi Mutemet'in öldürtmesi Aleviler arasında dinmeyen bir acı ve hınç uyandırır.

1 Neşet Çağatay-Agâh Çubukçu, İslâm Mezhepleri Tarihi, I. 1965, sf. 48.

ANADOLU'DA ALEVİLİK

Arabistan'da doğan Şiiliğin temel görüşlerine yaslanmakla birlikte, çeşitli kültürlerin etkisiyle Alevilik, Anadolu'da kendine özgü bir nitelik kazanır.[2]

Türkler, XI. yüzyılda Anadolu'ya sızmaya başlarlar. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra ülkenin kapıları iyice açılır. Türkistan ve İran'dan gelen Oğuzlar, Türkmenler Anadolu'ya geçerler. 1220'lerde beliren Moğol kasırgası bu geçişi hızlandırır. Moğollar'dan kaçan ya da Orta Asya'dan göçen kalabalık Türk boyları, Anadolu'ya yerleşirler. Aralarında Sünniler ile Şiiliği benimseyenler, Şamanlık'tan kurtulamayanlar, batınî ya da tasavvufî eğilimlere kapılanlar vardır. Ayrıca, bazılarının tarikatları (Yesevî, Haydarî, Melâmî, Kalenderî, Hurufî) ile şeyhleri ve dervişleri de eksik değildir.

Şiiliğin daha çok Caferî koluna bağlı Aleviler, bunların yanı sıra Anadolu'daki eski inanç ve göreneklerden de etkilenirler. Böylece, Alevilik giderek yeni bir bireşime doğru yol alır.[3]

Bu bireşimin oluşumunda İran'daki Türk kökenli Safevîlerin de payı görülür. İshak Safiyeddin (1252-1334) Halvetilikle Kalenderiliği birleştirerek Erdebil'de Safevî tarikatının temellerini atar. Torunu Alâeddin Ali, tarikatı Şiiliğe bağlar. Onu izleyen Şeyh Cüneyt, Şeyh Haydar ve İsmail de Şiiliği yaymaya, Anadolu'ya da sokmaya çalışırlar. Şah İsmail 1502'de Türkmenlerin de desteğiyle Safevî devletini kurar. Anadolu'ya yolladığı halifeler, dağıttığı armağanlar ve halk Türkçesiyle yazdığı şiirlerle Alevileri yanına çekmeyi başarır. Osmanlı padişahları ise Alevilere sırt çevirir, onlara karşı Sünnileri tutarlar. Alevilerin izlenmesi, denetlenmesi, hatta öldürülmesi yolunda fermanlar çıkarır, fetvalar verdirirler. Örneğin, Şeyhülislâm Ebussuud Efendi, Alevileri öldürmeyi "şer'an helâl" ve öldüreni "gazi" sayar: "Kızılbaş taifesinin şer'an kıtâli helâl olup katleden gazi ve Kızılbaş taifesinin ellerinde maktul olanlar şehit olur mu? Elcevap: Olur, gazâ-yi ekber ve şehâdet-i azimedir".[4]

2 İsmet Zeki Eyupoğlu, Bütün Yönleriyle Bektaşilik (Alevilik), 1980, sf. 13.

3 Atilla Özkırımlı, Alevilik-Bektaşilik ve Edebiyatı, 1985, sf. 16.

4 M. Ertuğrul Düzdağ, Şeyhülislâm Ebussuud Efendi Fetvaları, 1972, sf. 109-110.

Güç koşullar içinde ve baskı altında (özellikle köylerde) yaşayan Aleviler de buna karşı İran şahlarına yakınlık duyar, onları İmam, Mehdî, kurtarıcı gibi görürler. (1514 yılında Çaldıran Seferi'ne giderken Yavuz Selim'in Anadolu'da kırk bine yakın Aleviyi öldürtmesini ise bir türlü unutamazlar.)

Bektaşilik

Anadolu'da Aleviliğin ulaştığı bireşiminin bir boyutu da Bektaşiliktir.

Bektaşiliğin kurucusu Hacı Bektaş Veli (1210-1271?), Horasan'dan kalkıp Kırşehir'e varır, Karacahöyük'e yerleşir. Kendisi gibi doğudan gelen Baba İlyas'a bağlanır.[5] Onun halifesi Baba İshak, 1240'ta Selçuklular'a karşı ayaklanır ve yenilir. Babalılar ayaklanmasından arta kalan Batınî ve Aleviler, Hacı Bektaş'ın çevresinde toplanırlar. Onun yerine geçen Balım Sultan, Bektaşiliği kurumlaştırır. Tarikat kurallarını, törelerini belirler. Bundan ötürü, Balım Sultan Bektaşiliğin ikinci piri (pir-i sânî) sayılır.

Bektaşiler de Aleviler gibi Caferî mezhebini benimser, On İki İmam'a bağlanırlar. Muhammet'i mürşit, Ali'yi rehber, Hacı Bektaş'ı pir sayarlar.

Bektaşilik, daha çok kent ve kasabalarda yayılan bir tarikattır. Devletle, kurulu düzenle uzlaşmış tekkeleri, vakıfları, Yeniçeriler arasında ocakları vardır. Bektaşi olmak isteyen dilediği babaya başvurur, ondan nasip alır, ikrar verip 'âyin-i cem'le tarikata girer. Tekkede hizmet görerek derviş olur. Alevilik ise daha çok kırsal bölgelerde yaygındır; kurumları yoktur; babadan oğula geçer. Dışardan biri Alevi olamaz. Ergenlik çağına gelen ve evlenen her genç (tâlip), kendisi gibi evli bir gençle (musahip) dedeye başvurur, özel bir törenle yola girer. Dedeler de tâlipler gibi soy güderler.[6]

Tarikata bağlananların sabırlı, iyi kalpli, alçakgönüllü olmasını isteyen Bektaşiler, birisine el kaldırmayı, acı söz söylemeyi, namusuna dokunmayı doğru bulmazlar:

5 Ahmet Yaşar Ocak, Babailer İsyanı, 1980, sf. 166.

6 Abdülbâki Gölpınarlı, Alevi-Bektaşi Nefesleri, 1963, sf. 4.

Elini tek tut
Dilini pek tut
Belini berk tut

Bu öğüde uymayanlar 'düşkün' sayılır ve cezalandırılır. Gerçekte Bektaşiler genellikle uzlaşmacı ve hoşgörülüdürler, yönetime başkaldırmazlar. Fakat mezhep ayrımı güden Sünni yönetimin aşağıladığı, ağır vergilere koştuğu köy Alevileri arada bir ayaklanırlar (ancak Cumhuriyet döneminde 'laik' bir düzenin kurulması, vicdan özgürlüğünün sağlanması ve mezlep baskısı ile ayrıcalığının kalkmasıyla ayaklanmalar sona erer).

ŞİİRLERDE ALEVİLİK

Önce de değindiğim gibi, Alevilik, Pir Sultan'ın yaşamı kadar sanatını da yönlendiren temel etkenlerden biridir. Çoğu şiirleri onun esinleri ve belirtileriyle yoğrulmuştur. Fakat Pir Sultan bunu 'propaganda yapmak' için değil, içtenlikle bağlandığı inancını dile getirmek için yapmıştır. Bundan dolayı, Cahit Öztelli'nin, onu "büyük bir propagandacı" diye nitelemesi[7] doğru değildir.

İnancının yol açtığı konular, temler, duygular, düşünceler şöyle özetlenebilir:

1) Hak/Mevlâ, Muhammet, Ali, Hasan, Hüseyin, Hatice, Fatma, Hacı Bektaş, Seyyit Ali, Balım Sultan, Eba Müslim, Mehdî, Nesimî ve Mansur'a sevgi;

2) On İki İmam, Safevî Şahları, Üçler, Yediler, Kırklar, pirler ve erenlere bağlılık;

3) Muaviye, Yezit, Mervan, Mülcemoğlu, padişah ve Hızır Paşa'dan nefret;

4) Alevilik/tarikat, kural, töre ve törenlerini, özel deyimiyle "erkân"ı anlatma.

Bu özetlemede adı bulunan kişilerin hepsi için 'özel' şiirler söylenmez. Örneğin Hatice, Fatma, Eba Müslim, Mansur, Nesimî, Muaviye, Yezit, Mervan ve Mülcemoğlu'nun bazı şiirlerde yalnız-

7 Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdal, 1983, sf. 175.

ca adları anılır ya da yaptıklarına hafifçe değinilir. Üçler, Yediler ve Kırklar için de durum aynıdır. Fakat onların adlarının kullanılması yararlı olur: Ana konunun/temin daha iyi işlenmesine yardım eder. Ötekilerin (Muhammet, Ali, Hüseyin, Hasan, Hacı Bektaş Veli, Seyyit Ali vb.) adları da ara sıra aynı amaçla değerlendirilir, ama bunlardan bir ya da birkaç şiiri kapsayanlar da az değildir.

Yukarıdaki özetlemede yer alan eğilimlerden çoğu Alevi-Bektaşi şiirinin de ortak özellikleridir.

Bu özelliklere göre, Pir Sultan'ın şiirleri, aşağıdaki nitelik ve örnekleri belirtilen dört ana kümede toplanabilir:

1. Sevgi Şiirleri

Bu kümeye giren şiirlere 'güzelleme' yahut 'ululama' da denilebilir. Çünkü, söz konusu varlıkların –Alevilik açısından– hep güzel, yüksek yanlarını yansıtır ve onlara duyulan hayranlık dolu sevgiyi dile getirirler. Öbür kümedekilere oranla en büyük yeri bunlar tutarlar.

Hak

Pir Sultan 'Tanrı' yerine 'Allah, Hüdâ, Mevlâ, Kudret, Didâr, Hak' sözcüklerini kullanır. Özellikle 'Hak' sözcüğü sık sık karşımıza çıkar. Üstelik, yalnızca 'Tanrı' anlamıyla değil, 'hak, adalet, gerçeklik' anlamlarını da kapsar. Buna karşın, 'Tanrı' bağımsız bir konu olarak işlenmez. Kuşkusuz, Pir Sultan da Tanrı'yı çok sever. Gerçi Yunus Emre gibi salt bu sevgiyi konu alan coşkun şiirler söylemez, ama bazı parçalardaki değinmelerinden onun Tanrı'ya ilişkin belli başlı duygu ve düşüncelerini öğrenebiliriz.

Aşağıdaki dizelerden de anlaşılacağı üzere, bunlar içerikçe yeni, derin ve geniş olmadıkları gibi geleneksel örnekleri de aşmazlar.

Pir Sultan'a göre, "Allah bir Muhammet Ali Hak"tır. Her yerde "hazır ve nâzır"dır. Her şeyi bilir. Çok güçlüdür, kurduğu yapı yıkılmaz. Cömert ve zengindir. Kendisine inananları korur:

> Allah bir Hak Muhammet Ali'dir
> (A. 7)

Hak her yerde hazır nâzır
(A. 62)

Kaadir Mevlâ'm bilir bunun ötesin
(A. 52)

Allah'ım cömertsin cömert ganisin
(A. 93)

Yıkılır mı Hakk'ın kurduğu yapı
(A. 87)

Müminleri Hak kendisi kayırdı
(A. 1)

Bu özelliklerden ötürü, Pir Sultan, Hak yolunu tutmuştur. Özünü Hakk'a bağlamıştır. Tanrı aşkıyla yanmak, tüm varlığını ona adamak ister. Ondan gelen her şeye baş eğer. Yüzünü hep ona çevirir, tapınır, dua eder:

Hakk'a ulaşır râhımız
(A. 96)

Hakk'a bağlamışım özüm
(A. 130)

Koyun beni Hak aşkına yanayım
(A. 130)

Küllî varım Hakk'a teslim ederim
(A. 68)

Biz de râzı olduk Hak'tan gelene
(A. 118)

Daim Hakk'a doğru meylim nazarım
(A. 35)

Hakk'a edelim niyazı
(A. 79)

Tasavvuf yolunu izleyenler gibi, Pir Sultan da insanın Tanrı'dan geldiğine ve Tanrı'nın insanda yansıdığına inanır. Bundan dolayı insana büyük değer verir. Tanrı'ya ulaşmak için yüreğini temiz tutmasını öğütler:

Ben Hakk'ım Hak'tan gelirim
(A. 140)

Bizdedir Hakk'ın nişanı
Hakk'a kurban verdim canı
(A. 161)

Sen Hakk'ı yabanda arama sakın
Kalbini pâk eyle Hak sana yakın
(A. 59)

Bu parçalara karşın, Pir Sultan'da tasavvuf düşüncesi zayıftır. Genişliğine ve derinliğine işlenmemiştir.

Muhammet

Pir Sultan, Hak'tan sonra sırayla Muhammet ve Ali'nin adlarını anar. Fakat doğrudan doğruya ya da tek başına Muhammet'e adadığı şiirlerin sayısı birkaçı geçmez. Buna karşılık, Muhammet'le Ali'nin adlarını yan yana, hatta tek bir isim gibi andığı birçok şiiri vardır. Bu da, onun, Ali'yi Muhammet'ten ayırmadığını, ikisini nerdeyse bir kişi düşündüğünü gösterir. Aşağıdaki dizeler buna birer örnektir:

Allah bir Muhammet Ali'dir Ali
Gel Muhammet Ali katarına gel
(A. 7)

Evveli Muhammet âhırı Ali
(A. 87)

Kerem Muhammet'ten mürvet Ali'den
(A. 53)

Mürşidim Muhammet buldum yolumu
Rehberim Ali'dir verdim elimi
(A. 68)

Muhammet Ali'nin cem'ine düştüm
(A. 26)

Bu dünyada benim gönül verdiğim
Birisi Muhammet birisi Ali
Adına şanına kurban olduğum
Birisi Muhammet birisi Ali
(A. 31)

Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz
(A. 70)

Birkaç şiirde Pir Sultan yalnızca Muhammet'ten söz açar. Örneğin, "Medet senden medet ey mürvet kânı" ile başlayıp "Yâ Muhammet sana imdâda geldim" dizesiyle biten şiir böyledir. Bu şiirde Muhammet'in üstün niteliklerine, din uğrunda çektiklerine değinilir. Şair sevgi, içtenlik ve duyarlıklı bir deyişle ondan yardım diler:

...
Muhammet'tir gönlümüzün aynası
Salâvat verenin nur olsun sesi
On sekiz bin âlemin Mustafa'sı
Yâ Muhammet sana imdâda geldim

...
Melâmet hırkasın giydim eğnime
Hakk'ın birliğini koydum kalbime
Aşkın kitabını aldım elime
Yâ Muhammet sana imdâda geldim
...
(A. 128)

Ali

Yalnızca Muhammet'ten söz eden şiirlerin azlığına karşılık tek başına Ali'yi konu alan şiirlerin sayısı kabarıktır. Bu da, Pir Sultan'ın Aleviliği ve Ali'nin konumuyla yorumlanabilir. Önce de belirtildiği gibi, Ali, Ehl-i Beyt'tendir, Muhammet'in ailesindendir: Hem onun damadı (kızı Fatma'nın kocası), hem de yeğenidir (amcası Ebu Tâlip'in oğludur). Üstelik, Alevilerin Pir'idir, Birinci İmam'dır; İkinci İmam Hasan'ın ve Üçüncü İmam Hüseyin'in babasıdır. İslam'ın zaferi için büyük yararlık ve yiğitlik göstermiştir. Bundan ötürü, Muhammet onu "Tanrı'nın Arslanı" diye övmüştür; "Ali bendendir, ben ondanım. Ben bilimin kentiyim, Ali de kapısıdır" demiştir.[8] Öyleyken, ona haksızlık edilmiş, yerine başkaları halife olmuştur (bu açıdan Ali, 'haksızlığa uğrayan insan'ın simgesi olarak da yorumlanmıştır).

Ali'nin bu özelliklerine Pir Sultan, şiirlerinde içtenlik ve duyarlıkla sık sık parmak basar. Onları sevgi ve övgüyle anlatır:

...
Hak dostudur şu meydanı getiren
Sofra kurup hep açları doyuran
Peygamber'in köşkünde de oturan
Müminlere Hû yetiren Ali'dir
...
(A. 77)

Gel güzel yola gidelim
Adı güzel Ali ile
Açlar doyar susuz kanar
Leblerinin balı ile
(A. 80)

Al kırmızı giyip küffârı kıran
Tutup ejderhanın etrafın dolan
Kavaslık eyleyip muhiti bulan
Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir
...

8 Rüştü Şardağ, Her Yönüyle Hacı Bektaş Veli, 1985, sf. 11-12.

(A. 113)

Pir Sultan, Ali'yi "ay, güzel Ali'm, Sultan Ali'm, Sultan-ı Server, Şah, Şah-ı Merdan, Arslan, Tanrı'nın Arslanı, Haydar-ı Kerrar" gibi yüceltici sıfatlarla anar:

Ay Ali'dir, gün Muhammet
(A. 163)

Özen güzel Ali'ın özen
(A. 106)

Sultan Ali'ın bir iş geldi başıma
(A. 152)

Şah-ı Merdan kulu benim
(A. 140)

Tanrı'nın Arslanı Ali geliyor
(A. 112)

Çoğunlukla 'ululama', 'güzelleme' niteliği taşıyan bu şiirlerde Ali'nin yalnızca erdemlerinden, yaşantılarından, yiğitliklerinden değil, atı Düldül, kılıcı Zülfikâr, eşi Fatma ve kölesi Kanber'den de söz edilir:

Düldül'e Kanber'i Fatma Ana'yı
Zâkir oldum zikrederim Ali'yi
(A. 61)

Kanber akıttı gözlerin yaşın
İşittiler Düldül'ün kişneyişin
(A. 121)

Çekip Zülfikâr'ın beni öldürsen
Elim eteğinde kalsam yâ Ali
(A. 101)

Pir Sultan Ali'ye "Şah'ım, pirim, kılavuzum, güzel Ali'm" diye seslenir, sıkıntılı zamanlarında onu yardıma çağırır, ölümle karşılaşsa bile ondan ayrılmayacağını bildirir:

Evvel ebed pirim Muhammet Ali
Böyle günde olur imdat edici
(A. 148)

Kalma günahlara mürvet yâ Ali
(A. 100)

Yedi kat da yeryüzünden aşağı
İndirseler ben Ali'den ayrılmam
(A. 176)

Hasan ile Hüseyin

Pir Sultan, Ali'nin oğullarına da içtenlik ve duyarlıkla yaklaşır. Hasan'ın zehirlenerek, Hüseyin'in Kerbelâ'da başı vurularak öldürülmesini yüreği yanarak anar. Ayrıca, onların ikinci ve üçüncü imam olduklarını da unutmaz. Bundan dolayı, onlarla ilgili şiirleri hem 'güzelleme', hem de 'ağıt' türünden izler taşır. "Âlemlerin serverisin" dizesiyle başlayan şiir buna örnektir:

...
Hasan Hüseyin'in yârı
Muhammet'in gözü nuru
Hem Ali'nin yadigârı
Ah Hüseyin vah Hüseyin
(A. 6)

Hasan ile Hüseyin –bu şiirde olduğu gibi– bazen birlikte, bazen de ayrı ayrı ele alınır. Örneğin, "Gündüz hayalimde gece düşümde" dizesiyle başlayan şiir yalnızca Hüseyin'e adanmıştır:

Hatice rehberi divânda bir yâr
Fatma Ana ağlar hem saçın yolar
Hakk'a terazi olmuş mizan kurar
Şehit donu giyen İmam Hüseyin
...
(A. 95)

Pir Sultan, başlarına gelen acı sonu düşünerek, Hasan ile Hüseyin'in öçlerinin alınmasını ister:

Gelin canlar bir olalım
Münkire kılıç çalalım
Hüseyn'in kanın alalım
Tevekkeltü teâlâllah
...
(A. 82)

Hacı Bektaş Veli, Balım Sultan

Pir Sultan'ın severek, sayarak, överek andığı, sıkıntılı zamanlarında yardıma çağırdığı ulu kişiler arasında Bektaşiliğin kurucularından/pirlerinden Hacı Bektaş Veli ile Balım Sultan da vardır. Özellikle Hacı Bektaş Veli 'güzelleme' denilecek birkaç şiire konu olur, 'kerametleri' anlatılır:

...
Güvercin donunda duran
Cümle eksikler bitiren
Beş Taşı şâhit getiren
Hünkâr Hacı Bektaş Veli
(A. 11)

...
Yalancı dünyanın varın getiren
Güvercin donuna girip oturan
Zemheride gonca güller bitiren
Pirim Hacı Bektaş Veli nerd'olur
(A. 97)

Bazı şiirlerde Hacı Bektaş Veli ile Balım Sultan birlikte anılır:

Çok şükür olsun Hûdâ demine
Hacı Bektaş Veli Sultan Balım var
...
(A. 41)

...
Balım Sultan er köçeği
Keser kılıncı bıçağı
Cümle erenler gerçeği
Hünkâr Hacı Bektaş Veli
...
(A. 11)

Yıkım günlerinde Hacı Bektaş Veli ile Sultan Balım imdada çağrılır:

...
Yetiş imdâdıma celli Celâl'im
Hünkâr Hacı Bektaş Şah Sultan Balım
Efendime malûm benim de hâlim
Benim derdim cümle derde baş oldu
...
(A. 152)

Seyit Ali Sultan

Pir Sultan'ın sevgiyle, saygıyla, övgüyle sözünü ettiği Alevi-Bektaşi ulularından biri de Seyit Ali Sultan'dır.[9] Kızıl Deli ve Kızıl Lâle/Lala adlarıyla da anılan Seyit Ali Sultan'ın Yunanistan'da Dimetoka'da dergâhı, Sofulu'da mezarı vardır. XIV. ya da XV. ve XVI. yüzyılda yaşadığı söylenmektedir. Yaşamına ilişkin yeterli, sağlıklı bilgi yoktur.

Pir Sultan, Kızıl Deli'nin adını Ali, Hacı Bektaş Veli ve Balım Sultan'la birlikte anar:

Bizlere bir dolu Ali'den geldi
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver
Balım Sultan Kızıl Deli'den geldi
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver
(A. 30)

Kızıl Deli'nin Rumeli'nin fethi sırasındaki öncülük ve yararlığından Pir Sultan övgüyle söz eder:

9 Seyit Ali Sultan yahut Kızıl Deli için "Pir Sultan Abdallar" bölümünün "Pir Sultan'ım Haydar" kesimine bakınız.

Kırklar Rum elinde mekân tuttular
Makamlar açtılar çırağ yaktılar
Bütün kâfirleri dine çektiler
Kırklar'a serçeşmesin pirim Ali
Cümlemizden ulusun Kızıl Deli
(A. 22)

2. Bağlılık Şiirleri

Bunlar On İki İmam'a, İran'ın Safevî şahlarına, Üçler'e, Yediler'e, Kırklar'a, pirlere ve erenlere bağlılığı dile getiren şiirlerdir. Bu bakımdan, onları, "tevellâ şiirleri" diye adlandırmak yanlış olmaz. Çünkü Ali'yi ve soyunu sevip izleyenlere duyulan yakınlığı yansıtırlar. "Sevgi Şiirleri"nden sonra sayıca ikinci sırayı alırlar.

On İki İmam

Anadolu Alevileri çoğunlukla İmamiye'nin Caferî koluna bağlanırlar. Onlara göre Muhammet, Tanrı'nın buyruğuna uyup ümmetine imam ve kendisine halife olarak Ali'yi önermiş, onu öteki imamların izleyeceğini, son imamın da Mehdî olacağını bildirmiştir.

Pir Sultan da bu inancı paylaşır. Bazı şiirlerinde On İki İmam'a bağlılığını belirtir, onlardan saygıyla söz eder, yardım bekler:

Gel uyalım İmam Cafer yoluna
(A. 8)

On İki İmam'dır ulu şahımız
(A. 14)

On İki İmam'a uyanlardanız
(A. 194)

On İki İmam meydanında dârımız
(A. 88)

Kanım kaynar İmamlar'ın yoluna
Seher vakti On İki İmam sen yetiş
(A. 74)

Bazı şiirlerinde ise On İki İmam'ın adlarını sırayla ve saygıyla anar, kısaca erdemlerine değinir (A. 6, 8, 61, 86, 100, 111, 134 sayılı şiirler böyledir).

İki örnek:

İmam Cafer'dir yârımız
Musa-yı Kâzım şahımız
Budur şems ile mâhımız
Ah Hüseyin vah Hüseyin
...
(A. 6)

...
İmam Takî İmam Nakî'dir virdim
Anlara sığındım dayandım durdum
Hasan-ül-Asker'e yüzümü sürdüm
Mürvet günahıma kalma yâ Ali
(A. 100)

Safevî Şahları

Önce de açıkladığımız nedenlerle XVI. ve XVII. yüzyılda, Anadolu Alevileri, İran'ın Safevî şahlarının On İki İmam soyundan geldiklerine inanırlar. Bundan ötürü onlara yakınlık gösterir, Mehdî gibi gelip kendilerini kurtarmalarını beklerler. Şah İsmail ile Şah Tahmasp'ın Anadolu'ya yönelik seferlerini sevinç ve umutla karşılarlar.

Pir Sultan da aynı duygu ve davranışı paylaşır. Gerçi ad vermez, ama arada bir Şah'a bağlılığını dışa vurmaktan da geri durmaz. Örneğin, Kanunî Süleyman'ın 1534'te Bağdat'ı Tahmasp'tan geri almasına üzülerek yazdığı şiirde ondan –ad vermeksizin– "Güzel Şah'ım" diye söz eder:

Güzel Şah'ım çok yerlerden görünür
Aslı nedir neye verdin Bağdat'ı
Şah'ım birdir bin bir dona bürünür
Aslı nedir neye verdin Bağdat'ı
...
(A. 98)

Birkaç şiirde daha alttan alta Şah'a sevgisini, özlemini yansıtır. Hızır Paşa'yı kızdıran ünlü şiirinde ise duygularını açığa vurur:

...
Pir Sultan'ım eydür mürvetli Şah'ım
Yaram baş verdi sızlar ciğergâhım
Arşa direk direk olmuştur âhım
Açılın kapılar Şah'a gidelim
(A. 109)

Ne var ki, kimliği karanlık bırakılan 'Şah' sözcüğü her zaman İran Şahı'nı temsil etmez. Nitekim, yukarıdaki dörtlükte sözü geçen Tahmasp değil, belki Düzmece Şah İsmail'dir. Ayrıca, 'Şah' sözcüğüyle Ali'nin amaçlandığı şiirler de az değildir. Aslında 'Şah' –Mehdî gibi– kurtuluşun simgesidir, umuttur, özlemdir. Bu bakımdan, Pir Sultan'ın Şah'a yönelişi abartılmamalıdır. Belirli koşullar içinde, onun, Alevilere yakınlık gösteren Şii Safevî şahlarını tutuşu, fakat mezhep ayrımı güden Sünni Osmanlı padişahlarını sevmeyeşi de yadırganmamalıdır. Gerçek Pir Sultan için önemli olan şah ya da padişah değil, tüm varlığıyla bağlandığı kutsal inancıdır, Tanrı'dır. Bunu bir şiirinde özenle vurgular:

Benim Hakk'a münacaatım
Şaha padişaha değil
Ali Hasan'a minnetim
Şaha padişaha değil
...
Pir Sultan'ım der şahım var
Hızır Paşa'da âhım var
Benim bir tek Allah'ım var
Şaha padişaha değil
(B. 183)

Kırklar, Yediler, Üçler, Pirler

Peygamber'in kızı Fatma'nın evindeki bir toplantıya katılıp Ali'nin elinden üzüm suyu içen Kırklar, Muhammet'in gizini bilen

Tanrı elçisi bir kutupla altı ya da iki erenden oluşan Yediler ve Üçler, Pir Sultan'ın bağlılık gösterdiği kutsal kişilerdendir. Bunların, Tanrı adına, dünyayı yönettiği kabul edilir. Ehl-i Beyt ve On İki İmam kadar sık ve ayrıntılı olmamakla birlikte, onlardan da ara sıra saygıyla söz edilir:

Çekilip Kırklar'a vardık
Niye geldin can dediler
Baş kesip niyaz eyledik
Geç otur meydan dediler
...
(A. 37)

...
Pir Sultan'ım der görenler
Pirlere niyaz edenler
Üçler Yediler erenler
Mürvete geldim yalınız
(A. 66)

Tarikat başı olan pirler, dedeler, mürşitler de aynı saygı ve bağlılıkla anılır:

...
Benim pirim gayet ulu kişidir
Yediler ulusu Kırklar eşidir
On İki İmam'ın server başıdır
Dönen dönsün ben dönmezem pirimden
...
(A. 126)

...
Benim mürşidimin gönlü ganidir
Mürşidin didârı Hak didârıdır
Girebilir isen gönül evidir
Giremezsen senin yerin değildir
...
(A. 50)

3. Yergi Şiirleri

Bunlara, bir çeşit 'teberra' (Muhammet soyuna, özellikle Ali ile çocuklarına ve yandaşlarına/Alevilere kötülük edenlere uzak durma) şiirleri de denebilir. Bu şiirlere konu olan kişiler genellikle kınanıp yerilir. Pir Sultan onlara toptan 'Yezit'ler' adını verir. Belli başlıları Muaviye, Yezit, Mervan, Mülcemoğlu, Hızır Paşa ve Osmanlı padişahlarıdır.

Yezit bunların önde gelenidir. Ali'den halifeliği hileyle alan ve Hasan'ı zehirleten Muaviye'nin oğludur. Hüseyin'i Kerbelâ'da pusuya düşürerek on dört suçsuz çocukla birlikte öldürtmüştür. Bundan dolayı Pir Sultan ondan ilenç, öfke ve hınçla söz eder:

...
Hey Yezit Muhammet Ali desene
Kin ile kibiri geri kosana
Ağu verdin ise İmam Hasan'a
Kırarlar başında ağu tasını
...
(A. 32)

...
Hasan'la Hüseyin Ali'nin oğlu
Yezit'in elinden ciğeri dağlı
...
İnşallah Yezit'in nesli kırılır
Mümin olan Hak cemine derilir
...
(A. 174)

Pir Sultan, Yezit'in babası Muaviye ile Ali'yi hançerle öldüren Mülcemoğlu'nu da arada bir taşlar:

...
Pir Sultan'ım ne hoş bulmuş yerini
Ben pirime arzederim hâlimi
Muaviye sevsin Mülcemoğlu'nu
Sürün dergâhtan dedi İmam Hüseyin
(A. 95)

Alevilere zulmeden Hızır Paşa'ya gelince... "Yaşamı" bölümünde Pir Sultan'ın onunla ilişkileri üzerinde epeyce durmuştum. Bundan ötürü, ondan söz açmam gereksiz. Buraya hem onunla, hem de padişahla ilgili bir dörtlüğü almakla yetineceğim:

Yürü bire Hızır Paşa
Senin de çarkın kırılır
Güvendiğin padişahın
Onlar da bir gün devrilir
...
(A. 179)

4. Töre Şiirleri

Pir Sultan bazı şiirlerinde Aleviliğin tarikat töreleri, yolları, törenleri ve uygulamalarına ilişkin kısa bilgiler verir, öğütlerde bulunur. Bunlara, özel deyimiyle, 'erkân şiirleri' denilir. "Er, tâlip, musahip, mürebbî, rehber, mürşit, pir, ikrâr ayn-i cem, meydan, dört kapı, dâr, şerbet, çırağ" gibi sözcüklerin/temlerin geçtiği bu şiirlerin sayısı kabarık değildir.

Böylesi şiirlerin tümü ya da bazı dizeleri erkânla ilgilidir. Örneğin, aşağıya ilk dörtlükleri aktarılan şiirlerde hep erkândan söz edilir:

Derildi ayn-i cem kuruldu erkân
Erenler oturmuş postu postuna
Niyaz edip Hakk'a açıldı meydan
Meydancılar çırağ oldu destine
...
(A. 46)

Mürşide varmaya tâlip olursan
İptida insandan rehber isterler
Verdiğin ikrâra doğru gelirsen
Ahd ile peymandan rehber isterler
...
(A. 135)

Tarikata ikrâr verdim
Lânet Yezit'ten el yudum
Muhammet Ali'yi gördüm
Firdevs-i âlâ içinde
...
(A. 161)

Çoğu 'öğretici' olan bu şiirlerde düşünce duyguyla, kafa gönülle birleşmiştir. Bu yüzden, kimi Alevi-Bektaşi şairlerin nefeslerinde görülen 'kuruluk'a onlarda az rastlanır.

ALEVİLİĞİN DIŞINDA

Gerçi Pir Sultan'ın çoğu şiirlerinin ekseni Aleviliktir, ama onun dışına taşan, daha doğrusu, onu çiğnemeden aşan ürünleri de az değildir. Hatta, bugün de yaşarlığını yitirmeyen şiirlerinin çoğu bunlar arasındadır. Bunları genellikle doğa, insan, aşk, dostluk, ayrılık, özlem, yaşam, ölüm, toplum, zulüm, kavga, direnme, umut gibi konulara/temlere bağlayabiliriz.

Doğa

Pir Sultan, doğaya 'bağımsız' bir tem olarak yanaşmaz. Onu kendisiyle, inancıyla, yaşamıyla ilişkileri içinde ele alır. Bazı duygularını, düşüncelerini onun aracılığıyla dile getirir. Bu da şiirlerine bir ölçüde somutluk kazandırır.

Şiirlerde en çok hayvanlarla çiçeklerin sözü edilir.

Hayvanlardan en çok adı geçenler turnalarla, bülbüller, öküzler, koyunlar ve arılardır. Özellikle turnalar birkaç şiire birden konu olur. Örneğin, Ali'ye özlemini anlatan bir şiirde Pir Sultan O'nu uzaktan gelen turnalara sorar. Turnaları 'haber getirip götüren' postacılara benzetir:

Yemen illerinden beri gelirken
Turnalar Ali'mi görmediniz mi
Hava üzerinde semâ ederken
Turnalar Ali'mi görmediniz mi
...
(A. 170)

Böylece Ali ile doğa ve özlem arasında bir ilişki kurmuş olur. Bir başka şiirinde de Ali'den (Şah'tan ve İmam'dan) ayrı kalmanın üzüntüsünü yaşarken turnaların neşeyle şakımasından duyduğu tedirginliğe dokunur:

...
Pir Sultan'ım eydür kesme amânı
Erenlere bağlamışım gümânı
Seversen Ali'yi Şah'ı İmâm'ı
Ötme turnam ötme gönül şen değil
(A. 39)

"Alay alay olmuş gelen turnalar" dizesiyle başlayan şiirde ise kuşların gökte kanat çırparak uçuşu ile Hasan ve Hüseyin için semâ yapanlar arasında bir benzerlik bularak üzülür:

...
Silkinip uçar da kanadın çatar
Seçer kılavuzlar önüne katar
Hasan Hüseyin'in sema'ın tutar
Kerbelâ'da illeri var turnanın
...
(A. 5)

Koyunla ilgili bir şiirinde de aynı tutumu sürdürür. Bir yandan koyunun güzelliğini anlatırken, öbür yandan kuzusunun kurban edilişinden duyduğu üzüntüyü açıklar ve bu olayla Kerbelâ'da Hüseyin'in şehit edilişi arasında da alttan alta bir benzerlik kurar:

Kerbelâ çölünden bir koyun geldi
Kuzum diye meleyüben ağladı
Koyunun sedası bağrımı deldi
Yürekteki yaralarım dağladı
...
(A. 123)

Pir Sultan doğadaki bazı oluşumlarla kendi acıklı durumu arasında da benzerlikler görür. Örneğin, ayrılık acısıyla içine düştüğü durumu, "gülünden ayrılan bülbülün" ya da "gölünden olan ördeğin" ağlanası durumuna benzetir:

...
Sağlığımda yâd avcılar bulundu
Arkamızdan tor şahinler salındı
Ayrılıktan ciğerciğim delindi
Ördek de ağlar ki gölünden oldu
...
Pir Sultan'ım bize böyle yazıldı
Dost elinde şeker şerbet ezildi
Güller gazel oldu bağlar bozuldu
Bülbül de ağlar ki gülünden oldu
(A. 94)

Sevgilisinden ayrılınca, yıkıntılarda acı acı öten "hüma kuşu"na döner:

Deli gönül inil inil inleme
Kadir Mevlâ'm hasretime sal beni
Viranlıkta görsen baykuş sanırsın
Bir hüma kuşuyum sen de bil beni
...
(A. 43)

Suyu bulanmış pınar gibi deli dolu akıp durur:

Akpınar'ın bozbulanık seliyim
Ol sebepten aklım yoktur deliyim
(A. 43)

Buna karşın, Pir Sultan doğaya bir 'anlatım aracı' gözüyle bakmaz. Onu canı gönülden sever, kendinden ayırmaz. Boş bulunup da attığı taşla ölen bir bülbül için ağıt yakar, özür diler:

Her sabah her sabah Anka-yı devran
Ne hûb dertli dertli ötersin bülbül
Gafildim de bir taş çıktı elimden
Va'den tekmil imiş yatarsın bülbül
...
(A. 107)

Öküzü anlatırken bu sevgi enikonu 'arkadaş sevgisi'ne dönüşür.

Sanki sözü edilen hayvan değil de bir dosttur, tarlada çalışan bir insandır. Onun için, Pir Sultan içi titreyerek, çiftçilere öğüt verir:

...
Öküzün damını alçacık yapın
Yaş koman üstüne kuruluk sepin
Koşumdan koşuma gözlerin öpün
İreçberler hoşça görün öküzü
...
(A. 42)

Öküzü gibi ağaca da sevgiyle yaklaşır. Niteliklerini öve öve bitiremez:

Öt benim sarı tamburam
Senin aslın ağaçtandır
Ağaç dersem gönüllenme
Kırmızı gül ağaçtandır
...
(A. 139)

Pir Sultan çiçekleri dė insan gibi görür. Örneğin, sarı çiğdemle dostça konuşur. Çiğdem ona nerede kışladığını, benzinin neden sarardığını, ana babasının kimler olduğunu açıklar:

...
Sordum sarı çiğdeme
Benzin neden sararmış
Ne sorarsın hey derviş
Hak korkusun çekerim
...
(A. 150)

Çiğdemin yanı sıra şiirlerde gülün de adı geçer. Fakat hayvanlara oranla öbür çiçekler ile bitkiler, dağlar, ırmaklar az yer tutar. Toprak, yağmur ve rüzgârdan ise daha az söz edilir.

İnsan

Pir Sultan insana önem ve değer verir, sevgi ve saygı gösterir. Çünkü onda birçok güçler, erdemler, yücelikler bulur:

Emanet âlemde âdem bir güldür
(A. 55)

Pir Sultan eydür şunda
Çok keramet var insanda
(A. 165)

İnsanı yücelten bu insanca (hümanist) görüşte tasavvuf felsefesi ile Yunus Emre'nin de etkisi olsa gerektir. Tasavvufa göre, Tanrı, insanın özünde vardır, insan onun bir görüntüsüdür. Dolayısıyla, insan kutsal/tanrısal bir yaratıktır. Aşağılanması doğru değildir.

Pir Sultan da insanın hor görülmesine karşı çıkar:

...
Irak bilme Hakk'ı kendinden sakın
Kalbini pâk eyle Hak sana yakın
İnsanı hor görme hem mucizatın
Cümlesini insanda buldum erenler
...
(A. 59)

Fakat bu üstünlüklerinden ötürü insanın böbürlenmesini, bencilliğe kapılmasını, soydaşlarına tepeden bakmasını, onları çekiştirmesini haklı bulmaz:

Ululuk büyüklük Hakk'a yaraşır
Nasihatım dinle sakın gururdan
(A. 156)

Şeytan benlikle dergâhtan azdı
(A. 54)

Allah'a yakışır benlik
İnsanda da keramet var
(A. 71)

Erenler yerdeki yüze basmazlar
Can olanlara derinden küsmezler
(A. 51)

İnsanların alçakgönüllü oldukları kadar temiz ve geniş yürekli olmalarını da ister:

Akan sulardan ibret aldın mı
Yüzünü yerlere sürüyüp gider
(A. 158)

Gönülde karası olan gelmesin
(A. 144)

Arıtsın kalbini çöksün otursun
(A. 124)

Gönlümüz geniştir kin tutmayız
(A. 149)

Dindarlık taslayan, yalan söyleyen, haram yiyen, "ödünç alıp ödünç satan", ikiyüzlü, "kalbi kara kalleş sofu"lardan tiksinir:

...
Helâl haram yiyen kişi
Hakk'ınan yoktur bir işi
Oturmuş da sallar başı
Zikrullahım dese gerek
...
(A. 120)

Gurura, kine, bencilliğe, kötülüğe karşı çıkan Pir Sultan, insanların dürüstçe, dostça, kardeşçe yaşamasını, dayanışmasını ve birbirlerine iyilik etmesini, anlayışlı davranmasını salık verir:

...
Sordum sarı çiğdeme
Sende kardeşlik var mı
Ne sorarsın hey derviş
Ben erlerle kardeşim
(A. 150)

Pir Sultan ulular izini izle
Kemliği terk eyle iyiliği gözle
(A. 156)

...
Bir kardaşa meyil verip
Tuz ile ekmeğin yiyip
Azıcık noksanın görüp
Tez başına kakma gönül
...
(A. 9)

Aşk

Pir Sultan'ın şiirlerinde aşk iki biçimde belirir:

— Birincisi Tanrı, Muhammet, Ali, Hasan, Hüseyin, On İki İmam ve pirlere duyulan büyük sevgidir. (Bunu "Sevgi Şiirleri" bölümünde açıklamıştım.) Âşık da bu sevgiyle her türlü üzgüye katlanan tarikat eridir:

Aşk ile yürüdük sen pire geldik
Muhammet cemâlin seyrana geldik
Muhabbet nârına yanmaya geldik
Zâtını görmeye meydana geldik
...
(A. 14)

Sevişme, muhabbet ise tarikattakilerin bir alanda toplanarak içki içip, saz çalıp, nefes söyleyip, sema edip söyleşmesidir:

...
Rengine boyandım meyinden içtim
Nice canlar ile didâr görüştüm
Muhabbet eyleyip candan seviştim
Muhabbeti küfür sayan gelmesin
...
(A. 144)

— İkinci çeşit aşk şiirlerinde Aleviliğin dışına çıkılır, karşı cinse duyulan derin sevgi anlatılır. Sevgilinin güzelliği ve zalimliği ile aşkın yakıcılığı ve ayrılığın acısı dile getirilir.

Aşk kişiyi işinden gücünden eder, tatlı yemeğine zehir katar, sel gibi alıp götürür:

...
Gider idim ben de kendi işime
Aşkın doluları yağdı başıma
Ağu kattı benim tatlı aşıma
Ummanlara garkeyledi sel beni
...
(A. 43)

Öyleyken insanoğlu bu tatlı belaya katlanır. Çünkü "gül yüzlü, keman kaşlı, ince belli, servi boylu, kumru dilli" sevgilinin sesi, varlığı ona "hayat verir". Fakat sevilen, sevene hiç yüz vermez; tersine, onu "aşk oduyla" yakar, çılgına çevirir:

Derdimi yandığım kınamayasın
Âşık maşûkunu del'eyler imiş
Bir kömür gözlünün ateşi közü
Yakar bendelerin kül eyler imiş
...
(A. 45)

Sevgili, güzelliğiyle çevrede ün salmıştır. Herkesin gözü üstündedir. Öyleyken o, aldırmaz. "Nicelerini kül edip gider":

Âlem hüsnüne bakışır
Gerdanda benler tokuşur
Ancak yeşil don yakışır
Ebruların döküp gider
(A. 99)

Bunca zalimliğine karşın, seven ondan ayrı kalmaya dayanamaz, "gülşeni solar", ama onsuz edemez. Çünkü "yarasına merhem saracak" odur. Bu yüzden, "gözleri yollarda bekler" durur:

...
Türlü donlar giyer gülden naziktır
Bülbüle cevretme güle yazıktır
Çok hasretlik çektim bağrım eziktir
Güle güle gelir canlar pâresi
...
(A. 44)

Ölüm ile Yaşam

Pir Sultan ölüme de, yaşama da 'gerçekçi' bir gözle bakar. Ona göre, dünya geçicidir. Ölüm ise kaçınılmazdır. Herkes er geç onunla karşılaşacaktır:

...
Ağaçlarda yeşil yaprak
Bastığımız kara toprak
Yer altında kefen yırtmak
Başımızdan geçer bir gün
...
(A. 83)

Ölüm aynı zamanda acı ve korkunçtur. Varlığın yokluğa dönüşmesi, insanın umarsız kalmasıdır:

Be hey acayip âdem
Öldüğünü bilemezsin
Korlar bir karanlık dama
Kapı baca bulamazsın
...
(A. 18)

Ölümün çirkinliğine karşılık yaşam güzeldir. Gerçi kısadır, acılarla doludur, öyleyken insanoğlu bu dünyadan üzülerek, ağlayarak gider:

...
Aha bak gözüm yaşına
Dahi ne gelir başıma
İndim musalla taşına
Gidiyorum dertli dertli
...
(A. 167)

Bunu düşünerek yaşamı sevmek, iyi değerlendirmek gerekir. "Baykuş mezar taşında dertli dertli ötmeden" yaşamın tadını çıkarmalı, yiyip içmeye çalışmalıdır:

Gelin yiyelip içelim
Bu güzellik geçer bir gün
...
(A. 83)

Pir Sultan yaşamdan doyasıya yararlanmayı önerirken bencil bir tutumla yalnızca kendini değil, öbür insanları da düşünür ve bunun hoş bir davranış olduğunu vurgular. İnsancı ve özgeci bir görüşle şöyle der:

...
Yeyip yedirmesi hoştur
Taban kahbe yürek taştır
Can dedikleri bir kuştur
Kuş kafesten uçar bir gün
(A. 83)

Ayrılık ile Özlem

Pir Sultan'ın ölüm gibi acı ve dayanılmaz saydığı, içli bir anlatımla dile getirdiği bir durum da birbirini çok sevenlerin ayrı düşmesidir. Özellikle dostların, eşlerin, âşıkların ayrılması yürek burkucudur. Nitekim, Pir Sultan da sevdiğinden ayrılınca pek üzülür. Onun ağlamasını yüreği kaldırmaz:

...
Dostun zülüfleri bölük bölüktür
Benim ciğerciğim delik deliktir
Muhabbetin sonu tez ayrılıktır
Dost beni gönder de var andan ağla
...
(A. 3)

Ayrılıktan sonra, gittikçe uzayan özlem dolu bekleyiş günleri gelir:

Hasretinle beni uryan eyledin
Beklerim yolların gel efendim gel
Gönül kuşu kalktı cevlan eyledi
Beklerim yolların gel efendim gel
...
(A. 104)

Bekleyiş sürüp de direnci aşınca gözlerden yaşlar boşanır:

...
Göllerde ötüşür turna
Sesi hayat verir bana
Ben ağlarım yana yana
Gözlerim yaş ile doldu
...
(A. 178)

Fakat dosttan haber alınca gönlü deniz gibi dalgalanıp coşar:

Yine dosttan haber geldi
Dalgalandı taştı gönül
Yâr elinden Kevser geldi
Deryâ gibi coştu gönül
...
(A. 171)

Toplum

Yaşamı ile Aleviliğini anlatırken de belirtmiştim: Pir Sultan, şiirlerinde arada bir çağının bazı önemli kişilerine, tarihsel olaylarına, toplumsal aksaklıklarına, kadılarla müftülerin yaptıklarına dokunur. Bunlar genellikle yüzeyde dolaşan, temel etkenlere inmeyen, küçük boyutlu saptamalardır. Çoğu yakınma ya da yergi niteliğindedir. Örneğin, Kanunî Süleyman 1534'te Bağdat'la Basra'yı Safevîler'den geri alınca, Pir Sultan üzülür, başarısızlığından ötürü Şah Tahmasp'a sitemde bulunur:

...
Yok mu bunda erenlerin yardımı
Ne çekersin bu cefânın derdini
Yiğitlere ârdır vermek yurdunu
Âh Hünkâr'ım neye verdin Bağdat'ı
...
(A. 98)

Birkaç şiirinde kırsal kesimde yaşayan Türkmenlerin yöreleri ile yaşamlarının bozulduğundan, aşiretlerinin yıkıldığından üzülerek söz eder:

Bu yıl bu dağların karı erimez
Eser bâd-ı sabâ yel bozuk bozuk
Türkmen kalkıp yaylasına yürümez
Yıkılmış aşiret il bozuk bozuk
...
(A. 33)

Aynı şiirin son dörtlüğünde kimi yöneticilerin zâlimliğinden yakınır:

...
Pir Sultan'ım yaratıldım kul deyü
Zâlim Paşa elinden mi öl deyü
Dostum beni ısmarlamış gel deyü
Gideceğim amma yol bozuk bozuk

Bir başka şiirinde de şeriata uyulmadığından, zulmün arttığından, kıyamet gününün yaklaştığından söz açar:

...
Şeriat göğe çekildi
Yüz suyu yere döküldü
Âlem zulm ile yakıldı
Kıyametten işaret var
...
(A. 71)

Şiirlerden anlaşıldığına göre, yalnızca toplumun düzeni bozulmamış, Pir Sultan'ın yaşamı da mutsuzluk ve yoksunlukla geçmiştir:

...
Bozuk şu cihanın pergeri bozuk
Yazıktır şu geçen ömrüme yazık
Tükendi daneler kalmadı azık
Bir dost bulamadım gün akşam oldu
...
(A. 147)

Toplumdaki ve kişisel yaşamdaki bu bozulmada kimi din ve adalet görevlilerinin de payı vardır. Özellikle haram (rüşvet) yiyen, "yalan yulan hüküm" veren, dini imanı unutan, "koca başlı koca kadı"ların payı büyüktür:

...
İman eder amel etmez
Hakk'ın buyruğuna gitmez
Kadılar yaş yere yatmaz
Hiç böyle kör şeytan var mı
...
(A. 125)

Vicdan özgürlüğünü çiğneyerek mezhep ayrımı güden, Alevilere karşı ağır fetvalar çıkaran, "Şah" diyenin dilini kestiren kimi Sünni müftülerin burdaki payı da unutulmamalıdır. Buna Sıvas Valisi Hızır Paşa gibi kıyıcı yöneticilerin yaptıkları da eklenmelidir.

Pir Sultan Osmanlı toplumunda gördüğü sözü geçen haksızlık ve yolsuzluklar karşısında baş eğip susmaz. Elinden geldiğince onları açığa vurur, ilgilileri eleştirir, sorunların çözülmesi için sesini yükseltir. Hatta, zulüm ve baskının artması üzerine halkı eyleme çağırır:

...
Özü öze bağlayalım
Sular gibi çağlayalım
Bir yürüyüş eyleyelim
Tevekkeltü teâlâllah
...
(A. 82)

Bu eylem, çoğunca Aleviliğin inanç ve özlemleriyle beslenir. Bunu da olağan görmelidir. Çünkü ortaçağı dolduran köylü hareketlerinin çoğu –ekonomik, politik etkenlerden kaynaklananlar bile– din ve mezhep örtüsü altında yürütülmüştür. Kaldı ki, XVI. yüzyıl Osmanlı toplumunda köy halkının durumu da iyi değildir. Batıda Amerika keşfedilmiş, yeni ticaret yolları ile gelir kaynakları bulunmuş, Rönesans başlamıştır. Bu gelişmeler Osmanlı İmparatorluğu'nu olumsuz yönde etkilemiş, savaş ve ticaretten sağlanan çıkarları azaltmıştır:

"Malî ve ekonomik sahada meydana gelen bu sıkıntı, evvelce olduğu gibi zaferler ve ganimetlerle kapatılamamış, bu yüzden mukataaların satılmasına, iltizama verilmesine ve ağır vergilerin tarhedilmesine sebep olmuştur. Bu suretle imparatorlukta, hususiyle Anadolu kısmında para darlığı, düzensizlik ve huzursuzluk başgöstermiştir. Mültezimler, âmirler kısa zamanda zengin olabilmek için reayadan fahiş para almışlar ve halkı hükümetten soğutmuşlardır".[9]

Bundan dolayı, daha çok kırsal alanda yaşayan yoksul halkın büyük bir bölümü, sarayın egemen Sünni ideolojisine karşı Aleviliğe sarılmak zorunda kalmış ve onu zamanla kendi ideolojisine dönüştürmüştür.

9 Çağatay Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih dergisi, cilt VI, Mart 1954.

Bu dönüşümle Pir Sultan da içinden geldiği halkla birlikte Aleviliğe bağlanır. Halk gibi o da kurtuluşu, adaleti onda görür, onun diliyle konuşur:

Hazret-i Ali'nin devri yürüye
Ali kim olduğu bilinmelidir
Alay alay gelen gaziler ile
İmamlar'ın öcü alınmalıdır
...
(A. 191)

Pir Sultan bu dileğe dört elle sarılır. Onun gerçekleşmesi yolunda canla başla çalışır, her türlü üzgüyü göze alır:

...
Müminleri bir katara düzelim
Güruh güruh şu âlemi gezelim
Münkirlerin sarayını bozalım
Çıkalım bakalım nic'olur olsun
...
(A. 132)

Buna karşın, özlenen eylemin nasıl yapılacağı ya da yapıldığı pek belirtilmez. Başka bir deyişle, başkaldırı çağrısı şiirlerde genellikle bir tasarı/dilek olarak kalır, daha doğrusu, bunun uygulanışına ilişkin açıklamalar çok azdır. Birkaç parçada, yürütülen kavganın soyut, kırık dökük belirtilerine rastlanır:

Yetmiş üç er idik girdik bu yola
Yalbırdak kılıçlar hep aldık ele
(A. 32)

Teber çekip şu mağradan dışarı
Çıkalım bakalım nic'olur olsun
(A. 132)

Sarıkaya derler Şah'ın korusu
Konalım gaziler İmam aşkına
(A. 73)

Ele alınan kılıçlar, çekilen teberler kullanıldı mı? Mağaradan dışarı çıkıldı mı? Başkaldırı gerçekleşti mi, yoksa hazırlık aşamasında iken engellendi mi?

Pir Sultan'ın şiirleri bu soruların gereğince aydınlatılmasına elvermez (ancak, yapılan incelemelere ve tarihsel kaynaklara dayanarak bazı dizeler ile Şah Tahmasp'ın Anadolu seferi, birinci ve ikinci Düzmece Şah İsmail'in hareketleri arasında –yorumlama yoluyla– küçük bağlantılar kurulabilir).

Buna karşılık, şu gerçek gözden kaçmaz: Eylem sırasında ne denli sıkışırsa sıkışsın, Pir Sultan direncini, umudunu yitirmez, yolundan dönmez:

> Koyun beni Hak aşkına yanayım
> Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan
> (A. 126)

Umut, onun şiirlerinde çokluk 'Mehdî' kavramıyla birleşir. Önce de açıklandığı gibi, Muhammet-ül Mehdî, On İkinci İmam'dır. 868 yılında doğmuş ve Alevilere göre, ölmeyip gizlenmiştir. Bir gün ortaya çıkacak, dünyayı barış, kardeşlik ve adaletle yeniden düzene sokacaktır:

> ...
> Mehdî Dede'm gelse gerek
> Âli divan kursa gerek
> Haksızları kırsa gerek
> İntikamın ala bir gün
> ...
> (A. 103)

Mehdî burada bir kurtarıcı, bir umuttur, 'mutlu yarınlar'ın simgesidir. Üstelik, öbür dünyada değil, bu dünyada beklenmektedir. Tanrı'nın yardımıyla Mehdî (ya da Şah) er geç Anadolu'ya gelecek, kötüleri cezalandıracak, bozulan işleri yoluna koyacaktır:

> Hak'tan inayet olursa
> Şah Urum'a gele bir gün
> Gazâda bu Zülfikâr'ı
> Kâfirlere çala bir gün
> ...

Devşire beyi paşayı
Zapteyleye dört köşeyi
Husrev ede temaşayı
Âli divan kura bir gün
...
(A. 103)

Acaba Mehdî/Şah gelip de zulmeden padişah ile suç işlemiş olan beyler ve paşalar yüce divanda yargılanırsa, toplumun tüm sorunları çözülecek midir? Pir Sultan öyle olacağına inanır. Şimdi ağlayan yoksullarla düşkünlerin yüzü ancak o zaman gülecektir:

...
Hep devşire gele iller
Şah'a ola köle kullar
Rum'da ağlayan sefiller
Şâd ola da güle bir gün
...
(A. 103)

Bu dört gözle beklenen Şah kimdir? Ayrıca, söz konusu düzen nasıl kurulacaktır? Toplumun ekonomik, ideolojik, politik yapısı nasıl olacaktır? Sözgelimi toprak mülkiyeti nasıl düzenlenecektir, vergi adaleti nasıl sağlanacaktır, sınıf ve mezhep çelişkileri nasıl çözülecektir?

Pir Sultan'ın şiirleri bu sorulara açık, somut cevaplar ya da öneriler getirmez, ama halkın muhalefetini ve âdil bir topluma özlemini dile getirmekten de geri kalmaz. Böylece, belirli bir ölçüde, halkın gözü, kulağı ve sesi olurlar.

BİÇİM

Bir önceki kesimde yönsemeleri ve ana çizgileriyle sergilenen içeriği, Pir Sultan, kendine özgü bir sanatsal biçimle anlatır. Bu biçimin niteliği 'dil, deyiş, koşuk' düzeni açısından birtakım özellikler taşır. Daha doğrusu, bu özellikler onun niteliğini belirler.

DİL

Koşuk düzeniyle halk edebiyatı geleneğini sürdüren Pir Sultan, diliyle de halka bağlanır: Şiirlerinde halkın dilini kullanır.

Bu kullanışın başlıca özellikleri şunlardır:

— Şiirlerin dili, çağına göre, düzgün ve temizdir. Yabancı sözcüklerle tamlamalar sayılıdır. Sözcüklerin seçilişinde ve düzenlenişinde halk dilinin tadı, sıcaklığı, kıvraklığı, yalınlığı görülmektedir. Bu bakımdan Pir Sultan, Yunus Emre'yi andırır. Öyle ki, onun açtığı çığırda yürüdüğü, hatta ondan etkilendiği söylenebilir. Aşağıdaki dörtlük bunun bir kanıtıdır:

— Dolap niçin inilersin
— Derdim vardır inilerim
Ben Mevlâ'ya âşık oldum
Anın için inilerim[1]
...
(Yunus Emre)

— Gel benim sarı tanburam
Sen ne için inilersin
— İçim oyuk derdim büyük
Ben anın'çin inilerim
...
(Pir Sultan, A. 76)

1 Sabahattin Eyupoğlu, Yunus Emre, 1971, sf. 220.

— Pir Sultan'ın şiirlerinde bulunan sözcükler çoğunlukla halkın konuşma dilinde geçen sözcüklerdir. Gerçi bunların bir kesimi zamanla unutulmuştur. Örneğin şu Türkçe sözcükler artık İstanbul ağzında kullanılmıyor: Ağu, ağmak, ayıtmak, balkımak, baz, bek, belî, belik, bencileyin, bile, bilece, boylamak, börk, burcak burcak, buymak, çığa, çiğin, dağlı, devlik, derilmek, deyü, dillemek, don, dolu, dölek, eğn, em, farımak, gövel, ısıcak, ıssı, iye, kakımak, kanara, kanda, kırçı, körelemek, muzulamak, od, ol, okuyuban, peyik, sayrı, sınık, sonuk, söğünmek, şar, şol, tamu, tapı, tınmak, toylamak, uçmak, uğrun uğrun, urmak, usul, öğrümek, varı, yağı, yağlık, yalabık, yanıl... Fakat bunların sayısı azdır. Hatta, aşağı yukarı, bu kadardır da denebilir. Geri kalan sözcüklerin çoğu bugün de yaşayan, halkça bilinen, dilden düşmeyen sözcüklerdir. Bu durum, aradan yüzlerce yıl geçmesine karşın, şiirlerin dilini canlı ve anlaşılır kılmaktadır.

— Şiirlerde Arapça, Farsça kökenli sözcüklere de yer verilmiştir: Âgâh, ahd, âhir, âhiret, âlem, ârif, Arş, âşinâ, ayn, bâde, bend, berdâr, cân, cefâ, cemâl, cevr, cûş, çarh, çile, dâr, dehr, dergâh, derviş, dest, didâr, elest, erkân, evliyâ, eyyâm, ezel, fâni, firkat, gazâ, gılman, gülbank, hâk, Hak, hidayet, hilâl, himmet, hûb, Hüdâ, ihlâs, ilm, ikrâr, irfân, irşâd, kelâm, kem, Kevser, küfr, leb, libas, mâh, ma'şûk, mevâi, mevt, mey, muhabbet, musâhib, mümin, mürşid, mürvet, nikab, nihan, penâh, peymân, pinhân, râh, rahmet, rehber, rızâ, safâ, sâhib, ser, seyr, sofî, şah, şeb, şek, tâlib, tarik, türâb, ummân, üryân, vahdet, veli, virân, yâd, yeksân, yemin, zâhid, zâhir, zibâ, ziyâ vb...

Bunlar İslâm kültürünün, tasavvuf felsefesinin, din, mezhep ve tarikat yaşamının etkisiyle dilimize girmişlerdir. Sayıları kabarık olmadığı gibi çoğu halkça da bilinmektedir. Üstelik, bazıları asıllarında olduğu gibi değil, halkın söylediği biçimde kullanılmıştır. Örneğin, "Acaib, âhir, arz-ı hâl, âşinâ, avâre, esir, hûri, kalleş, kıymet, lâyık, müşkil, rahmet, rakib, rehber, rençber, renk, ruba, Rum" sözcükleri şiirlerde çokluk "acayip, âhır, arzuhal, aşna, avara, kallaş, kıymat, yesir, hörü, ilayık, müşkül, ırahmet, ırakıp, irehber, ireçber, irenk, uruba, Urum" biçiminde aktarılmıştır.

Halkın söyleyişine, daha doğrusu, köylü ağzına yaslanma özel-

liği kimi Türkçe sözcüklerde de görülmektedir. Sözgelimi "ela, elma, ile, kardeş" sözcükleri şiirlerde "ala, alma, ilen, kardaş" biçiminde geçmektedir.

Halka bunca yakın olmasına karşın, Pir Sultan, arada bir divan şairlerine/aydınlarına özenmekten geri durmaz: Türkçede karşılığı bulunan âşinâ (tanış), bâde (içki), dâr (darağacı), dest (el), didâr (yüz), hâb (uyku), hûb (güzel), mâh (ay), mey (içki), nazar (bakış), nihân (gizli), râh (yol), ser (baş), şeb (gece), türâb (toprak), virân (yıkık), yâd (anma), ziyâ (ışık) vb. yabancı sözcükleri kullanır. Hatta, bunların bazen yerlisine, bazen yabancısına başvurur: Ağu-zehir, coşma-cûş, deniz-bahr, dest-el, dolu-bâde, kötü-kem, kul-bende, yel-bâd vb.

Bunu, bugünkü görüşle, bir çeşit özensizlik ve tutarsızlık sayanlar çıkabilir.

— Şiirlerde en çok geçen sözcükler Alevi inanç, duyuş, töre, tarikat, tarih ve büyükleriyle ilgili olanlardır: Ahd, Ali, arslan, ayn-ı cem, Bektaş Veli, cemâl, cûş, çerağ, dâr, dergâh, didâr, Düldül, Ehl-i Beyt, erkân, evliyâ, gülbank, Hasan, Hüseyin, ikrâr, irşâd, intikâm, Kerbelâ, Mehdî, Mervan, muhabbet, Muhammet, musâhib, mürşid, niyâz, On İki İmam, pir, sema, şah, tâlib, tevhid, vahdet, veli, Yezit, yol, zâhid, Zülfikâr vb...

Bunlardan sonra ya da bunların yanında doğa, insan, yaşam, sevgi, dostluk, acı, ayrılık, zulüm, direniş, kavga temleriyle ilgili sözcükler gelmektedir.

— Şiirlerde karışık, kapalı, uzun, ağdalı tümcelere başvurulmaz. Tümceler genellikle düz, kısa, açık seçiktir ve bir ya da iki dizede bitmektedir. Şu dörtlükte olduğu gibi:

...
Aşk harmanında savruldum
Hem elendim hem yoğruldum
Kazana girdim kavruldum
Meydana yenmeğe geldim
...
(A. 24)

— Şiirlerde sıfata az, fiile çok yer verilir. Bu da Pir Sultan'ın

tasviri değil, eylemi yeğ tuttuğunu gösterir ve deyişinin yalın, hareketli olmasına yardım eder.

DEYİŞ

Şiirlerin diline ilişkin çözümlemeler, belirli bir ölçüde deyişine de ışık tutar. Çünkü Pir Sultan'ın deyişinin temelinde halk/köylü Türkçesi yatar. Temiz olduğu kadar duru, yalın olduğu kadar yoğun, açık olduğu kadar akıcı bir deyiştir bu:

...
Ağaçlarda yeşil yaprak
Bastığımız kara toprak
Yer altında kefen yırtmak
Başımızdan geçer bir gün
...
(A. 83)

Bu dörtlük, deyişteki birkaç özelliği daha ortaya çıkarıyor: İçtenlik ve duyarlık, çıplaklık ve doğallık.

Pir Sultan yapmacık, süslü, çapraşık, örtülü deyişten kaçar. O kadar ki, Alevilikle ilgili 'öğretici' ürünlerinde bile sözü geçen özelliklerden ayrılmaz. Bundan ötürü, kuruluk ve bilgiçliğe düşmez. Aşağıdaki lirik parçalar buna birer örnektir:

...
Kaadirsin Allah'ım sen de kaadirsin
Üstümüze dört direkli çadırsın
Çağırdığımız yerde hazır nazırsın
Cümlemiz üstüne yürüyüp gider
...
(A. 158)

...
Şeriat yolunu Muhammet açtı
Tarikat menzilini Ali seçti
Bu meydandan nice erenler geçti
Turnalar Ali'mi görmediniz mi
...
(A. 170)

Tanrı'yla ilgili olan birinci dörtlük (A. 158), deyişin bir özelliğini daha gösteriyor: Somutluk. Pir Sultan soyut bir varlık olan Tanrı'yı bile somut bir varlığa, "dört direkli çadır"a benzetiyor.

"Yaşamı" bölümünde de belirtilmişti: Pir Sultan okuyup yazan bir şairdir. Tekkede eğitim görmüştür. Seyrek de olsa, yabancı sözcüklere, tamlamalara yönelmesi bunun bir kanıtıdır. Gelgelelim, bunun dışında, şiirlerinde aydınca bir özentiye rastlanmaz. Çünkü o, bir köylü olduğunu hiç unutmaz. Ayrıca oyundan, gösterişten, yapaylıktan da hoşlanmaz. Kurum ve çalım satmaya karşı alçakgönüllü davranmayı önerip över:

...
Alçaklık dediğin bir iyi şeydir
Erden evliyadan kalma bir huydur
Toprağı sorarsan atası nurdur
Gel gönül yerlerden alçak olalım
...
(A. 16)

...
Hünerin var ise kendini devşir
Söylenecek sözü kalbinde pişir
Ululuk büyüklük Hakk'a yaraşır
Nasihatim dinle sakın gururdan
...
(A. 156)

Pir Sultan doğruluk ve doğallıktan yanadır. Bundan ötürü ancak yaşadığını, gördüğünü, duyduğunu dile getirir. Sanatında, hayalin önünde gerçekliğin ağır basması da bundandır. Bu gerçekliğin derin bir doğa ve insan sevgisiyle yoğrulduğunu, duyarlık ve yalınlıkla yansıtıldığını vurgulamak gerekir. Şu dörtlükte olduğu gibi:

Sordum sarı çiğdeme
— Anan baban var mıdır
— Ne sorarsın hey kardaş
Anam yer babam yağmur
...
(A. 150)

Burada çiğdem yerle yağmurun çocuğu gibi ele alınmakta, doğa insanlaşarak konuşmaktadır. Gelgelelim, eskilerin 'teşhis' (kişileştirme) ve 'intak' (konuşturma) dedikleri bu ya da başka türden edebi sanatlara, söz hünerlerine Pir Sultan'da az rastlanır.

Deyişte görülen bir başka özellik de 'coşku'dur. Buna 'inancın coşkusu' demek daha uygun olur. Pir Sultan, Aleviliğe yürekten 'bağlanmış' lirik bir şairdir. Onun için, "söyleyeceği sözü yüreğinde pişirerek" söyler. İnancıyla yaşamı, yüreği ve sanatı arasında tam bir 'tutarlık' kurar. İnandığından sapmak ya da ödün vermektense ölmeyi yeğ tutar. Bu tutum, deyişine yiğitçe bir ses ve sıcakça bir hava verir:

...
Azrail'in kılıçtandır kuşağı
Kara toprak sır örtüsü döşeği
Sarkıtsalar saptırmadan aşağı
İndirseler ben Ali'den ayrılmam
...
(A. 176)

KOŞUK (NAZIM)

Pir Sultan, divan edebiyatına imrenmez. Bu edebiyatın onun üzerindeki etkisi çok sınırlıdır. Kimi tasavvuf ve Alevi/Bektaşi şairleri aruza da yönelmekten, gazel ve rubailer yazmaktan geri durmazlar. Fakat o, aruzla bir tek dize bile yazmaz. Hep heceyi kullanır. Halk edebiyatı geleneğine öylesine bağlıdır.

Birim:

Pir Sultan'ın şiirleri Halk edebiyatının koşuk birimi olan 'dörtlük'lerden oluşur. Şiirler en az 3, en çok 12 dörtlükten kurulur, fakat bunlar azınlıktadır. Çoğunlukta olanlar 5 dörtlükten kurulu olanlardır. Bunu 6, 7 ve 4 dörtlükten kurulanlar izler. Ayrıca, bentleri üçlüklerden ve kavuştakları ikiliklerden oluşan, türkü biçiminde iki şiir vardır.

Dörtlük sayısına göre şiirler şöyle bir dağılım gösterir:

Şiirdeki dörtlük	Şiir sayısı	Yüzde
3	5	2.6
4	26	13.3
5	103	53.4
6	32	15.4
7	24	12.8
8	3	1.5
11	1	0.5
12	1	0.5
	Toplam: 196	100

Yukarıdaki döküm Pir Sultan'ın uzun ve yaygın sözden kaçındığına, kısa ve yoğun deyişi seçtiğine bir kanıt sayılabilir.

Tür:

Dörtlük sayısı ile ölçü (vezin) ve uyak (kafiye) düzeni bakımından Pir Sultan'ın şiirleri üç türe ayrılır: Koşma, semai, türkü.

Bunlardan en çok görüleni koşmadır (tüm şiirlerin %70'i). Koşmanın 'yedekli, ayaklı, zincirleme, musammat' çeşitleri denenmemiş, yalnızca 'düz koşma'yla yetinilmiştir. Koşmalardan 11 (6+5) hece ölçüsüyle ve 5 dörtlükle kurulanları çoğunluktadır. İki türlü ayak düzenleri vardır:

1) a b a b c c c b d d d b...
2) x a x a b b b a c c c a...

Birinci düzende: İlk dörtlüğün birinci ve üçüncü dizeleri bağımsızdır, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklıdır. Öbür dörtlüklerin baştan üç dizesi kendi aralarında, dördüncü dizeleri ise ilk dörtlüğün son dizesiyle uyaklı olur. Koşmaların çoğu bu türdendir.

İkinci düzende: İlk dörtlüğün birinci ve üçüncü dizeleri bağımsızdır, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklıdır. Öteki dörtlüklerin son dizeleri ilk dörtlüğün son dizesiyle, baştan üçer dizeleri ise kendi aralarında uyaklı olur.

Her iki çeşit koşmanın da dörtlüklerinin son dizeleri çoğunlukla ya redifli ya da kavuştak (nakarat)lıdır.

Redifli:

Sefâsına cefasına dayandım
Bu sefaya dayanmayan gelmesin
Rengine hem boyasına boyandım
Bu boyaya boyanmayan gelmesin

Rengine boyandım meyinden içtim
Nice canlar ile didâr görüştüm
Muhabbet eyleyip candan seviştim
Muhabbeti küfür sayan gelmesin
...
(A. 144)

Kavuştaklı:

Çevrilip çevrilip üstü yanımda
Ötme turnam ötme gönül şen değil
Benim derdim yeter bir de sen katma
Ötme turnam ötme gönül şen değil

Bir sağlık yeğ imiş dünya malından
Nice vazgeleyim zülfü telinden
Ayrı düştüm ol şahımın ilinden
Ötme turnam ötme gönül şen değil
...
(A. 39)

Koşmalarda dizeleri son uyaklı, baş uyaklı ve iç uyaklı dörtlükler de eksik değildir.

Yukarıda aktarılan dörtlükler 'son uyak'a birer örnek sayılabilir. Böylesi örnekler çoktur, ama 'baş uyak'lı örnekler sayılıdır.

Baş uyaklı dörtlüklere bir örnek:

...
Müminleri bir katara dizelim
Güruh güruh şu âlemi gezelim
Münkirlerin sarayını bozalım
Yıkalım bakalım nic'olur olsun

Pir Sultan'a Hüdâ yardım etmez mi
Müminler bağında bülbül ötmez mi
Bunca yattığımız gayrı yetmez mi
Kalkalım bakalım nic'olur olsun
(A. 132)

Koşmalardan sonra en büyük yeri 'semai'ler kaplar (%30). 7 heceli olan biri dışında, semailerin hepsi 9 hecelidir ve çoğunlukla duraksızdır. Uyak düzenleri koşmalarınkine benzer. Şiirlerin, aşağı yukarı, yarısında ilk dörtlükler düz, yarısında bağımsız uyaklıdır. Baş uyaklı dörtlükler, koşmalara oranla daha çoktur, ama yine sayılıdır. Buna karşılık, redifli şiirlerin sayısı kabarıktır (hemen hemen semailerin yarısı). Böylece, yarım uyaklardan doğan uyum eksikliği giderilmeye çalışılır.

Hem redifli, hem de baş uyaklı bir örnek:

Erenlere eş olayım
Bu yola yoldaş olayım
İçeyim sarhoş olayım
Aymak elinden gelir mi
...
Dere tepe dümdüz olur
Gece geçip gündüz olur
Gökte kaç bin yıldız olur
Saymak elinden gelir mi
...
(A. 58)

Türkü türünde ancak iki şiir vardır. Örülüşleri aynıdır: Bentler üç dizeli, kavuştaklar iki dizelidir. Bentler de, kavuştaklar da kendi aralarında uyaklıdır.

Birinci türkü 4+4+3=11 ölçüsüyle kurulmuştur:

...
Kırklar Urum'a geçtiler duydun mu
Tanrı'nın Arslanı geldi bildin mi
Pınar yanında kendini buldun mu
Kırklar'ın serçeşmesisin pirim Ali
Cümlemizden ulusun Kızıl Deli
...
(A. 22)

İkinci türkünün bentleri 6+5=11, kavuştakları 5+6=11 hecelidir:

Dinleyin âşıklar benim sözümü
Felek yaktı kül eyledi özümü
Elimden aldırdım körpe kuzumu
Her gün kıyamet oğlum diye diye
Bir gün kıyamet oğlum diye diye
...
(A. 47)

Ölçü:

Pir Sultan en çok 6+5 ve 4+4+3 duraklı 11 heceli, çoğu duraksız 8 heceli kalıplara başvurur. Seyrek olarak 5+6 duraklı 11 heceli ve duraksız 7 heceli kalıpları da denediği olur.

Kalıpların şiirlere göre dağılışı şöyledir:

Kullanılan ölçü	Türü	Şiir Sayısı	Yüzde
11 (6+5) heceli	Koşma	114	57.4
11 (4+4+3) heceli	Koşma	24	12.2
8 heceli	Semai	57	29.9
7 heceli	Semai	1	0.5
	Toplam:	196	100.0

11 heceli şiirlerde, genel olarak, durakların yeri değişmez. Ancak 15 kadar şiirde belli bir düzen içinde bazı dörtlüklerde 4+4+3/6+5 ya da 6+5/5+6 duraklı karma kalıpların kullanıldığı görülür.

Örneğin 176 sayılı birinci dörtlüğünde 4+4+3 kalıbı, ikinci dörtlüğünde 6+5 kalıbı kullanılır:

Yüksek isem ben gönlümü indirmem
İndirsem de ben Ali'den ayrılmam
Azrail'i ak göğsüme kondurmam
Kondursam da ben Ali'den ayrılmam

Kıratım kıratım benli kıratım
Arş'alaya çıktı ünüm fırkatım
Kesilse kefenim yunsa meyyitim
Yusalar da ben Ali'den ayrılınam
...

Şiirin üçüncü, dördüncü dörtlüklerinde 4+4+3 kalıbı tekrarlanır. 177 sayılı şiirde ilk dörtlükte sırayla 4+4+3, 6+5, 4+4+3, 6+5 kalıplarına ve sonraki dörtlüklerde yalnızca 6+5 kalıbına başvurulur:

Yükseklerden alçaklara indim ben
Felek şol kanadım kıral'dan beri
Aklım aldı divaneye döndüm ben
Kudret oku elim vural'dan beri

Şu dünyaya gelen bir bir gitmede
Hiç eksilmez derdim her gün artmada
Tûr Dağı tutuşmuş yanıp tütmede
Hakk'ın didârını görel'den beri
...

84 sayılı şiirde ise dörtlüklerin dizelerinde şu ölçü düzeni izlenir:

Dörtlükler	1. dize	2. dize	3. dize	4. dize
1. dörtlük	6+5	5+6	5+6	5+6
2. dörtlük	6+5	5+6	6+5	5+6
3. dörtlük	5+6	6+5	5+6	5+6
4. dörtlük	6+5	5+6	6+5	5+6
5. dörtlük	6+5	6+5	6+5	5+6

Şiirin birinci ve ikinci dörtlükleri şöyledir:

Gelsin ikrârına beli diyenler
Anladım derdim Muhammet Ali'dir
İsmim'anınca salavat verenler
Meşrebim virdim Muhammet Ali'dir

Gör ki Mansûr kabul eyledi dârı
Âlemde nesne bulmadı serseri
Her kande bakarsam mürşitle piri
Gözümle gördüm Muhammet Ali'dir
...

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, durakların arada bir yerlerinin değiştirilmesi 'gelişigüzel' değildir, belirli bir 'düzene göre' yapılmaktadır. Bundan amaç, ölçülemede tekdüzeliği kırmak, ahenge çeşitlilik ve zenginlik kazandırmak olsa gerekir. Çünkü, Pir Sultan ölçüyü genellikle başarıyla uygular. Ancak, zorda kalınca, kimi sözcüklerden bir harf çıkarır.

Birkaç örnek:

Tanrı'nın Arslanı Ali nerd(e)'olur
(A. 97)

On'(İ)ki İmam dergâhına varamaz
(A. 134)

Yağm(a)'eyledim malım bundan sana ne
(A. 136)

Dünyanın temelin kural(ı)'dan beri
(A. 177)

Neyse ki bunlara benzer örnekler azdır (195 şiirden ancak 15'inde birkaç dizede bu çeşit kısaltmalara gidilmiştir).

Uyak:

Ölçü ve deyişteki özene karşılık, Pir Sultan'ın uyak düzeninde gerektiği kadar titiz davrandığı söylenemez. Belki uyakların 'tam' olmasını ister, ama bunun için yeterince çaba harcamaz. Dizelerini daha çok 'yarım' uyaklarla yürütür. (Yarım uyak halk koşuğunun da genel geçer bir özelliğidir.)

Tam uyağa bir örnek:

Yaz selleri gibi akar çağların
Hançer aldım ciğerciğim dağlarım
Garip kaldım şu arada ağlarım
Açılın kapılar Şah'a gidelim
(A. 109)

Yarım uyağa bir örnek:

...
Bir kapı açıldı içeri girdim
Hak mizan terazi ben anda gördüm
Bir ayak üstüne bir saat durdum
Eridi iliğim kemik halloldu
(A. 57)

Ara sıra yarım uyağın bile gerçekleşmediği olur. İki örnek:

Getirip elmayı terceman verdi
Şah eline alıp dört pâre kıldı
Bir pâresin Şah'ım nûş edip kandı
(B. 185)

...
Sürünün önünde giden avcılar
Sıcak sıcak günde yakar güneşler
Evvel zaman yemiş veren ağaçlar
...
(A. 158)

Bunlara benzer sayılı örneklerdeki uyumsuzlukların hepsini Pir Sultan gibi usta bir şaire yakıştırmak güçtür, belki birazı onundur ama çoğu başkalarınındır: Şiirler yüzyıllar boyu kulaktan kulağa iletilirken ya da cönkten cönge aktarılırken yer yer bozulmuş, değiştirilmiştir.

Daha da ilginci var: Kişiliğine, sanatına duyulan sevgiden ötürü başka şairlerin bazı ürünleri de Pir Sultan'a mal edilmiştir. Hatayî, Kul Himmet, Abdal Musa, Derviş Ali, Kul Hüseyin ve

Mihmanî'nin kimi şiirleri böyledir.[2] Örneğin, aşağıya yalnızca birinci dörtlükleri aktarılan ve üstünde asıl şairi gösterilen şiirler birtakım kaynaklarda (özellikle Cahit Öztelli'nin derlemelerinde) yanlışlıkla Pir Sultan'ın diye sunulmuştur:

Hatayî:

Ne hoş yerde makamın var
Senin hey Murtaza Ali
Kudretten gelen yeyilir
Nânın hey Murtaza Ali[3]
...

Kul Himmet:

Dün gece seyrim içinde
Ben dedem Ali'yi gördüm
Eğildim niyaz eyledim
Ben dedem Ali'yi gördüm[4]
...

Abdal Musa:

Hak'tan emir oldu dünyaya geldim
Gözüm açtım mâil oldum ol burca
Ârif oldum Hak kelâmın söyledim
Elif kaddim dal yazıldım ol burca[5]
...

Derviş Ali:

Deryanın üstünde bir gemi gördüm
Oturmuş üç kişi bir mânâ söyler
Gayet lûf ile birbirine söyler
Pirim Ali ahır zamanı söyler[6]

Kul Hüseyin:

Serime bir sevda düştü
Tâ kalû belâdan beri
Yandı vücudum kül oldu
Âteş-i püryândan beri[7]

2 Bunlar için bak: Abdülbâki Gölpınarlı-Pertev Naili Boratav, Pir Sultan Abdal, 1943, sf. 25-30/İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, 1984, sf. 491-498/Ziya Gürel, Hak Âşıklarından Deyişler, 1980, sf. 90-105.

3 Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdal, 1983, sf. 88-89, no. 11.

4, 5, 6, 7 A.g.e., sf. 99-100, 234, 318, 115-116; no. 22, 153, 246, 39.

Mihmanî:

Pirim Şah'tan bize işaret oldu
Arzulayıp size geldim erenler
Fazl-ı Hak'tan yine cesaret oldu
Arzulayıp size geldim erenler[8]
...

Belli bir düzeyin üstünde bulunan bu örneklere, başarısız kimi şairlerin, Pir Sultan takma adıyla söyledikleri şiirleri de eklemek ve bozuk uyaklar konusunda kesin, genel yargılardan kaçınmak gerekir.

8 Sadettin Nüzhet, XVI. Asır Saz Şairlerinden Pir Sultan Abdal, 1929, sf. 48-49/Selâmi Münir Yurdatap, Pir Sultan Abdal, sf. 168.

ETKİSİ

Bundan önceki kesimin sonunda Pir Sultan'a mal edilen ya da onun adıyla söylenen şiirlerden bazı örnekler sunulmuştu. Ancak bir bölüğü aktarılan bu örnekler Pir Sultan'ın hem şairlerce, hem de cönk düzenleyenlerce nasıl sevildiğini, önemsendiğini gösteriyor.

ETKİLEME

Pir Sultan'ın, sağlığında tarikat önderi olarak da saygın bir yeri vardı. Nesimî ve Mansur gibi inancı uğrunda yaşamını yitirdikten sonra bu yer daha da yüceldi, genişledi. Gitgide ünü tüm Anadolu, Rumeli ve Azerbaycan'a yayıldı. Bunun yanı sıra şiirleri de kulaktan kulağa, kuşaktan kuşağa geçti; bazı nefesleri Bektaşi tekkelerinde, Alevi törenlerinde yüzyıllarca okundu. Kişiliği gibi sanatı da şairlerce baş tacı edildi. İncelememizin "Pir Sultan Abdallar" bölümünde Kul Himmet, Kalender Abdal, Âşık Mehmet, Âşık Mansur, Deli Boran, Âşık Veli, Pir Yakup ve Küstahoğlan gibi değişik çağların halk şairlerinden aktarılan övgü dolu dörtlükler bunun kanıtlarıdır. Ayrıca, Pir Sultan'ın şiirlerini temel alan benzekler de bunun örnekleridir.

Sözgelimi, Pir Sultan'ın:

Güzel âşık cevrimizi
Çekemezsin demedim mi
Bu bir rıza lokmasıdır
Yiyemezsin demedim mi
...
Pir Sultan Şah'ımız
Hak'a ulaşır râhımız
On İki İmam katarımız
Uyamazsın demedim mi
(A. 96)

dörtlükleriyle başlayıp sonra eren semaisine Alevi şairlerinden Bosnavî aşağıdaki benzeği söylemiştir:

Be hey kardaş yolumuza
Giremezsin demedim mi
Bizim gizli sırrımıza
Eremezsin demedim mi
...
Bosnavî de ezeliden
Himmet almış ol veliden
Okur ismini Ali'den
Duyamazsın demedim mi[1]

Yine Pir Sultan'ın,

Yükseklerden alçaklara indirdi
Felek şol kanadım kıral'dan beri
Aklım aldı divaneye döndürdü
Kudret oku ile vural'dan beri
...
Pir Sultan Ah eyledi de gülmedi
Aradı derdine derman bulmadı
Hak uğruna serin verdi dönmedi
Ferhat şu dağları delel'den beri

(A. 177)

dörtlükleriyle başlayıp biten şiirinde Kul Nesimî şu benzeği yazmıştır:

Kalbim defter dilim kalem yazarım
Hakikat emrini duyal'dan beri
Yitirdim Leylâ'ını gurbet gezerim
Mecnûn gibi aşka uyal'dan beri
...
Mahlasım Nesimî ismim Ali'dir
Bu çarh dönmektedir sanmam hâlidir
Şükür kalbim iman ile doludur
Cürm-i isyanımız bilel'den beri[2]

Âhû (Âhî) da aynı şiire bir benzek yazmıştır:

1 İsmet Zeki Eyupoğlu, Bütün Yönleriyle Bektaşilik (Alevilik), 1980, sf. 544-545.
2 Cahit Öztelli, Kul Nesimî, 1969, sf. 27-28.

Dilim kalem kalbim defter yazarım
Muhabbet bahrine dalal'dan beri
Leylâm deyip kan ağlayıp gezerim
Mecnûn gibi aşka uyal'dan beri
...
Mahlasım Âhû'dur ismim Ali'dir...
Sanma derûnumda dünya malıdır
Şükür kalbim iman ile doludur
Kendi noksanımı bilel'den beri[3]

Pir Sultan yalnızca Alevi-Bektaşi şairlerince değil Karacaoğlan, Köroğlu, Dadaloğlu, Âşık Kerem, Kâtibî vb. şairlerce de beğenilmiş, bazı şiirleri zaman zaman onlara esin kaynağı olmuştur. Aşağıdaki parçalar bunun örneklerindendir:

Arzumanın kaldı gonca gülümde
...
Şu yalan dünyaya geldim giderim
(Pir Sultan)

Arzumanın kaldı ala gözünde
...
Şu yalan dünyaya geldim geleli
(Karacaoğlan)

* * *

Bizden selâm olsun sofu canlara
(Pir Sultan)

Bizden selâm olsun Bolu Beyine
(Köroğlu)

* * *

Münkir olanların hâli nic'oldu
(Pir Sultan)

3 İsmet Zeki Eyupoğlu, Bütün Yönleriyle Bektaşilik (Alevilik), 1980, sf. 515-516.

Usul boylu hatunların nic'oldu
(Dadaloğlu)

* * *

Çevrilip çevrilip üst ü yanımda
Ötme turnam ötme gönül şen değil
Benim derdim yeter bir de sen katma
Ötme turnam ötme gönül şen değil
(Pir Sultan)

Gökyüzünde ötüp gelen turnalar
Ötme garip bülbül gönül hoş değil
Benim bir derdime bin dert katarsın
Ötme garip bülbül gönül hoş değil
(Âşık Kerem)

* * *

Mürşide varmağa tâlip olursan
İptida insandan rehber isterler
(Pir Sultan)

Gel gönül Ali'ye tâlibim dersen
Tâliplikte senden rehber isterler
(Kâtibî)

Önce de belirtildiği üzere, Pir Sultan'ı yalnızca bazı şairler değil, cönk düzenleyenler de beğenip sevmişler, ara sıra başka şairlerin ürünlerini de ona mal etmişlerdir. (Tıpkı birtakım ürünlerin de Yunus Emre'ye mal edilmesi gibi...)

ETKİLENME

Bu geniş etkilemeye karşılık, Pir Sultan da arada bir kimi şairlerden etkilenir, daha doğrusu, esinlenir.

Yunus Emre ile Pir Sultan

Bunların başında Yunus Emre gelir. Pir Sultan, Yunus Emre'ye büyük bir sevgi ve hayranlık duyar. Birkaç şiirinde onu örnek alır:

Ata belinden bir zaman
Anasına düştü gönül
Haktan bize destan oldu
Hazineye düştü gönül
...

Bu çağ ile sakal biter
Güzeller katında biter
Görenin gülesi tutar
Sevesiye düştü gönül[4]
(Yunus Emre)

Yine dosttan haber geldi
Dalgalandı taştı gönül
Yâr elinden Kevser geldi
Derya gibi coştu gönül

Sır Ali'deki sır idi
Seyredeni sever idi
Ben kulu da kemter idi
Pir aşkına düştü gönül
...
(Pir Sultan, A. 171)

* * *

Bu dünyaya gelenlerin
Hiçbirisi kalmaz imiş
Fena imiş dünya işi
Giden geri gelmez imiş[5]
(Yunus Emre)

4 Abdülbâki Gölpınarlı, Yunus Emre ve Tasavvuf, 1961, sf. 396.
5 Cahit Öztelli, Yunus Emre, 1971, sf. 346.

İsm-i âzâm duasıdır
Hergiz usanılmaz imiş
Uçtu bülbül kafesinden
Göçen canlar dönmez imiş
(Pir Sultan, A. 175)

* * *

Gelin bu faktan geçelim
Lâle gevherler biçelim
Aşkın şarabın içelim
İçebilirsen gel beri[6]
(Yunus Emre)

...
Pir Sultan'ım ere yettik
Vardık bir dâmenin tuttuk
Biz ağuyu bala kattık
İçebilirsen gel beri
...
(Pir Sultan, A. 102)

Bu parçaları taklit saymak yanlış olur: Yunus Emre'ye benzek (nazire) olarak söylenmişlerdir. Halk şiirinde 'benzek' geleneksel bir türdür. Şairler ara sıra birbirlerine benzek dizerler. Yunus Emre de buna en çok hedef olanlardan biridir. Örneğin, onun "bir gün" redifli şiiri Pir Sultan'ın yanı sıra (belki de ondan etkilenerek) Kul Hüseyin, Gedayî ve Seyranî gibi şairlerce de örnek alınmıştır:

Vaktinize hazır olun
Ecel vardır gelir bir gün
Emanettir kuşça canın
Issı vardır alır bir gün[7]
...
(Yunus Emre)

6 A.g.e., sf. 178.
7 Sabahattin Eyupoğlu, Yunus Emre, 1971, sf. 265.

Gelin yiyelim içelim
Bu güzellik geçer bir gün
Âlem yâran yâran olmuş
Ali'ın sırrın açar bir gün
(Pir Sultan, A. 83)

Ala gözlü güzel Şah'ım
Gelir mihman olur bir gün
Haklıyı haksızı seçer
Herkes suçun bilir bir gün[8]
(Kul Hüseyin)

Deli gönül melûl olma
Giden meral gelir bir gün
Kendine gel helâk bulma
Ko yıl tamam olur bir gün[9]
(Gedayî)

Can ipini ten yününden
Saran kirmen ular bir gün
Sulu yalçınlar önünden
Açılan gül solar bir gün[10]
...
(Seyranî)

Güzel senin güzelliğin
Kalmaz böyle gider bir gün
Felek alır bu gençliğin
Sen(i)'ihtiyar eder bir gün
...
(Ali İzzet)

Halk şiirinde bunu andıran birçok benzeğe rastlanır. Gerçi Pir Sultan'da benzekler azdır, ama bir esinlenmeyi/etkilenmeyi gösterdikleri de ortadadır. Öyleyken –başka şairlerin de Yunus Emre'ye benzekler

8 Cahit Öztelli, Pir Sultan'ın Dostları, 1984, sf. 253.
9 Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Antolojisi, 1985, sf. 145.
10 Haşim Nezihi Okay, Seyranî, 1953, sf. 112.

dizdiklerini düşünerek– bunu abartmamak, hatta doğal karşılamak gerekir. Çünkü tasavvuf edebiyatının olduğu kadar, "Alevi-Bektaşi edebiyatının da kaynağı Yunus Emre'dir". Üstelik, "bu edebiyatın en yüksek şairi de, hiç tereddütsüz söyleyebiliriz ki, Pir Sultan'dır".[11] Bundan dolayı, Aleviler onu yedi büyük (yıldız) şairden biri saymışlardır: Nesimî, Fuzulî, Hatayî, Pir Sultan, Kul Himmet, Yeminî, Viranî.

Hatayî ile Pir Sultan

Pir Sultan'ın, Yunus Emre'den sonra, yakınlık duyduğu ikinci şair Hatayî'dir.

Türk soyundan gelen ve 1487-1524 yılları arasında yaşayan Hatayî'nin asıl adı İsmail Safevî'dir. Şah İsmail diye de anılır. Türkmen oymaklarını çevresinde toplayarak İran'da Safevî devletini kurmuş ve onun dinsel başkanı olmuştur. Dolayısıyla hem Şah, hem de İmam sayılmıştır. Azeri halk Türkçesiyle yazdığı, Şiiliği savunan içli ve öğretici şiirleriyle Anadolu'da Aleviler arasında ün yapmıştır. Sevgiyle okunan eserleri birtakım şairlere örnek olmuş, benzekler yazmalarına yol açmıştır. Pir Sultan da aynı yolda yürümekten geri kalmamıştır. Örneğin, şu dörtlükle sona eren nefesini Hatayî'ye benzek olarak söylemiştir:

...
Pir Sultan'ım baştan dalga aşırır
O dalgadır âşıkları coşurur
Her bildiğin rehber çiğ mi pişirir
Yanıp ateşlere kül olmayınca
(Pir Sultan, A. 168)

...
Şah Hatayî'm edem bu sırrı beyan
Kâmil midir câhil sözüne uyan
Bir baştan ağlamak ömredir ziyan
İki baştan muhip yâr olmayınca[12]
(Hatayî)

11 Abdülbâki Gölpınarlı, Pir Sultan Abdal, 1969, sf. 15.
12 Atillâ Özkırımlı, Alevilik-Bektaşilik ve Edebiyatı, 1985, sf. 100.

Kul Himmet'in de aynı redifle kurulu bir şiiri vardır:

...
Dertmend olmayınca gönül hâk olmaz
Âşık olmayınca sine çâk olmaz
Kul Himmet'im eydür vücut pâk olmaz
Mürşid-i kâmilden el olmayınca[13]

Pir Sultan'ın aşağıda ilk ve son dörtlükleri sunulan,

Çekilip Kırklar'a vardık
Niye geldin can dediler
Baş kesip niyaz eyledik
Geç otur meydan dediler
...
Pir Sultan'ım kanım katlim
Gönlünü gönlüme kattım
Doksan yıl da ölü yattım
Gine sağsın can dediler
(A. 37)

"Dediler" redifli şiiri de Hatayî'nin şu şiirine benzektir:

Kırklar meclisine vardım
Gel beri ey can dediler
İzzet ile selâm verdim
Gir işte meydan dediler
...
Şah Hatayî'ın nedir hâlin
Hakk'a şükret kaldır elin
Gıybetten kesegör dilin
Cümlemiz yeksan dediler[14]

Öte yandan, Hatayî'nin bazı şiirleri de cönklerde Pir Sultan'ınkilerle karıştırılmıştır. Daha doğrusu, Pir Sultan'a duyulan derin sevgi dolayısıyla ona mal edilmiştir. Sözgelimi, Hatayî'nin aşağıya son dörtlükleri alınan şiirleri bazı kaynaklarda Pir Sultan adıyla sunulmuştur:

13 Cahit Öztelli, Pir Sultan'ın Dostları, 1984, sf. 125.
14 Abdülbâki Gölpınarlı, Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi, 1972, sf. 202-203.

Pir Sultan'ım hatmeyledi kelâmı
Evvel Cebrail getirdi selâmı
Bir içim su veren mahrum kala mı
Ali ile Muhammet'in aşkına[15]

...
Pir Sultan bizi bu işle yetire
Mehdi gelir şevk âlemi tutara
Özünü katalar ulu katara
Şah kulundan sitem olmaz inşallah[16]
...
Pir Sultan mürvete kalman
Hak Muhammet Ali Sultan
Senİ sevenlere kurban
Canım hey Murtaza Ali[17]
...
Pir Sultan'ım eydür erenler nerde
Çalısız kayasız bir sahra yerde
Kerbelâ çölünden kandilde nurda
Gel dinim imanım İmam Hüseyin[18]
...
Söyler Pir Sultan'ım söyler
Hakk'ın birliğini birler
Doğmuş bu âleme nurlar
Nur Muhammet Ali'nindir[19]
...
Himmet eyle pirim misafir gele
Yavan yaşık yiyip yüzümüz güle
Pir Sultan uğuru tut sen gel eve
Mihmanlar siz bize sefâ geldiniz[20]

15 Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdal, 1983, sf. 81-no. 4, sf. 214-no. 133, sf. 89-no. 11, sf. 122-no. 45, sf. 112-no. 35, sf.148-no. 70.

16, 17, 18, 19, 20 Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdal, 1983, sf. 81-no. 4, sf. 214-no. 133, sf. 89-no. 11, sf. 122-no. 45, sf. 112-no. 35, sf.148-no. 70.

Kaygusuz Abdal ile Pir Sultan

Pir Sultan'ın sevdiği şairlerden üçüncüsü Kaygusuz Abdal'dır. Kaygusuz Abdal bir tekke şairidir. Bektaşî edebiyatının kurucularındandır. Fakat köylü Aleviliğin bir sözcüsü olan Pir Sultan üzerindeki etkisi sınırlıdır. Nitekim, iki şairin birbirini andıran şiirlerinin sayısı birkaçı geçmez.

Hatayî ve Kaygusuz Abdal da Yunus Emre'ye benzekler yazarlar. Onun gibi zaman zaman aruza başvurur, divan türlerini de denerler. Pir Sultan ise heceden ve halk şiir geleneğinden ayrılmaz. Üstelik, adı geçen şairlerden aldığı etkileri de özümleyip aşar, kendine özgü, güçlü bir bireşim kurar. Bu bakımdan, onun, Alevi-Bektaşî edebiyatının "en lirik ve gerçekten de orijinal şairi" sayılması[21] boşuna değildir.

Yunus Emre'nin,

...
Sordum sarı çiçeğe
Anan atan var mıdır
Çiçek eydür ey derviş
Bu ne aceb sorudur[22]
...

dörlüğünün sunduğu şiire Pir Sultan'ın yazdığı şu benzek bunun bir örneğidir:

...
Sordum sarı çiğdeme
Anan baban var mıdır
Ne sorarsın hey derviş
Anam yer babam yağmur
...
(A. 150)

21 Abdülbâki Gölpınarlı, Tasavvuf, 1985, sf. 163.

22 Bak: Cevdet Kudret, Pir Sultan Abdal, 1965, sf. 23.

ŞİİRLER

(Derleme)

Şiirleri Derlerken

Pir Sultan'ın şiirleri şimdiye değin Pir Sultan'ım Haydar, Abdal Pir Sultan ve Pir Sultan Abdalların şiirleriyle karıştırılmıştır. Daha doğrusu, hem adı geçen şairlerin, hem de başka bazı şairlerin ürünleri tümüyle Pir Sultan'a mal edilmiştir. Oysa bunlar, kimlikleri gibi eserleri de birbirinden ayrı şairlerdir.

Buna ilkin ibrahim Aslanoğlu değinmiş ve şiirleri gerçek şairlerine göre bölümlemeye girişmiştir.[1]

Pir Sultan'ın şiirlerini yeniden derlerken, ben de, söz konusu karışıklığı gidermeye, ayrımları belirtmeye ve yanlışları düzeltmeye çalıştım. Bunun için şöyle bir yol izledim:

— Genellikle, son dörtlüğünde 'Pir Sultan' tapşırması bulunan şiirleri seçtim. Bununla yetinmeyerek, şiirlerin içerik ve biçimlerine de baktım. Pir Sultan'ınkilere benzeyenleri ayıklamaya uğraştım. Bunu sağlamak üzere incelemelerden de yararlandım. Örneğin, Pertev Naili Boratav'ın şu saptamasını göz önünde tuttum: "Rumeli'den, Otman Baba'dan, Akyazılı'dan ve şair azizlerden bahseden şiirlerin Pir Sultan'ın olması şüphelidir".[2]

— Araştırma ve çözümlemelerim sonunda Pir Sultan'ın olduklarına inandıklarımı (a) "Pir Sultan'ın Şiirler", onun olup olmadıklarını kesinlikle belirleyemediklerimi (b) "Kuşkulu Şiirler" başlığı altında topladım. Pir Sultan'ın yaşamı ile kişiliğini aydınlatmaya yarayacağını sandıklarımı ise (c) "Pir Sultan'la ilgili Şiirleri" başlığıyla bir araya getirdim. (Bunları yazanlar Pir Sultan'ı yakından tanıdıkları anlaşılan, kendilerini onun yerine koyan, onun ağzıyla konuşan ve çoğunca Pir Sultan Abdal tapşırmasını kullanan şairlerdir.)

— Şiirleri ilk dizelerindeki birinci sözcüğün baş harflerine göre sıralayıp numaraladım. (Pir Sultan'la ilgili Şiirler'i ise şairin yaşa-

1 ibrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, 1984.

2 Abdülbâki Gölpınarlı-Pertev Naili Boratav, Pir Sultan Abdal, 1943, sf. 26.

mındaki olayların sürecine göre düzenledim.)

— Değişik cönkler ve dolayısıyla temel derlemeler arasındaki ayrımları kapsamak üzere –'eleştirili basım' yönteminden yararlanarak– şiirlerin çeşitlemelerini (varyantlarını) sayfa altlarında ya da sonraki sayfalarda gösterdim.

— Şiirlerde gördüğüm dizgi, aktarma, ölçü ve uyak yanlışlarını yapıyı bozmadan elden geldiğince düzelttim.

— Hangi kaynaklardan alındıklarını belirtmek amacıyla, şiirlerin altına, derleyicilerin ad ve soyadlarının baş harflerini koydum.

Kullandığım kısaltmalar şunlar:

A. B. (Ali Balım), A. B. G. (Abdülbâki Gölpınarlı), A. İz. (Ali izzet), B. A. (Besim Atalay), C. Ö. (Cahit Öztelli), C. K. (Cevdet Kudret), D. R. (Derviş Ruhullah), F. K. (Fuat Köprülü), H. Ç. (Hasibe Çatbaş), İ. A. (ibrahim Aslanoğlu), M. E. (Mehmet Eröz), M. K. (Maarif Kitabevi), M. S. K. (M. Sabri Koz), M. Ş. Ü. (M. Şakir Ülkütaşır), P. N. B. (Pertev Naili Boratav), S. E. (Sabahattin Eyuboğlu), S. N. E. (Sadettin Nüzhet Ergun), S. M. Y. (Selâmi Münir Yurdatap), V. L. S. (Vahit Lütfü Salcı), Z. G. (Ziya Gürel).

Bu derleyicilerin Pir Sultan'la ilgili yazı ve kitaplarını "Kaynakça" bölümünde belirttim.

— Anlamı kolayca çıkarılamayan eski Türkçe ve yabancı (Arapça-Farsça) sözcükler ile Aleviliğe özgü deyimleri açıklamak dileğiyle şiirlerin sonuna bir "Sözlük" bölümü ekledim.

— Ölçüyü tutturmak üzere Pir Sultan'ın bazı dizelerden çıkardığı sesleri (harfleri), parantez içinde, ilgili sözcüğe ekledim. Örneğin, "n'eyleyim, nic'olur, on'ki" sözcüklerini "n(e)'eyleyim, nic(e)'olur, on'(i)ki" biçiminde gösterdim. Anlaşılmayı kolaylaştırmak için sözcüklere eklediğim bu seslerin şiirin aslında bulunmadığı unutulmamalıdır.

A

Pir Sultan'ın Şiirleri

1.

Âdemoğlu şu dünyaya gelince
Yeni açmış güle benzer misali
Anasından doğup kırkı çıkınca
Kalaylanmış tasa benzer misali

Mushaf alıp hocasına varınca
Destur alıp mektebinden dönünce
On yaşından on beşine girince
Yen(i)'aşlama dala benzer misali[1]

Yirmisinde kara sakal getirir
Otuzunda bağdaş kurmuş oturur
Kırk yaşında sohbetleri yetirir
Önü bendli göle benzer misali*

Ellisinde kara sakal bozarır
Altmışında dinlenmekten haz alır
Kalbi dıkızlanır aklı azalır
İçi çürük koza benzer misali*

1 Bu dizedeki "Yen(i)'aşlama" sözcükleri şiirin aslında "Yen'aşlama" biçimindedir.

* Bu dörtlükler C. Ö. derlemesinde şöyledir:

Yirmisinde kara sakal getiri
Otuzunda bağdaş kurmuş oturu
Kırk yaşında da sohbetler yetiri
Önü bendli göle benzer misali

Ellisinde kara sakal bozarı
Altmışında o da Hakk'ın nazarı
Kalbi dıkızlanır aklı azalı
İçi çürük koza benzer misali

Yetmişinde deve gibi mozular
Sekseninde ilik kemik sızılar
Doksanında yol göründü gaziler
Gazel olmuş güle benzer misali

Pir Sultan'ım bunu böyle buyurdu
Müminleri Hak kendisi kayırdı
Yüz yaşında talan geldi savurdu
Uçup gider kuşa benzer misali

(İ. A.)

2.

Âgâh olun hey erenler
Gelen Murtaza Ali'dir
Ahdine sâdık duranlar
Gelen Murtaza Ali'dir

Turnaya vermiş sesini
Melekler tutar yasını
Kırklar ile yer üzümü
Yiyen Murtaza Ali'dir

Toprağa vermiş yüzünü
Kan ile yumuş özünü
Hep binip devesini
Çeken Murtaza Ali'dir

Ali çeker kılıcı
Düldül çeker köçünü
Muhammet'in miracını
Gören Murtaza Ali'dir

Ali Fâtıma'nın yârı
Âşıklar çeker zârı
Yezitler Zülfikâr'ı
Çeken Murtaza Ali'dir

Cennetteki kızıl alma
Gül benzi sararıp solma
Pir Sultan'ım gafil olma
Gelen Murtaza Ali'dir

(C. Ö.)

3.

Ağlayı ağlayı durma karşımda
Dost beni gönder de var andan ağla
Kirpikleri top top etmiş kaşında
Dost bizi gönder de var andan ağla

Dostun zülüfleri bölük bölüktür
Benim ciğerciğim delik deliktir
Muhabbetin sonu tez ayrılıktır
Dost beni gönder de var andan ağla

Başına bağlamış aldır valası
Aldı beni kaşlarının karası
Hasan ile Hüseyin'in anası
Dost beni gönder de var andan ağla

Başına bağlamış al ile sarı
Arkamızca etme âh ile zârı
Koca Pir Sultan'ın gül yüzlü yârı
Dost bizi gönder de var andan ağla

(İ. A.)

4.

Ala gözlü Şah'tan bir dolu geldi[1]
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver
Balım Sultan Kızıl Deli'den geldi
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

Payım gelir imamlar'ın payından
On ik(i)'imam nesli Ali soyundan[2]
Kırklar'ın içtiği üzüm suyundan
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

Beline kuşanmış nurdan bir kemer
Aşkın dolusunu içenler kanar
Herkes sevdiğinden bir dolu umar[3]
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

Pir Sultan'ım hamı hası seçerim
Ağ okurum aşk kitabın açarım
Yâr elinden ağu gelse içerim
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

(C. Ö.)

Bu dizeler P. N. B.'de şöyledir:

1 Bizlere bu dolu Ali'den geldi

2 Bu dizedeki "On ik(i)" sözü şiirin aslında "On ik" biçimindedir.

3 Herkes sevdiğine bir dolu sunar.

5.

Alay alay olmuş gelen turnalar
Kanadı var kolları var turnanın[1]
Silkinip uçamaz menzil görenler
Gökyüzünde yolları var turnanın

Silkinip uçar da kanadın çatar
Seçer kılavuzlar önüne katar
Hasan Hüseyin'in sema'ın tutar[2]
Kerbelâ'da illeri var turnanın[3]

Sesleri naziktir medhi okunur
Avâzı bağrımı deler dokunur
Yalabık yalabık tüyler takınır
Eğrim eğrim telleri var turnanın

Pir Sultan yardımcın Yaradan olsun
Âşık olan âşık didârın bulsun
Ârif olan anlar câhil ne bilsin
Her mânâdan dilleri var turnanın

Bu dizeler S. M. V. derlemesinde şöyledir:

1 Kanadı kolları vardır turnanın

2 Hasan Hüseyin'in senden tutar

3 Kerbelâ'da mekânı var turnanın

6.

Âlemlerin serverisin
Ah Hüseyin vah Hüseyin
Şehitlerin serdârısın
Ah Hüseyin vah Hüseyin

Hasan Hüseyin'in yârı
Muhammet'in gözü nuru
Hem Ali'nin yadigârı
Ah Hüseyin vah Hüseyin

Zuhur oldun imam Zeynel
Muhammet Bâkır'dan evvel
Didene yanayım gönül
Ah Hüseyin vah Hüseyin

İmam Cafer'dir yârımız
Musa-yı Kâzım şahımız
Budur şems ile mâhımız
Ah Hüseyin vah Hüseyin

Ali Musa ilim hüner
Muhammet Takî el sunar
Hüseyin'im deyip yanar
Ah Hüseyin vah Hüseyin

Ali Takî Hasan Asker
Muhammet Mehdî ser-defter
İmam-ı Seyyid-i ekber
Ah Hüseyin vah Hüseyin

Pir Sultan haber ver dosttan
Bülbül ötüyor kafesten
Hem gül ağlar hem gülistan
Ah Hüseyin vah Hüseyin

(C. Ö.)

7.

Allah bir Muhammet Ali'dir Ali
Gel Muhammet Ali katarına gel
İsmin bu cihanda doludur dolu
Gel Muhammet Ali katarına gel

Serseriye sır kapısı açılmaz
Mürşit olmayınca müşkül seçilmez
Kılavuzsuz yedi derya geçilmez
Gel Muhammet Ali katarına gel

Gizlidir gizliden haber alınmaz
Gönle girmeyince sırlar bilinmez
Benlik ile Hakk'a kulluk olunmaz
Gel Muhammet Ali katarına gel

Dökme bir su ile gönül alınmaz
Faraş ile süpürgesi görünmez
Kul olmayınca sultanlık bilinmez
Gel Muhammet Ali katarına gel

Pir Sultan'ım münkir yola gelir mi
Kaplumbağa uçup menzil alır mı
Hiç mürşitsiz kişi Hakk'ı bilir mi
Gel Muhammet Ali katarına gel

(İ. A.)

8.

Allah birdir Hak Muhammet Ali'dir
Anın ismi cümle âlem doludur[1]
Bu yol Hak Muhammet Ali yoludur
Gel Muhammet Ali dergâhına gel

Özünü arıtıp pâk eyler isen
Umman budur bahri olup dalarsan
Hakk'ın didârını görmek dilersen
Gel Muhammet Ali dergâhına gel

Hasan'ın ismi gönlümden ayrılmaz[2]
Şah Hüseyin diyen diller yorulmaz
Bu yolda ölene soru sorulmaz
Gel Muhammet Ali dergâhına gel

Şah Zeynel Âbidin'in âbına[3]
Yezit sığmaz oldu derler kabına
Muhammet'in sancağının dibine
Gel Muhammet Ali dergâhına gel

Gel varalım imam Bâkır-Oğlu'na
Uymayalım şol Yezit'in fi'line
Gel uyalım imam Cafer yoluna
Gel Muhammet Ali dergâhına gel

Bu dizeler A. B. G.'de şöyledir:

1 Anın ismi cüml'âlemle doludur
2 Gönlümden Hasan'ın ismi ayrılmaz
3 Şah'ını Zeynel Âbidin'in âbına

İmam Musa Kâzım canlar canıdır
Ali Musa Rıza mürvet kânıdır
Yarın varacağımız Hak divanıdır[4]
Gel Muhammet Ali dergâhına gel

Takî bilin Nakî ile buluşur
Varır Hasan Askerî'ye karışır
Anlara kavuşan Hakk'a kavuşur
Gel Muhammet Ali dergâhına gel

Pir Sultan'ım eydür pervaz râhiden[5]
Fetvâ budur çıkarırsan dilinden
Eğer aman diler isen Mehdî'den
Gel Muhammet Ali dergâhına gel

(C. Ö.)

4 Varıp varacağımız Hak divanıdır
5 Pir Sultan'ım eydür pervaz râhından

9.

Amanın eyle mürüvvet
Gördüğüne tapma gönül
Yüzüne bakmayanın sen
Tozuna da bakma gönül

Bir kardaşa meyil verip
Tuz ile ekmeğin yiyip[1]
Azıcık noksanın görüp
Tez başına kakma gönül

Arap ata binip coşma[2]
Karlı buzlu dağlar aşma
Her gördüğüne sır açma
Doluları dökme gönül

Pir Sultan'ım gündür ava
Çektiğim emekler hava
Nasihatım olsun sana
Sen hatırlar yıkma gönül

(H. Ç.)

Bu dizeler S. M. Y.'de şöyledir:

1 Tuzun ekmeğin yiyip
2 Arap ata binip eşme

10/a.

Arkası yok deme Şah'ım oğlunun
Zâhirde bâtında yüz bin er vardır
On dört mâsum ile On iki imam
Yanınca Muhammet'e Ali vardır

Önümüzce Rabb'im sözüm pişirir
Yaramaz sofuları Şah şaşırır
Dervişler arı oldu çiçek devşirir
Arının gömecinde balı vardır

Şükürdür derler dostumun düşmanı
Oddan kılıçtan keskindir gülbengi
Kırmızıdır donu hem aldır rengi
Renginde dürüm dürüm alı vardır

Şükürdür derler dostumun figanını
Kalır mı sandın erenler âhını
Horasan'da yatar derler imam Rizâ'yı
Yeşil türbe üstünde nuru vardır

Pir Sultan'ım der ki vaktın beklesin
İkrârını mümin olan haklasın
Ârif olan kalp evine saklasın
Erenlerin çok gizli yolu vardır

(C. Ö.)

10/b.

Arkası yok deme Şah'ın oğlunun
Zâhirde bâtında yüz bin eri var
On dört masum ile On iki imam
Yanlarında Muhammet'le Ali var

Rabb'im önümüzce sözün pişirir
Yaramaz sofular Şah'ı şaşırır
Dervişler arıdır çiçek devşirir
Arıların gömecinde balı var

Dostumun şükürdür asıl düşmanı
Kılıçtan keskindir oddan gülbengi
Kırmızıdır donu hem aldır rengi
İrenginde dürüm dürüm alı var

Pir Sultan'ım der ki vaktin beklesin
İkrârını mümin olan haklasın
Ârif olan kalp evine saklasın
Erenlerin gizli gizli yolu var

(İ. A)

11.

Arzuladım size geldim
Hünkâr Hacı Bektaş Veli
Eşiğine yüzüm sürdüm
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Pir elinden dolu içtim*
Doğdum elinize düştüm
Ak cenneti gördüm geçtim
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Güvercin donunda duran[1]
Cümle eksikler bitiren[2]
Beş Taş'ı şahit getiren[3]
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Kırk Budak'ta şem'a yanar
Dolusun içenler kanar
Âşıkların semâ döner[4]
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Bahçende gördüm gülünü
Erenler sürsün demini
İmam Riza'nın torunu
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Balım Sultan er köçeği**
Keser kılıncı bıçağı
Cümle erenler gerçeği[5]
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Pir Sultan'ım gerçek veli
Erenlerden çekmem eli
On iki imam'ın yolu
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

(C. Ö.)

Bu dizeler S. N. E. ve S. E.'de şöyledir:

1 Güvercin donunda durur
2 Cümle eksikler yitirir
3 Beş Taş'lı şahit getirir
4 Abdalları semâ döner (A. B.)
5 Erenlerin bal çiçeği

Bu dörtlükler A. B.'de şöyledir:

* Pir elinden dolu içtik
Cânân illerine düştük
Ak cenneti gördük coştuk
...

** Balım Sultan er köçeği
Keskindir kılıç bıçağı
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

12/a.

Âşık senin kıya kıya bakışın
Âşık mevâliye benzer gözlerin
Âşıkların aşk oduna yakışın
Âşık mevâliye benzer gözlerin

Bilirim sultanım sâhip-nazarsın[1]
Sevdiğin âşıka dilde pazarsın
Hazret(i)'Ali pirim deyü gezersin
Âşık mevâliye benzer gözlerin

Hakikat sevdası düştü serime[2]
Şeydallah nasibin sundu pirime[3]
Hiç akıllar ermez dostun sırrına[4]
Âşık mevâliye benzer gözlerin

Erenler nutkunu açıkta söyler[5]
Bahçende açılmış ol gonca güller
Sabah seherinde şakır bülbüller
Âşık mevâliye benzer gözlerin

Üstattan mı aldın sen bu kemâli
Bakışın değiyor dünyanın malı[6]
Ya imam soyusun ya nesl-i Ali
Âşık mevâliye benzer gözlerin

Derviş olan hırka giyer eğnine
Seher vaktı uğrar yolu üstüne
Kıymayın kardaşlar Allah dostuna
Âşık mevâliye benzer gözlerin

Bu dizeler S. N. E.'de şöyledir:

1 Bildim a sultanım sâhip-nazarsın
2 Erenler sevdası düştü serime
3 Şeydallah nasip eylemiş pirime
4 Hiç akıllar ermez Hakk'ın sırrına
5 Erenler nutkunu açıktan söyler
6 Bakışına değer dünyanın malı

Erenlerin yolu incedir ince[7]
Karınca çalışır hem kaderince[8]
Pir Sultan'ım Hû der dostu görünce
Âşık mevâliye benzer gözlerin

(C. Ö.)

12/b.

Âşık senin kıya kıya bakışın
Kardaş mevâliye benzer gözlerin
Âşıkların aşk oduna yakışın
Kardaş mevâliye benzer gözlerin

Bildim şâhım bildim sâhip-nazarsın
İstekli âşıkı dilde yazarsın
Ali şâhım deyü deyü gezersin
Kardaş mevâliye benzer gözlerin

Üstattan mı aldın sen bu kemâli
Bakışına değer dünyanın malı
Ya imam soyusun ya nesl-i Ali
Kardaş mevâliye benzer gözlerin

Derviş olan hırka alır destine
Seher vakti uğrar yolu üstüne
Kıymayın kardaşlar Ali dostuna
Kardaş mevâliye benzer gözlerin

Derviş oldum ben okudum heceden
Diz çöküp dersimi aldım hocadan
Ya Hâşimî ya gürûh-ı Nâcîden
Kardaş mevâliye benzer gözlerin

7 Erenlerin yolu inceden ince
8 Karınca savaşır hem kararınca

Erenlerin yolu incedir ince
Karınca çalışır halli halince
Pir Sultan'ım gezer Hakk'ı bulunca
Kardaş mevâliye benzer gözlerin

(A. B. G.)

13.

Âşıkın başına gelmez hâl olmaz
Ulaş yetiş pirim imam Hüseyin
Sende bende deyü sual olunmaz
Ulaş yetiş pirim imam Hüseyin

Erenler basmamış yerlere yüzü
İletip çamura çiğnetme bizi
Yarın yok deminde isteriz sizi
Ulaş yetiş pirim imam Hüseyin

Âşık olan âşık dârdan ayrılmaz
Takî Nakî seven âşık yorulmaz
Tâlip bunalmazsa piri çağırmaz[1]
Ulaş yetiş pirim imam Hüseyin

Bu hâl ile biz onlara katıldık[2]
Kemlik ettik dışarıya atıldık[3]
Bir münkirin tuzağına tutulduk
Ulaş yetiş pirim imam Hüseyin

1 Tâlip bunalmayınca ere çağırmaz (S. M. Y.)
2 Bu hâl ile biz içeriye katıldık (C. Ö./S. M. Y.)
3 Kemlik ettik biz taşraya atıldık (S. M. Y.)

Pir Sultan'ın dâim düşmektir işi[4]
Yol yol oldu akan çeşmimin yaşı
On iki imam'ın serçeşme başı
Ulaş yetiş pirim imam Hüseyin
(İ. A.)

14.

Aşk ile yürüdük sen pire geldik*
Muhammet cemâlin seyrana geldik
Muhabbet nârına yanmaya geldik
Zâtını görmeye meydana geldik

Can bülbülü neden ediyor feryat
Şah-ı velâyettir cümleye irşat
Bektaş-ı Veli'den umarız imdat
Kerbelâ aşkına imdada geldik

Mert olanlar ikrâr eder cânâna
Erenler yolunda gelir meydana
Şükür Mevlâ'ya ol sırr-ı Yezdân'a
Mansûr'un dârında erkâna geldik

On iki imam'dır ulu şahımız
Muhammet Ali'ye çıkar râhımız
On dört mâsum bizim hem-penâhımız
Hidâyet bahrinde cevlâna geldik

Pir Sultan edelim Yezit'e lânet
Mürşidin eteğin tutmuşuz elbet
Ali evlâdına okuruz rahmet
Şah'ımın cemâlin görmeğe geldik
(C. Ö.)

4 Daima düşmektir Pir Sultan işi (S. M. Y.)
* Bu dize şöyle olmalı:
Aşk ile yürüdük pir sana geldik

15.

Bağdat'ı Bağdat'ı şirin Bağdat'ı
İbtida binasın kuran kim idi
On iki imam koydu mihrap taşını
Onun duasını eden kim idi

Bağdat'ın yaylasın bile yayladı
İndi aşkın deryasını boyladı
İki Cihan Fahrı dua eyledi
Allah Allah deyip duran kim idi

Yapıcılar gelir yapı yapınağa
Yapıp yapısını tamam etmeğe
Şirin Bağdat seni seyran etmeğe
Nurdan kandil ile inen kim idi

Uçurdum kuşumu uçan kuş ilen
Gözlerim de doldu kanlı yaş ilen
Üç yüz altmış altı pir derviş ilen
Bağdat'ı Şeydullah eden kim idi

Pir Sultan'ım var mı sözün hatâsı
Öldür hırsı nefsin Hakk'a yetesi
İsmail'e inen koçun atası
Kurt donunda alıp giden kim idi

(C. Ö.)

16.

Bakmaz mısın yeryüzünde bostana
Özün türâb etmiş kendi mestane
Bunda alçak olan orda üstüne
Gel gönül yerlerden alçak olalım

Alçaklık dediğin bir iyi şeydir
Erden evliyadan kalma bir huydur
Toprağı sorarsan atası nurdur
Gel gönül yerlerden alçak olalım

Toprak iyi dedi Hak onu övdü
Erenle evliya topraktan geldi
Kulunun nasibin topraktan verdi
Gel gönül topraktan alçak olalım

Uzayan ağaçlar göğe değmedi
İblis benlik ile menzil almadı
Topraktan gayrıya nazar olmadı
Gel gönül yerlerden alçak olalım

Pir Sultan'ım topraktadır nazarım
Elim(e) alıp aşk kitabın yazarım
Ne ararın dağda taşta gezerim
Gel gönül topraktan alçak olalım

(C. Ö.)

17.

Bâtın erlerinden Sultan-ı Server
Geldi dergâhımız oldu münevver
Yanında rehberi Hazret-i Kanber
Heman bir dem geşt ü güzâr göründü

Bir ulu dergâha varıp eriştim
Erenler elinden bir dolu içtim
Aklımı zay'edip hâl olup düştüm
Kuruldu bir ulu pazar göründü

Gönüller tahtının bülbülü geldi
Elinde bir dolu gül rengi geldi
Önümde bir sini dopdolu geldi
Bu hâl bize andan uçar göründü

On iki tarikin nişânı mevcut
Pir Sultan'ım anda pirim de mevcut
Gördü cümlemizi anda bir vücut
Pervaz vurup gökte uçar göründü

(C. Ö.)

18.

Be hey acayip âdem
Öldüğünü bilemezsin
Korlar bir karanlık dama
Kapı baca bulamazsın

Yağmur yağar yeller eser
Mezarı başına yıkar
Seksen bin canavar sıkar
Hiçbirine vuramazsın

Gel bu öğüdü al benden
Yarın fırsat gider elden
Hak saklasın cehennemden
Karanlıktır çıkamazsın

Yer pamuk olur atılır
Cümle deryalar katılır
Dilin damağın tutulur
Doğru cevap veremezsin

Pir Sultan'ım der ki deli
Elden koymaz doğru yolu
Ne yanarsın dünya malı
Birin alıp gidemezsin

(İ. A.)

19.

Be yârenler be kardaşlar
Gör n(e)'yledi zaman bizi[1]
Gözüm yaşını akıttı
Sel eyledi zaman bizi

Can nice ayrılır tenden
Ten nice ayrılır candan
Ayak ayak nerdübandan
İn eyledi zaman bizi

Gelin gidelim Zecril'e
Can kurban olsun asîle
Bir halden bilmez câhile
Kul eyledi zaman bizi

Kimi baydır kimi fakir
Yaradan Mevlâ'ya şükür
Ne akıl kodu ne fikir
Del(i)'eyledi zaman bizi[2]

Pir Sultan'ım döne döne
Dolu içtim kana kana
Şu yerde kim yana yana
Dul eyledi zaman bizi

(C. Ö.)

1, 2 Bu dizelerdeki "n(e)'yledi, Del(i)'eyledi" sözcükleri şiirin aslında "n'eyledi, Del'eyledi" biçimindedir.

20/a.

Ben dervişim dersin dava kılarsın
Hakk'ı zikretmeye dilin var mıdır
Kendini gör elde sen ne ararsın
Hâli hâl etmeğe hâlin var mıdır

Dertli olmayanlar derde yanar mı
Sâdık derviş ikrârından döner mi
Dertsiz bülbül gül dalına konar mı
Ben bülbülüm dersin gülün var mıdır

Bir gün balık gibi ağa sararlar
Mürşitten rehberden haber sorarlar
Tütsü yakıp köşe köşe ararlar
Ben arıyım dersin balın var mıdır

Mürşit huzurunda dâra durmağa
Dâra durup Hakk'a boyun vermeğe
Muhabbetten geçip hırka giymeğe
Çar pâreden derviş şalın var mıdır

Pir Sultan'ım senin derdin deşilmez
Derdi olmayanlar derde düş olmaz
Mürşitsiz rehbersiz yollar açılmaz
Mürşit eteğinde elin var mıdır

(B. A.)

20/b.

Ben dervişim diye göğsün gerersin*
Hakk'ı zikretmeğe dilin var mıdır
Sen kendin görsene ilden n(e)'ararsın
Hâli hâl etmeğe hâlin var mıdır

Bir gün balık gibi ağa sararlar
Mürşidinden rehberinden sorarlar
Tütsü yakıp köşe köşe ararlar
Ben arıyım dersin balın var mıdır

Dertli olmayanlar derde yanar mı
Tahkik derviş ikrârından döner mi
Her bir uçan gül dalına konar mı
Ben bülbülüm dersin gülün var mıdır

Pir Sultan'ım senin derdin deşilmez
Derdi olmayanlar derde duş olmaz
Mürşitsiz rehbersiz yollar aşılmaz
Mürşit eteğinde elin var mıdır

(A. B. G.)

* Bu dörtlük C. Ö.'de şöyledir:

Ben dervişim dersin göğsün açarsın
Hâli hâl etmeğe hâlin var mıdır
Sen kendini gör elde ne ararsın
Hakk'ı zikretmeğe dilin var mıdır

21.

Ben hocamdan böyle aldım dersimi
Okur idim elif deyü be deyü[1]
Kimse bilmez şu cihanın harfinden
Tâ ezelden çağırırın Hû deyü

Oğul ıssız iken üzüm çoğiken
Davut sofra iken bıçak yoğiken
İsmail'e inen kurban sağiken
Kime dedi şu lokmayı ye deyü

Kimin azarlayıp kimin kakıdır
Kimine ders verir kimin okudur
Kime dedi meydan kimin hakkıdır[2]
Kime dedi şu meydanı yu deyü

Fatma Ana Şah Ali'nin gelini[3]
Mi'rac'a inerken öptü elini
Haksızlara koklatmazdı gülünü[4]
Muhammet'in bergüzarı bu deyü[5]

Pir Sultan'ım şunda bir dolu içti
İçti o doluyu serinden geçti
Aşkın ateşine yandı tutuştu
Kemiğin hâl oldu ilik su deyü

(İ. A.)

Bu dizeler C. Ö.'de şöyledir:

1 Okur idim elifi de be deyü
2 Kime dedi şu meydan kimin hakkıdır
3 Fatma Ana can Ali'nin gelini
4 Haksızlara kokturmazdı gülünü
5 Muhammet'in bergüzarıdır deyü

22.

Benim aslım Horasan'dan Hoy'dandır
Kırklar olduğun Kanber de yandadır[1]
Tanrı'nın Arslanı Ali nurdandır
Kırklar'a ser-çeşmesin pirim Ali[2]
Cümlemizden ulusun Kızıl Deli

Kırklar Rum eline sökün eyledi
Döndü geri cümle Kırklar'a söyledi[3]
Bir etek kum ilen derya bağladı
Kırklar'a ser-çeşmesin pirim Ali
Cümlemizden ulusun Kızıl Deli

Kırklar Urum'a geçti sen duydun mu[4]
Tanrı'nın Arslanı geldi bildin mi
Pınar yanında kendini buldun mu
Kırklar'a ser-çeşmesin pirim Ali
Cümlemizden ulusun Kızıl Deli

Kırklar bir bir arda sökün eyledi
Domuz kâfirlerin yolun bağladı
Tanrı'nın Arslanı imdat eyledi
Kırklar'a ser-çeşmesin pirim Ali
Cümlemizden ulusun Kızıl Deli

Bu dizeler İ. A.'da şöyledir:
1 Kırklar'ın övdüğü Kanber yandandır
2 Kırklar'ın serçeşmesisin pirim Ali
3 Döndü geri cümlesine söyledi
4 Kırklar Urum'a geçtiler duydun mu

Geldi Kazova'sın duman bürüdü[5]
Kara kâfirlerin yağı eridi
Allah Allah deyüp Kırklar yürüdü
Kırklar'a ser-çeşmesin pirim Ali
Cümlemizden ulusun Kızıl Deli

Kırklar Rum elinde mekân tuttular
Makamlar açtılar çırağ yaktılar
Bütün kâfirleri dine çektiler
Kırklar'a ser-çeşmesin pirim Ali
Cümlemizden ulusun Kızıl Deli

Pir Sultan'ım bu sözleri söyledi
Kâfirlerin Yezit'lerin bağladı
İlk selâmı esselâda söyledi
Kırklar'a ser-çeşmesin pirim Ali
Cümlemizden ulusun Kızıl Deli

(V. L. S.)

5 Geldi Kazova'yı duman bürüdü

23.

Bir kişi Hakk'ın emrinde olmasa
Ana nesne gelmez selâmın alman
Dört kapıda bir niyazı yok ise
Haramdır lokması el sunup yemen

İkrârı imanı bir değil ise
Gediğin gözetir er değil ise
Avradı kendine yâr değil ise
Andan hayır gelmez tercüman olman

Dokunma yaylasın sahra dağ ise
Açma kapağın mübah yağ ise
Mürebbisi müsahibi yoğ ise
Ölüsü murdardır namazın kılman

Sakının rakipten nâşiden hazer
Gönül bir seyyahtır âlemi gezer
Bağbandı olmayan bahçeyi bozar
Kader bahçesine hoyratı salman

Pir Sultan'ım okuyuben yazarım
Erden ere kimiyadır nazarım
Muhammet Ali'den açtım pazarım
İrehberden kaçıp imansız olman

(İ. A.)

24/a.

Bir nefescik söyleyeyim[1]
Dinlemezsen n(e)'eyleyeyim
Aşk deryasın boylayayım
Ummâna dalmağa geldim

Ben Hak'la oldum âşina
Kalmadı gönlümde nesne
Pervaneyim ateşine
Oduna yanınağa geldim

Aşk harmanında savruldum
Hem elendim hem yoğruldum
Kazana girdim kavruldum
Meydana yenmeğe geldim[2]

Ben Hakk'ın ednâ kuluyum
Kem damarlardan beriyim
Ayn-ı cemin bülbülüyüm
Meydana ötmeğe geldim

Pir Sultan'ım der gözümde[3]
Hiç hata yoktur sözümde[4]
Eksiklik kendi özümde[5]
Dârına durmağa geldim

(D. R.)

Bu dörtlük A. B. G. ile A. B.'de şöyledir:

1 Bir nefesçik söyleyelim
Dinlemezsen n'eyleyelim
Aşk deryasın boylayalım
Ummâna dalmağa geldim

2 Meydana yetmeye geldim (C. Ö.)
3 Pir Sultan'ım yeryüzünde (A. B. G.)
4 Var mıdır noksan sözümde (A. B. G.)
5 Eksiğim kendi özümde (A. B.)

24/b.

Bir nefesçik söyleyelim
Dinlemezsen n'eyleyelim
Aşk deryasın boylayalım
Ummâna dalmağa geldim

Aşk harmanında kavruldum
Hem elendim hem yoğruldum
Kazana girdim kavruldum
Meydana yenmeğe geldim

Ben Hakk'ın ednâ kuluyum
Kem damarlardan beriyim
Ayn-i cemin bülbülüyüm
Meydana ötmeğe geldim

Ben Hak ile oldum aşna
Kalmadı gönlümde nesne
Pervâneyim âteşine
Şem'ine yanmağa geldim

Pir Sultan'ım yeryüzünde
Var mıdır noksan sözümde
Eksiklik kendi özümde
Dârına durmağa geldim

(A. B. G.)

25.

Bir servi dalında kaldı nazarım
Cennette Tûbâ'yı görmezden evvel
Kaşların mihrabın tavaf eyledim
Kâbe-i ulyâyı görmezden evvel

Aşkı olmayanı insan sanırdım[1]
Gördüğüm boncuğu mercan sanırdım[2]
Bu aşkı bilmezden âsân sanırdım
Başımda sevdayı görmezden evvel

Hüdâ halkeyledi can ile teni
Ya nice beslemez gidince beni
Ta ezelden verdi kısmetim Gani
Bu fâni dünyayı görmezden evvel

Cümlenin kısmetin Gani vermiştir
Muhammet bir ikrâr üzre durmuştur
Bu fâni dünyada neler görmüştür
Âdem'i Havva'yı görmezden evvel

Pir Sultan'ım diler vasl-ı cânânı[3]
Hayaldir demişler geri kalanı[4]
İstemem cenneti hûri gılmanı
Hazret-i Mevlâ'yı görmezden evvel[5]

(S. N. E.)

C. Ö.'de bu dizeler şöyledir:

1 Gördüğüm âdemi âşık sanırdım
2 Bulduğum boncuğu mercan sanırdım
3 Pir Sultan'ım Hû der vasl-ı cânânı
4 Hebâdır demişler geri kalanı
5 Hazret-i Şah'ımı görmezden evvel

26.

Birlik makamında bir güzel gördüm
Leblerinin şekeri var kandi var[1]
Âşıkı çok imiş aradım buldum
Nice bencileyin derdimendi var

Cemâli geliyor hayalde düşte
Canım âsümânda Kandil'de Arş'ta
Uzakta yakında yeminde pişte
Her nereye baksam Ali'ın kendi var

Gâh bahçeye girer gülden görünür
Gâh mânâ söyleşir dilden görünür[2]
Gâh gönül evinde mihman görünür[3]
Âşıkına türlü türlü fendi var

Şükür olsun bu sevdaya ulaştım[4]
Muhabbet bağını gezdim dolaştım
On iki imam'ın cem'ine düştüm
Şimdi boynumuzda aşk kemendi var

Bu dizeler öbür derlemelerde şöyledir:

1 Leblerin sükkeri var kandi var (S. N. E./S. M. Y.)

2 Gâh mânâ söylenir dilden görünür (S. N. E./S. M. Y.)
Gâh mâni söyleşir dilden görünür (A. B.)

3 Gâh gönül evinde sultan görünür (S. N. E./S. M. Y.)

4 C. Ö. ve S. M. Y'de bu dörtlük şöyledir:
Şükür olsun bu sevdaya ulaştık
Muhammet Ali'nin cem'ine düştük
Muhabbet bağına girdik dolaştık
Şimdi boynumuzda aşk kemendi var

Aynı dörtlük S. N. E.'de şöyledir:
Şükür olsun bu sevdaya ulaştım
Muhabbet bağını gezdim dolaştım
Muhammet Ali'nin cem'ine düştüm
Şimdi boynumuzda aşk kemendi var

Pir Sultan'ım sever böyle dilberi[5]
Bu cümle cihanın yektâ gevheri
Kahrın lûtfun çeker isen gel beri
Sevdiğimin nerde bir menendi var[6]

(A. B. G.)

27.

Biz bunda bülbüllük eylemeyiz
Gülistan kuşuyuz güle gideriz
Bizim kıymatımız bunda bilinmez
Kıymatımız bilen ile gideriz

Ne dâvâm var benim şu eller ile
Benim dâvâm Hak ehli kullar ile
Kerbelâ'ya giden abdallar ile
İmam Hüseyin'e bile gideriz

Sır ile hakikat söylenmez oldu[1]
Ulular nefesi dinlenmez oldu[2]
Şahinim kolumda eğlenmez oldu[3]
Turnası çok olan göle gideriz.

5 Pir Sultan'ım sever böyle güzeli (S. M. Y.)
6 Sevdiğimin ne misli menendi var (S. M. Y.)

Bu dizeler M. K.'da şöyledir:

1 Sırr-ı hakikati söylemez oldu
2 Öldürelim nefsi dinlemez oldu
3 Şahinim kolumda eğlemez oldu

Cennetin kokusu gelir uçmaktan
Âşıklar usanmaz yiyip içmekten
Öyle Sırat Köprüsü'nden geçmekten
Akar bozbulanık sele gideriz

Pir Sultan'ım eydür niyazım Hak'tan
Sensin cümlemizi yoktan var eden[4]
Âşıklar usanmaz bayırdan sarptan
Erenler yol kurmuş yola gideriz

(C. Ö.)

28/a.

Bizden selâm olsun sofu canlara
Vücudun şehrini yuyanlar gelsin
Yedi kat göklerin yedi kat yerin
Kudret binasını kuranlar gelsin

Sofu dedikleri bir kolay iştir
Erenler gördüğü bir engin düştür
Eti yok kanı yok bir uçar kuştur
O kuşun adını bilenler gelsin

Pirimi sorarsan Ali'dir Ali
Altında çakılmış Düldül'ün nalı
Kim sürdü kuyuda kırk arşın yolu
Bu yolun erkânın bilenler gelsin

Pir Sultan'ım eydür özüm Didâr'da
Saklayalım Hak katında nazarda
Çıkmadık can kazılmadık mezarda
O canın namazın kılanlar gelsin

(A. B. G./P. N. B.)

4 Sensin cümlemizi var eden yoktan

28/b.

Bizden selâm söylen Kul Himmet kardaşa[1]
Vücudun şehrini gezsin de gelsin
Yedi kat yer ile yedi kat göğün
Onun mânâsını versin de gelsin

Benim aradığım Hazret-i Ali
Altında dökülmüş Düldül'ün nalı
Kırk arşın kuyudan kim çıkarmış yolu[2]
Yolun tedarikin sürsün de gelsin

Dervişlik dediğin bir kolay iştir
Ali'nin gördüğü mübarek düştür
Canı yok cismi yok bu nasıl kuştur
Bu kuşun dilinden bilsin de gelsin

Derviş dediğin arıdır özü[3]
Araya mı gitti garibin sözü
Demirin üstünde karınca izi
Karanlık gecede görsün de gelsin

Pir Sultan Abdal'ım özümüz darda
Seni sakınırım ağyar nazarda
Çıkmadık can kazılmadık mezarda[4]
Cenaze namazın kılsın da gelsin

(C. Ö.)

1, 2, 3, 4 Bu dizelerde ölçü bozuktur. Birinci dizedeki "Kul Himmet" adının sonradan eklendiği ve şiirin değiştirildiği anlaşılıyor.

29.*

Bizim içtiğimiz dolu
Doluların dolusudur[1]
Ummanlara dalıp çıkan
Erenlerin gemisidir

Hiç ummana dalmadın mı
Dalıp gevher bulmadın mı
Tâlip yola gelmedin mi
Yine gönül dolusudur

Ulaşırlar bedestenler[2]
Al çiçekli gülistanlar
Ala gözlü nevrestenler[3]
Erenlerin korusudur[4]

Kimdir bunu böyle diyen
Erenlerden öğüt alan
Yeşil alem çekip gelen
Pirim Ali kendisidir

Pir Sultan'ım didâra bak[5]
Mansûr ipin boynuna tak
Nesimî oldu Hak'la Hak
Yüzen kendi derisidir[6]

(M. Ş. Ü./C. Ö.)

* Bu şiir, Pertev Naili Boratav-Halil Vedat Fıratlı'nın izahlı Halk Şiiri Antolojisi'nde (1949, sf. 72) Hatayî'nin diye gösterilmiş olup şu dizeleri değişiktir:

1 Erenlerin dolusudur

2 Ulu şarlar bedestanlar

3 Ala gözlü ol mestanlar

4 Pirim Ali korusudur

5 Şah Hatayî Didâr'a bak

6 Ol yüzülen derisidir

30.

Bizlere bu dolu Ali'den geldi[1]
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver
Balım Sultan Kızıl Deli'den geldi
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

Payım gelir imamlar'ın payından
On ik(i)'imam nesli Ali soyundan
Kırklar'ın içtiği üzüm suyundan
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

Beline kuşanmış nurdan bir kemer
Aşkın dolusunu içenler kanar
Herkes sevdiğinden bir dolu umar
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

Pir Sultan'ım hamı hası seçerim
Ağ okurum aşk kitabın açarım
Pir elinden ağu gelse içerim[2]
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

(P. N. B.)

* Bu dizeler C. Ö.'de şöyledir:
1 Ala gözlü Şah'tan bir dolu geldi
2 Yâr elinden ağu gelse içerim

31/a.

Bu dünyada benim gönül verdiğim[1]
Birisi Muhammet birisi Ali
Adına şânına kurban olduğum
Birisi Muhammet birisi Ali

Can bülbülü ne gezersin kafeste[2]
Ali'nin sırrını söylen nefeste[3]
Dünya kurulmadan oturan postta[4]
Birisi Muhammet birisi Ali

Hızır Nebi içti âb-ı hayatı[5]
Yezit'e Zülfikâr zehirden katı[6]
Yine sizden olur er kerâmatı[7]
Birisi Muhammet birisi Ali

Âb-ı hayat çeşmelerin açtıran
Dalga vurup deryâları coşturan
Dolu kevserleri bize içtiren
Birisi Muhammet birisi Ali

Pir Sultan'ım bu nefesi haklayan
Evliyanın gizli sırrın saklayan
Sırat Köprüsü'nün başın bekleyen
Birisi Muhammet birisi Ali

(İ. A.)

Bu dizeler C. Ö.'de şöyledir:

1 Şu dünyada benim gönül verdiğim
2 Can bülbülü gezer ten kafesinde
3 Ali'nin sırrın söyler nefesinde
4 Dünya kurulurken oturan postta
5 Ali söyler Hızır yazar âyeti
6 Elinde Zülfikâr zehirden katı
7 Âşikâre Ali'nin keremâtı

31/b.

Şu dünyada benim gönül verdiğim
Birisi Muhammet birisi Ali
Adına şanına kurban olduğum
Birisi Muhammet birisi Ali

Ali söyler, Hızır yazar âyeti
Elinde Zülfikâr zehirden katı
Âşikâre Ali'nin kerâmâtı
Birisi Muhammet birisi Ali

Âb-ı hayat çeşmelerin açtıran
Dalga urup dalgaları coşturan
Dolu kevser ile bizi kandıran
Birisi Muhammet birisi Ali

Can bülbülü gezer ten kafesinde
Ali'nin sırrın söyler nefesinde
Dünya kurulurken oturan postta
Birisi Muhammet birisi Ali

Pir Sultan'ım bu nefesi haklayan
Evliyanın gizli sırrın saklayan
Sırat köprüsünün başın bekleyen
Birisi Muhammet birisi Ali

(C. Ö.)

32/a.

Bu gece seyrimde bir eri gördüm
Muhammet Ali'ye benzer kesimi[1]
Yine bâtınında bir ere sordum[2]
Dedi bilmez misin Ebâ Müslim'i

Yetmiş batmandan bir teber çekerdi
Yezit'in kalesin burcun yıkardı[3]
Bunca âlem onun havfın çekerdi
Çok şükür ki bulduk Yezit hasmını

Yetmiş üç er idik girdik bu yola
Yalbırdak kılıçlar hep aldık ele
Mevlâ'm Kuran nasip olsa bir kula[4]
Kudretten okunur onun Yâsin'i

Hey Yezit Muhammet Ali desene
Kin ile kibiri geri kosana
Ağu verdin ise imam Hasan'a
Kırarlar başında ağu tasını

Yayla senin ova senin il senin
Sefil senin gedâ senin kul senin
Muhammet Ali'ye giden yol senin
Silebilsen kalp evinin pasını[5]

Bu dizeler A. B. ile A. B. G.'de şöyledir:

1 Tavaf eyledim haslar hasını (A. B.)

2 Elinde bir teber bir eri gördüm (A. B.)

3 Vurunca Kûh u Kaf dağlar yıkardı (A. B.)

4 iman Kur'an nasip olsa bir kula (A. B./A. B. G.)

5 Pâk edip de kalp evini silsene (A. B.)

Göre idim sultanımı hanımı
Sever idim can içinde canımı[6]
Mehdi alır imamlar'ın kanını
Ko desinler n'oldu Seyyit Nesimî

Pir Sultan'ım yaraları yeniler
Şah'ın sesi kulağımda çınılar
Ali'm nara vursa dağ taş iniler
Şu gelen ses yoksa Düldül sesi mi

(P. N. B.)

32/b.*

Bu gece seyrimde bir eri gördüm
Tavaf eyledim haslar hasını
Elinde bir teber bir eri gördüm
Dedi bilmez misin Ebâ Müslüm'i

Yetmiş batmandan bir teber çekerdi
Vurunca Kûh u Kaf dağlar yıkardı
Bunca âlem onun havfın çekerdi
Çok şükür ki bulduk Yezit hasmını

Yetmiş üç er idik girdik bu yola
Yalbırdak kılıçlar hep aldık ele
İman Kur'an nasip olsa bir kula
Kudretten okunur onun Yâsin'i

Gidi Yezit Muhammet Ali desene
Kin ile kibri geri kosana
Ağu verdin ise imam Hasan'a
Kırarlar başında ağu tasını

6 Bula idim can içinde canımı (A. B.)

* Bu şiirin bir başka çeşitlemesi için bak: "Dün gece seyrimde bir *er* gördüm" (No: 48)

Yayla senin ova senin il senin
Sefil senin gedâ senin kul senin
Muhammet Ali'ye giden yol senin
Pâk edip de kalb evini silsene

Göre idim Sultan'ımı hânımı
Bula idim can içinde cânımı
Mehdi alır imamlar'ın kanını
Ko desinler n'oldu Seyyit Nesimî

Pir Sultan Abdal'ım der ey gaziler
Böyle yazılmıştır bize yazılar
Kerbelâ dedikçe sinem sızılar
Şu gelen ses yoksa Düldül sesi mi

(A. B.)

33.

Bu yıl bu dağların karı erimez
Eser bâd-ı sabâ yel bozuk bozuk
Türkmen kalkıp yaylasına yürümez
Yıkılmış aşiret il bozuk bozuk

Kızılırmak gibi çağladım aktım
El vurdum göğsümün bendini yıktım
Gül yüzlü cerenin bağına çıktım
Girdim bahçesine gül bozuk bozuk

Elim tutmaz güllerini dermeye
Dilim tutmaz hasta hâlin sormaya
Dört cevabın mânâsını vermeye
Sazım düzen tutmaz tel bozuk bozuk

Pir Sultan'ım yaratıldım kul deyü
Zâlim Paşa elinden mi öl deyü
Dostum beni ısmarlamış gel deyü
Gideceğim amma yol bozuk bozuk

(A. İz-P. N. B.)

34.

Bu yolun iler(i)si Hak'tır
Mürüvvet kerem erenler
Bu yoldan özge yol yoktur
Mürüvvet kerem erenler

Yolda nefis öldürmezler
Mürit düşse kaldırmazlar
Mürvet dese düşürmezler
Mürüvvet kerem erenler

Kur'an oldu delilimiz
Sırr-ı hakikat yolumuz
İmam Cafer'dir ulumuz
Mürüvvet kerem erenler

Pir Sultan'ım hâle geldik
Hâl içinde yola geldik
Mansûr gibi dâra geldik
Mürüvvet kerem erenler

(A. B. G.)

35/a.

Bülbül olsam gül dalında şakırım
Öz bağımda biten gül neme yetmez[1]
Süleyman'ım kuş dilinden okurum
Bana tâlim olan dil neme yetmez

Aşk kitabın ele aldım yazarım
Daim Hakk'a doğru meylim nazarım
Neme gerek dağı taşı gezerim
Karşıda görünen yol neme yetmez

Derviş oldum pir eteğin tutarım
Hakk'a doğru çekilmiştir katarım
Baykuş gibi garip garip öterim
Issız viraneler çöl neme yetmez

Dünyanın ötesi neden malûmdur
Bu ilmin sırrına eren âlimdir[2]
Az yaşa çok yaşa sonu ölümdür
Bana hırka ile çul neme yetmez

Pir Sultan'ım sırrın kimseler bilmez[3]
Tevekkül malını erteye koymaz
Kişi kısmetinden artığın yemez[4]
Bana kısmet olan mal neme yetmez

(İ. A.)

Bu dizeler S. N. E. ile S. E.'de şöyledir:
1 Öz bağında biten gül neme yetmez (S. E.)
2 Anın da aslına eren âlimdir (S. E.)
Anın asılına eren âlimdir (S. E. N.)
3 Pir Sultan'ım sırrım kimseler bilmez (S. N. E./S. E.)
4 Kişi kısmetinden ziyade yemez (S. N. E.)

35/b.

Bülbül olsam gülistanda şakırım
Öz bağımda biten gül neme yetmez
Süleyman'ım kuş dilince okurum
Bana tâlim olan dil neme yetmez

Aşkın kitabını aldım yazarım
Dâim Hakk'a doğru meylim nazarım
Neme gerek dağı taşı gezerim
Şol pirin gittiği yol neme yetmez

Derviş oldum pir eteğin tutarım
Hakk'a doğru çekilmiştir katarım
Baykuş gibi garip garip öterim
Issız viranlarda çöl neme yetmez

Şu dünyanın ne olacağı malûmdur
Bu ilmin sırrına eren âlimdir
Az yaşa çok yaşa sonu ölümdür
Bana hırka ile çul neme yetmez

Pir Sultan'ım Haydar Nesimî'yiz
Tâ ezelden Şah'a kurban serimiz
On iki imam'lar dâr meydanımız
Biz şehidiz Ali'dir serdârımız

(C. Ö.)

36.

– Bülbül olsam varsam gelsem
Hakk'ın divânına dursam
Ben bir yanal alma olsam
Dalında bitsem ne dersin

– Sen bir yanal alma olsan
Dalımda bitmeye gelsen
Ben bir gümüş çövmen olsam
Çeksem indirsem ne dersin

– Sen bir gümüş çövmen olsan
Çekip indirmeye gelsen
Ben bir avuç darı olsam
Yere saçılsam ne dersin

– Sen bir avuç darı olsan
Yere saçılmaya gelsen
Ben bir güzel keklik olsam
Bir bir toplasam ne dersin

– Sen bir güzel keklik olsan
Bir bir toplamaya gelsen
Ben bir yavru şahan olsam
Kapsam kaldırsam ne dersin

– Sen bir yavru şahan olsan
Kapıp kaldırmaya gelsen
Ben bir sulu sepken olsam
Kanadın kırsam ne dersin

– Sen bir sulu sepken olsan
Kanadım kırmaya gelsen
Ben bir deli poyraz olsam
Tepsem dağıtsam ne dersin

– Sen bir deli poyraz olsan
Tepip dağıtmaya gelsen
Ben bir ulu hasta olsam
Yoluna yatsam ne dersin

– Sen bir ulu hasta olsan
Yoluma yatmaya gelsen
Ben bir Azrail olsam
Canını alsam ne dersin

– Sen bir Azrail olsan
Canımı almaya gelsen
Ben bir cennetlik kul olsam
Cennete girsem ne dersin

– Sen bir cennetlik kul olsan
Cennete girmeye gelsen
Pir Sultan üstadın bulsan
Bilece girsek ne dersin

(P. N. B./İ. A.)

37.

Çekilip Kırklar'a vardık
Niye geldin can dediler
Baş kesip niyâz eyledik
Geç otur meydan dediler

Kırklar meydanı ganîdir
Görenin kalbin eridir
Küllî şeklerden beridir
Nerelisin can dediler

Kırklar ile yedik içtik
Kaynayıp sohbette coştuk
Yetmiş yıl kürede piştik
Dahi çiğsin yan dediler

Rehberine ver özünü
Erenler göre gönlünü
Müsahibin hak bileni
Edelim ihsan dediler

Pir Sultan'ım kanım katlim
Gönlünü gönlüme kattım
Doksan yıl da ölü yattım
Gine sağsın can dediler

(C. Ö.)

38.

Çektiğim cevr ü cefâyı
Çekerim senden ötürü
İkrâr iman bir olunca
Sen de çek benden ötürü

İkrâr imanı güderim
Sensiz âlemi n'iderim
İşte geldim uş giderim
Bir tatlı dilden ötürü

Severim tatlı dilleri
Koklarım gonca gülleri
Sararım ince belleri
Gittiğim yoldan ötürü

Bana ne kıyak bakarsın
Sinemi oda yakarsın
Bana ne sitem edersin
İkrârsız elden ötürü

Ferhat Şirin'ine tapar
Külüngün havaya atar
Başını altına tutar
Can verir candan ötürü

Mümin olan Hakk'a tapar
Münafıklar yoldan sapar
Arka vermiş dağı çeker
Ferhat Şirin'den ötürü

Pir Sultan'ım deme yalan
Etme imanına talan
Bu dünyada gerçek olan
Ser verir sırdan ötürü

(M. K.)

39/a.

Çevrilip çevrilip üst ü yanımda
Ötme turnam ötme gönül şen değil
Benim derdim yeter bir de sen katma
Ötme turnam ötme gönül şen değil

Bir sağlık yeğ imiş dünya malından
Nice vazgeleyim zülfü telinden
Ayrı düştüm ol şâhımın ilinden
Ötme turnam ötme gönül şen değil

Bakmaz mısın şu ırmağın cûşuna
İn havadan otur gönlüm köşküne
Seni beni yaradanın aşkına
Ötme turnam ötme gönül şen değil

Pir Sultan'ım eydür kesme amânı
Erenlere bağlamışım gümânı
Seversen Ali'yi Şah'ı imâm'ı
Ötme turnam ötme gönül şen değil

(A. B. G.)

39/b.

Çevrilip çevrilip üst ü yanımda
Ötme turnam ötme gönlüm hoş değil
Benim derdim yeter bir de sen katma
Ötme turnam ötme gönlüm hoş değil

Bir sağlık yeğ imiş dünya malından
Nice vazgeleyim zülfün telinden
Ayrı düştüm vatanından ilinden
Ötme turnam ötme gönlüm hoş değil

Bakmaz mısın akan suya coşkuna
Gökten inip otur gönlüm köşküne
Seni beni yaradanın aşkına
Ötme turnam ötme gönlüm hoş değil

Pir Sultan'ım eydür kesmem ricamı*
Bulamazsın bencileyin tamamı
Seversen Ali'yi On iki imam'ı
Ötme turnam ötme gönlüm hoş değil

(B. A.)

* Bu dörtlük C. Ö.'de şöyledir:
Pir Sultan'ım eydür kestin amânını
Bulamazsın bencileyin tamamın
Seversen Ali'yi On iki imam'ın
Ötme turnam ötme gönül hoş değil
Aynı dörtlük S. E.'de de şöyledir:
Pir Sultan'ım eydür kesme amânı
Erenlere bağlamışım gümânı
Seversen Ali'yi Şah'ı imam'ı
Ötme turnam ötme gönül hoş değil

40.

Çok dedelik gördüm sarı kürkünde
Dedelik nişanı vardır börkünde
Altın mıdır gümüş müdür terkinde
Bire dedem yağmadan mı gelirsin[1]

Tarikat evinde vardır yurdunuz[2]
Marifetten hakikate girdiniz[3]
Beş düğeyi sattı yedi dördünüz[4]
Bire dedem yağmadan mı gelirsin[5]

Pir Sultan'ım bu sözüme küstünüz
Hasım ola hırka ile postunuz
Tâlipleri damızlıktan kestiniz
Bire dedem yağmadan mı gelirsin[6]

(İ. A.)

Bu dizeler C. Ö.'de şöyledir:

1, 5, 6 Bire dede yağmadan mı gelirsin
2 Tarikattenmarifete geldiniz
3 Hakikat emrinde vardır yurdunuz
4 Beş düğeyi de kasılıp yediniz

41.

Çok şükür olsun Hûdâ'nın demine[1]
Hacı Bektaş Veli Sultan Balım var
Mehdî evsafı eyledim temine
Hacı Bektaş Veli Sultan Balım var

Hasan Efendi postunda oturur
Rum'un abdalları hizmet yetirir
Zemheri'de deste gülü getirir
Hacı Bektaş Veli Sultan Balım var

Bir güneş doğdu dünyanın yüzüne
Âşıkların nûr göründü gözüne
Cümle canlar niyaz etti özüne
Hacı Bektaş Veli Sultan Balım var

Hoca Ahmet Yesevî anın piridir
Velâyet dağları taşları yürütür[2]
Hazret-i Hakk'ın bu gizli sırrıdır
Hacı Bektaş Veli Sultan Balım var

Pir Sultan'ım biat ettik ol erden
Muhabbet kokusu geliyor serden
Katarından ayırma Şah-ı Merdan
Hacı Bektaş Veli Sultan Balım var

(S. M. Y.)

Bu dizeler C. Ö. ve İ. A.'da şöyledir:

1 Çok şükür olsun Hüdâ demine (C. Ö.)
Çok şükürler olsun Hüdâ demine (İ. A.)

2 Velâyet dağlarla taşları yürütür (İ. A.)

42.

Dağdan kütür kütür hezen indirir
İndirir de ateşlere yandırır
Her evin devliğin öküz döndürür
İreçberler hoşça görün öküzü*

Öküzün damını alçacık yapın
Yaş koman altına kuruluk sepin
Koşumdan koşuma gözlerin öpün
İreçberler hoşça görün öküzü*

Pir Sultan'ım der ki kaynar coşunca
Tekne hamur kalmaz ekmek pişince
Âdem At(a)'öküzün çifte koşunca
İreçberler hoşça görün öküzü*

(P. N. B.)

* Bu dize A. B. G.'de şöyledir:
İrençberler hoşça tutun öküzü

43.

Deli gönül inil inil inleme[1]
Kadir Mevlâ'm hasretime sal beni
Viranlıkta görsen baykuş sanırsın
Bir hümâ kuşuyum sen de bil beni

Ulu bezirgânım kumaş satarım
Gökyüzünde uçan kuşu tutarım
Yetmiş iki dilden bilir öterim[2]
Anın için fark edemez el beni[3]

Akpınar'ın bozbulanık seliyim[4]
Ol sebepten aklım yoktur deliyim
Naci derler dört güruhun biriyim
Ararsan Hak divanında bul beni

Gider idim ben de kendi işime
Aşkın doluları yağdı başıma
Ağu kattı benim tatlı aşıma[5]
Ummânlara garkeyledi sel beni

Pir Sultan'ım ırak yoldan gelirsin
Gevherim kıymetin nasıl bulursun
Eksikliğim çoktur sen de bilirsin
Eksiklikle kabul eyle gel beni

(İ A.)

Bu dizeler A. B. G. ile S. N. E. derlemelerinde şöyledir:

1 Deli gönül inim inim inleme (A. B. G.)

2 Eksikliğim çoktur ben de bilirim (S. N. E.)

3 Eksikliğim kabul eyle gel beni (S. N. E.)

4 Başpınar'ın bozbulanık seliyim (S. N. E.)

5 Ağu kattı imam Hasan aşıma (S. N. E.)

44/a.

Derdim çoktur kangısına yanayım
Yine tazelendi yürek yarası
Ben bu derde kande çare bulayım[1]
Meğer Şah elinden ola çâresi

Türlü donlar giyer gülden naziktir
Bülbüle cevretme güle yazıktır[2]
Çok hasretlik çektim bağrım eziktir
Güle güle gelir canlar pâresi

Gel benim uzun boylu serv çınarım[3]
Yüreğime bir od düştü yanarım
Kıblem sensin yönüm sana dönerim[4]
Mıhrabımdır iki kaşın arası

Didâr ile muhabbete doyulmaz
Muhabbetten kaçan âşık sayılmaz[5]
Yezit üflemekle çırağlar sönmez[6]
Tutuşunca yanar aşkın çırası

Pir Sultan Abdal yüksek uçarsın
Selâmsız sabahsız gelir geçersin
Âşık muhabbetten niçin kaçarsın[7]
Böyle midir yolumuzun töresi

(C. Ö.)

Bu dizeler S. N. E.'de şöyledir:

1 Ben bu dertten kande derman bulayım
2 Bülbül cevreyleme güle yazıktır
3 Benim uzun boylu serv-i reftârım
4 Kıblem sensin yüzüm sana dönerim
5 Muhabbetten kaçan insan sayılmaz
6 Münkirler bin kere püf dese sönmez
7 Aşk u muhabbetten niçin kaçarsın

44/b.

Derdim çoktur hangisine yanayım
Yine tazelendi yürek yarası
Ben bu derde kimden derman umayım
Meğer Şah elinden ola çâresi

Türlü libas giymiş gülden naziktir
Bülbül cevreyleme güle yazıktır
Çok hasretlik çektim bağrın eziktir
Güle güle gelir canlar pâresi

Benim uzun boylu servi çınarım
Yüreğime bir od düştü yanarım
Kıblem sensin yüzüm sana dönerim
Mihrabımdır iki kaşın arası

Güzel ile muhabbete doyulmaz
Muhabbetten kaçan insan sayılmaz
Münkir üflemekle çırağ söyünmez
Tutuşunca yanar aşkın çırası

Pir Sultan'ım katı yüksek uçarsın
Selâmsız sabahsız gelir geçersin
Dilber muhabbetten niçin kaçarsın
Böyle midir ilinizin töresi

(D. R.)

45.

Derdimi yandığım kınamayasın
Âşık maşûkunu del(i)'eyler imiş*
Bir kömür gözlünün ateşi közü
Yakar bendelerin kül eyler imiş

Gelin bakın ateşime közüme
Kim dayanır bu zâlimin sözüne
Gül yüzlü yâr bassa geçse yüzüme
Basar bendelerin yol eyler imiş

Hûblar göçü uğradı da yol etti
Kim ne bilir elif kaddim dal etti
Aktı çeşmim yaşı çaylar sel etti
Çevirir önünü göl eyler imiş[1]

Su değilim akam akam durulam
Acep binem aşk atına yorulam
Yusuf gibi Zelha'sına sarılam[2]
Satar kend(i)'özünü kul eyler imiş

Pir Sultan'ım yâra kullar olurum
El katmazsam ben bu dertten ölürüm
Çektiğim çileyi senden bilirim
Âşıka n(e)'ederse Al(i)'eyler imiş*

(A. B. G.)

Bu dizeler P. N. B. ile İ. A.'da şöyledir:
1 Çevirir önüne göl eyler imiş
2 Yusuf gibi Zelha'sına sarılanı
* Bu dizelerin aslı şöyledir:
Âşık ma'şûkunu del'eyler imiş
Âşıka n'ederse Al'eyler imiş

46.

Derildi ayn-ı cem kuruldu erkân
Erenler oturmuş postu postuna
Niyaz edip Hakk'a açıldı meydan
Meydancılar çırağ aldı destine

Baş eğdiler erenlerin yoluna
Hû dediler ehlullah erkânına
Çağırdılar Tanrı'nın Arslan'ına
Kevser getirdiler meydan üstüne

Erenlerin gazileri geldiler
Kabul edip cur'asından aldılar
İçip âb-ı Kevser sermest oldular
Mâil oldum gözlerinin mestine

Zikrettiler erenlerin nefesin
Cûş ettiler tâliplerin hepisin
Sildiler cümle gönüllerin pasın
Özlerin teslim ettiler dostuna

Pir Sultan'ım bahçesini zeyneder
Üstat nazarında erkânın güder
Kırklar semâ ile hak yola gider
Üçler Yediler geldiler erkân üstüne

(C. Ö.)

47.

Dinleyin âşıklar benim sözümü
Felek yaktı kül eyledi özümü
Elimden aldırdım körpe kuzumu
Her gün kıyamet oğlum diye diye
Bir gün kıyamet oğlum diye diye

Felek bana şöyle bir oyun saldı
Dudu dilli kuzucağını aldı
N(e)'eyleyim kardaşlar elim boş kaldı
Her gün kıyamet oğlum diye diye
Bir gün kıyamet oğlum diye diye

Yakarım yakarım ateşim tütmez
Seslerim seslerim bülbülüm ötmez
Oğlumun hayali karşımdan gitmez
Her gün kıyamet oğlum diye diye
Bir gün kıyamet oğlum diye diye

Pir Sultan'ım dünya fânidir fâni
İnsana verdiler emanet canı
Dünyadan ahrete uludur yolu
Bundan gayrı yol yoktur dönesin geri
Her gün kıyamet oğlum diye diye
Bir gün kıyamet oğlum diye diye

(C. Ö.)

48.*

Dün gece seyrimde ben bir er gördüm
Muhammet Ali'ye benzer kesimi
Yine bâtınında bir ere sordum
Dedi bilir misin Ebâ Müslîm'i

Yetmiş bin batmandan teber çekerdi
Yezit'in kalesin burcun yıkardı
Gördüğün yerleri oda yakardı
Çok şükür anlar da buldu hasmını

Yetmiş kişi idik geldik bu yola
Yalın kılıncı alınacak ele
Mevlâ'm iman nasip etse bir kula
Kudretten okunur anın Yâsin'i

Hey Yezit Muhammet Ali desene
Gönüldeki kibri kini kosana
Ağu verdin ise imam Hasan'a
Başında kırarlar ağu tasını

Görebilsem sultanımı hânımı
Sever idim can içinde canımı
Mehdî alır imamlar'ın kanını
Kanlar içinde Seyyit Nesimî

Bahçe sizin bağlar sizin nar sizin
Alma sizin turunç sizin gül sizin
Öksüz sizin didâr sizin kul sizin
Silebilsen kalp evinin pasını

Pir Sultan'ın yaraları sızılar
Şah'ın sesi kulağında çınılar
Ali'ın nâra vursa dağ taş iniler
Kişne Düldül dinleyeyim sesini

(C. Ö.)

* Bu şiirin bir çeşitlemesi için bak: "Bu gece seyrimde bir eri gördüm" (No. 32)

49.

Dünyadan el çek ey divâne gönlüm
Ulaş bir üstada er ile görüş
Mürşidin nazarından yâd edersen
İkilikten geçip bir ile görüş

Mürşide yüzünü sürmek dilersen
Emrine zâtına ermek dilersen
Hakk'ın cemâlini görmek dilersen
Nur ile nur olup sır ile görüş

Sen nefsini öldür olagör yeksan
Erler meydanında olagör kurban
Yedi iklim dört köşede lâmekân
Erenlerin sırrı nur ile görüş

Âşık-ı sâdıklar ölegelmiştir
Ağlayanlar bir gün gülegelmiştir
El ele el Hakk'a yola gelmiştir
Tanı kendi özün pir ile görüş

Pir Sultan'ım kemter kuldur Şah'ına
Hünkâr Hacı Bektaş nazargâhına
Deli gönül hâk ol düş dergâhına
Er olayım dersen er ile görüş

(C. Ö.)

50.

Eğer gözlü isen dizil katara
Bu yol gözlünündür körün değildir
Âşık mısın ne ararsın bu bağda[1]
Bu gül bülbülündür hârın değildir

Benim mürşidimin gönlü ganidir[2]
Mürşidin didârı Hak didârıdır
Girebilir isen gönül evidir
Giremezsin senin yerin değildir

Kapıya varmadan dibe geçilmez
Mürşit olmayınca müşkül seçilmez
Çarşıya varmadan dükkân açılmaz
Bedesten ararsan şarın değildir

İkilik tutanın hem yüzü kara
Cihanda kendine bir mürşit ara
Eğer âşık isen gel gir katara
Âşık değil isen yerin değildir

Bak şu erenlerden gelen doluya[3]
Çaylak kâr eylemez şahin avına[4]
Pir Sultan'ım çağırırsın pirine[5]
Gelip yetişmezse pirin değildir

(H. Ç.)

Öbür derlemelerde bu dizeler şöyledir:

1 Ne yitirdin ne ararsın burada (C. Ö.)
2 Benim mürşidim gönlü ganidir (C. Ö.)
3 Bak şu erenlere durmuş divana (A. B.)
4 Şahin avlanmamış çaylak avına (A. B.)
5 Pir Sultan'ım Hu de yalvar pirine (A. B.)

51.

Eksiğim aldım da meydana geldim
Ben günahkâr kulum erenler mürvet
Kabahatim andan cürmümü bildim
Ben günahkâr kulum erenler mürvet

Erenler yerdeki yüze basmazlar
Can olanlara derinden küsmezler
Bir suç ile bir kardaştan geçmezler
Ben günahkâr kulum erenler mürvet

Erenler bağlı kapılar açarlar
Müşkülü de müşkülünden seçerler
Kan edenin günahından geçerler
Ben günahkâr kulum erenler mürvet

Ey erenler benim yüzüm yerdedir
Yüzüm yerde ise özüm dârdadır
İkrâr nerde ise imân ordadır
Ben günahkâr kulum erenler mürvet

Pir Sultan'ım şerbet içmiş ayılmaz
Ezelden yazılan yazı bozulmaz
Aman Rabb'im diyenlere kıyılmaz
Ben günahkâr kulum erenler mürvet

(M. K.)

52.

Eksiğim aldım da meydana geldim
Aman mürvet günahkârım erenler
Kabahatim andan cürmümü bildim
Aman mürvet günahkârım erenler

Şeriat taşından bir taş kaldırdım
Mârifet ehlinin gülün soldurdum
Ne yaman kanlıyım nefis öldürdüm
Aman mürvet günahkârım erenler

Altıncımız yer altında türedi
Yedincimiz yer yüzünü bürüdü
Bize de Hû demek Ali'den kaldı[1]
Aman mürvet günahkârım erenler

Yoldan çıktım ise yola getirin
Kırılmış dalların şunda bitirin[2]
Pişirip kotarıp bezme getirin
Aman mürvet günahkârım erenler

Pir Sultan'ım eydür sözün hatasın
Kadir Mevlâ'm bilir bunun ötesin
Var bir amel kazan Hakk'a yetesin
Aman mürvet günahkârım erenler

(S. N. E.)

Bu sözler C. Ö. ile S. M. Y.'de şöyledir:
1 Bizde Hû demek Ali'den kaldı
2 Kırılmış dalların şunda bitirin

53.

Eksikliğim aldım dergâha geldim
Bin kanım var bin mürüvvet erenler
Arardım atamı özümde buldum
Bin kanım var bin mürüvvet erenler

Erenler bağlı kapıyı açarlar
Müşkülünü müşkülünden seçerler
Kan edenin günahından geçerler
Bin kanım var bin mürüvvet erenler

Hey erenler benim yüzüm yerdedir
Yüzüm yerde ise özüm dârdadır
İkrâr nerde ise imân ordadır
Bin kanım var bin mürüvvet erenler

Beşincide yer ile gök dolmuştur
Altıncıda vakıt tamam olmuştur
Muhammet Ali'den kerem kalmıştır[1]
Bin kanım var bin mürüvvet erenler

Ak gül Muhammet'in alın terinden[2]
Kerem Muhammet'ten mürvet Ali'den
Pir Sultan'ım böyle aldık uludan
Bin kanım var bin mürüvvet erenler

(C. Ö.)

1 Kerem Muhammet Ali'den kalmıştır (S. M. Y.)
2 Ak gül Muhammet'in alnı terinden (S. M. Y.)

54/a.

Elif'tir doksan bin kelâmın başı
Var Hakk'a şükreyle be'yi n(e)'eylersin[1]
Arıtırsan kalbin evini arıt
Yüzünü yumaya suyu n(e)'eylersin[2]

Yalan söyleyip de geçme sıraya
Evliya nefesin verme araya
Var bir amel kazan Hakk'a yaraya
Hakk'a yaramayan huyu n(e)'eylersin[3]

Şeytan benlik ile yolundan azdı
Âşık ma'şûkunu aradı gezdi
İki Cihan Fahri bir engür ezdi
Fakr ile fahı olmaz bayı n(e)'eylersin[4]

Varın görün irakipler kandedir*
Hak ehli kardaşlar yolda demdedir
Bilim ayn-el-yakîn Ali cemdedir
Cemiyet olmayan köyü n(e)'eylersin[5]

Piri Sultan'ım okuyuben yazarım
Türap oldum ayaklarda tozarım
Yâr elinden içtim sermest gezerim
Erden içilmeyen meyi n(e)'eylersin[6]

(D. R./İ. A.)

1, 2, 3, 4, 5, 6 Bu dizelerdeki "n(e)'eylersin" sözcüğü şiirin aslında "n'eylersin" biçimindedir.

* Bu dörtlük A. B.'de şöyledir:

Sordular kim Bağdat şehri kandadır
Bildiler kim lâl ü gevher andadır
Gördüler kim Hakk-el, yakin cemdedir
Hakikî olmayan köyü n'eylersin

54/b.

Elif'tir doksan bin âlemin başı
Var Hakk'a şükreyle be'yi neylersin
Vücudun şehrini arıtmayınca
Yüzünü yumaya suyu n(e)'eylersin

Vücudun şehrini verme haraba[1]
Hatır yıkıp göç eyleme saraya[2]
Var bir amel kazan Hakk'a yaraya
Hakk'a yaramayan huyu n(e)'eylersin

Şeytan benlik edip dergâhtan azdı[3]
Âşık ma'şûkunu aradı gezdi[4]
İki Cihan Fahrı bir engür ezdi[5]
Fakrı fahrı olmayan meyi n(e)'eylersin[6]

Sordular kim Bağdat şehiri kanda
Lâl ü güher olan yârim de anda
İlm-el yakîn ayn-el yakîn ceminde
Cemiyet olmayan köyü n(e)'eylersin

Pir Sultan'ım eydür okur yazarım
Türap olup ayaklardan tozarım
Ezelden içmişim sermest gezerim
Pirden içilmeyen doluyu n(e)'eylersin

(C. Ö.)

Bu dizeler A. B.'de şöyledir:

1 Vücudun şehrini verme gayrıya
2 Hatır yıkıp göç eyleme sayrıya
3 iblis benlik ile dergâhtan ırdı
4 Âşık olan ma'şûkunu aradı
5 iki cihan fahrı bir engür verdi
6 Fakr ile fahr olmaz şeyi n'eylersin

54/c.

Eliftir doksan bir kelâmın başı
Var Hakk'a şükreyle be'yi n'eylersin
Vücudun şehrini arıtmayınca
Yüzünü yumağa suyu n'eylersin

Vücudun şehrini verme gayrıya
Hatır yıkıp göç eyleme gayrıya
Var bir amel kazan Hakk'a yarıya
Hakk'a yaramayan huyu n'eylersin

İblis benlik ile dergâhtan ırdı
Âşık olan ma'şûkunu aradı
İki cihan fahrı bir engûr verdi
Fakr ile fahr olmaz şeyi n'eylersin

Sordular kim Bağdat şehri kandadır
Bildiler kim la'leü gevher andadır
Gördüler kim Hakk el-yakin cemdedir
Hakiki olmayan köyü n'eylersin

Pir Sultan'ım okuyuban yazarım
Türap oldum ayaklarda tozarım
Yâr elinden içtim sermest gezerim
Yârdan içilmeyen meyi n'eylersin

(A. B.)

55.

Emanet âlemde âdem bir güldür
Geldi dost kokusu ol güle düştü
Âdem'e âşıklar belî dediler[1]
Feryat ile figan bülbüle düştü

İblis anlamadı Âdem'de sırrı
Açıldı vechinde Hakk'ın menşûru
Geldi zuhur etti Muhammet nûru
Yayıldı âleme gulgule düştü

Hak deyip âlemden tutmuşuz eli
Sıtk ile ederiz Âdem'e belî
Pirimizdir bizim Muhammet Ali[2]
El ele el Hakk'a silsile düştü

Azrail eder mi Âdem'e ikrâr
Secde et diye Hak emretti tekrar
Boyun eğmez gider Âdem'e her bâr
Kendini bilenler bu yola düştü

Pir Sultan'ım iblis kendini gördü
Hak lânet eyledi dergâhtan sürdü
Âdem aslı yüzün toprağa sürdü
Allemel'esmâ'sı her dile düştü

(S. N. E.)

Bu dizeler C. Ö.'de şöyledir:

1 Adem'e âşıklar cümle beli der

2 Pirimiz bizim Muhammet Ali

56.

Emek çektim bir ev yaptım erenler
Yine bu güzele bildiremedim
Bahar geldi çiçek bitti ot bitti[1]
Toprak güldü taşı güldüremedim

Önüne irehber almış kadıyı[2]
Gelir kitabın okuyu okuyu
Bürhan ile buldum yetmiş ikiyi
İkisin bir kaba sığdıramadım

Yüreğimde belli belli yaralar
Şeytan kalbin almış gözün köreler
Hakk'a niyaz eylemeye âr eyler
Eğilip bir secde kıldıramadım

Hû demine bir ikrârı güdenin
Tu yüzüne ikrârından dönenin
Pir Sultan'ım münâfığın nâdânın
Gönül aynasını sildiremedim

(A. İz./P. N. B.)

Bu dizeler A. B. ile S. M. Y.'de şöyledir:
1 Bahar geldi çiçek bitti o bitti
2 Önüne rehber almıştır kadıyı

57/a.

Enelhak dedik de çekildik dâra
Edep erkân bize doğru yol oldu
Geldi zebaniler sual sormağa[1]
Yardımcımız Şah-ı Merdan Al(i)'oldu[2]

Kıldan köprü kurmuş gel de geç deyü[3]
Pirim bana dolu verdi iç deyü[4]
Arkamdaki bir el vurdu uç deyü[5]
Yurdumun üstünde tozlu yol oldu

Bir kapı açıldı içeri girdim
Hak mizan terazi ben anda gördüm[6]
Bir ayak üstüne bir saat durdum[7]
Eridi iliğim kemik hall'oldu[8]

Bu dizeler öbür derlemelerde şöyledir:

1 Sorgucular geldi sual almaya (A. B.)
2 Yardımcımız da Merdan Ali oldu (C. Ö.)
3 Kıldan ince köprü kurmuş bize geç deyü (C. Ö.)
Kıldan ince köprü kuruldu ki geç deyi (A. B.)
4 Pirimden bir dolu geldi iç deyü (C. Ö.)
Pirimden bir bâde geldi iç deyi (A. B.)
5 Arkamdan bir elin urdu uç deyü (C. Ö.)
Dalımdan ittiler beni uç deyi (A. B.)
6 Mizan terazisin ben orda gördüm (A. B.)
7 Hak dizar üstüne bir saat durdum (C. Ö.)
Bir ayak üzere bir saat durdum (A. B.)
8 iliksizdi kemiklerim halloldu (A. B.)

Dâra durdu meleklerin hepisi[9]
Ana secde kıldı mümin tapusu[10]
Karşımda açıldı cennet kapısı
Hakk'ın emri ile bize gel oldu[11]

Pir Sultan'ım eydür şahların şahı[12]
Yüzüne nur doğmuş Ali'nin mâhı[13]
Ben pirimi gördüm dönmem bir dahi[14]
Durağımız âb-ı Kevser göl oldu[15]

(A. İz./P. N. B.)

57/b.

Enelhak dedik de çekildik dâra
Âdap erkân bize doğru yol oldu
Geldi zebâniler sual sormağa
Yardımcımız da Merdan Ali oldu

Kıldan köprü kurmuş bize geç deyü
Pirimden bir dolu geldi iç deyü
Arkamdan bir elin urdu uç deyü
Yurdumun üstüne tozlu yol oldu

9 Dâra durmuş meleklerin hepisi (C. Ö.)
Cemd(e) oturur meleklerin hepisi (A. B.)
10 Hakk'a secde eder kulların hepisi (C. Ö.)
11 Ol ahret evinden bize gel oldu (A. B.)
12 Pir Sultan Abdal'ım göreyim şahı (A. B.)
13 Alnında balkıyor âlemler mâhı (A. B.)
14 Ben Şah'ı görmüşem dönmezem dahi (A. B.)
15 Elinden içtiğim bâde dol(u) oldu (A. B.)

Bir kapı açıldı içeri girdim
Hak dîzar kurmuşlar ben anda gördüm
Bir ayak üstüne bin saat durdum
Eridi iliğim kemik halloldu

Dâra durmuş meleklerin hepisi
Hakk'a secde eder kulların hepisi
Karşımdan açıldı cennet kapısı
Hakk'ın emri ile bize gel oldu

Pir Sultan'ım eydür, şahların şahı
Yüzüne nur doğmuş Ali'nin mâhı
Ben pirimi gördüm dönmem bir dahi
Durağımız âb-ı Kevser göl oldu
(C. Ö.)

58.
Erenlere eş olayım
Bu yola yoldaş olayım*
İçeyim sarhoş olayım
Aymak elinden gelir mi

Alna yazılmış yazıyı
Besili körpe kuzuyu
Hakk'ın yazdığı yazıyı
Bozmak elinden gelir mi

Dere tepe dümdüz olur
Gece geçip gündüz olur
Gökte kaç bin yıldız olur
Saymak elinden gelir mi

Pir Sultan'ım der Hatâyî
Dilimiz söyler hatâyı
Pişmedik çiğ yumurtayı
Soymak elinden gelir mi
(C. Ö.)

* Bu göze kaş olayım (S. M. Y)

59/a.

Erenlerin erkânına yoluna
Tâ ezelden âşık oldum erenler
Can u gönülden soruştum dolaştım[1]
Şükür mürşidimi buldum erenler[2]

Can ile gönülden gezdim aradım
Didâr ile muhabbettir muradım[3]
Kestim kurbanımı gördüm didârım[4]
Mürüvvet kapına geldim erenler[5]

Vermişim canımı korkmam ölümden[6]
Zâhit bilmez gerçeklerin yolundan[7]
Yezit oğlu Yezitlerin elinden
Çok demdir didârdan kaldım erenler[8]

Sen Hakk'ı yabanda arama sakın
Kalbini pâk eyle Hak sana yakın
Âdeme hor bakma gözünü sakın
Cümlesin âdemde buldum erenler

Pir Sultan'ım arzedeyim hâlimi
Sarfedeyim elimdeki malımı
Şükür gördüm erkânını yolunu
Ya bugün ya yarın öldüm erenler[9]

(C. Ö.)

Bu dizeler S. N. E.'de şöyledir:

1 Can ile gönülden durdum düşündüm
2 Bugün mürşidimi buldum erenler
3 Geçmişim serimden korkmam ölümden
4 Didâr ile muhabbettir talebim
5 Bugün yarın diye öldüm erenler
6 Geçmişim serimden korkmam ölümden
7 Münkir bilmez evliyanın sırrından
8 Çok zaman didârdan kaldım erenler
9 Mürüvvet kapına geldim erenler

59/b.

Evliyanın erkânına yoluna
Tâ ezelden mecbur idim erenler
Ermişim Kırklar'ın menziline
Bugün mürşidimi buldum erenler

Tâ ezelden düştüm aradım
Nazarına ermek idi muradım
Dizâr ile muhabbettir talebim
Bugün yarın diye öldüm erenler

Dolumuzu içeliden ezelden
Münkir ne bilir evliya sırrından
Yezit olan bilmez benim canımdan
Çok dizârdan demde kaldım erenler

Irak bilme Hakk'ı kendinden sakın
Kalbini pâk eyle Hak sana yakın
İnsanı hor görme hem mucizâtın
Cümlesin insanda buldum erenler

Pir Sultan'ım arzu eder abdalını
Dost yoluna harceyledi varını
Yüzüm üstüne sürünü sürünü
Kabul edin işte geldim erenler

(C. Ö./S. M. Y.)

60.

Erenlerin gülü canların canı
Ben seni defter-i Rahman'a yazdım
Hoş safa geldiniz Şah'ın mihmanı
Ben seni defter-i Rahman'a yazdım

Mihmandan Ali'nin kokusu gelir
Mihman gelse gönül şadıman olur
Küçük büyük cümle kadrini bilir
Ben seni defter-i Rahman'a yazdım

Mihmanı sevmezin yanına varma*
Hasta dahi olsa hatırın sorma
Muhabbete gelse bile oturma
Ben seni defter-i Rahman'a yazdım

Erenler mihmana olayım kurban
Mihmanı görünce olurum handan
Pir Sultan'ım hoş tut daima mihman
Ben seni defter-i Rahman'a yazdım
(C. Ö.)

61.
Erler himmet eylen niyaz eyleyim
Zâkir oldum zikrederim Ali'yi
Fürkan'ın okurum medhin eylerim
Zâkir oldum zikrederim Ali'yi

Vardım gördüm ötesi yok fâniyi
Can arzular kerem ıssı Veli'yi
Düldül'ü Kanber'i Fatma Ana'yı
Zâkir oldum zikrederim Ali'yieli'yi
Düldül'ü Kanber'i Fatma Ana'yı
Zâkir oldum zikrederim Ali'yi

* Bu dize İ. A.'da şöyledir:
Mihmanı sevmezsen yanına varma

Medet senden iki Cihan Serveri
Şefaat umarım her dem yalvarı
Hasan Hüseyin'in bunca yarları
Zâkir oldum zikrederim Ali'yi

İmam Zeynel yardım eyle fakirim
Şefaat umarım her dem Bakır'ım
İmam Cafer kitabını okurum
Zâkir oldum zikrederim Ali'yi

Kâzım Musa Rıza ol benim derdim
Ali-el Rıza'dır dilimde virdim
Takî Nakî Asker gerçeğe vardım
Zâkir oldum zikrederim Ali'yi

Yolundan azmışlar imana gelin
Gelin bu mekândan bir haber alın
Mehdî alçaktadır birlikte kalın
Zâkir oldum zikrederim Ali'yi

Yezit'lere lânet edin gaziler
Zira can iverken ceset sızılar
Pir Sultan'ım Şah Meyit'i arzular
Zâkir oldum zikrederim Ali'yi

(İ. A.)

62.

Evvel bu dergâhtan kısmet
Alır da var almaz da var
Tarikate kadem basıp
Gelir de var gelmez de var

Bazını almış destine
Hizmet ederdi dostuna
Ahd ile ikrâr üstüne
Durur da var durmaz da var

Olayım der isen Hızır
İrfan defterine yazıl
Hak her yerde hazır nâzır
Görür de var görmez de var

İçin bizim dolumuzdan
Çıkman sakın yolumuzdan
Pir Sultan'ım hâlimizden
Bilir de var bilmez de var

(C. Ö.)

63.

Evvel baştan bu dünyaya
Tanrı'nın Arslanı geldi
Yüz döndürmez yüz bin erden
Kuşağına dolu geldi

Ali'dir gaziler başı
Hızır Nebî'dir yoldaşı
Ali manendi bir kişi
Sultan Seyyit Veli geldi

Yusuf'u kuyuy(a)'attılar
Hem aldılar hem sattılar
Kurtlara bühtân ettiler
Mısır'ın sultanı geldi

Halil Kâbe'yi yapınca
İslâm dinine tapınca
Gökten Muhammet kopunca
Nûr âleme dolu geldi

Aşk elinden oldum hasta
Var derdine derman iste
Dahi küçücek nevreste
İsmail kurbanı geldi

Pir Sultan'ım nesne bilmez
Âb-ı hayat içip ölmez
Kâfir Müslümanı yenmez
Ezelden basılı geldi

(M. K.)

64.

Evvel ikrâr verip belî diyenler
İkrârı üstünde kaim dursunlar

.....
.....

Akıl başta olur gerçek er ise
Yorulmaya eğer hâli var ise
Günleyin evinde mihman görürse
Hak olan lokmayı ana versinler

Mihman üçtür görmek yerli yerince
Gerçek tâlip bilir hemen görünce
Kondurup mihmanı yerli yerince
Yarasına göre merhem sarsınlar

Mestolmuştur aşk şarabın içenler
Nefsine uymuştur serden geçenler
Sohbet edip mihmanından kaçanlar
Erkândan cüdâdır anı sürsünler

Pir Sultan'ım eydür yola bendeyim
İki seksen üç evvelin ceddiyim
Ayn-el-yakin hak olan mihman benim
Beni eşya Hak mihmanda görsünler

(C. Ö.)

65.

Evvelin evveli Muhammet Ali
Zâhir bâtın kerem Şah-ı Merdan'ın
Tenimiz Muhammet canımız Ali
Cümle şâd ü hurrem Şah-ı Merdan'ın

Vücudun fer'idir zuhûra gelen
Muhammet'tir Şah'ın kudretin bilen
Âdeme tecelli eyleyip gelen
Adı ism-i Âzam Şah-ı Merdan'ın

İbrahim varından geçti Halil'dir
Ateşi gülistan eden Celil'dir
Rehber Muhammet'tir mürşit Ali'dir
Âl(-i)'âba ayn-ı cem Şah-ı Merdan'ın

Âşıklar erenler yolun izledi
Gönül hanesine Şah'ı gizledi
Hem Muhammet Şah Ali'yi gözledi
Celâli mükerrem Şah-ı Merdan'ın

Pir Sultan'ım bu vücudun sultanı
Bir katrede sır eylemiş ummanı
Hakikat sultanı ol kerem-kânı
Hep insana mahrem Şah-ı Merdan'ın

(C. Ö.)

66.

Ey benim divâne gönlüm
Dağlara düştüm yalınız
Bu cefâya kendi özüm
Pek mâil oldum yalınız

Dağlar var dağlardan yüce
Can mı dayanır bu güce
Durmadan üç gün üç gece
Söylesem derdim yalınız

Şah'ın ayağına varsam
Hayırlı gülbengin alsam
Kızıl ırmaklara dolsam
Çağlasam aksam yalınız

Şah'ımız ırmağı aktır*
Lezzeti şekerden çoktur
Bir Allah'tan büyük yoktur
Hak dedim durdum yalınız

Pir Sultan'ım der görenler
Pirlere niyaz verenler
Üçler Yediler erenler
Mürvete geldim yalınız

(İ. A./A. B.)

* Bu dörtlük C. Ö.'de yoktur. Son dörtlük ise şöyledir:
Pir Sultan'ım hey erenler
Erine niyaz edenler
Üçler Kırklar Yediler
Mürvete geldim yalınız

67.*

Ey benim sarı tamburam
Sen niçin böyle ağlarsın
Derdim büyük içim oyuk
Ben Şah'ım deyü ağlarım

Göğsüne tahta döşerler
Çaldıkça bağrım deşerler
Durmayıp beni okşarlar
Ben Şah'ım deyü ağlarım

Koluma taktılar perde
Uğrattılar beni derde
Kim konar kim göçer yurda
Ben Şah'ım deyü ağlarım

Koluma taktılar teli
Söylettiler bin bir dili
Oldum ayn-ı cem bülbülü
Ben Şah'ım deyü ağlarım

Bağlamadır benim adım
Arşa dayanır feryadım
Pir Sultan'dır üstadım
Ben Şah'ım deyü ağlarım

(C. Ö.)

* Bu şiirin çeşitlemesi için bak: no. 76

68.

Ey erenler çün bu sırrı dinledim
Huzur-ı mürşide vardım bu gece
Hakikat sırrını andan anladım
Evliya merdanın gördüm bu gece[1]

Mürşidim Muhammet bildim yolumu[2]
Rehberim Ali'dir verdim elimi[3]
Tığbent ile bağladılar belimi
Erenler sırrına erdim bu gece[4]

Erenler râhına eyledim imân
Kalmadı gönlümde şek ile gümân
Ne bilir bu sırrı Yezit'le Mervan
Küllî varım Hakk'a verdim bu gece

Andelip misâli âvâz ederek
Kati semâ üzre pervâz ederek
Yedi azâ ile niyâz ederek
Ayn-ı cem güllerin derdim bu gece[5]

Pir Sultan'ım Hakk'a niyaz ederim
Erenler râhına doğru giderim
Küllî varım Hakk'a teslim ederim
Hakk'ın cemâlini gördüm bu gece

(İ. A.)

Bu dizeler S. N. E. ve C. Ö.'de şöyledir:

1 Erenler meydanın gördüm bu gece (S. N. E.)
Evliyâ erkânın gördüm bu gece (C. Ö.)

2 Rehberim Muhammet buldum yolumu (C. Ö.)

3 Mürşidim Ali'dir bildim Şah'ımı (C. Ö.)

4 Erenler meydanın gördüm bu gece (C. Ö.)
Evliyâ erkânın gördüm bu gece (S. N. E.)

5 Erenler erkânın gördüm bu gece (S. N. E.)

69.

Ey gönül bülbülleri
Mihmanlar hoş geldiniz
Hak zikreden dilleri
Mihmanlar hoş geldiniz

Şen olsun otağınız
Sürülsün devranınız
Ol bizim sultanımız
Mihmanlar hoş geldiniz

Aşk pazarına gelen
Sırr-ı hakikat bilen
Deryâ-yı ummân olan
Mihmanlar hoş geldiniz

Âşıklar serden geçer
Sıratı bunda seçer
Sâkiden kevser içer
Mihmanlar hoş geldiniz

Âşık oldum erenler
Aşk hâlinden bilenler
Dost cemâlin görenler
Mihmanlar hoş geldiniz

Pir Sultan'ım âşıklar
Budur kalbi sâdıklar
Uyumaz uyanıklar
Mihmanlar hoş geldiniz

(M. K.)

70.*

Ey Yezit bizlerde kıl u kal olmaz
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz
Tarikat ehline mezhep sorulmaz
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

Eğnimize kırmızılar giyeriz
Halimizce her mânâdan duyarız
İmam Cafer mezhebine uyarız
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

Her kimin çerağın yaksa Hak yakar
Mümin olanları katara çeker
Aslımız On iki imam'a çıkar
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

Muhammet Ali'dir Kırklar'ın başı
Anı sevmeyenin nic(e)'olur işi
Atalım Yezit'e lâneti taşı
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

Biz tüccar değiliz alıp satmayız
Erkândır yolumuz yoldan sapmayız
Karnımız geniştir biz kin tutmayız
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

Baharda açılır gonca gülümüz
Ol dergâha doğru gider yolumuz
On iki imam'ı okur dilimiz
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

Pir Sultan'ım eydür erenler gani
Evveli Muhammet âhırı Ali
Anlardan öğrendik erkânı yolu
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz
(B. A.)

* Bu şiirin C. Ö.'deki çeşitlemesi için bak: "Sofu mezhebimizi ne sorarsın" (no. 146/a.-b.)

71.

Felekler zuhûr olalı
Arttı derdim fizâhım var
Günahım çoktur gamım yok
Mehdi gibi bir mâhım var

Gayettir Ali'nin demi
İmam Hasan gevher kânı
Şah imam Hüseyin gibi
Muallakta dergâhımı var

Şeriat göğe çekildi
Yüz suyu yere döküldü
Âlem zulm ile yakıldı
Kıyametten işaret var

Pir Sultan'ım eydür erlik
İşin bilmektir serverlik
Allah'a yakışır benlik
İnsanda da kerâmet var

(İ. A.)

72.

Gafil olman hey erenler
Gelen Murtaza Ali'dir
Yezit'e bâtın kılıcın
Çalan Murtaza Ali'dir

Alçağa tutmuş yüzünü
Hakk'a bağlamış özünü
Kırklar ile bir üzümü
Yiyen Murtaza Ali'dir

Turnaya vermiş sesini
Âşıklar tutsun yasını
Hem önünce devesini
Yeden Murtaza Ali'dir

Ali'dir Allah'ın dostu
Hû dedi Zülfikâr kesti
Selman'a sümbüllü desti
Veren Murtaza Ali'dir

Gülün bağlar deste deste
Bağlar da gönderir dosta
Mihmandan bir dolu iste
Sunan Murtaza Ali'dir

Derildi çıktı havaya
İndi döşendi ovaya
Güvercin donda kayaya
Konan Murtaza Ali'dir

Gülün bağlar baka baka
Bağlar da gönderir Hakk'a
Ejderhayı iki şakka
Bölen Murtaza Ali'dir

Dost bağında kızıl alma
Gül rengi sararıp solma
Pir Sultan'ım gafil olma
Gelen Murtaza Ali'dir

(M. Ş. Ü.)

73.

Gece gündüz arzumanım Kerbelâ
Gidelim gaziler imam aşkına
Serden başka benim sermâyem yoktur
Verelim gaziler imam aşkına

Kapıyı çaldı Kırklar'ın birisi
Birinden mest oldu kalan hepisi[1]
Sarıkaya derler Şah'ın korusu
Konalım gaziler imam aşkına

Böyle öter bu yerin bülbülleri[2]
Mânâ verir hakikatin dilleri
Taze açmış dost bağının gülleri
Derelim gaziler imam aşkına

Tâlip rehberini aklına getir[3]
Noksan işlerini tamama yetir[4]
Rıza lokmasını meydana getir
Yiyelim gaziler imam aşkına

Pir Sultan'ım der yol uludur deyü
Cümlemiz hakikat kuludur deyü
Muhammet çağırır Ali'dir deyü
Çağ(ı)ralım gaziler imam aşkına

(C. Ö.)

Bu dizeler S. N. E.'de şöyledir:

1 Birinden mest oldu cümle hepisi
2 Böyle m'öter bu yerin bülbülleri
3 Tâlip rehberini akıla getir
4 Noksan işlerini tamama getir

74.

Gece gündüz yalvarırım pirime
Seher vaktı On iki imam sen yetiş
Kanım kaynar imamlar'ın yoluna
Seher vaktı On iki imam sen yetiş

İlettiler bizi Mansur dârına
Hep teberrâ okudular pirine
Lânet olsun ikrârından dönene
Seher vaktı On iki imam sen yetiş

Bülbül figân eder bağu gülşanda
Mansûr'un kimsesi yoktur meydanda
Bunca sefillerin boynun urganda
Seher vaktı On iki imam sen yetiş

Kimi allar giyer akçası yoktur
Kimi şallar sarar bohçası yoktur
Vücudum evinin bahçesi yoktur
Seher vaktı On iki imam sen yetiş

Pir Sultan'ım Kulhü Allah'ı ahed*
Can cesetten ayrılmıyor bir saat
Dünü günü zikrim Ali Muhammet
Seher vakti On iki imam gel yetiş

(S. N. E.)

* Son dörtlük C. Ö.'de şöyledir:
Pir Sultan Abdal'ım Kulhuvallahu ahed
Can cesedden ayrılmıyor bir saat
Dün ü gün zikrimdir Ali Muhammet
Seher vaktı On iki imam sen yetiş

75/a.

Geçemezsin deli gönül geçilmez
Bir tuzakta tutamazsın ebsem dur[1]
Bu erenler dolusudur içilmez
Bağrın deşsen içemezsin ebsem dur

Gerçek ere bir münasip yâr gerek[2]
Er odur ki ikrârında dur gerek
Cesedinden el yuyanlar nur gerek
Bu kavl ile duramazsın ebsem dur[3]

Evvel ikrâr verip sonra dönersen
Sehil yokuş görüp sonra kaçarsan[4]
Ondurayım deyip yara açarsan[5]
Azdırıp da saramazsın ebsem dur[6]

İkrâr alıp ikrârında durmazsan[7]
Varıp mürşit eteğinden tutmazsan
Kalbini arıtıp temiz etmezsen[8]
Kıraç yerde bitemezsin ebsem dur[9]

Pir Sultan'ım söyler sözün doğrusun
Yezit bundan ne anlasın ne duysun
Kalbin arıt tahta sultan olursun[10]
Sonra onu korumazsın ebsem dur[11]
(İ. A.)

Bu dizeler C. Ö.'de şöyledir:

1 Bu tuzağa tutulursan ebsem dur
2 Gerçek ere bir müsahip yâr gerek
3 Çiğnenmeye kail olmazsan ebsem dur
4 Sehil yokuş görüp dönüp kaçarsan
5 Ondurayım derken yara açarsan
6 Merhem vurup saramazsan ebsem dur
7 ikrâr alıp ikrârından dönersen
8 Arıtıp kalbini temiz etmezsen
9 Hiç çiğ yerde tohum bitmez ebsem dur
10 Arıt kalbin tahta sultan olursun
11 Tacın tahtın terk edersen ebsem olur

75/b.

Deli gönül geçemezsen geçilmez
Bir tuzağa tutulursun ebsem dur
Bu erenler dolusudur içilmez
İçenlerin bağrın keser ebsem dur

Evvel ikrâr verip sonra dönersen
Sehil yokuş görüp döner kaçarsan
Undurayım dersen yaram açarsan
Azdırıp da saramazsan ebsem dur

Mürşidinin nasihatın tutmayan
Gönülcüğün müsahibe katmayan
Eritip kalp evin temiz etmeyen
Çığ yerde tohum bitmez ebsem dur

Eroğluna bir münasip yâr gerek
Verdiği ikrâra pek duran gerek
Cesedinden el yuyanlar nur gerek
Çıkmaya kail olmazsan ebsem dur

Pir Sultan'ım söyler sözüm doğrusun
Yezit bundan ne anlasın ne duysun
Arıtıp kalp evin sultan otursun
Tacın tahtın terk etmezsen ebsem dur

(S. N. E.)

75/c.

Geçemezsin deli gönül geçilmez
Bir tuzağa tutulursan ebsem dur
Bu erenler dolusudur içilmez
İçenlerin bağrın keser ebsem dur

Gerçek ere bir müsahip yâr gerek
Er odur ki ikrârına dur gerek
Cesedinden el yuyanlar nur gerek
Çiğnenmeğe kayil olmazsan ebsem dur

Evvel ikrâr verip sonra dönersen
Sehil yokuş görüp dönüp kaçarsan
Ondurayım deyip yara açarsan
Merhem vurup saramazsan ebsem dur

İkrâr alıp ikrârından dönersen
Varıp mürşit eteğinden tutmazsan
Arıtıp kalbini temiz etmezsen
Kıraç yerde bitemezsin ebsem dur[1]

Pir Sultan'ım söyler sözün doğrusun
Yezit bundan ne anlasın ne duysun
Arıt kalbin tahta sultan olursun
Tacın tahtın terk edersen ebsem dur[2]

(C. Ö.)

Bu dizeler C. Ö.'de şöyledir:

1 Hiç çiğ yerde tohum bitmez ebsem dur

2 Arıt kalbin tahta sultan olursun

76.*

– Gel benim sarı tamburam
Sen ne için inilersin
– içim oyuk derdim büyük
Ben anın'(i)çin inilerim

Koluma taktılar teli
Söyletirler bin bir dili
Oldum ayn-ı cem bülbülü
Ben anın'(i)çin inilerim

Koluma taktılar perde
Uğrattılar bin bir derde
Kim konar kim göçer burda
Ben anın'(i)çin inilerim

Göğsüme tahta döşerler
Durmayıp beni okşarlar
Vurdukça bağrın deşerler
Ben anın'(i)çin inilerim

– Gel benim sarı tamburam
Dizler üstünde yatıram
Yine kırıldı hâtıram
Ben anın'(i)çin inilerim

– Sarı tambur benim adım[1]
Arşa çıkıyor feryadım[2]
Pir Sultan'dır üstadım
Ben anın'(i)çin inilerim

(B. A.)

* Bu şiirin çeşitlemesi için bak: no. 67

1 Sarı Tamburadır adım (A. B.)

2 Göklere ağar feryadım (A. B.)

77.

Gel beri gel şu meydanı bilirsen
Yedi kere konup göçen Ali'dir
Şu meydandan eğer haber sorarsan
Hak ile bâtını seçen Ali'dir

Hak dostudur şu meydanı getiren
Sofra kurup hep açları doyuran
Peygamber'in köşkünde de oturan
Müminlere Hû yetiren Ali'dir

Kim uyardı seksen yıllık ölüyü
Kim dokudu bin çiçekli halıyı
Kırklar meydanında bir kez doluyu
Serverle nûş edip içen Ali'dir

Haydar Zülfikâr'ı kına takınca
Bir saatta bin menzile yetince
Kendi kendin mancınıktan atınca
Yine pervaz edip uçan Ali'dir

Pir Sultan'ım şu meydana erince
Şükreyleyip Resûllah'a gelince
Hak eyvallah deyip dâra durunca
Cümle günahlardan geçen Ali'dir

(C. Ö.)

78.

Gel gönül nazar kıl merdanelere
Düşün Ehl-i Beyt'i sabret bakalım
Sakın akıl yorma efsanelere
Düşün Ehl-i Beyt'i sabret bakalım

Hak'tan ola bu çilenin kolayı
Mert isen kabul et her bir belâyı
Duymadın mı Şehit-i Kerbelâ'yı
Düşün Ehl-i Beyt'i sabret bakalım

Sabreyle ey gönül geçmez mi bu gam
Herkes çilesini çekmez mi tamam
Nasıl geçti Kerbelâ'da serencam
Düşün Ehl-i Beyt'i sabret bakalım

Pir Sultan'ım buna can mı dayanır
Bir dostum var gâh uyur gâh uyanır
Ehl-i Beyit al kanlara boyanır
Düşün Ehl-i Beyt'i sabret bakalım

(P. N. B.)

79/a.

Gel güzelim kaçma benden[1]
Yâd değiliz bülbülüz biz[2]
Biz yol ehli kardaşlarız[3]
Erkân içinde yoluz biz

Söyleşelim hâlden hâle[4]
Dilleşelim dilden dile[5]
Biz gezeriz ilden ile[6]
Taze açılmış gülüz biz

Gel söyleşelim bu sözü
Hakk'a edelim niyazı
Ko kınasın eller bizi
..... biz

Eğer zâhirde bâtında
Görünen her sıfatında
Cevâhir sarraf katında
Nâdân yanında puluz biz

Öbür yayınlarda bu dizeler şöyledir:

1 Gel güzelim kaçma bizden (A. B. G.)
2 Yâda gelmeyen eriz biz (S. N. E.)
Yâdî değiliz eriz biz (C. Ö.)
3 Biz hâl ehli kardaşlarız (A. B. C./S. N. E.)
4 Biz gezeriz halden hale (C. Ö.)
5 Söyleniriz dilden dile (C. Ö.)
6 Ko gezelim ilden ile (C. Ö.)

Pir Sultan'ım ne ağlarsın
Gözünden kan yaş dağlarsın[7]
Sen bizden ateş umarsın[8]
Yanmış üfrülmüş külüz biz[9]

(İ. A.)

79/b.

Gel güzelim kaçma benden
Yâda gelmiyen eriz biz
Biz hâl ehli kardaşlarız
Erkân içinde yoluz biz

Söyleşelim hâlden hâle
Dilleşelim dilden dile
Biz gezeriz elden ele
Taze açılmış gülüz biz

Pir Sultan'ım ne ağlarsın
Gözünden kan yaş damlarsın
Sen bizden ateş mi umarsın
Yanmış üfrülmüş külüz biz

(S. N. E.)

7 Gözünden kan yaş damlarsın (S. N. E.)
Gözünden kanlı yaş damladırsın (S. N. E.)
Gözünden kan yaş çağlarsın (A. B. G.)
8 Sen bizden ateş mi umarsın (S. N. E.)
9 Yanmış kor olmuş külüz biz (A. B. G.)

79/c.

Gel güzelim kaçma benden
Yâdî değiliz eriz biz
Biz yol ehli kardaşlarız
Erkân içinde yoluz biz

Biz gezeriz halden hale
Söyleniriz dilden dile
Ko gezelim ilden ile
Taze açılmış gülüz biz

Gel söyleşelim bu sözü
Hakk'a edelim niyazı
Ko kınasın eller bizi
..... biz
Eğer zâhirde bâtında
Görünen her sıfatında
Cevahir sarraf katında
Nâdân yanında puluz biz

Pir Sultan'ım ne ağlarsın
Gözünden kan yaş dağlarsın
Sen bizden ateş umarsın
Yanmış üfrülmüş külüz biz

(C. Ö.)

80.

Gel güzel yola gidelim
Adı güzel Ali ile
Açlar doyar susuz kanar
Leblerinin balı ile

İçilmez dolu içilmez
Sevgili yârdan geçilmez
İkisi birden seçilmez
Has bahçenin gülü ile

Ali'ın bana neler etti
Aldı elim dâra çekti
Üstüme yürüyüş etti
Elindeki dolu ile

Ağaç kuru devrân döner
Kuş yuvaya bir dem konar
Doldurmuş dolusun sunar
Ali'ın kendi eli ile

Erenler lokması nurdur
Lokmaya elini sundur
Pir Sultan'ım doğru yoldur
Ali'ın kendi yolu ile

(C. Ö.)

81.

Geldik dârına duşlandık
İrehbere bağışlandık*
Bir aşıyla aşılandık
Durmaz Yezit oklar bizi

Gönül bir ulu şehirdir
Rızasız lokma zehirdir
Tâlip yiyemez küfürdür
Hak iyesi haklar bizi

Tarikattadır elimiz
Hakikattadır yurdumuz
Hakk'la olunca virdimiz
Her kazadan saklar bizi

Meydana merdân güzarım
Hak olan yere nazarım
Gaibde sırda gezerim
Göremesin çoklar bizi

Pir Sultan tâlip devirir
Mervan'ın külün savurur
Yedi kat bârû çevirir
Ali anda saklar bizi

(A. B. G.)

* Bu dize S. M. Y.'de şöyledir:
Bir rehbere bağışlandık

82.

Gelin canlar bir olalım
Münkire kılıç çalalım
Hüseyn'in kanın alalım
Tevekkeltü teâlâllah

Özü öze bağlayalım
Sular gibi çağlayalım
Bir yürüyüş eyleyelim
Tevekkeltü teâlâllah

Açalım kızıl sancağı
Geçsin Yezit'lerin çağı
Elimizde aşk bıçağı
Tevekkeltü teâlâllah

Mervan soyunu vuralım
Hüseyn'in kanın soralım
Padişah'ın öldürelim
Tevekkeltü teâlâllah

Pir Sultan'ım geldi cûşa
Münkirlerin aklı şaşa
Takdir olan gelir başa
Tevekkeltü teâlâllah

(A. İz-P. N. B.)

83.

Gelin yiyelim içelim
Bu güzellik geçer bir gün
Âlem yâran yâran olmuş
Ali'ın sırrın açar bir gün

Yiyip yediren bir âdem[1]
Eksik etmez bâri Hudâ'm
Gök ekin misali âdem[2]
Anı eken biçer bir gün

Yiyip yedirmesi hoştur
Taban kahpe yürek taştır[3]
Can dedikleri bir kuştur
Kuş kafesten uçar bir gün

Ağaçlarda yeşil yaprak
Bastığımız kara toprak[4]
Yer altında kefen yırtmak
Başımızdan geçer bir gün[5]

Pir Sultan'ım döşümüzde
Uzak değil karşımızda
Baykuş mezar taşımızda
Dertli dertli öter bir gün

(A. B. G.)

84.

Bu dizeler S. N. E., C. Ö. ve S. M. Y.'de şöyledir:

1 Yeyip yedirse bir âdem (S. M. Y.)
2 Gök ekine misal âdem (S. N. E.)
3 Dayan kahpe yürek taştır (S. N. E./S. M. Y.)
4 Yastığımız kara toprak (C. Ö./S. M. Y.)
5 Boynumuzdan aşar bir gün (S. N. E./S. M. Y.)

Gelsin ikrârına belî diyenler
Anladım derdim Muhammet Ali'dir[1]
İsmin(i) anınca salâvat verenler
Meşrebim virdim Muhammet Ali'dir

Gör ki Mansûr kabul eyledi dârı
Âlemde nesne bulmadı serseri
Her kande bakarsam mürşitle piri[2]
Gözümle gördüm Muhammet Ali'dir

Kimse bahane bulmadı naklime
Hak'tan gayrı nesne gelmez aklıma
Düşünceğiz bir gayrılık iklime[3]
Mekânım yurdum Muhammet Ali'dir

Gezeyim âlemde bir yâr bulayım
Akan çeşmimin yaşını sileyim
Arıttım pâk ettim gönlüm sarayım
İçeri girdim Muhammet Ali'dir

Dosttan haber geldi inil inil
Onul yürekteki yaralar onul
Pir Sultan der melül olma ey gönül
Kalmışa yardım Muhammet Ali'dir[4]

(P. N. B.)

Bu dizeler öbür derlemelerde şöyledir:

1 İniltim derdim Muhammet Ali'dir (A. B.)

2 Her kande bakarsan mürşidi piri (A. B.)

3 Düşünceğiz bir gurbetlik iklime (A. B.)

4 Kalmışsa bir dem Muhammet Ali'dir (C. Ö.)

85.

Gerçek âşıklara salâ denildi
Derdi olan gelsin dermanı buldum[1]
Âh ile vâh ile cevlân ederken[2]
Canımın içinde cânânı buldum

Âşıklar sâdıklar doğru varırlar
Anda cem olmuşlar verip alırlar
Cümle enbiyalar divân dururlar[3]
Hakk'a karşı olan divânı buldum

Açılmış dükkânlar kurulmuş pazar
Canlar mezat olmuş tellâl da gezer
Oturmuş ümmetin berâtın yazar
Cevâhir bahş olan dükkânı buldum

Akardı gözümden yaş yerine kan
Zerrece görünmez gözüme cihan
Deryalar nûş edip kandırmaz iken[4]
Âşıklar kandıran ummânı buldum

Pir Sultan'ım eydür hoş pazar imiş[5]
Âşıklar seyredip hem gezer imiş
Cümlenin maksudu bir didâr imiş
Hakk'a karşı duran şeytanı buldum

(İ. A.)

Bu dizeler S. M. Y. ile C. Ö.'de şöyledir:

1 Aşkı olan gelsin dermanı buldum
2 Ah ilen vah ilen cevlan ederken
3 Cümle enbiyalar divan sorarlar
4 Deryalar nûş edip de kanmaz iken
5 Pir Sultan'ım Hû der hoş pazar imiş

86.

Gezdim seyrettim dünyayı
Şu dünyada melâlet var
Silindi gönlümün pası
Yüreğimde zılâlet var

Ne yolcular izin izler
Ne meşâyih sırrın gizler
Ne kadı şer'isin gözler
Ne beylerde adalet var

Ne kız ayâl hicap saklar
Ne gelinler usûl bekler
Ne kocalar özün yoklar
Ne yiğitte mârifet var

İmam Zeynel leyl ü nehâr
İmam Bakır kırdı küffâr
Mihr içinde imam Cafer
Şemsi gibi bir mahım var

Musa-yı Kâzım'a düştük
Ali Rıza'ya eriştik
Muhammet Takî'den içtik
Türlü türlü kadehim var

Pir Sultan'ım Nakî candır
Askerî dindir imandır
Mehdî sâhib-i zamandır
Mürvetli padişahım var

(İ. A.)

87/a.

Giden kimdir kimden haber alayım
Er hak nedir gedâ nedir kul nedir
Eğlen hocam eğlen haber sorayım
Tarîk nedir erkân nedir yol nedir

Âşık ile ma'şûk bir yere gele[1]
Aşkın kitabını eline ala[2]
Sual olunursa cevabın vere[3]
Ağız nedir dudak nedir dil nedir

Gönlümde bir mânâ yazıp dururum
Aşkın gemisini düzüp dururum
Arab'ı Acem'i gezip dururum
Derya nedir umman nedir sel nedir

Dört kardaşız bir gömlekte yatarız
Gömlek birdir bir vücuda çatarız
Kendimizi ateşlere atarız
Ateş nedir duman nedir kül nedir

Bu dizeler C. Ö.'de şöyledir:
1 Âşık ile ma'şûk bir yere gelse
2 Aşkın kitabını ellere alsa
3 Sual olunursa cevabın verse

Evveli Muhammet âhırı Ali
Erenler kurdular erkânı yolu
Üç yüz altmış altı servinin dalı
Budağında açan gonca gül nedir[4]

Din Muhammet dini taptığım tapı
Yıkılır mı Hakk'ın kurduğu yapı
Kırk sekiz bahçede on iki kapı[5]
Eşiğin bekleyen iki kul nedir[6]

Pir Sultan'ım aşkı elde aramam[7]
Pirimden bir haber geldi duramam[8]
Menzilim ıraktır belki varamam[9]
Cümle şeye vücut olan bil nedir

(B. A.)

4 Bahçesinde bülbül nedir gül nedir
5 Kırk sekiz bahçedir on iki kapı
7 Pir Sultan'ını aşkı elden koyamam (C. Ö./S. M. Y.)
Bu dizeler S. N. E. ile S. M. Y.'de şöyledir:
6 Eşiği bekleyen iki kul nedir (S. N. E./S. M. Y.)
8 Pirimden bir haber geldi duramam (S. M. Y.)
Pirden haberim var gayrı soramam (S. N. E.)
9 Menzilim uzaktır belki varamam (S. N. E.)

87/b.

Giden kimdir, kimden haber alayım
Er hak nedir gedâ nedir kul nedir
Eğlen hocam eğlen haber sorayım
Tarîk nedir erkân nedir yol nedir

Âşık ile ma'şûk bir yere gelse
Aşkın kitabını ellere alsa
Sual olunursa cevabın verse
Ağız nedir dudak nedir dil nedir

Gönlümde bir mânâ yazıp dururum
Aşkın gemisini düzüp dururum
Arab'ı Acem'i gezip dururum
Derya nedir umman nedir sel nedir

Dört kardaşız bir gömlekte yatarız
Gömlek birdir bir vücuda çatarız
Kendimizi ateşlere atarız
Ateş nedir duman nedir kül nedir

Evveli Muhammet âhiri Ali
Erenler kurdular erkânı yolu
Üç yüz altmış servinin dalı
Bahçesinde bülbül nedir gül nedir

Din Muhammed dini, taptığım tapu
Yıkılır mı Hakk'ın kurduğu yapı
Kırk sekiz bahçedir on iki kapı
Eşiği bekleyen iki kul nedir

Pirimden bir haber geldi duramam
Menzilim ıraktır belki varamam
Pir Sultan'ım aşkı elden koyamam
Cümlesin vücutta buldum bil nedir

(C. Ö.)

88/a.

Gidi Yezit bize Kızılbaş demiş[1]
Meğer Şah'ı sevmiş dese yoludur[2]
Yetmiş iki millet sevmezler Şah'ı
Biz severiz Şah-ı Merdan Ali'dir

Kırkımız da bir katara dizildik
Hak Muhammet ümmetine yazıldık
Hakikat şerbeti olduk ezildik
Biz içeriz bize sunan Ali'dir[3]

Gidi Yezit bizler haram yemedik
Bâtındaki gördüğümüz demedik
İkrâr birdir dedik geri dönmedik
Yediler'iz birincimiz Ali'dir[4]

Muhammet dinidir bizim dinimiz
Tarikat altından geçer yolumuz
Hem Cibrîl-i Emin'dir rehberimiz
Biz müminiz mürşidimiz Ali'dir

Pir Sultan'ım Nesimî'dir pirimiz
Evvel kurban ettik Şah'a serimiz
On ik(i)'imam meydanında dârımız
Biz şehidiz serdarımız Ali'dir

(S. E.)

C. Ö. ile S. N. E.'de bu dizeler şöyledir:
1 Gidi Yezit bize Kızılbaş dedi (S. N. e.)
2 Meğer Şah'ı sevdi dese yoludur (C. Ö.)
3 Biz içeriz sâkicimiz Ali'dir (C. Ö.)
4 Yedileriz yedicimiz Ali'dir (C. Ö.)

88/b.

Gidi Yezit bize Kızılbaş demiş
Meğer Şah'ı sevdi dese yeridir
Yetmiş iki millet sevmedi Şah'ı
Biz severiz Şah-ı Merdan Ali'dir

Kırkımız da bir katara dizildik
Hakk'a Muhammet'e ümmet yazıldık
Hakikate şerbet olduk ezildik
Biz içeriz sâki peyman Ali'dir

Gidi Yezit bizler haram yemedik
Bâtın ettik gördüğümüz demedik
İkrâr birdir dedik geri dönmedik
Yediler'iz birincimiz Ali'dir

Muhammet dinidir bizim dinimiz
Tarikat altından geçer yolumuz
Cebrail Emin'dir hem rehberimiz
Biz müminiz mürşidimiz Ali'dir

Pir Sultan'ım Nesimî'dir pirimiz
Evvel kurban ettik Şah'a serimiz
On'(i)ki imam meydanında dârımız
Biz şehidiz serdârımız Ali'dir

(İ. A.)

89.

Gittim seyreyledim felek içini[1]
Bunda âşıklara seyran kalmamış
Elinden aldırmış gevherin hasın
Bunda dertlilere derman kalmamış

Evlerinin duvarları delinmiş
Harâmi girmiş kumaşı alınmış[2]
Âliminden gâyrı âlim bulunmuş
Üstat yapısından yapı kalmamış

Burca vermiş çiçek gibi yetmişsin
Varmış muhabbete gönül katmışsın
Farımış da sonra inkâr etmişsin
Pirlerin ceminde yerinkalmamış

Kahreylemiş ense yana bakmışsın
Şeytanların sen kalbine değmişsin
Aşnâ ile müsahibin yıkmışsın
Hakk'ın divanında yerin kalmamış

Yârla ettiğim ahd ü aman n(e)'oldu[3]
Arada söylenen nefesler kaldı
Yola hayıf geldi emek zay'oldu
Gidelim Pir Sultan kimse kalmamış

(C. Ö.)

Bu dizeler İ. A.'da şöyledir:

1 Girdim seyreyledim felek içini

2 Harâmi girmiş de kumaş alınmış

3 Yâr ile ettiğim ahd'aman n'oldu

90.

– Gitme giden gitme sual sorayım
Ya ne bu dünyanın üstünde durur
– Vallâhi billâhi ben onu gördüm
Dünya Sar(ı)'Öküz'ün üstünde durur

– Gitme giden gitme bir dahi soram
Ya bu öküz neyin üstünde durur
– Vallâhi billâhi ben onu gördüm
Öküz de bir salın üstünde durur

– Gitme giden gitme bir dahi soram
Ya bu sal da neyin üstünde durur
– Vallâhi billâhi ben onu gördüm
Sal da bir balığın üstünde durur

– Gitme giden gitme bir dahi soram
Ya bu balık neyin üstünde durur
– Vallâhi billâhi ben onu gördüm
Balık da deryânın üstünde durur

– Gitme giden gitme bir dahi soram
Ya bu deryâ neyin üstünde durur
– Vallâhi billâhi ben onu gördüm
Deryâ da ikrârın üstünde durur

– Gitme giden gitme bir dahi soram
Ya bu ikrâr neyin üstünde durur
– Pir Sultan'ım der ki ben onu gördüm
İkrâr da imânın üstünde durur

(İ. A.)

91.

Gönül gel karardan aşma
Sözüm sana meveddettir
Gafillen bacadan düşme
Evvel kapı şeriattır

Şeriattan edep öğren
Al bu pendi belin bağlan
İlimle üstat olur oğlan
Kimi farz kimi sünnettir

Eğer bu sırra erersen
Dolan kapıdan girersen
Tarikat farzın sorarsan
Yedi farz üçü sünnettir

Gelin girelim bu bâbı
Açılsın âşık kitabı
Eğer anlarsan hesabı
Andan sonra tarikattır

Tarikat bir oddur yakar
Kimi ham kimi has çıkar
Her âşık bir çakmak çakar
Çırağın yakan üstattır

Tarikatta kâmil olan
İlmi ile âmil olan
Bu yolda mükemmel olan
Evvel mertebe hizmettir

Hizmet erenler yoludur
Cümle ilmin evvelidir
Ahdimiz kalû belî'dir
Bundan dönen kişi mattır

Kend(i)'özümüze gelelim
Yoklukta sefil olalım
Tarikat nedir bilelim
İbtida yüz iradettir

İbtida tâlip olunca
Düşmana galip olunca
Dört can bir kalıp olunca
Menzili bî-nihayettir

Hakikat genc-i nihandır
Mârifet gevher-i kândır
Yedi yüz yetmiş mizandır
Ötesi ilm-i hikmettir

Mürebbisi Ali gerek
Dört kapıda eli gerek
Müsahibin hâli gerek
Zira Ali Muhammet'tir

Pir Sultan der kalû beli
Dedik yâ Murtaza Ali
Kim kadeh içer kim dolu
Bu bize bir acep derttir

(P. N. B.)

92.

Gönül ne durursun elden geldikçe
Yine bir mürşide varmadan olmaz
Aman mürvet deyü sen de yüzünü
Yine bir mürşide varmadan olmaz

Mürşidini bulur gezen arayı
Kırklar arasında bulur çâreyi
Ne kadar okursan aktan karayı
Yine bir mürşide varmadan olmaz

Bu dünyada sen çok yaşlar yaşarsın
Bilip dört kitabın dersin açarsın
Her harfine bin bir mânâ verirsin
Yine bir mürşide varmadan olmaz

Halil Kâbe yaptı oldu ya delil
Vardı varan kaldı varmayan melil
Muhammet'e rehber oldu Cebrâil
Yine bir mürşide varmadan olmaz

Pir Sultan'ım bu durakta dur dedi
Hazret-i Muhammet Ali er dedi
Bunu bilmeyenin işi zor dedi
Yine bir mürşide varmadan olmaz

(M. K.)

93.

Gönül ne yatarsın gaflet içinde
Doğdu seher vaktı kalk hâcet dile
Özünü zulümden kurtaram dersen
Doğdu seher vaktı kalk hâcet dile

Evliyâlar enbiyâlar vârisi
Kalkar hâcet diler gece yarısı
Çığrışır ötüşür arşın horozu
Doğdu seher vaktı kalk hâcet dile

Evliyâlar enbiyâlar bilişir
Müezzinler Allah Allah çığrışır
Gökte aziz melâikler seğrişir
Doğdu seher vaktı kalk hâcet dile

Allah'ım cömertsin cömert ganisin
Halil gelsin hulle donu biçilsin
Rabb'im uyumazken sen ne uyursun
Doğdu seher vaktı kalk hâcet dile

Pir Sultan'ım sevdiğine ağlasın
Yezit'ler bağrına kara bağlasın
Mümin kullar dergâhında eğlesin
Doğdu seher vaktı kal hâcet dile

(İ. A.)

94/a.

Gönül pervaz edip gökte dönüncek
Bize de bir kanlı zâlimden oldu
Âdemin çektiği dili belâsıdır
Sabrını etmemiş dilinden oldu

Dağların taşların lâlesin verdi
Münkire kâfire kalesin verdi
Arıya bal verip belâsın verdi
Arı da ağlıyor balından oldu

Sağlığımda yad avcılar bulundu
Arkamızdan tor şahinler salındı
Ayrılıktan ciğerciğim delindi
Ördek de ağlar ki gölünden oldu

Hayli vakıt oldu dostum küseli
Kalbime şan oldu kadem basalı
Arkası hırkalı eli asâlı
Abdal da ağlar ki yolundan oldu

Pir Sultan'ım bize böyle yazıldı
Dost elinden şeker şerbet ezildi
Güller gazel oldu bağlar bozudu
Bülbül de ağlar ki gülünden oldu

(C. Ö.)

94/b.

Gönül havalanıp gökte gezerken
Bana zulüm kanlı zâlimden oldu
Kişinin çektiği dili belâsı
Her ne oldu ise dilimden oldu

Dağlara taşlara lâlesin verdi
Kâfire hisarın kalesin verdi
Arıya bal verdi belâsın verdi
Arı ağlar bana balımdan oldu

Sulağında yad avcılar bulundu
Arkamızdan tor şahinler salındı
Ayrılık elinden ciğer delindi
Ördek ağlar bana gölümden oldu

Hayli vakit oldu dostum küseli
Gönlümüz şad oldu kadem basalı
Arkası hırkalı eli asâlı
Abdal ağlar bana şalımdan oldu

Silkini silkini gitme işine
Hayır eyle yârânına eşine
Çığrışarak gelir konar başına
Bülbül ağlar bana gülümden oldu

Pir Sultan Abdal'ım Ali'ye yeter
Ali'ye yeter de el etek tutar
Her sabah her sabah çığrışır öter
Turna ağlar bana telimden oldu

(C. Ö.)

95/a.

Gündüz hayalimde gece düşümde
Gel dinim imanım imam Hüseyin
Yılın on'(i)ki ay sabah seherinde
Her dertlere derman imam Hüseyin

Dividim var kalem tutmam elimde
Hakk'ın kelâmın okurum dilimde
Muhammet'in sancağının dibinde
Salınır da mazlum imam Hüseyin

Aşk kitabın Hüdâ bana gönderdi
Gökten Cebrâil de yere indirdi
Yezit'leri cehenneme gönderdi
Alınsın hayfımız imam Hüseyin

Hatice rehberi divânda bir yâr
Fatma Ana ağlar hem saçın yolar
Hakk'a terazi olmuş mizan kurar
Şehit donu giyen imam Hüseyin

Pir Sultan ne güzel bulmuş yerini
Ben pirime kurban verdim serimi
Muaviye oğlu Mülcem soyunu
Sürülsün dergâhtan der imam Hüseyin

(C. Ö.)

95/b.

Gündüz hayalimde gece düşümde
Derdimin dermanı iman Hüseyin
Yılın on iki ayında her mahta
Diller vâlâ olan imam Hüseyin

Dilde virdim kalem tuttum elimde
Hak kelâmını söylerim dilimde
Muhammet Ali sancağı dibinde
Mazlum mazlum duran imam Hüseyin

Felek bize aşk kitabın gönderdi
Gökten yere Cebrail'i indirdi
Yezit'leri cehenneme gönderdi
İblis çıkmaz dedi imam Hüseyin

Ebesi Hatice divâne bile
Fatma Ana oğlu hem saçın yola
Terazi ile mizan kurulunca
Kanlı mizan sarılı imam Hüseyin

Pir Sultan'ım ne hoş bulmuş yerini
Ben pirime arz ederim hâlimi
Muaviye sevsin Mülcemoğlu'nu
Sürün dergâhtan dedi imam Hüseyin

(C. Ö.)

96/a.

Güzel âşık cevrimizi
Çekemezsin demedim mi
Bu bir rıza lokmasıdır
Yiyemezsin demedim mi

Yemeyenler kalır nâçar
Gözlerinden kanlar saçar
Bu bir demdir gelir geçer
Duyamazsın demedim mi

Bak şu âşıkın hâline
Ne gelse söyler diline
Canı başı Hak yoluna
Koyamazsın demedim mi

Âşıklar harâbat olur
Hak yanında hürmet bulur
Muhammet baldan tatl(ı)'olur
Doyamazsın demedim mi

Girelim Ali serine
Çıkalım meydan yerine
Küfrümüz imân yerine
Sayamazsın demedim mi

Pir Sultan'ım der Şah'ımız
Hakk'a ulaşır râhımız
On'(i)ki imam katarımız
Uyamazsın demedim mi

(D. R.)

96/b.

Güzel âşık cevrimizi
Çekemezsin demedim mi
Bu bir rıza lokmasıdır
Yiyemezsin demedim mi

Yemeyenler kalır nâçar
Gözlerinden kanlar saçar
Bu bir demdir gelir geçer
Duyamazsın demedim mi

Girelim Ali sırrına[1]
Çıkalım meydan yerine
Can u başı Hak yoluna
Koyamazsın demedim mi

Dervişler harâbat olur[2]
Hak katında hürmet bulur[3]
Muhabbet baldan tatlıdır[4]
Doyamazsın demedim mi

Bu dizeler A. B., A. B. G. ve S. N. E.'de şöyledir:

1 Erelim Ali sırrına (A. B./A. B. G.)

2 Âşıklar harâbat olur (A. B. G./S. N. E.)
Aşıklar kara bahtl(ı)'olur (A. B.)

3 Hak katında kutl(u)'olur (A. B./S. N. E.)
Hak katında kıymetl(i)'olur (A. B. G.)

4 Muhabbet baldan tatl(ı)'olur (A. B./S. N. E.)
Muhabbet candan tatl(ı)'olur (A. B. G.)

Dervişlik ulu dernektir[5]
Görene büyük örnektir[6]
Yensiz yakasız gömlektir
Giyemezsin demedim mi

Bak şu âşıkın hâline
Ne gelse söyler diline
Küfrü imanın yerine
Sayamazsın demedim mi

Pir Sultan Ali Şah'ımız[7]
Hakk'a ulaşır râhımız[8]
On iki imam katarımız
Uyamazsın demedim mi

(C. Ö.)

5 Bu dervişlik bir dilektir (A. B./S. N. E.)
6 Bilene büyük devlettir (A. B./S. N. E.)
7 Pir Sultan Abdal Şahımız (A. B./S. N. E.)
8 Hakka ulaşır yolumuz (S. N. E.)

96/c.

Güzel âşık cevrimizi
Çekemezsin demedim mi
Bu bir rıza lokmasıdır
Yiyemezsin demedim mi

Yemeyenler kalır nâçar
Gözlerinden kanlar saçar
Bu bir demdir gelir geçer
Duyamazsın demedim mi

Bu dervişlik bir dilektir
Bilene büyük devlettir
Yensiz yakasız gömlektir
Giyemezsin demedim mi

Çıkalım meydan yerine
Erelim Ali sırrına
Can u başı Hak yoluna
Koyamazsın demedim mi

Âşıklar kara bahtl(ı)'olur
Hakkın katında kutl(u)'olur
Muhabbet baldan tatl(ı)'olur
Doyamazsın demedim mi

Pir Sultan Abdal Şahımız
Hakk'a ulaşır râhımız
On iki imam katarımız
Uyamazsın demedim mi

(A. B.)

97.*

Güzel âşık sana bir sualim var
Muhammet Ali'nin gülü nerd(e)'olur[1]
Zâhirde bâtında bir gerçek ersin[2]
Tanrı'nın Arslanı Ali nerd(e)'olur

Serim koydum erenlerin yoluna
Gönüller arz eder Cennet bağına[3]
Muhabbetin ırmağına seline
Uğrayan meleğin yolu nerd(e)'olur

Yalancı dünyanın varın getiren[4]
Güvercin donuna girip oturan
Zemheride gonca güller bitiren
Pirim Hacı Bektaş Veli nerd(e)'olur[5]

Yedisi sırdadır ayândır beşi
Tedbirle bozulmaz takdirin işi
Üç yüz altmış altı deryanın başı
Akan ırmağının seli nerd(e)'olur[6]

Pir Sultan'ın eydür Üçler Yediler
Erenler kılıncın yola kodular
Cevap verin müderrisler kadılar
Tanrı'mızın arslan kulu nerd(e)'olur[7]

(İ. A.)

* Şiirdeki "nerd(e)'olur" sözcükleri aslında "nerd'olur" biçimindedir. Anlaşılmayı kolaylaştırmak için "nerd(e)'olur" biçiminde gösterilmiştir.

1 Kudret bekçisinin gülü nerd(e)'olur (S. N. E.)
2 Zâhirde bâtında bir kâmil cansın (S. N. E.)
3 Gönül de arz eder cennet bağına (C. Ö.)
4 Bu dünyanın varın yoğun bitiren (S. N. E.)
5 Kudretten açan gül dalı nerd(e)'olur (S. N. E.)
6 Çağlayıp akan su başı nerd(e)'olur (S. N. E.)
7 Kudret baharınca gülü nerd(e)'olur (S. M. Y.)

98.

Güzel Şah'ım çok yerlerden görünür
Aslı nedir neye verdin Bağdat'ı
Şah'ım birdir bin bir dona bürünür
Aslı nedir neye verdin Bağdat'ı

Eremedim ben bu sırrın aslına
Yazık değil mi müminle müslime
Getirdin Mervan'ı Bağdat üstüne[1]
Aslı nedir neye verdin Bağdat'ı

Yok mu bunda erenlerin yardımı
Ne çekersin bu cefânın derdini[2]
Yiğitlere ârdır vermek yurdunu[3]
Ah Hünkârım neye verdin Bağdat'ı

Geldi Mervan hendekleri doldurdu[4]
Kırdı Hurmalık'ı aldı Bağdat'ı
Çığrışıp geliyor yeşil ördeği
Aslı nedir neye verdin Bağdat'ı

Pir Sultan'ım der ki Üçler Yediler
Kırklar da bu demde hazır idiler[5]
Bağdat'ı Basra'yı verdi dediler
Aslı nedir neye verdin Bağdat'ı

(P. N. B.)

Bu dizeler C. Ö.'de şöyledir:

1 Ne getirdin Yezit'i Bağdat üstüne
2 Ne çekersin bu cevrin derdini
3 Yiğide âr değil mi vermek yurdunu
4 Ah gidi Yezit hendek doldurdu
5 Kırklar da anda hazır idiler

99.

Hak Muhammet Ali Haydar
Kılavuzdur çekip gider
Velâyet madeni Cebbar
Dost zülfüne takıp gider

Şu âleme ün eylemiş
Kaşların keman eylemiş
Güzelliğin şan eylemiş
Nicelerin yakıp gider

Bülbül oldum dost bağında
Öterim yolun sağında
Bir tıfıl hûbluk çağında
Sarhoş sarhoş bakıp gider

Âlem hüsnüne bakışır
Gerdanda benler tokuşur
Ancak yeşil don yakışır
Ebrûların döküp gider

Sineme vurdular kanca
Mâhı tabân gülü gonca
Uzun boylu beli ince
Kaşların yıkıp gider

Pir Sultan'ım söyler dilden
Her ne dersen gelir elden
Al rengini almış gülden
Burcu burcu kokup gider

(A. İz.-P. N. B.)

100/a.

Hak Muhammet Ali geldi dilime
Kalma günahlara mürvet yâ Ali
Yine ihsan senden ola kuluna
Kalma günahlara mürvet yâ Ali

Hatice Fâtıma mihr-i muhabbet
Allah'ım kuluna edesin rahmet
İmam Hasan imam Hüseyin mürvet
Kalma günahlara mürvet yâ Ali

İmam Zeyn-el-Âbidin'e varalım
Derdimizin dermanını bulalım
Doksan bin erlere yüzler sürelim
Kalma günahlara mürvet yâ Ali

İmam Bâkır imamların serveri
Ol imam Câfer imânım nuru
Allah'ım eydirme amanla zârı
Kalma günahlara mürvet yâ Ali

İmam-ı Mûsa-yı Kâzım er-Rıza
Günahım çok imiş diyeyim size
Allah'ım hidâyet eylesin bize
Kalma günahlara mürvet yâ Ali

İmam Takî imam Nakî'dir virdim
Anlara sığındım dayandım durdum
Hasan-ül-Asker'e yüzümü sürdüm
Kalma günahlara mürvet yâ Ali

Pir Sultan'ım tamam oldu sözümüz
On iki imam'a bağlı özümüz
Muhammet Mehdî'ye var niyâzımız
Kalma günahlara mürvet yâ Ali

(C. Ö.)

100/b.

Hak Muhammet Ali geldi dilime
Mürvet günahıma kalma yâ Ali
Külli günahımı aldım elime
Mürvet günahıma kalma yâ Ali

Hatice Fâtıma mihr-i muhabbet
Yine senden ola kuluna rahmet
İmam Hasan imam Hüseyin mürvet
Mürvet günahıma kalma yâ Ali

İmam Zeyn-el-Âbidin'e varalım
İmamların divânına duralım
Doksan bin erlere yüzler sürelim
Mürvet günahıma kalma yâ Ali

İmam Bakır imamların serveri
Ol imam Cafer'dir didemin nûru
Dilerim çektirme âh ile zârı
Mürvet günahıma kalma yâ Ali

Musa-yı Kâzım'la imam Irıza
Umarım inayet edesin bize
Günahım çok benim diyeyim size
Mürvet günahıma kalma yâ Ali

İmam Takî imam Nakî'dir virdim
Anlara sığındım dayandım durdum
Hasan-ül-Asker'e yüzümü sürdüm
Mürvet günahıma kalma yâ Ali

Pir Sultan'ım tamam oldu sözümüz
Muhammet Mehdi'ye var niyazımız
On iki imam'a bağlı özümüz
Mürvet günahıma kalma yâ Ali

(İ. A.)

101/a.

Hak nasip eylese dergâha varsam
Bir dem divânına dursam yâ Ali[1]
Eğilsem eşiğ(i)'ne niyâz eylesem[2]
Yüzün tabanına sürsem yâ Ali[3]

Yüzün tabanına sürdüğüm zaman[4]
Zerrece gelemez gönlüme güman
Ali'ın Düldül'üne bindiği zaman[11]
Önünce Kanber'in olsam yâ Ali[12]

Kanber gibi hizmetine yeldirsen
Bir dem ağlatırsan bir dem güldürsen
Çekip Zülfikâr'ın beni öldürsen
Elim eteğinde kalsam yâ Ali[5]

Çeker miyim eteğinden elimi[6]
Hak katında kabul ettim ölümü
Doğru sürsek erenlerin yolunu[7]
Mümin kullarını sevsem yâ Ali[8]

Bu dizeler S. E.'de şöyledir:

1 Dâim divânında dursam yâ Ali
2 Eğilsem pâyîne niyaz eylesem
3 Yüzüm toprağına sürsem yâ Ali
4 Yüzüm toprağına sürdüğüm zaman
5 Elim eteğinden çekmem yâ Ali
6 Hiç çekem mi eteğinden elimi
7 Doğru sürün Hak erenler yolunu
8 Mümince kulların sevsem yâ Ali
9 Erenlerin yolu gonca güllüdür
10 Dizini dizime verse otursa

Mümin olan neresinden bellidir
Hakk'ı söyler nefesinden bellidir
Erenlerin demi gonca güllüdür[9]
Tomurcuk güllerin dersem yâ Ali

Mümin olan mesâlihin yetirse
Yetirse de ayn-ı ceme getirse
Dizini dizime verip otursa
Doyunca yüzüne baksam yâ Ali

Pir Sultan'ın selâmını getirse[14]
Hak cemini hakikate yetirse[13]
Dilerim dergâha gelse otursa[10]
Yakından didârın görsem yâ Ali

(B. A.)

Bu dizeler S. N. E.'de şöyledir:

2 Eğilsem tozunu yüzüme sürsem
3 Ben de muradıma ersem yâ Ali
4 Yüzüm eşiğine sürdüğüm zaman
9 Erenlerin demi gonca gülüdür
10 Dizini dizime ursa otursa
11 Şah'ımız Düldül'e bindiği zaman
12 Kanber'in cemâlin görsem yâ Ali
13 Götürse de ayn-ı ceme yetirse
14 Pir Sultan'ım gönül itse götürse

101/b.

Hak nasip eylese dergâha varsam
Bir dem divânına dursam yâ Ali
Eğilsem tozunu yüzüme sürsem
Ben de muradıma ersem yâ Ali

Yüzüm eşiğine sürdüğüm zaman
Zerrece getirmem gönlüme güman
Şah'ımız Düldül'e bindiği zaman
Kanber'in cemâlin görsem yâ Ali

Mümin olan neresinden bellidir
Hakk'ı söyler nefesinden bellidir
Erenler bağının gonce gülüdür
Tomurcuk güllerin dersem yâ Ali

Pir Sultan'ım gönül itse götürse
Götürse de ayn-ı ceme yetürse
Dizini dizime vursa otursa
Doyunca yüzünü görsem yâ Ali

(S. N. E.)

101/c.

Hak nasip eylese dergâha varsam
Daim divanında dursam yâ Ali
Eğilsem pâyine niyaz eylesem
Yüzüm toprağına sürsem yâ Ali

Yüzüm toprağına sürdüğüm zaman
Zerrece gelmezdi gönlüme güman
Ali'ın Düldül'üne bindiği zaman
Önünce Kanber olsam yâ Ali

Kanber gibi hizmetine yeldirsen
Bir dem ağladırsan bir dem güldürsen
Çeküp Zülfikâr'ı beni öldürsen
Elim eteğinden çekmem yâ Ali

Hiç çekem mi eteğinden elimi
Hak katında kabul ettim ölümü
Doğru sürün Hak erenler yolunu
Mümince kulların sevsem yâ Ali

Mümin olan neresinden bellidir
Hakkı söyler nefesinden bellidir
Erenlerin yolu gonca güllüdür
Tomurcuk güllerin dersem yâ Ali

Pir Sultan'ım selâmını getürse
Hak cemini hakîkate yetürse
Dizini dizime verse otursa
Doyunca didârın görsem yâ Ali

(S. E.)

102.

Hakikat bir gizli sırdır
Açabilirsen gel beri
Küfr içinde iman vardır
Seçebilirsen gel beri

Şüphe getirme gönlüne
Hak perde çeker önüne
Oddan bir gömlek eğnine[1]
Biçebilirsen gel beri

Ata ana kavim kardaş
Olduk Hak ehline yoldaş
Can ile baştan ey nurdaş[2]
Geçebilirsen gel beri

Pir Sultan'ım ere yettik
Vardık pir dâmenin tuttuk
Biz ağuyu bala kattık
İçebilirsen gel beri

(C. Ö.)

1 Dondan bir gömlek eğnine (İ. A./S. M. Y.)

2 Can ile baştan ey kardaş (İ. A.)

103.

Haktan inâyet olursa
Şah Urum'a gele bir gün
Gazâda bu Zülfikâr'ı
Kâfirlere çala bir gün

Hep devşire gele iller
Şah'a ola köle kullar
Rum'da ağlayan sefiller
Şâd ola da güle bir gün

Çeke sancağı götüre
Şah istanbul'a otura
Firenk'ten yesir getire
Horasan'da sala bir gün

Devşire beyi paşayı
Zapteyleye dört köşeyi
Husrev ede temâşâyı
Âli divân kura bir gün

Gülü Şah'ın doğdu deyü
Bol ırahmet yağdı deyü
Kutlu günler doğdu deyü
Şu âlem şâd ola bir gün

Mehdî Dede'm gelse gerek
Âli divân kursa gerek
Haksızları kırsa gerek
İntikamın ala bir gün

Pir Sultan'ın işi ahtır
İntizarını güzel Şah'tır
Mülk iyesi padişahtır
Mülke sahip ola bir gün

(A. İz.-P. N. B.)

104.

Hasretinle beni uryan eyledin
Beklerim yolların gel efendim gel
Gönül kuşu kalktı cevlan eyledi
Beklerim yolların gel efendim gel

Evvel âhır sensin dönmezem senden
Meyl ü muhabbetin çıkar mı candan
Gönül göç eyledi kevn ü mekândan
Beklerim yolların gel efendim gel

Tevarih çoğaldı da hadden aştı
Urum sofuları bildiğin şaştı
Şimdi gayret Şah-ı Merdan'a düştü
Beklerim yolların gel efendim gel

Horasan'dan kalktı Hint'i yararak
Top top olmuş Hariciler kırarak
Bendelerin Şah'ına yalvararak
Beklerim yolların gel efendim gel

Bozuldu yolcular yollarda kaldı
Âyin erkân gitti dillerde kaldı
Bendelerin zayıf hallerde kaldı
Beklerim yolların gel efendim gel

Pir Sultan'ım Allah Allah diyelim
Gelin nikabını elden koyalım
Takdir böyle imiş biz ne diyelim
Beklerim yolların gel efendim gel

(H. Ç.)

105.

Hayali gönlümde yadigâr kalan
Allah bir Muhammet Ali'dir Ali
Darı çeç üstünde namazın kılan
Allah bir Muhammet Ali'dir Ali

Ali'dir cümle dillerde söylenen
Kisbetini kırallardan bürünen
Cebrail'e nûr içinde görünen
Allah bir Muhammet Ali'dir Ali

Arslan olup yol üstünde oturan
Selman'a destinde nergis getiren
Kendi cenazesin kendin götüren
Allah bir Muhammet Ali'dir Ali

Yer gök arasına nizamlar kuran
Ak kâğıt üstüne yazılar yazan
Engür şerbetini Kırklar'a ezen
Allah bir Muhammet Ali'dir Ali

Muaviye'yi terkisine bindiren
Hamza Pehlivan'a deve gönderen
Yezit'in gözüne perde indiren
Allah bir Muhammet Ali'dir Ali

Pir Sultan'ım eydür ummâna dalan
Yezit'in kalbini gümâna salan
Bin saatlık yolu kuşluktan alan
Allah bir Muhammet Ali'dir Ali

(C. Ö.)

106/a.

Hazret-i Şah'ın avâzı
Turna derler bir kuştadır
Asâsı Nil denizinde[1]
Hırkası bir dervişledir

Nil denizi ummân oldu[2]
Sarardı gül benzim soldu[3]
Bakışı arslanda kaldı
Döğüşü dahi bir koçtadır[4]

Ali'ın istemez benliği[5]
Yürekte tutmaz kinliği[6]
Zülfikâr'ın keskinliği
Zerrecesi kılıçtadır

Özen Pir'im oğlu özen[7]
Var kendine bir yâr kazan
Hayrını şerrini yazan
Sağ yanında ferişledir

Nerde Pir Sultan'ım nerde
Özümüzün aslı dârda[8]
Yemen'den öte bir yerde
Hâlâ Düldül savaştadır[9]

(A. B.)

1 Âsâsı Nil deryasında (D. R./S. N. E.)
2 Nil deryası ummân oldu (D. R./S. N. E.)
3 Sarardı gül benzin soldu (D. R.)
4 Darbı dahi bir koçtadır (D. R.)
5 Ali'm bilmezdi benliği (D. R./S. N. E.)
6 Dilde tutmazdı kinliği (D. R./S. N. E.)
7 Özen güzel Ali'm özen (D. R.)
Özen gerçek ilim özen (S. N. E.)
8 Özümüz asılı darda (D. R.)
9 Dahi Düldül savaştadır (D. R.)

106/b.

Hazret-i Şah'ın avâzı
Turna derler bir kuştadır
Asâsı Nil deryasında
Hırkası bir dervîştedir

Nil deryası iki şak oldu
Sarardı gül benzin soldu
Bakışı arslanda kaldı
Darbı dahi bir koçtadır

Özen güzel Ali'ın özen
Var kendine bir yâr kazan
Hayrını şerrini yazan
Sağ yanında ferîştedir

Ali'ın eylemez benliği
Kalbinde tutmaz kinliği
Zülfikâr'ın keskinliği
Zerrecesi kılıçtadır

Mürde Pir Sultan'ım mürde
Özümüz asılı dârda
Yemen'den öte bir yerde
Dahi Düldül savaştadır

(C. Ö.)

107.

Her sabah her sabah Anka-yı devran
Ne hûb dertli dertli ötersin bülbül
Gafildim de bir taş çıktı elimden
Vâ'den tekmil imiş yatarsın bülbül

Yumurtan çoğ imiş zay'dır emeğin
Sana Hak'tan geldi budur dileğim
Emir Hakk'ın emri taşı n'eyleyim*
Vâ'den tekmil imiş yatarsın bülbül

Sana senden oldu hiç benden bilme
Bir taş değme ile düşüp de ölme
Sefil Pir Sultan kusuruna kalma
Vâ'den tekmil imiş yatarsın bülbül

(A. İz.-P. N. B.)

* Bu dize P. N. B.'de yoktur. İ. A. (İbrahim Aslanoğlu) basımında sonradan eklenmiştir.

108.

Hey erenler bir hayale uğradım
Gafilim bu yere geldim bu gece
Garip düştüm kimse bilmez halimden
Kadir Mevlâ'm eyle yardım bu gece[1]

Katar katar zibâlar sen ben güzel[2]
Yârân güzel sohbet güzel cem güzel
Doldur doldur doluları sun güzel
Sanırım Kadir'e erdim bu gece

Bülbül gibi şakır m(ı)'ola dilleri
Sem'a döner kadeh tutar elleri
Firdevs bahçesinde gonca gülleri
Aklıma geldi de derdim bu gece[3]

Pir Sultan'ım fâş eylemez bu sırrı
Etrafımız almış ihlâsla peri
Hûri midir melek midir her biri
Sanırım cennete girdim bu gece

(İ. A.)

C. Ö.'de bu dizeler şöyledir:

1 Kadir Mevlâm imdat eyle bu gece

2 Katar katar zibâlanırsın güzel

3 Derdiğim aklıma geldi bu gece

109.

Hıdır Paşa bizi berdâr etmeden[1]
Açılın kapılar Şah'a gidelim
Siyaset günleri gelip yetmeden
Açılın kapılar Şah'a gidelim[2]

Gönül çıkmak ister Şah'ın köşküne
Can boyanmak ister Ali müşküne
Pirim Ali On'(i)ki imam aşkına
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Her nereye gitsem yolum dumandır
Bizi böyle kılan ahd u amandır
Zincir boynum sıktı hâlim yamandır[3]
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Yaz selleri gibi akar çağlarım[4]
Hançer aldım ciğerciğim dağlarım
Garip kaldım şu arada ağlarım[5]
Açılın kapılar Şah'a gidelim

1 Aleviler 'Hızır Peygamber'le karışmaması için 'Hızır Paşa'ya 'Hıdır Paşa' derler.
2 V. L. S.'de "gidelim" redifi "varalım" biçimindedir.
3 Zincir boynum sıktı haylı zamandır (A. B. G.)
4 Yaz seli gibi akarım çağlarım (S. N. E.)
5 Garip kaldım şu cihanda ağlarım (S. N. E.)

Ilgıt ılgıt eser seher yelleri
Yâra selâm eylen Urum erleri[6]
Bize peyik geldi Şah bülbülleri
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Bir tâze sevgidir yeni beğendim[7]
Anam atam yoktur vere öğüdüm
Kıyınan beyler kıyınan ben genç yiğidim
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Pir Sultan'ım eydür mürvetli Şah'ım
Yaram baş verdi sızlar ciğergâhım
Arşa direk direk olmuştur âhım
Açılın kapılar Şah'a gidelim

(F. K.)

6 Yâra selâm eylen Urum elleri (A. B. G.)
7 Tâze sevgidir yenice beğendim (S. N. E.)

110.

Hiç bilmedim sabahta sarı neden
Gelip şu iklime girip anneden
Şu kalbimin mâsum olduğu neden
Bilemedim eksik hâlim kusurum[1]

Bahçede açılmış gülleri derem[2]
Çok bâdeler içtim gönül çoşuram
Değilim kazancı çiğler pişürem
Bilemedim eksik hâlim kusurum[3]

..... kalem salıp gelenler
Pirine arz edip yolun sürenler
Pişmiş her kaplardan kısmet alanlar
Bilemedim eksik hâlim kusurum[4]

Pir Sultan'ım niyet eden gitmeye
Kim can u gönülden hizmet etmeye
Hak erenlerine gönül katmaya
Bilemedim eksik hâlim kusurum[5]

(İ. A.)

C. Ö.'de bu dizeler şöyledir:

1, 3, 4, 5 Bilmedim eksik hâlim ya kusurum

2 Bahçelerde açılmış güller derem

111.

Hocam bana ilimleri sorarsa
Hak Muhammet Ali derdim okurum[1]
Kur'an kilidi ihlâs-ı şerif
Hasan u Hüseyin'i sevdim okurum

Pirim Hacı Bektaş Zeyn-el' Abâ'ya
Gündüzün güneşin gecedir aya
Bunda bir gün doğar yoksula baya[2]
Anın divanına durdum okurum

Ali'dir virt olan cümle erlere
Muhammet Bâkır'dan imam Cafer'e
Hazret-i Hızır gibi gerçek ere
Anın divanına durdum okurum

Gönül bir deryâdır dolar eksilmez
Değme bir gönüle güher konulmaz
Bu bir gizli sırdır kimseler bilmez
Musâ-yı Kâzım'ı sevdim okurum

C. Ö.'de bu dizeler şu biçimindedir:
1 Hak Muhammet Ali deyü okurum
2 Bunda bir günde doğar yoksul baya

İmam-ı Rıza'dan müşkülüm kandı
Muhammet Takî'den Nakî'ye vardı
Hocam bana ilim dedi uyardı
Sabahın seyrinde virdim okurum

Hasan-ül-Askerî Mehdî çıkınca
İsâ Peygamber'i vezir dikince
Doksan bin er Horasan'dan kopunca
On iki imam'a yardım okurum

Pir Sultan'ım Hak Muhammet Ali'den
Tâ ikrârım vardır Kalû Beli'den
Şefaat umarım güzel Veli'den[3]
Muhammet Ali'yi sevdim okurum[4]

(İ. A.)

3 Şefaat umarız güzel Veli'den
4 Muhammet Ali'yi severim okurum

112.

Horasan'dan kalktı sökün eyledi
Elestü deminim yeli geliyor
Urum abdalları akın eyledi
Boşandı Kevser'in seli geliyor

Geldi Cebrâil'e buyruldu nâme
Yazdılar yayıldı Urum'a Şam'a
Yanınca pir geldi Bektâş Urum'a
Şu kevn ü mekâna dolu geliyor

Urum erenleri indirdi başın
Yürüttü Urum'un kayasın taşın
Dediler Ali'dir bildiler nesli
Tanrı'nın Arslanı Ali geliyor

Urum erlerinin arttı fırakı
Dikildi Arş-ı âlânın direği
Yayıldı sofrası yandı çerağı
Hakkın da bir kudret eli geliyor

Buna şahit yerin göğün meleği
Kabul oldu müminlerin dileği
Kadıncık Ana'nın duyduğu kulağı
Pirim Hacı Bektaş Veli geliyor

Pir Sultan'ım hile katmaz işine
Yol ehlini karıştırmaz işine
Cihan cem'eyledi hep başına
Tanrı'nın Arslanı Ali geliyor

(İ. A.)

113.

İki nokta üç hurufun sahibi
Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir
Küfrü iman edip terk eden hâbı
Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

Yer yoğuken gök yoğuken var olan
Arş yüzünde kandildeki nur olan
Gâhi merkez olup gâhi yer olan
Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

Al kırmızı giyip küffârı kıran
Tutup ejderhanın etrafın dolan
Kavaslık eyleyip muhiti bulan
Ali'dir Şah-ı Merdan Ali'dir

Yolda Muhammet'in hatemin alan
Peygamber vasisi musahip yârân
Teri katre ile zirama eren
Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

İbrahim'e Davut Musa'ya asâ
Beyli handan olup ejderha ise (?)
Keşişi diriltip giren ateşe
Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

Çar mel'ûnun gördüğünü seyreden
Mağripten top atıp maşrıktan tutan
On sekiz bin âlemleri var eden
Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

Pir Sultan'ın derdine derman kılan
Cümleyi mest edip sevdaya salan
Kûfe'de kâfirin şarını alan
Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

(M. S. K.)

114.

İndim Koç Baba'yı tavâf eyledim
Bugün yaylımdadır geliyor koçlar
Mübarek cemâlin seyrân eyledim
Bugün yaylımdadır geliyor koçlar

Biri beyaz idi biri kırmızı
Onlar da seçerdi baharı yazı
Aynen Zülfikâr'a benzer boynuzu
Bugün yaylımdadır geliyor koçlar

Alnının ortası yazılı Kur'an
Hiç mahrum mu kalır cemâlin gören
Yarın mahşer günü şefaat uman
Bugün yaylımdadır geliyor koçlar

Yağınur yağar çiselenir izleri
Elham sûresine benzer gözleri
Ay ile gün gibi parlar yüzleri
Bugün yaylımdadır geliyor koçlar

Pir Sultan'ım biz çekelim yasları
Dört kitapta beyan oldu sesleri
Âşıklar da söyler bu nefesleri
Bugün yaylımdadır geliyor koçlar.

(A. İz-P. N. B.)

115/a.

İsm-i âzam duasıdır
Hergiz usanmaz imiş
Uçtu bülbül kafesten
Göçen can dönmez imiş

Alay geçmiş yurd(a)'uğradım*
Bir acıkmış kurd(a)'uğradım
Bir acayip derd(e)'uğradım
Çekmeyenler bilmez imiş

Ezelidir gönül ezel
Olur bencileyin gazel
Gel âhımı alma güzel
Bu âh yerde kalmaz imiş

Çevrilüben konan iller
Yaylamızdır çimenli beller
Bülbülün arzusu güller
Hûb açılan solmaz imiş

Pir Sultan'ım Emirzâde
Gel sırrını verme yâda
Gaziler fâni dünyada
Ağlamadan gülmez imiş

(H.Ç. / C.Ö)

* Bu dörtlükteki "yurd(a), kurd(a), derd(e)" sözcükleri şiirin aslında "yurd' kurd', derd'" biçimindedir.

115/b.

İsm-i âzâm duasıdır
Hergiz usanılmaz imiş
Uçtu bülbül kafesinden
Göçen canlar dönmez imiş

Alay göçmüş yurd(a)'uğradım
Bir acıkmış kurd(a)'uğradım
Bir acayip derd(e)'uğradım
Çekmeyenler bilmez imiş

Ezelidir gönül ezel
Olur bahçelerde gazel
Gel âhımı alma güzel
Bu âh yerde kalmaz imiş

Çevrilüben konan iller
Yaylamızdır Çamlıbel'ler
Bülbülün arzusu güller
Hûb açılan solmaz imiş

Pir Sultan'ım Emirzâde
Gel sırrını verme yâde
Gaziler fâni dünyada
Pir ağlatan gülmez imiş

(İ. A.)

116.

İsa Peygamber'e Hakk'a buyurdu
Mürşide teslim ol yolda kalırsın
Cebrâil Ahmet önünce yürüdü
Mürşide teslim ol yolda kalırsın

Tabiî ol nutku Kuran'da bula
Mürşit gelip bizim kalbimiz yuya
Öğüt dinlemezsen kalırsın yaya*
Mürşide teslim ol yolda kalırsın

İlm-i zâhirin menzili cennettir
Dolaşık bir yoldur gayet zahmettir
Pir Sultan'ım senin yolun vuslattır
Mürşide teslim ol yolda kalırsın

(İ. A.)

* Bu dize C. Ö.'de şöyledir:
Öğüt dinlemezsen kalırsın tana

117.

İşitip âvâzın ben de varayım
Eğlen uçup gitme konadur bülbül
Senin aşkın benim kalbim evini
Vücudun şehrinde donadır bülbül

Bülbülün donları sarı gazelden
Gözünün sürmesi yeğdir güzelden*
Bülbül âşık olmuş ezelden
Hârdan mı gülden mi yanadır bülbül

Sultan eder irahmeti kuluna
Tabip gerek derde derman buluna
Benlik ile konma gülün dalına
Hâr vardır pençeni kanadır bülbül

Pir Sultan dilinden gevherler saçar
Her kişi boyunca libâsın biçer
Geçer bu güzellik eyyâmı geçer
Bu dünyanın sonu fenadır bülbül

(A. B. G.)

* Gözümün sürmesi yengdir ezelden (P. N. B.)
Gözünün sürmesi hoştur ezelden (S. M. Y.)

118.

Kadir Allah kula ihsan ederken
İner ibadetin eder sabahtan
Eğer nefse uyup yoldan çıkınazsa
Cennetten bir koku gelir sabahtan

Cennet ortasında iki gül bitti
Kondu da dalına bülbüller öttü
Hakk'ın rahmetleri dünyayı tuttu
Sicim sicim yağmur yağar sabahtan[1]

Kaş arasında mürekkep ezildi
Can dediğin kuştur tenden üzüldü
Herkesin kaderi Levh'te yazıldı[2]
Kimi güler kimi ağlar sabahtan

Kadir Allah bilir yoksulu bayı
Gecelere vermiş yıldızla ayı
Türap değil mi insanın hamırı
İner aylar günler doğar sabahtan

Pir Sultan'ım ismin aldım kaleme
Biz de râzı olduk Hak'tan gelene
Gösteren değil mi cümle âleme
Cümlenin muradın verir sabahtan

(S. M. Y./A. İ.)

1 Sevim sevim yağmur yağar sabahtan (S. M. Y.)
2 Bu dize C. Ö. ve İ. A.'da yoktur

119.

Kahpe felek sana n(e)'ettim n(e)'eyledim
Aksine döndürdün çarh-ı devrânı
Hani n(e)'oldu esk(i)'adalet eski gün
Perişan eyledin cümle cihânı

Sultan Süleyman'ın katında iken
Ol dest-i pâkinin zâtında iken
Her kuş kanadının altında iken
Sarı gebe telef etti şahanı

Dayanılmaz âşıkların derdine
Akıl yetmez ezberine virdine
Nekes konmak ister cömert yurduna
Tilki kovdu ülkesinden arslanı

Anca bu yaraya dayandı Eyüp
Hüdâ'nın cefâsın safâya sayıp
Cahiller kâmile sen bilmen deyip
Anın için kaybettiler irfânı

Pir Sultan'ım niye geldin cihâna
Kusur senin imiş etme bahâne
Evvel kullar yalvardı sultana
Şimdi minnetç(i)'ettin kula sultanı

(A. İz-P. N. B.)

120.

Kalbi kara kalleş sofu
Şu cihana gelse gerek
Adı Helâl-zâde konmuş[1]
Helâl haram yese gerek

Helâl haram yiyen kişi
Hakk'ınan yoktur bir işi
Oturmuş da salla başı
Zikrullahım dese gerek

Görmez amma gönül katar[2]
Çıkmaz yataklarda yatar
Ödünç alır ödünç satar
Kârı ziyan olsa gerek

Hem pirinden gülbank alır[3]
Nasihata kulak vurur
Nefis için mihman olur[4]
Ben hacıyım dese gerek

Pir Sultan'ım varmayanlar
Pir cemalin görmeyenler
Bir ikrâra durmayanlar
İmansızca ölse gerek

(İ. A.)

Bu dizeler Son Havadis gazetesinde (4.10.1977) Tahir Kutsi tarafından şöyle yayımlanmıştır:

1 Adın Helâl-zâde komuş

2 Görmediğine gönül katar

3 Tâ pirinden gülbank alır

4 Nefis bir mihman olur

121.

Kanber kafadan güderdi devesin
Şah-ı Merdan bindirdiler Ali'yi
Dünyadan ahrete gitti kısmeti
Yolladılar Şah-ı Merdan Ali'yi

Kanber akıttı gözlerinin yaşın
İşittiler Düldül'ün kişneyişin
Kıbleye karşı Şah Hüseyn'in başın
Döndürdüler Şah-ı Merdan Ali'yi

Ağu kattılar Hasan'ın payına
Yezit kasdeyledi imam soyuna
Kefenini Âb-ı Zemzem suyuna
Bandırdılar Şah-ı Merdan Ali'yi

Ölüsün korkusu gelir erlere
Gönüllerden rahmet yağar yerlere
Hurma ağacından tabutunu dülgere
Yondurdular Şah-ı Merdan Ali'yi

Pir Sultan'ım Âdem gelir Havvâ ilen
Gökten rahmetler yağar dua ilen
Necef deryasına beyaz deve ilen
Yolladılar Şah-ı Merdan Ali'yi

(C. Ö.)

122.

Karşı karşı karlı dağlar
İndi Şah'a secd(e)'eyledi*
Mülk iyesi ulu beyler
İndi Şah'a secd(e)'eyledi

Benim istediğim kendi
Gerçekler ikrâra kandı
Muhammet Mirac'a indi
İndi Şah'a secd(e)'eyledi

Benim istediğim asıl
Canım *kurban* Şah'a *beşir*
Şehcivan'da Hasan Mansur
İndi Şah'a secd(e)'eyledi

Yeryüzünde biten otlar
Cana kıyar koçyiğitler
Elâ gözlü Arap atlar
İndi Şah'a secd(e)'eyledi

Pir Sultan'ım oldu tamam
İşte geldi sahip-zaman
Dahi indi On'(i)ki imam
İndi Şah'a secd(e)'eyledi

(İ. A.)

* Bu ve öbür dizelerdeki "secd(e)'eyledi" sözcüğü, şiirin aslında "secd'eyledi" biçimindedir.

123/a.

Kerbelâ Çölü'nden bir koyun geldi
Kuzum diye meleyüben ağladı[1]
Koyunun sadası bağrımı deldi[2]
Yürekteki yaraların dağladı[3]

Koyun yere koydu nazlı dizlerin[4]
Dinleyeyim şeker gibi sözlerin
Kıbleye döndürmüş kara gözlerin[5]
Koyun sesi yüreğimi dağladı

Muhammet koyunun aslını sordu
Koyun dâra geçip hoş zârı kıldı
Kuzu kurban olmaz ya niçin oldu[6]
Fatm(a)'Ana'nın gözyaşları çağladı[7]

Koyun eydür benim kuzum aldılar
Beni hasret ateşine saldılar
Cebrâil Mikâil bile geldiler
Selman imam'ların belin bağladı

Muhammet koyunun aslın aradı
Kuzum dedi koyun ayak diredi
Nacî derler bir güruhtur türedi
Zülfikâr kınından çıktı zağladı

S. N. E. ile C. Ö.'de bu dizeler şöyledir:
1 Kuzum deyip Muhammet'e ağladı
2 Seni koyup bunda ben de gideyim
3 Deyince Muhammet Ali ağladı
4 Muhammet der kuzum nerde aldırdın
5 Kıbleye karşı dönmüştür yüzlerin
6 Koç kuzu kurban olmaz niçin oldu
7 Fâtıma Ana'nın gözü yaşı çağladı

Koyun eydür kuzum hasların hası
Nûh felekten öte gelirdi sesi
Yarın mahşer günü kılamı dâvâsı
Deyince Muhammet Ali ağladı

Pir Sultan'ım firkat bağrımı deldi
Ali Fatma Düldül Zülfikâr geldi
Kuzu kurban olmaz ya niçin oldu[8]
Kırklar da Hû deyip özün birledi

(İ. A.)

123/b.

Kerbelâ çölü'nden bir koyun geldi
Kuzum deyüp Muhammet'e ağladı
Seni koyup bunda ben de gideyim
Deyince Muhammet Ali ağladı

Muhammet der kuzum nerde aldırdın
Dinleyeyim şeker gibi sözlerin
Kıbleye karşı dönmüştür yüzlerin
Koyun, sesin yüreğimi dağladı

Muhammet koyunun aslını sordu
Koyun dâra geçüp hoş zârı kıldı
Koç kuzu kurban olmaz, niçin oldu
Fatma Ana'nın gözü yaşı çağladı

Koyun eydür benim kuzum aldılar
Beni hasret ateşine saldılar
Cebrâil, Mikâil bile geldiler
Selman imam'ların belin bağladı

8 Koç kuzu kurban olmaz niçin oldu

Muhammet koyunun aslın aradı
Kuzum dedi koyun ayak diredi
Nâci derler bir güruhtur türedi
Zülfikâr kınından çekti zağladı

Koyun eydür kuzum hasların hası
Nûh felekten öte gelirdi sesi
Yarın mahşer günü kılam dâvâsı
Deyince Muhammet Ali ağladı

Pir Sultan'ım firkat bağrımı deldi
Ali, Fatma, Düldül, Zülfikâr geldi
Koç kuzu kurban olmaz, niçin oldu
Kırklar da Hû deyüp özün birledi

(C. Ö.)

124/a.

Kırklar meydanında erkân isteyen
Arıtsın kalbini çöksün otursun[1]
Erenler önünde lokmayı sunan[2]
Hicap perdesini döksün otursun

Ona lokma sunanların narkı var
Tâlipten tâlibe yolun farkı var
Yol içinde türlü türlü görgü var
Herkes görgüsünü görsün otursun[3]

Evvel gerek olmuş mürebbi minnet
Mürebbi farz olmuş musahip sünnet
Farzı farz eylemiş sünneti sünnet
Her kardaş akranın bulsun otursun

Bu dizeler C. Ö. ile S. M. Y.'de şöyledir:
1 Arıtsın kalbini girsin otursun
2 Erenler önünde lokma sunanlar
3 Her kardaş görgüsün görsün otursun

İkrâr verdik geldik girdik araya
Hatır yıkıp göç eyleme saraya
Alır üstat verir seni küreye[4]
Çeliğin darbına dursun otursun[5]

Pir Sultan'ım eydür kandilde nura
Er gerektirir erenler yolun süre
Mümin Müslim derildiler bir yere
Muhabbet gönüle dalsın otursun[6]

(H. Ç.)

124/b.

Kırklar meydanında erkân isteyen
Arıtsın kalbini girsin otursun
Erenler önünde lokma sunanlar
Hicap perdesini döksün otursun

Bir lokma sunanlar anın nargı var
Tâlibden tâlibe yolun farkı var
Yol içinde türlü türlü görgü var
Her kardaş görgüsün görsün otursun

Evvel gerek olmuş mürebbi minnet
Mürebbi farz olmuş musahip sünnet
Farzı farz eylemiş sünneti sünnet
Her kardaş akranın bulsun otursun

İkrâr verdik geldik girdik araya
Hatır yıkıp göç eyleme saraya
Ali üstat verir seni göreye
Çeliğin darbına duran otursun

Pir Sultan'ım eydür kandilde nurda

4 Ali üstat verir seni göreye
5 Çeliğin darbına duran otursun
6 Muhabbet gölüne dalan otursun

Er gerektir erenler yolun süre
Mümin Müslim derildiler bir yere
Muhabbet gölüne dalan otursun

(C. Ö.)

125.

Koca başlı koca kadı
Sen de hiç din iman var mı
Haramı helâlı yedi
Sen de hiç din iman var mı

Fetva verir yalan yulan
Domuz gibi dağı dolan
Sırtına vururum palan
Senin gibi hayvan var mı

İman eder amel etmez
Hakk'ın buyruğuna gitmez
Kadılar yaş yere yatmaz
Hiç böyle kör şeytan var mı

Pir Sultan'ım zatlarımız*
Gerçektir şöhretlerimiz
Haram yemez itlerimiz
Bu sözümde yalan var mı

(C. K.)

* Bu dörtlük P. N. A.'da şöyledir:
Pir Sultan'ım zatlarınız
Gerçektir şöhretleriniz
Haram yemez itleriniz
Bu sözümde ziyan var mı

126.

Koyun beni Hak aşkına yanayım
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan*
Yolumdan dönüp mahrum mu kalayım[1]
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan*

Benim pirim gayet ulu kişidir
Yediler ulusu Kırklar eşidir
On iki imam'ın server başıdır
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan*

Kadılar müftüler fetva yazarsa
İşte kement işte boynum asarsa
İşte hançer işte kellem keserse
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan*

Ulu mahşer olur divân kurulur
Suçlu suçsuz gelir anda derilir
Piri olmayanlar anda bilinir
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan*

Pir Sultan'ım Arş'a çıkar ünümüz
O da bizim ulumuzdur pirimiz
Hakk'a teslim olsun garip canımız
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan*

(İ. A.)

* S. N. E., S. M. Y., C. Ö'de şiirin redifi olan bu dize şöyledir:
"Dönen dönsün ben dönmezem pirimden"
1 Pirimden dönüp mahrum mu kalayım

127.

Kuran yazılırken Arş-ı Rahman'da
Kudret kâtibinin elinde idim
Güller açılırken kevn ü mekânda
Bülbül idim gonca gülünde idim

Evvel Cebrâil'in ilk kelâmında
Kırklar meclisinde aşk meydanında
Muhammet Ali'nin sır kelâmında
Nihan söyleşirken dilinde idim

Kırklar Arş üstüne kurdular cemi
Mehabbet halk olup sürdüler demi
Balçıktan yarattı Allah Âdem'i
Ben ol vakit anın belinde idim

Yunus'un deryâya daldığı zaman
Kırk gündüz kırk gece kaldığı zaman
Ali Zülfikâr'ı çaldığı zaman
Hayber Kalesi'nde kolunda idim

Pir Sultan'ım içtim aşkın dolusun
Mekadir bilmeze vermem yarısın
Bir kuşa seksen bir şehrin darısın
Tayın verilirken yanında idim

(S. N. E.)

128.

Medet senden medet ey mürvet kânı
Yâ Muhammet sana imdâda geldim
Karıl dağlar gibi yığdım günahı
Yâ Muhammet sana imdâda geldim

Muhammet'tir gönlümüzün aynası
Salâvat verenin nur olsun sesi
On sekiz bin âlemin Mustafa'sı
Yâ Muhammet sana imdâda geldim
Muhammet din için çekmiş emekler
Salâvat ver kabul olur diler
Cennetin kapısın açar melekler
Yâ Muhammet sana imdâda geldim

Kâbe'nin yapısı bina yapısı
İman etse âsilerin hepisi
Beş vakit okunur Âyet-el Kürsi
Yâ Muhammet sana imdâda geldim

Melâmet hırkasın giydim eğnime
Hakk'ın birliğini koydum kalbime
Aşkın kitabını aldım elime
Yâ Muhammet sana imdâda geldim

Pir Sultan'ım adayanlar buldular
Varıp bir gerçekten elin aldılar
Bunca peygamberler sana geldiler
Yâ Muhammet sana imdâda geldim

(İ. A.)

129/a.

Mevlâ çün yarattı Ahmet'i nurdan
Âdem olan gelir nura çevrilir
Böyle kurulmuştur bu çarh-ı devran
Mansûr olan gelir dâra çevrilir

Bir sürçmekle atın pâyı kesilmez
Bir suç ile âdemoğlu asılmaz
Erenler kurmuştur bu yol basılmaz
Yol oğlu kandeyse yola çevrilir

Gümanlı gönülde pir mi eğlenir
Cennetten dışarda hûr mu eğlenir
Arısız kovanda bal mı eğlenir
Arı kande ise bala çevrilir

Ulu sular dâim alçağa akar
Pervaneler özün odlara yakar
Serçe kande ise aslına çeker
Bülbül olan gelir güle çevrilir

Pir Sultan'ım eydür gönül hastadır
Elinde gülleri deste destedir
Âdemoğlu bir acayip nesnedir
Muhabbetle tatlı dile çevrilir

(D. R.)

129/b.

Hak yarattı Muhammet'i nurundan
İnsan olan gelir nura çevrilir
Çarkı kurulmuş dolap dâim dönmede
Mansûr olan gelir dâra çevrilir

Bir sürçmekle at ayağı kesilmez
Bir suçla âdemoğlu asılmaz
Erenler bir yol kurmuştur basılmaz
Yol ehli kandeyse yola çevrilir

Gümanlı gönülde pir mi eğlenir
Cennet taşrasında hûr mu eğlenir
Balsız petekte arı mı eğlenir
Arı kande ise bala çevrilir

Erenler evinde kem söz söylenmez
Cennet derûnunda hûri gizlenmez
Balsız peteklerde arı eğlenmez
Arı olanda bahara çevrilir

Başlı sular dâim alçağa akar
Pervane kendini odlara yakar
Serçe kande ise aslına çeker
Bülbül olan gelir güle çevrilir

Pir Sultan'ım Haydar yatar hastadır
Elinde gülleri deste destedir
Âdemoğlu bir acayip nesnedir
Muhabbetle tatlı dile çevrilir.

(C. Ö.)

130.

Mihman olmuşum gelmişim
Hakk'a bağlamışım özüm
Ev sahibi iki gözüm
Gönder bizi safa ile

Gelin örselemen bizi
Hakk'a ısmarladık sizi
Ayağın tozuna yüzü
Sürdür bizi safa ile

Sürüye katılan koçlar
O da Hakk'ın emrin işler
Yiyip içtiğimiz kardaşlar
Gönder bizi safa ile

Hey dedeler hey babalar
Yerde gökte Hû diyenler
Rıza lokmasın yiyenler
Gönder bizi safa ile

Gidiyoruz hoşça kalın
Gâhi siz de bize gelin
Heybemize azık koyun
Gönder bizi safa ile

Pir Sultan ere varalım
Hak divânına duralım
Yolcu çizmesin giyelim
Gönder bizi safa ile

(V. L. S.)

131.

Muhammet Ali'nin eli değil mi
Hak bilip tuttuğum el bana yeter[1]
Bu yolun sahibi Ali değil mi
Ali'nin kurduğu yol bana yeter

Hep kardaşlar muratların alırsa[2]
Her biri cihanın kutbu olursa
Mürşidin elinden her ne gelirse
Sunduğu zehr ise bal bana yeter

İki yüzlü iki dilli olanlar
İki pirli iki yollu olanlar
Anlar dahi kelptir lânet alanlar
Pire doğru gelen kul bana yeter

Mürşid-i kâmilden terbiye alan
Üstadın hâsılı gönülde olan[3]
İcâzet verilip ezelî gelen
Beyden gelen beydir bil bana yeter

Kâmile varmadan kâmil olunmaz
Her mürşit olanda kemâl bulunmaz
Nefsin bilmeyince Hâlik bilinmez
Okuduğum cim'se dal bana yeter

Yeter bana ol pirimin kemâli
Celâli içinde vardır cemâli
N(e)'eylerim âlemi n(e)'eylerim malı
Mürşidimden olan hâl bana yeter

1 Hak deyip tuttuğum el bana yeter (S. N. E./S. M. Y.)
2 Her bir kardaş muradım alırsa (İ. A.)
3 Üstadın hâsılı gönlünde olan (S. M. Y.)

Pir Sultan dâmenin tuttunsa erin
Hakk'ın rızasıdır rızası pirin
Mürşidin gönlünde var ise yerin
Beytullah değil mi ol bana yeter

(C. Ö.)

132.

Muhammet Mehdi'nin Hak sancağını
Çekelim bakalım nic(e)'olur olsun
Teber çekip münkirlerin kanını
Dökelim bakalım nic(e)'olur olsun*

Mahlûk Deccal oldu insan haşarı
Asla bilen yoktur hayırı şeri
Teber çekip şu mağ(a)'radan dışarı
Çıkalım bakalım nic(e)'olur olsun

Müminleri bir katara düzelim
Güruh güruh şu âlemi gezelim
Münkirlerin sarayını bozalım
Yıkalım bakalım nic(e)'olur olsun

Pir Sultan'a Hûdâ yardım etmez mi
Müminler bağında bülbül ötmez mi
Bunca yattığımız gayrı yetmez mi
Kalkalım bakalım nic(e)'olur olsun

(İ. A.)

* Dördüncü dizelerdeki "nic(e)'olur olsun" (şiirin aslında "nic'olur olsun" biçiminde geçen) redif parçası A. İz.-P. N. B.'de "nic'olsa olsun" biçimindedir.

133/a.

Muhammet neslinden şunda kim kaldı
Var mı Hacı Bektaş Veli'den gayrı
Onulmaz yaraya merhem kim sardı[1]
Var mı Hacı Bektaş Veli'den gayrı

Muhammet Mirac'da dâvet gününde
Arslan hamle kıldı râhı önünde
Kim idi görünen arslan donunda
Var mı Hacı Bektaş Veli'den gayrı

Muhammet Mirac'dan indiği demdir
Kırklar'ın sürdüğü sema'da cemdir
Zühre Yıldızı'nı doğuran kimdir
Var mı Hacı Bektaş Veli'den gayrı

Sarı ismail Hû der muhip yolu[2]
Kimdir yeşil benli gösteren eli[3]
Zâhirde bâtında Şah Merdan Ali
Var mı Hacı Bektaş Veli'den gayrı

Size niyâz eder Gürûh-ı Nâci
Arkasında hırka başında tacı
Onulmaz yaranın merhem ilâcı
Var mı Hacı Bektaş Veli'den gayrı

A. B.'de bu dizeler şöyledir:

1 Deşilmiş yaraya merhem kim sardı

2 Sar(ı) ismail Hû der muhabbet yolu

3 Kim idi gösteren yeşil ben eli

On'(i)ki kurban olur keramet kazan[4]
Kim idi ol devin bendini çözen[5]
Özenirsen sen bir mürşide özen[6]
Var mı Hacı Bektaş Veli'den gayrı

Pir Sultan'ım Hû der ya sen ne dersin
Bilinmez sözleri söyler gidersin[7]
Dersin ahmak sen de dalgın gezersin[8]
Var mı Hacı Bektaş Veli'den gayrı

(M. Ş. Ü.)

133/b.

Muhammed Ali neslinden kim kaldı
Kim var Hacı Bektaş Veli'den gayrı
Onulmaz yaraya merhem kim sardı
Kim var Hacı Bektaş Veli'den gayrı

Hacı Bektaş Veli ezeli Ali
Veznile ezdiler muhabbet balı
Kim idi gösteren yeşil kanadı
Kim var Hacı Bektaş Veli'den gayrı

Erenler derilip geliği demdir
Kırkların semaı kurduğu demdir
Zühre yıldızını gösteren kimdir
Kim var Hacı Bektaş Veli'den gayrı

Pir Sultan'ım Haydar Hakk'a gidersin

4 On iki öğüt alıp keramet kazan
5 Kim idi o devrin bendini çözen
6 Öğrenirsin var bir mürşide uzan
7 Bilinmez sözleri söyler n'idersin
8 Delisin ahmaksın dalga güdersin

Delisin ahmaksın dalga güdersin
Denilmeyen nutku söyler n'idersin
Kim var Hacı Bektaş Veli'den gayrı

Pir Sultan'ım yeşil perdeyi kuran
Hakikat ehlini Hakk'a yetiren
Bitmedik müşkili anda bitiren
Kim var Hacı Bektaş Veli'den gayrı
(C. Ö.)

133/c.

Muhammet neslinden şunda kim kaldı
Var mı Hacı Bektaş Veli'den gayrı
Deşilmiş yaraya merhem kim sardı
Var mı Hacı Bektaş Veli'den gayrı

Muhammet Miraç'ta dâvet gününde
Aslan hamle kıldı râhın önünde
Kim idi görünen aslan donunda
Var mı Hacı Bektaş Veli'den gayrı

Sar(ı)'ismail Hû der muhabbet yolu
Zahirde batında Şah Merdan Ali
Kim idi gösteren yeşil ben eli
Var mı Hacı Bektaş Veli'den gayrı

On'(i)ki öğüt alıp keramet kazan
Öğrenirsin var bir mürşide uzan
Kim idi o devrin bendini çözen
Var mı Hacı Bektaş Veli'den gayrı

Pir Sultan'ım Hû der ya sen ne dersin
Bilinmez sözleri söyler n'idersin
Delisin ahmaksın dalga güdersin
Var mı Hacı Bektaş Veli'den gayrı
(A. B.)

134.

Musahipten özün seçen musahip
On'(i)ki imam dergâhına varamaz*
Musahibin sırrın açan musahip
On'(i)ki imam dergâhına varamaz

Musahip musahibin sırrın açar
Evliyalar anın hışmından kaçar
Dünyadan ahrete imansız göçer
On'(i)ki imam dergâhına varamaz

Musahip var inusahibin varısı
İkisi de bir elmanın yarısı
Özü çürük kalleş olsa birisi
On'(i)ki imam dergâhına varamaz

Musahip musahibe bulsa bahane
Anı da sürerler bir ulu hana
Ahırı cehennem oduna yana
On'(i)ki imam dergâhına varamaz

Musahip musahibe etse bir güman
Anda ne din kalır ne de bir iman
Şefaatçi olmaz On iki imam
On'(i)ki imam dergâhına varamaz

Pir Sultan'ım bed huylardan bezili
Yerden gökten umutçuğu üzülü
Musahip musahiple gezse küsülü
On'(i)ki imam dergâhına varamaz

(Z. G.)

* Bu ve öbür dizelerdeki "On iki" sözü şiirin aslında "On'ki" biçimindedir.

135.

Mürşide varmağa tâlip olursan
İbtida insandan rehber isterler
Verdiğin ikrâra doğru gelirsen
Ahd ile peymandan rehber isterler

Rehberin var ise olursun insan
Rehberin yok ise kalırsın hayvan
Arasât gününde açılır meydan
Açılan meydandan rehber isterler

Mürşidin nazarı müşkülü seçer
Kâmil olan tâlip Sırat'ı geçer
Can kuşu kafesten âkibet uçar
Tenden uçan candan rehber isterler

Şah-ı Merdan bir yol kurdu kuluna
Bu yola giden rehberden biline
Girmek ister isen imam yoluna
On iki imam'dan rehber isterler

Tarikat bâbına girmek dilersen
Hakikat güllerin dermek dilersen
Erenler sırrına ermek dilersen
Sır ile pinhandan rehber isterler

Pir Sultan'ım söyler bu hikâyeti
Yirmi sekiz huruf yedi âyeti
Nefsini bilmektir sözün gayeti
Bilmeğe irfandan rehber isterler

(C. Ö.)

136.

Ne zâlimdir ne gaddardır ne bedkâr
Ta ezelden zâlim buldum düşmanı
Çok cevir eyleme olursun pişman
Zahmet-i zâr ile kalasın zâlim

Kasteyledim zâlim girdin kanıma
Yağm(a)'eyledin malım bundan sana ne
Seni şekv'ederim Bâri Subhan'a
Zahmet-i zâr ile kalasın zâlim

Her ne kadar zahmet edersen bana
İntizar ederim her dâim sana
Ayrılmam yurdumdan gitmem yabana*
Zahmet-i zâr ile ölesin zâlim

Hak bize vermiştir nûr-ı kudreti
Bir vakit zâlime etmem mihneti
Bizler için açık koydu cenneti
Zahmet-i zâr ile ölesin zâlim

Pir Sultan'ım derdin kendine söyler
Ârif olan bundan bir hisse eyler
Gönül dalga vurur ummanı boylar
Zahmet-i zâr ile ölesin zâlim

(İ. A.)

* Bu dize A. B. ile A. İz-P. N. B.'de şöyledir:
Ayrılmam yolumdan gitmem yabana

137.

Ol benim Şah'ımı
Görmeğe kim gider
Zevk ile sefasın
Sürmeğe kim gider

Asâsı elinde
Kemeri belinde
Hocası önünde
Ölmeğe kim gider

Şehidin kanını
Yumazlar tenini
Hak için canını
Vermeğe kim gider

İncidir dişleri
Kalemdir kaşları
Hak için başları
Sermeğe kim gider

Şah'ımın özünü
Severim sözünü
Gün gibi yüzünü
Görmeğe kim gider

Pir Sultan illeri
Uzaktır yolları
Bahçede gülleri
Dermeğe kim gider

(İ. A.)

138/a.

Önüme bir çığır geldi*
Bir ucu var şar içinde
Aktarları dükkân açınış[1]
Her ne dersen var içinde[2]

Gir dükkâna pazar eyle
Hışmın yenip hazer eyle
Aya güne nazar eyle
Ay balkıyor nur içinde[3]

Ay Ali'dir gün Muhammet
Okunur doksan bin âyet
Balıklar da suya hasret
Çarh dönerler göl içinde[4]

Göl içinde çarha döner
Susuzluktan bağrı yanar
Müminler secdeye iner
Seyir var seyir içinde

* Bu şiirin C. Ö.'deki çeşitlemesi için bak: "Uğruma bir çığın düştü" (No. 163). S. E. ve S. N. E.'de bu dizeler şu biçimdedir:

1 Bakkallar dükkânın açmış
2 Ne istersen var içinde
3 Ay Muhammet nur içinde
4 Çarhı dönen göl içinde

4 Bu dörtlük A. B.'de şöyledir:

Ay Ali'dir gün Muhammet
Okunan seksen bin âyet
Balıklar deryaya hasret
Çarha döner göl içinde

Kudret'ten verildi balı[5]
Bahanesi oldu arı
Dinle imdi âh u zârı
Arı inler bal içinde

Pir Sultan'ım ey gaziler
Alnımızda ak yazılar
Önce tâlip pir arzular[6]
Bülbül öter gül içinde
(İ. A.)

138/b.

Önüme bir çığır geldi
Bir ucu var şar içinde
Bakkallar dükkânın açmış
Ne istersen var içinde

Gir dükkâna pazar eyle
Hışmın yenip hazer eyle
Aya güne nazar eyle
Ay Muhammet nur içinde

Ay Ali'dir gün Muhammet
Okunan seksen bin âyet
Balıklar deryaya hasret
Çarhı dönen göl içinde

Göl içinde çarhı döner
Susuzluktan bağrı yanar
Müminler secdeye iner
Seyir var seyir içinde

Kudretten verdi o balı
Bahanesi oldu arı
Dinle imdi âh ü zârı
Arı inler bal içinde

5 Kudret'ten verdi o balı
6 Tâlip de pirin arzular

Pir Sultan'ım ey gaziler
Alnımızda ak yazılar
Tâlip de pirin arzular
Bülbül öter gül içinde
(S. E.)

139.

Öt benim sarı tamburam*
Senin aslın ağaçtandır
Ağaç dersem gönüllenme
Kırmızı gül ağaçtandır

Ali Fâtıma'nın yârı
Ali çekti Zülfikâr'ı
Düldül atının eyeri
O da yine ağaçtandır

Ali gitti Hakk'a yetti
Zülfikâr'ı derya yuttu
Sa'd-i Vakkas bir ok attı
O da yine ağaçtandır

Nurdandır Kâbe eşiği
Cihanı tuttu ışığı
Hasan Hüseyin'in beşiği
O da yine ağaçtandır

Yeter Pir Sultan'ım yeter
Dertlilere derman katar
Türlü türlü meyve biter
O da yine ağaçtandır
(A. B. G.)

* Bu dize A. İz-P. N. B.'de şöyledir:
Ol benim sarı tamburam

140.

Pir Sultan'ım şu dünyaya
Dolu geldim dolu benim
Bilmeyenler bilsin beni
Ben Ali'yim Ali benim

Coşma deli gönlüm coşma
Coşup da kazandan taşma
Üç yüz altmış tane çeşme
Serçeşme'nin gölü benim

Çarşılarda dolanırım
Ben Hakk'ım Hak'tan gelirim
On iki imam hak bilirim
Dedikleri deli benim

Kılıcım kırk arşın uzar
Münkirin kökünü kazar
Çarşı pazarlarda gezer
Dedikleri deli benim

Pir Sultan kapına kuldur
Bunu bilmek müşkül haldır
Ali'nin ihsanı boldur
Şah-ı Merdan kulu benim

(A. İz/P. N. B.)

141.

Pirim bana ismini bağışladı
Deftere yazıldım bir gün içinde
On iki kapılı şehre uğradım
Yedi derya geçtim bir gün içinde

Bir saatte yedi iklim dolandım
Saat geçti karar kıldım uyandım
Hikmeti görünce yine bulandım
Biraz çalkalandım cihan içinde

O ruh girdi bana Haydar dost dedi
Yaradandan nasibini istedi
Sabahın .....
Ay olup oturdum bir can içinde

Alnıma yazıldı ak ile kara
El defterin ko kendi defterin ara
Kudret ıssı hikmetini göstere
Bugün mihman düştük bir can içinde

Pir Sultan'ım eydür menzil ıraktır
Gülüp oynamanın sonu fıraktır
Şimdi geldik amma gitsek gerektir
Şimdi geziniriz cânân içinde

(C. Ö.)

142.

Sabahtan dergâha vardım
Dedem uzanmış yatıyor[1]
İzzet ile selâm verdim
Günbegün derdim artıyor

Dedem kalkmış yatağından
Gül ister hüsnün bağından
Münkir münafık şerrinden
Müminlerini koruyor[2]

Mümin olan (yola) yarar
Münafık dergâhta n(e)'arar[3]
Kem söz sahibine zarar
Muhabbetten bal akıyor

Muhabbet nedir Muhammet
Müminin arzusu cennet
Yola giden cana minnet
Bir has gül olmuş kokuyor

Pir Sultan'ım vardır nice
Kabr evine o girince
Hak divanına durunca
Günahlarından korkuyor

(İ. A.)

Bu dizeler H. Ç., C. Ö., A. B. ve S. M. Y.'de şöyledir:

1 Dedem dahi yatıyor

2 Müminlerin korkuyor

3 Şiirin aslında bu sözcük "n'arar" biçimindedir.

143.

Sabır kıla kıla canıma yetti
Hasmını ararsan bundadır âşık
Kâmil oldum deyü dâva edersin
Hamakat nişanı kimdedir âşık

Ehl-i dil olmadan söyleme hemen[1]
Senin mücadelen benimle neden
Muhammet Mustafa göçtü dünyadan
Muhammet'in nuru kimdedir âşık[2]

Ben de bilemedim nasıl sevdadır[3]
Heman çekticeğim kuru kavgadır
Nebî Medine'de Musâ Tur'dadır
Muhammet'in nuru kimdedir âşık

Gözle erkânını dönme yolundan
Dererler de goncasını gülünden
Pir Sultan'ım Hû der alınam elinden
Senin sende benim bendedir âşık

(İ. A.)

Bu dizeler S. M. Y.'de şöyledir:

1 Ehl-i dil olmadın söylemen neden

2 Tâc ile hırkası kimdedir âşık

3 Ben de bilmem bu nasıl sevdâdır

144.

Sefâsına cefâsına dayandım
Bu cefâya dayanmayan gelmesin
Rengine hem boyasına boyandım
Bu boyayı boyanmayan gelmesin

Rengine boyandım meyinden içtim
Nice canlar ile didâr görüştüm
Muhabbet eyleyip candan seviştim
Muhabbeti küfür sayan gelmesin

Muhabbet eyleyip yokla pirimi
Yusun senin nâmus ile ârını
Var bir gerçek ile kıl pazarını
Kıldığın pazardan ziyan gelmesin[1]

Kırklar bu meydanda gezer dediler[2]
Evliyayı yola dizer dediler[3]
Destini destinden üzer dediler[4]
Nefsâniyetine uyan gelmesin

Pir Sultan'ım eydür dünya fânidir
Kırklar'ın sohbeti aşk mekânıdır
Kusura kalmayan kerem kânıdır
Gönülde karası olan gelmesin[5]

(İ. A.)

Bu dizeler öbür yayınlarda şöyledir:

1 Ettiğin pazardan ziyan gelmesin (S. N. E.)
2 Kırklar bu meydanda döner dediler (S. N. E.)
3 Evliyayı yola nişan dediler (S. N. E.)
4 Dostunu dostundan keser dediler (S. N. E.)
5 Gönlünde karası olan gelmesin (A. B. G.)

145.

Sevda çekmek şanlarıdır
Gizlice erkânlarıdır
Hak yoluna canlarıdır
Kurbanı Bektaşilerin

Onlar Horasan'ı gezer
Demkeş olur bâde süzer
Seyyâh olup dâim gezer
Sultanı Bektaşilerin

Sırların güç erilir[1]
Remizleri geç bilinir
Üstat olan pir seçilir
Hünkârı Bektaşilerin

Ârifler ârifi gelir[2]
Ârife tarif vız gelir
Uzak yakın hep bir gelir
Hassına Bektaşilerin

Pir Sultan'ım bu ne demek
Yerde insan gökte melek
Hiç câhile çekme emek
Devridir Bektaşilerin[3]

(C. Ö.)

Bu dizeler S. M. Y. ile İ. A.'da şöyledir:
1 Sırlarına güç varılır (S. M. Y.)
2 Ârifler ârife gelir (S. M. Y.)
3 Devranı Bektaşilerin (İ. A.)

146.

Seyran ettim erenlerin demini
Kudret kandilini yanarken gördüm
Burak olup içtim âb-ı hayattan
Hazret(i) Peygamber'i kanarken gördüm

Günde bin kez Hakk'a şükür ederken
Erenler katarın Veysel yederken
Musâ Hakk'ın didârına giderken
Hızır müşkülünü anarken gördüm

Halil Kâbe yaptı insan gelmeğe
Şüphesiz günahlar kabul olmağa
İsmail uğruna kurban kılmağa
Bir melek bir koyun yederken gördüm

Nerden düşman gelir ise duyardı
Dost uğruna can u başı koyardı
Her gün Hamza âşikâre gezerdi
Ali'yi Düldül'e binerken gördüm

Vefâsı yok imiş şunda fenânın
Hesabı yok imiş mülke konanın
Yavrusun aldırmış garip ananın
Parlayı parlayı yanarken gördüm

Pir Sultan'ım eydür şunda gelmişler
Dizilmişler duasını almışlar
Birbirinin eteğini tutmuşlar
Müşkülün mürşide tınarken gördüm

(S. N. E.)

147.

Seyyah olup şu âlemi gezerim
Bir dost bulamadım gün akşam oldu
Kendi efkârınca okur yazarım
Bir dost bulamadım gün akşam oldu[1]

İki elim kalkmaz oldu dizimden
Bilmem amelimden bilmem özümden
Akıttım kanlı yaş iki gözümden
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

Yine boranlandı dağların başı
Akıttım gözümden kan ile yaşı
Emaneti alır ol veren kişi
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

Bozuk şu cihanın pergeri bozuk
Yazıktır şu geçen ömrüme yazık[2]
Tükendi daneler kalmadı azık
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

Pir Sultan'ım eydür ummana dalam
Gidenler gelmedi haberin alam
Abdal oldum çullar giydim bir zaman
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

(İ. A.)

1 Bu dize bazen "Bir dost buldum amma tez akşam oldu" diye de söylenir.
2 Bu dize S. M. Y.'de "Yazıktır şu geçen ömüre yazık" şeklindedir.

148.

Seyyah olup şu âlemi gezerken
Bulmadım hakkına kail olucu
Muhammet Ali'den kuruldu pazar
O da bize lûtf u kerem kılıcı

Gelmiş geçmiş işimizi bitiren
Odur bizim eksiğimiz yetiren
Dilerim onmasın Hakk'ın yitiren
Yolsuza hasımdır yolun kılıcı

Yola hor bakanın yamandır hali
Kaldırın aradan kıyl ile kali
Evvel ebet pirim Muhammet Ali
Böyle günde olur imdat edici

Bekleyelim mülkün sahibi gele
Mümin kullarına tecelli kıla
Muhammet Ali'nin kurduğu yola
Kalmamış sıdkile nazar kılıcı

Pir Sultan'ım hiç doğruya gelen yok
Ol mümin kulların işin alan yok
Şu âlemde hâlimden bir bilen yok
Herkes kendi sevdasına bakıcı

(C. Ö)

149/a.

Sofu mezhebimi neden sorarsın
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz
Gözlüye gizli olmaz ne ararsın
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

Eğnimize biz kırmızı giyeriz
Hâlimizce biz de mânâ duyarız
İmam Cafer mezhebine uyarız
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

Her kulun çırağın yaksa Hak yakar
Mümin olanları katara çeker
Aslımız On iki imam'a çıkar
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

Muhammet Ali'dir Kırklar'ın başı
Anı sevmeyenin nic(e)'olur işi
Yezit'e lânetle atalım taşı
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

Biz tüccar değiliz alıp satmazız
Erenler malına hile katmazız
Gönlümüz geniştir biz kin tutmazız
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

İlkbaharda açılmıştır gülümüz
Hakkın dergâhına gider yolumuz
On iki imam'ı okur dilimiz
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

Pir Sultan'ım söyler ganidir gani
Evveli Muhammet âhırın Ali
Anlardan öğrendik erkânı yolu
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

(S. N. E./S. E.)

149/b.*

Sofu mezhebimizi ne sorarsın
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz
Gözlüye gizli yoktur ne ararsın
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

Muhammet Ali'dir Kırklar'ın başı
Anı bilmeyenin nic(e)'olur işi
Uralım Yezit'lere lânet taşı
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

Sofu bize sen ne mezhep sorarsın
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz
Gözlüye gizli mi olur ne dersin
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

Biz tüccar değiliz alıp satmayız
Karnımız geniştir kibir tutmayız
Rızasız çiğ lokmayı da yutmayız
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

Eğnimize kırmızılar giyeriz
Hâlimizce her mânâdan duyarız
Katarda imam Câfer'e uyarız
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

Her kimin çırağın yaksa Hak yakar
Mümin olanları katara çeker
Aslımız On iki imam'a çıkar
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

* Bu şiirin B. A.'deki çeşitlemesi için bak: "Ey Yezit bizlere kıl u hal olmaz" (No. 70)

Baharda açılır gonca gülümüz
Ol dergâha doğru gider yolumuz
On'(i)ki imam'ları söyler dilimiz
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

Pir Sultan'ım eydür deryalar ganî
Evveli Muhammet âhırı Ali
Anlardan öğrendik erkânı yolu
Biz Muhammet Ali diyenlerdeniz

(C. Ö.)

150.

Sordum sarı çiğdeme
Sen nerede kışlarsın
Ne sorarsın hey derviş[1]
Yer altında kışlarım

Sordum sarı çiğdeme
Yer altında ne yersin
Ne sorarsın hey derviş[2]
Kudret lokması yerim

Sordum sarı çiğdeme
Benzin neden sararmış[3]
Ne sorarsın hey derviş
Hak korkusun çekerim[4]

Bu dizeler öbür derlemelerde şöyledir:
1, 2 Ne sorarsın ey kardaş (A. B. G.)
3 Senin benzin ne sarı (A. B. G./S. N. E./A. B.)
4 Hak korkusu çekerim (A. B. G./S. N. E.)

Sordum sarı çiğdeme
Anan baban var mıdır
Ne sorarsın hey derviş
Anam yer babam yağmur

Sordum sarı çiğdeme[5]
Sende kardeşlik var mı
Ne sorarsın hey derviş
Ben erlerle kardeşim

Pir Sultan'ım erlerle
Yüzü dolu nurlarla
Ak sakallı pirlerle
Çiğdemde kardeşlik var[6]

(C. Ö.)

5 Bu dörtlük S. N. E. ile A. B. ve A. B. G.'de yok, onun yerinde şu dörtlük
Sordum sarı çiğdeme
Asâcığı elinde
Hak kelâmı dilinde
Çiğdemde dervişlik var

6 Çiğdemde dervişlik var (S. N. E.)

151.

Sultan Nevrûz günü cemdir erenler
Gönüller şâd oldu ehl-i imanın
Cemâl-i yâr görüp doğru bilenler
Himmeti erince Nevrûz Sultan'ın

Cümle eşya bugün destur aldılar
Aşk ile didâra karşı yandılar
Erenler ceminde bâde sundular
Hemıneti erince Nevrûz Sultan'ın

Erenler dergâhı rûşen bu günde
Doldurmuş bâdeyi sunar elinde
Susuz olan kanar kendi gölünde
Himmeti erince Nevrûz Sultan'ın

Sultan Nevrûz günü canlar uyanır
Hâl ehli olanlar nura boyanır
Muhip olan bugün ceme dolanır
Himmeti erince Nevrûz Sultan'ın

Pir himmet eyledi bugün kuluna
Cümle muhip bugün cemde buluna
Cümle eşya konar kudret balına
Himmeti erince Nevrûz Sultan'ın

Âşık olan canlar bugün gelirler
Sultan Nevrûz günü birlik olurlar
Hallâk-ı cihandan ziyâ alırlar
Himmeti erince Nevrûz Sultan'ın

Pir Sultan'ım eydür erenler cemde
Akar çeşmim yaşı her dem bu demde
Muhabbet ateşi yanar sinemde
Himmeti erince Nevrûz Sultan'ın

(C. Ö.)

152.

Sultan Ali'ın bir iş geldi başıma
Yana yana ağlanacak iş oldu
Malûm olsun yârânıma eşime
Ferman geldi serim yere düş oldu

Yetiş imdâdıma Celli Celâl'im
Hünkâr Hacı Bektaş Şah Sultan Balım
Efendime malûm benim de hâlim
Benim derdim cümle derde baş oldu

Derviş olan şükür edip oturdu
Herkes kendi kısmetini götürdü
Nâmerdin lokmasın cömert yetirdi
Münkirin torbası şükür boş oldu

Pir Sultan kaildir Hak'tan gelene
Şükür olsun dâmenimi salana
Akrancığın kendisinden bulana
Derdim devâ buldu gönlüm hoş oldu

(C. Ö.)

153.

Şah-ı Merdan kullarıyız
Mevlâ'dan gayrı değiliz
Kanaat ile yürürüz
İllâ tokuz aç değiliz

Evlîya gönlümüz aldı
Kalbimiz nur ile doldu
Gözlerimiz cemâl gördü
Cennete muhtaç değiliz

Evvel biziz âhır biziz
Heman leyl ü nehâr biziz
Gül açılmış bahar biziz
Biz yaz olduk kış değiliz

Yüzler'den Kırklar'a erdik
Tarikat ehlini bulduk
Yediler'den haber sorduk
Üçler'deniz hiç değiliz

Pir Sultan'ım göçün göçün
Sızdık eridik Hak için
Dünyayı terk etmek için
Altın olduk tunç değiliz

(C. Ö.)

154.

Şah'ın illerinden gelen turnalar
Çağrışıp karışıp konar Şah deyü
Tâlip olan mürşidini arzular[1]
Destine el salıp sunar Şah deyü

İki kuş bir yavru besler yuvada
Ona mürşit gerek yuya arıda
İki yüce şahin döner havada
İmam evlerine konar Şah deyü

Aramıza düştü ayrılık tozu
Buymuş başımıza yazılan yazı
Bağrımızı deldi turna âvâzı
Sıvas göllerine iner Şah deyü

Haktan nidâ geldi garip bülbüle
Bülbül âşık oldu bahçede güle[2]
Ali niyet etti bindi Düldül'e
Sultan evlerine gider Şah deyü[3]

Pir Sultan'ım eydür gözümün yaşı
Delik deşik oldu bağrımın başı[4]
Kalktı havalandı gönlümün kuşu
Şah'ın dergâhına konar Şah deyü[5]

(H. Ç.)

Bu dizeler A. B.'de şöyledir:
1 Tâlip olan mürşidine arzeder
2 Bülbül âşık bahçemizdeki güle
3 imam evlerine iner Şah deyü
4 Delik delik oldu bağrımın başı
5 imam evlerine iner Şah deyü

155.

Şah'ın nûru musun ey canlar canı
Varın lâyık olun hallerinize
Mürüvvet erenler dârına durdum
Canım kurban olsun yollarınıza

Erenlerin altın akçası mısın
Mümin kardaşların goncası mısın
Şah-ı Merdan Ali bahçesi misin
Gelir bülbül konar dallarınıza

Rehberin payını yemen ayırın
Mürşidin payını candan kayırın
Dudaktan emzirin lebden doyurun
Hak mihman gelince evlerinize

Lânet ile Yezit'leri taradım
Hakk'ın kitabını açtım aradım
Kırklar ile cem olmaktı muradım
İmam Cafer çıkar yollarınıza

Pir Sultan'ım eydür Yezit'ler gamda
Horasan erleri Urum'da Şam'da
Biz de mihman olduk bir ayn-ı cemde
Doyup usanmadık hallerinize*

(V. L. S.)

* Doyup kanamadık hallerinize (A. B.)

156.

Şecaatin varsa kalbinde sakla
Nasihatim dinle sakın gururdan
Bir işin önünden sonunu yokla
Nasihatim dinle sakın gururdan

Hünerin var ise kendini devşir[1]
Söyleyecek sözü kalbinde pişir[2]
Ululuk büyüklük Hakk'a yaraşır[3]
Nasihatim dinle sakın gururdan

Hatırın yıkarlar hatır yıkınca
Gözyaşı yeğlenmez taşıp akınca[4]
El elden üstündür Arş'a çıkınca
Nasihatim dinle sakın gururdan

Oku asılanın yayı yasılır
Gaziler kılıcı Arş'a asılır
Gurur ile kahramanlar basılır
Nasihatim dinle sakın gururdan

Pir Sultan ulular izini izle5
Kemliği terk eyle iyliği gözle
Hasının karıncaysa merdâne gözle
Nasihatim dinle sakın gururdan

(S. N. E.)

Bu dizeler C. Ö. ile S. M. Y.'de şöyledir:

1 Hünerim var ise yerini devşir
2 Bir söz söyleyecek kalbinde pişir
3 Ululanmak bir Mevlâ'ya yaraşır
4 Gözyaşı yenilmez taşıp akınca
5 Pir Sultan'ım ulular izin izle

157.

Şimdi bizim aramıza
Yola boyun veren gelsin
Şeriatı tarikatı
Hakikatı bilen gelsin

Kişi halden anlayınca
Hakikatı dinleyince
Üstüne yol uğrayınca
Ayrılmayıp duran gelsin

Tâlip olunca bir tâlip
İşini Mevlâ'ya salıp
İzzet ile selâm alıp[1]
Gönüllere giren gelsin

Koyup dünya dâvâsını
Hakk'a verip sevdasını
Doğrulayıp öz nefsini
Şeytanı öldüren gelsin

Pir Sultan'ım çelebiye
Eyvallahım var veliye
Muhiddin'e hâl diliyle
Yolun sırrın soran gelsin

(S. M. Y.)

1 İzzet ile selâm verip (C. Ö.)

158/a.

Şu karşıki karlı dağı gördün mü
Rüzgârını bulmuş eriyip gider
Akan sularından ibret aldın mı
Yüzünü yerlere sürüyüp gider

Sürünün önünde giden avcılar
Sıcak sıcak günde yakar güneşler
Evvel zaman yemiş veren ağaçlar
Anlar da kalmamış kuruyup gider

Kadirsin Allah'ım sen de kadirsin
Üstümüze dört direkli çadırsın
Çağırdığımız yerde hazır nâzırsın
Cümlemiz üstüne yürüyüp gider

Bizim deryamız derindir boylanmaz
Bin nasihat etsen biri dinlenmez
Gidi merkep hiçbir yere bağlanmaz
Başında yuların sürüyüp gider

Pir Sultan'ım söyler sözü özünden
Âşıksın sakınır iki gözünden
Olur olmaz münkirlerin sözünden
Eksilmez gölümüz kuruyup gider

(S. N. E.)

158/b.*

Karşıki karlıca dağı gördün mü
Buldurmuş eyyâmın eriyip gider
Akan sulardan sen ibret aldın mı
Yüzünü yerlere sürüyüp gider

Kadirsin hey ulu Şah'ım kadirsin
Her nereye baksam anda hazırsın
Üstümüzde dört köşeli çadırsın
Cümlemizi birden bürüyüp gider

Sıra sıra gelen ol ulu kuşlar
Sırlı olur yakmaz anı güneşler
Evvel ezel meyve veren ağaçlar
Anlar da kalmayıp çürüyüp gider

Derindir deryamız bizim boylanmaz
Bin bir kelâm desem biri anlanmaz
Kişi ikrârsız yulara bağlanmaz
Yuları boynunda sürüyüp gider

Şah Hatâyî'm söyler sözü özünden
Dervişlerin sakınıptır gözünden
Olur olmaz münkirlerin sözünden
Esriyip gönlümüz farıyıp gider

(A. B. G.)

* Bu şiir Abdülbâki Gölpınarlı'nın Kaygusuz Abdal, Hatayî, Kul Himmet (1962, sf. 71-72) adlı kitabından alınmıştır.

159.

Şükür bizi bu meydana
Getirenin demine Hû
Ceset içinde bu canı
Bitirenin demine Hû

Güzeldir Ali'nin sesi[1]
Silelim gönülden pası
Ayn-ı cemde bu nefesi
Okuyanın demine Hû

İzleyelim Ali iz(i)'ni[2]
Uyaralım can gözünü
Kırklar ile bir üzümü
İçirenin demine Hû

Pir Sultan'ım bu ne demek
Hiç cahile çekme emek
Hazır pişmiş nân u nemek
Yedirenin demine Hû

(C. Ö.)

Bu dizeler S. M. Y.'de şöyledir:
1 Güzeldir Ali'min sesi
2 İzleyim Ali izin

160.

Tâlibin özünü halleyle pişir
Bu meydana çiğden lokma gelir mi
Üstat nazarında tuzlanmayınca
O lokmada lezzet karar olur mu

Rum ili halkolmaz basılmayınca
Hâriç damarları kesilmeyince
Gerçek senlik benlik seçilmeyince
Hak kapısı açılır ayân olur mu

Kardaş benim hatırcığım yıkıldı
Münâfık şerrinden belim büküldü
[Urum'a doğru bir] ordu çekildi
Yola giden ere menzil olur mu

İkilik dediğin de birletilmez
Bilirim yoluma gönül katılmaz
Kara taştan cevher alıp satılmaz
Kâmil olan kardaş n(e)'eyler olur mu

Pir Sultan'ım eydür dostla görüştük
Mürşit nazarında ikrâr veriştik
Bir karındaş kendi tuzağa düşse
Düşen kardaş kalkar böyle olur mu

(C. Ö.)

161.

Tarikata ikrâr verdim
Lânet Yezit'ten el yudum
Muhammet Ali'yi gördüm
Firdevs-i âlâ içinde

Allah bir Muhammet haktı
Rehberim kemendi taktı
Çekti pire teslim etti
Firdevs-i âlâ içinde

Pirden nasihatı aldım
Ben belimi bağlı gördüm
Kendimi Miraç'ta buldum
Firdevs-i âlâ içinde

Ben kutlu postuma geçtim
Sekahüm şerbetin içtim
Ol saat kıl-kalden geçtim
Firdevs-i âlâ içinde

Didâr defterine geçtim
Münkir münafıkı seçtim
Mezhepte Câfer'e düştüm
Firdevs-i âlâ içinde

Mehdi'ye vardır niyazım
İmamlar'a bağlı özüm*
Şükür didâr gördü gözüm
Firdevs-i âlâ içinde

Pir Sultan'ım dünya fânî
Bizdedir Hakk'ın nişanı
Hakk'a kurban verdim canı
Firdevs-i âlâ içinde
(C. Ö.)

* On iki imam'a bağlı özüm (S. M. Y.)

162/a.

Türap olup düştüm toza
İncinme gönül incinme
Tahammül eyle her söze
İncinme gönül incinme

Türaplık cümlenin başı
Üstüne atarlar taşı
Dâim çiğnenmektir işi
İncinme gönül incinme

Koy sana kötü desinler
Her ayıbına gülsünler
Her gün gıybetin kılsınlar
İncinme gönül incinme

Muhammet Miraç'tan indi
Ali'ın nur ile boyandı
Bühtan Fatm(a)'Ana'ya indi
İncinme gönül incinme

Pir Sultan'ım geçer aylar
Geçinir yoksullar baylar
Herkes sıfatını söyler
İncinme gönül incinme
(İ. A.)

162/b.

Türap ol da gez bir zaman
İncinme gönül incinme
İleri gerili söze
İncinme gönül incinme

Türaplık cümlenin başı
Daim çiğnenmektir işi
Üstüne atarlar leşi
İncinme gönül incinme

Müminler cennete doldu
Münafık meydanda kaldı
Bühtan Fatm(a)'Ana'ya oldu
İncinme gönül incinme

Ali'ındir dünyada hoca
Kur'an'da okunan hece
Burda alçak orda yüce
İncinme gönül incinme

Pir Sultan'ım doğan aylar
Geçinir yoksullar baylar
Her keşfi sıfatın söyler
İncinme gönül incinme
(C. Ö.)

163.*

Uğruma bir çığın düştü[1]
Bir ucu mahşer içinde
Açıldı şar dükkânı
Ne ararsan var içinde

Var dükkâna pazar eyle
Hışmından kork hazer eyle
Aya güne nazar eyle
Ay Ali gün nur içinde

Ay Ali'dir gün Muhammet
Üç yüz altmış altı sünnet
Balıklar da suya hasret
Çarh dönerler göl içinde

Ay Ali'dir gün Muhammet
Kılasın farz ile sünnet
Yedi tamu sekiz cennet
Bülbül oynar gül içinde

Göl içinde çarhı döner
Susuzluktan bağrı yanar
Müminler secdeye iner
Seyir var seyir içinde

Kudretten derildi arı
Arıları çeker dizârı
Dinle imdi sen o zârı
Arı oynar bal içinde

Pir Sultan'ım hey gaziler
Yazıldı kara yazılar
Tâlip mürşidin arzular
Gönül oynar dil içinde

(C. Ö.)

* Bu şiirin İ. A.'daki bir çeşitlemesi için bak: "Önüme bir çığır geldi" (No. 138)

1 Bu dize S. M. Y.'de şöyledir:
"Uğruma bir çayır düştü"

164/a.

Uyurken üstüme geldi erenler
Gafil aç gözünü uyan dediler
Serseri kalma bu cihan içinde
Yürü bir mürşide hey can dediler

Uyandım gafletten açtım gözümü
Erenler pâyine sürdüm yüzümü
Hak buyurdu ben söyledim sözümü
Bu Hakk'ın kelâmı inan dediler

Gökten indi derler idi isa'ya
Zebur'u Davut'a Tevrat Musa'ya
Üçüncü Resul'e Fürkan dediler

Kanber önü sıra bindi Düldül'e
Pirim Hacı Bektaş Kırklar'la bile
Âb-ı Zemzem ile cümlesin sile
Bir dolu sundular iç kan dediler

Dağların deminden çekilir erler
Ördeğin arzular cevlana göller
Deryalar geçilmez bulanık seller
Kalbi pâk olana umman dediler

Kalbin pâk olursa var Hakk'a hoş ol
Erenler önünde döş olma düş ol
Dünyanın varından vazgeç derviş ol
Dünyada dervişe sultan dediler

Bu derd ü belâyı çeken Eyyup'tur
Erenlerin sırrı hoş acayiptir
Her yerde sırrını açma ayıptır
Gizli pinhanlara boyan dediler

Pir Sultan düşmüşüm er sevdasına
Âşıklar düşmesin el sevdasına
Bir nazar kılmışım kalbim pasına
Eğer âşık isen uryan dediler
(İ. A.)

164/b.

Uyurken üstüme geldi erenler
Ne yatarsın gafil uyan dediler
Mâhitap olmuştur yüzün görenler
Şunda duranlara merdan dediler

Uyandım gafletten açtım gözümü
Erenler pâyine sürdüm yüzümü
Söylettiler hak söyledim sözümü
Hak bin bir kelâmı inan dediler

Gökten indi derler idi isâ'ya
Zebur'u Davut'a Tevrat Musâ'ya
Üçüncü incil indi isâ'ya
Dördüncü Resul'a Fürkan dediler

Kanber önü sıra bindi Düldül'e
Pirim Hacı Bektaş Kırklar'la bile
Âb-ı Zemzem ile cümlesin sile
Bir dolu sundular iç kan dediler

Dağların deminden çekilir erler
Ördeği arzu eder cevlana göller
Deryalar geçilmez bulanık seller
Kalbi pâk olana umman dediler

Kalbin pâk olursa var Hakk'a düş ol
Erenler önünde dil olma sus ol
Dünyanın varından vazgeç derviş ol
Bu yolda dervişe sultan dediler

Dediler belâyı çeken Eyyup'tur
Erenlerin sırrı hoş acayiptir
Her bir yerde sırrın açmak ayıptır
Gizli pinhanlara boyan dediler

Pir Sultan düşmüşüm er sevdasına
Âşıklar düşmesin el sevdasına
Bin nazar kılmışım kalbim pasına
Eğer âşık isen uryan dediler
(C. Ö.)

165/a.

Uyur idik uyardılar
Diriye saydılar bizi
Koyun olduk ses anladık
Sürüye saydılar bizi

Sürülüp kasaba gittik
Kanarayı mesken ettik[1]
Canı Hakk'a teslim ettik[2]
Ölüye saydılar bizi

Pir defterine yazıldık[3]
Hak divanına dizildik[4]
Bal olduk şerbet ezildik
Doluya saydılar bizi

Hâlimizi hâl eyledik
Yolumuzu yol eyledik
Her çiçekten bal eyledik
Arıya saydılar bizi

Pir Sultan'ım eydür şunda[5]
Çok keramet var insanda
O cihanda bu cihanda
Ali'ye saydılar bizi

(C. Ö.)

Bu dizeler öbür yayınlarda şöyledir:

1 Kanarada mekân tuttuk (C. K./D. R.)
2 Didâr defterine yettik (C. K./A. B.)
Seri Hakka teslim ettik (D. R.)
3 Aşk defterine yazıldık (D. R./C. K./A. B.)
4 Pir divanına dizildik (D. R./A. B./C. K.)
5 Pir Sultan Abdal'ım şunda (D. R.)
Pir Sultan Haydar'ım şunda (C. K./A. B.)

165/b.

Uyur idik uyardılar
Diriye kattılar bizi
Koyun olduk çan taktılar
Sürüye kattılar bizi

Kazaya sürüldük gittik
Kanarada mekân tuttuk
Seri Hakk'a teslim ettik
Ölüye kattılar bizi

İradet verdi söyledik
Aşk deryasını boyladık
Çiçek bulduk bal eyledik
Arıya kattılar bizi

Geldik katara dizildik
Aşk kitabında yazıldık
Bal olduk şeker ezildik
Doluya kattılar bizi

Pir Sultan Abdal'ım şunda
Ulu divan sürer günde
Pirim şimdiki zamanda
Ali'ye kattılar bizi

(S. N. E.)

166/a.

Üfürdüm çırağı yandıramadım
Gönlümü yüksekten indiremedim
Aç doyurup susuz kandıramadım
Ben nice varayım Hak divanına

Ulu yol üstünde köprü çatmadım
Hâtırlar hoş edip gönül yapmadım
Hakk'ın emrettiği yola gitmedim
Ben nice varayım Hak divanına

Yeşil pınarlarda parlayıp akar
Asılzâde olan aslına çeker
Pervaneler aşkın oduna yanar
Ben nice varayım Hak divanına

Ben yükümü tuttum kaba söz ile
Günahlar kazandım ala göz ile
Ya nasıl çıkayım kara yüz ile
Ben nice varayım Hak divanına

Pir Sultan'ım eydür kılarım ben zâr
Yüküm lâ'l ü gevher Şah damgası var
Eğer âşık isen gel yaramı sar
Ben nice varayım Hak divanına

(İ. A.)

166/b.

Üfürdüm çırağı uyandıramadım
Gönlümü yüksekten indiremedim
Aç doyurup susuz kandıramadım
Ben nice varayım Hak divanına

Ulu yol üstünde köprü kurmadım
Hatırlar hoş edip gönül yapmadım
Hakk'ın emrettiği yola gitmedim
Ben nice varayım Hak divanına

Yeşil pınarlarda parlayıp akar
Asılzâde olan aslına çeker
Pervane olan aşkın oduna yanar
Ben nice varayım Hak divanına

Ben yükümü tuttum kaba söz ile
Günahlar kazandım elâ göz ile
Ya nasıl çıkayım kara yüz ile
Ben nice varayım Hak divanına

Pir Sultan'ım eydür kılarım zârı
Yüküm lâl ü güher Şah damgası varı
Eğer âşık isen gel sar yaramı
Ben nice varayım Hak divanına

(C. Ö./S. N. E.)

167.

Vefat ettim şu dünyadan
Gidiyorum dertli dertli
İndim türâba döşendim
Gidiyorum dertli dertli

Aha bak gözüm yaşına
Dahi ne gelir başıma
İndim musalla taşına
Gidiyorum dertli dertli

Musalladan kaldırdılar
Yönüm Hakk'a döndürdüler
Sinim Hakk'a gönderdiler
Gidiyorum dertli dertli

Vardım sinimin başına
Zebâniler sual sordu
Ali'ın şefaatçi oldu
Gidiyorum dertli dertli

Arafat'a Fâtiha götürü
Cümlemiz Hak'tan bitiri
Arafat'a dört kapıyı
Gidiyorum dertli dertli

Pir Sultan bu ne olacak
Bizler sizlere varacak
Şu dünyada kim kalacak
Gidiyorum dertli dertli

(C. Ö.)

168/a.

Viran bahçelerde bülbül öter mi
Gönül eğlencesi gül olmayınca
Merhemsiz yaralar onar biter mi[1]
Bir gerçek veliden el olmayınca

Nefse uyan Hakk'a uymuş değildir
Gaziler namazın kılmış değildir
Bu gezen abdallar derviş değildir
Arkasında hırka şal olmayınca

Tabip olmayınca yaram sarılmaz[2]
Mürşit olmayınca pire varılmaz
Yüz bin asker olsa Yezit kırılmaz[3]
Eli Zülfikârlı Al(i)'olmayınca

Bu aşk meydanında bir divan olur
O meydana düşen nevcivan olur
İtikatsız tâlip boş kovan olur
Vızılar arısı bal olmayınca

Değme ârif bunun sırrın bilemez[4]
Bilse de künhüne âgâh olamaz[5]
Her dede ölüyü diri kılamaz[6]
Hünkâr Hacı Bektaş Vel(i)'olmayınca
İki melek gelir sual sorarlar

Bu dizeler öbür derlemelerde şöyledir:

1 Merhemsiz çiğ yara pişer biter mi (İ. A.)

2 Tabipsiz yaraya merhem sarılmaz (İ. A.)
Bu bir seferdir her ferde verilmez (S. N. E.)

3 Yüz bin tabur kursan Yezit kırılmaz (İ. A.)
Yüz bin asker olsa Yezit kovulmaz (S. N. E.)

4 Değme ârif bunu böyle bilemez (İ. A./S. N. E.)

5 Bilse dahi yine ârif olamaz (İ. A.)
Bilir amma yine ârif olamaz (İ. A.)

6 Her mürşit ölüyü diri kılamaz (S. N. E./S. E.)

Dökerler hurcunu gevher ararlar[7]
Bir kılın üstüne köprü kurarlar[8]
Geçemezsin Hakk'a kul olmayınca

Pir Sultan'ım baştan dalga aşırır
Taşırır da âşıkları coşturur[9]
Her bildiğin rehber çiğ mi pişirir
Yanıp ateşlere kül olmayınca

(C. Ö.)

168/b.

Viran bahçelerde bülbül öter mi
Gönül eğlencesi gül olmayınca
Merhemsiz çiğ yara pişer biter mi
Bir gerçek veliden el olmayınca

Nefse uyan Hakk'a uymuş değildir
Gaziler namazın kılmış değildir
Bu gezen abdallar derviş değildir
Arkasında hırka şal olmayınca

Tabipsiz yaraya merhem sarılmaz
Mürşit olmayınca pire varılmaz
Yüz bin tabur kursan Yezit kırılmaz
Eli Zülfikâr'lı Al(i)'olmayınca

7 Döker hurcunu da gevher ararlar (S. N. E./S. E.)
Döker burcunu da gevher ararlar (İ. A.)
8 Bir kılın üstüne nizâm kurarlar (S. N. E.)
9 O dalgadır âşıkları çoşurur (İ. A.)
Bu aşkın dolusu aşka düşürür (S. N. E./S. E.)

Bu aşk meydanında bir divan olur
O meydana düşen nevcivan olur
İtikatsız talip boş kovan olur
Vızılar arısı bal olmayınca

Değme ârif bunu böyle bilmez
Bilse dahi yine ârif olmaz
Her dede ölüyü diri kılamaz
Hünkâr Hacı Bektaş Vel(i)'olmayınca

İki melek gelir sual sorarlar
Döker burcunu da gevher ararlar
Bir kılın üstüne köprü kurarlar
Geçemezsin Hakk'a kul olmayınca

Pir Sultan'ım baştan dalga aşırır
O dalgadır âşıkları coşurur
Her bildiğin rehber çiğ mi pişirir
Yanıp ateşlere kül olmayınca

(S. N. E./İ. A.)

169.

Yas ve matem günü derdim yeniler
Yârın sesi kulağımda çınılar
Sordum ki dağlara niçin iniler
Dedi çekticeğim karın elinden

Alnıma yazılmış kara yazılar
İtikattır tâlip pirin arzular
Sordum ki çamlara neden sızılar
Dedi çekticeğim pürün elinden*

* Dedi çekticeğim pirin elinden (S. A. Y.)

Varıp Hakk'ın divânına durursun
Pervan(e) olup aşk oduna yanarsın
Sordum değirmene ne hoş dönersin
Dedi çekticeğim perin elinden

Varıp bir pir ile pazar edersin
Oturup da ikrârını güdersin
Sordum garip bülbül niçin ötersin
Dedi çekticeğim hârın elinden

Serçeşme'den gelir suyun durusu
Nasibimiz verir pirin birisi
Dedim Pir Sultan'ım benzin sarısı
Dedi çekticeğim yârın elinden

(A. İz-P. N. B.)

170.

Yemen illerinden beri gelirken
Turnalar Ali'mi görmediniz mi
Hava üzerinde semâ ederken
Turnalar Ali'mi görmediniz mi

Şah'ım Hayber Kalesi'ni yıkarken
Nice Yezit halka olup bakarken
Muhammet Mustafa Hacc'a çıkarken[1]
Turnalar Ali'mi görmediniz mi

Kim gördü deryada balık izini
Eğildi Kanber'in öptü gözünü
Turnalardan işittim avâzını[2]
Turnalar Ali'mi görmediniz mi

Bu dizeler C. Ö.'de şöyledir:
1 Muhammet Mustafa Mirac'a çıkarken
2 Nerde dinler Ali'ın hûb avâzını

Havanın yüzünde semâ tutarken
Âb-ı Kevser şarabından içerken
Muhammet gül ü reyhanın seçerken
Turnalar Ali'mi görmediniz mi

Şeriat yolunu Muhammet açtı
Tarikat menzilini Ali seçti
Bu meydandan nice erenler geçti
Turnalar Ali'mi görmediniz mi

Pir Sultan'ım eydür konup göçelim[3]
Gelin Kevser şarabından içelim[4]
Ali'nin uğruna serden geçelim[5]
Turnalar Ali'mi görmediniz mi

(İ. A.)

3 Pir Sultan'ım eydür vur gidiyi
4 Dilim zikreder dâim Hüdâ'yı
5 On iki imam'ın nesli sultanı

171/a.

Yine dosttan haber geldi
Dalgalandı taştı gönül
Yâr elinden Kevser geldi
Deryâ gibi coştu gönül

Kılavuzum Şah-ı Merdan
Çevresi dopdolu nurdan[1]
Şunda bir hercayi yârdan[2]
N(e)'eylersin vazgeçti gönül

Sır Ali'deki sır idi[3]
Seyredeni sever idi
Ben kulu da kemter idi
Pir aşkına düştü gönül

Açıldı bahçenin gülü
Öter içinde bülbülü
Dost elinden dolu dolu
Sarhoş oldu içti gönül

Pir Sultan'ım bir gün gider[4]
Er olan ikrârın güder
Ceset bunda seyran eder
Çün Hakk'a ulaştı gönül

(B. A.)

Bu dizeler S. N. E.'de şöyledir:
1 Her yeri dopdolu nurdan
2 Şunda bir hercai dosttan
3 Sır Ali'nin sırrı idi
4 Pir Sultan'ım bir gün göçer

171/b.

Yine dosttan haber geldi
Dalgalandı coştu gönül
Bir doğru yol ele girdi
Katarlandı göçtü gönül

Kılavuzum Şah-ı Merdan
Çevresi dopdolu nurdan
Bunda bir hercayi dosttan
N(e)'eylersin vazgeçti gönül

Sır Ali'nin sırrı idi
Seyredeni sever idi
Şunda bir avcı var idi
Vardı ağa düştü gönül

Açıldı bahçenin gülü
Öter içinde bülbülü
Dost elinden dolu dolu
Sarhoş oldu içti gönül

Pir Sultan'ım zülfü n'ider
Er olan ikrârın güder
Ceset bunda seyran eder
Çün Hakk'a ulaştı gönül

(C. Ö.)

172.

Yine ılgıt ılgıt yeller esince
Bulutlar kaynaşır yel nice olur
İmam'a beli demeyen gaziler[1]
Sürerler dergâhtan hal nice olur

Pek imiş kurulmaz feleğin yayı
Ezelden sunulur âşıkın payı
İki dinli dâim yüze gülücü[2]
Sürerler dergâhtan hal nice olur

Er değildir er nefesi yutmayan[3]
Er pirlik kalbini temiz tutmayan[4]
Özünü rızaya teslim etmeyen
Sürerler dergâhtan hal nice olur

Erenler de kabul etmez yalanı[5]
İçi sual olup dışı güleni
Evvel ikrâr verip sonra döneni
Sürerler dergâhtan hal nice olur

Pir Sultan'ım ihlâs diler pirine[6]
Yerler gökler inler âh u zârına
Mümin olan çıkar Hak divanına
Sürerler dergâhtan hal nice olur

(İ. A.)

Bu dizeler C. Ö.'de şu biçimdedir:

1 Şah imam'a beli etmeyen gaziler
2 iki dinli yüzlü yüze gülücü
3 Er değildir er nefesi tutmayan
4 Er pirlik kalbini temiz etmeyen
5 Erenler kabul eylemez yalanı
6 Pir Sultan ihlâs çağır pirine

173.

Yine ılgıt ılgıt yeller esince[1]
Bulutlar kaynaşır bülbül nic(e)'oldu
Şah imam'a beli diyen gaziler
Sürülen tarikat hal nic(e)'oldu[2]

Bek imiş kurulmaz feleğin yayı
Ezelden soyunmuş âşıklar bayı
İki dinli yüze gülücü devi
Sürdüler dergâhtan hal nic(e)'oldu

Erenler meyletmez bunda yalana
İçi süver olup dışı gülene
Evvel ikrâr verip sonra dönene
Sürdüler dergâhtan hal nic(e)'oldu

Er değildir er nefesi tutmayan
Arıtıp kalbini temiz etmeyen
Özünü rızaya teslim etmeyen
Sürdüler dergâhtan hal nic(e)'oldu

Pir Sultan'ım ihlâs çağır pirine
Yerler gökler inler âh u zârına
Müminler çıkınca Hak divanına
Münkir olanların hali nic(e)'oldu

(M. K.)

Bu dizeler C. Ö.'de şöyledir:

1 Yine ılgın ılgın yeller esince

2 Sürülen tarikat erkân nic'oldu

174.

Yine tamam oldu senenin başı
Aktıkça akıyor gözümün yaşı
Mümin olanlara veriyor cûşu
Münkir Yezit kıymetini bilmedi

İnşallah Yezit'in nesli kırılır
Mümin olan Hak cemine derilir
Bir orucun bin bir hacca yazılır
Oruç tutan ebet mahrum olmadı

Peygamber'in vasisini kodular
Alnına da Mervan adın dediler
On iki imam'ı bir bir yediler
Mazlumların âhı yerde kalmadı

Hasan'la Hüseyin Ali'nin oğlu
Yezit'in elinden ciğeri dağlı
Mümin olan Şah'a ikrârla bağlı
İkrârı ben dolan yoldan dönmedi

Ne dilersen Hak'tan dile dileği
Muhammet Ali'nin yanar çırağı
Pir Sultan'ım Mevlâ ile durağı
Pire ikrâr veren geri dönmedi

(C. Ö.)

175.

Yine yeşillendi dağlar
Kararıp kocamaz bağlar
Her nereye varsam ağlar
Felek senden gülen kimdir

Ateşim yanıp pişmeden
Ruh girip bu ten koşmadan
Ana rahmine düşmeden
Bu dünyaya gelen kimdir

Yiğit ister yâranlığa
Baykuş konar viranlığa
On sekiz yıl karanlığa
Hızır ile duran kimdir

Pir Sultan'ım der varalım
Anda günahlar görelim
Azrail'den bir soralım
Kendi canın alan kimdir

(C. Ö.)

176.

Yüksek isem ben gönlümü indirmem
İndirsem de ben Ali'den ayrılmam
Azrail'i ak göğsüme kondurmam
Kondursam da ben Ali'den ayrılmam

Kıratım kıratım benli kıratım
Arş(-ı)'âlâya çıktı ünüm fırkatım
Kesilse kefenim yunsa meyyitim
Yusalar da ben Ali'den ayrılmam

Azrail'in kılıçtandır kuşağı
Kara toprak sır örtüsü döşeği
Sarkıtsalar saptırmadan aşağı
İndirseler ben Ali'den ayrılmam

Benim gönlüm bir geyicik postunda
Giydirmenin muradında kastında
Teneşirin tahtasının üstünde
Yusalar da ben Ali'den ayrılmam

Pir Sultan'ım kuşatsalar kuşağı
Sarkıtsalar saptırmadan aşağı
Yedi kat da yeryüzünden aşağı
İndirseler ben Ali'den ayrılmam

(M. E.)

177.

Yükseklerden alçaklara indim ben[1]
Felek şol kanadım kıral(ı)'dan beri
Aklım aldı divaneye döndüm ben[2]
Kudret oku elim vural(ı)'dan beri[3]

Şu dünyaya gelen bir bir gitmede
Hiç eksilmez derdim her gün artmada
Tûr Dağı tutuşmuş yanıp tütmede
Hakk'ın didârını görel(i)'den beri

Musa söyler idi bin bir kelâmı
Kudret eli ile çaldı kalemi
Öküze yükletti cümle âlemi
Dünyanın temelin kural(ı)'dan beri

Allah'ın ansa da ağlasa kişi
Akıtsa gözünden kan ile yaşı
Havaya çekildi Muallak Taşı
Muhammet Mirac'a varal(ı)'dan beri

Pir Sultan'ım âh etti de gülmedi[4]
Aradı derdine derman bulmadı
Hak uğruna serin verdi dönmedi
Ferhat şu dağları delel(i)'den beri

(B. A.)

Bu dizeler öbür yayınlarda şöyledir:

1 Yükseklerden alçaklara indirdi (C. Ö.)
Yükseklerden alçaklara indirir (S. M. Y.)

2 Aklım aldı divaneye döndürdü (C. Ö.)
Aklın almış divaneye döndürür (S. M. Y.)

3 Kudret oku ile vuraldan beri (C. Ö./S. M. Y.)

4 Pir Sultan âh eyledi gülmedi (S. M. Y.)

178.

Yürü bire Çiçek Dağı
Sende suna boylum kaldı
Her kuşların dönüm çağı[1]
Bülbülüm gülşenim soldu

Bakarım ki yâr gelecek
Yarama merhem saracak
Mısır'a sultan olacak
Yusuf-ı Kenan'ım n'oldu[2]

Göllerde ötüşür suna[3]
Sesi hayat verir cana
Ben ağlarım yana yana
Gözlerim yaş ile doldu

Dudu kumru bülbül sesli
Yârdan ayrılmışım yaslı
On'(i)ki imam'ların nesli
Bir sahip zamanım geldi

Pir Sultan'ım ne hal oldu
Dünya haldan hala kaldı
Tez seviştik tez ayrıldık
Âhır pişmanlığım kaldı

(A. İz/P. N. B.)

Bu dizeler A. B. G. ile İ. A.'da şöyledir:

1 Her kuşların dönüm yeri (A. B. G.)

2 Yusuf-ı Kenan'ım geldi (İ. A.)

3 Göllerde ötüşür turna (İ. A.)

179.

Yürü bire Hıdır Paşa*
Senin de çarkın kırılır
Güvendiğin padişahın
Onlar da bir gün devrilir

Nemrut gibi Anka n(e)'oldu
Bir sinek havale oldu
Dâvamız mahşere kaldı
Yarın bu senden sorulur

Şah'ı sevmek suç mu bana
Kem bildirdin beni Han'a
Can için yalvarınam sana
Şehinşah bana darılır

Hafid-i Peygamber'im has
Gel Yezit Hüseyin'im kes
Mansûr'um beni dâra as
Ben ölünce il durulur

Ben Musâ'yım sen Firavun
İkrârsız şeytan-ı lâin
Üçüncü ölmem bu hâin
Pir Sultan ölür dirilir

(A. İz/P. N. B.)

* Aleviler 'Hızır Paşa'ya 'Hıdır Paşa' derler.

180.

Yürü bire kahpe felek
Gafil gafil gelme bari
Biz de doğduk ölmek için
Yüzümüze gülme bari

Gafil gelirsin yanıma
Kıyarsın tatlı canıma
Toprak atarsın sineme
Sorucuyu salma bari

Bildim feleksin cihandan
Çıkmaz parmakların kandan
Kurtuluş yok imiş senden
Yiğitlikte gelme bari

Sen bir feleksin sözün yok
Yola gidersin izin yok
Kimi görmeğe gözün yok
Kimisini görme bari

Pir Sultan'ım der hanedir
Bilirim kastın canadır
Her işlerin tersinedir
Bildiğinden kalma bari

(İ. A.)

181.

Yürü bire yalan dünya
Yalan dünya değil misin
Hasan ile Hüseyin'i
Alan dünya değil misin

Ali bindi Düldül ata
Can dayanmaz bu fırkata
Bozkurt ile kıyamete
Kalan dünya değil misin

Tanrı'nın Arslanı'n alıp[1]
Düldül'ü dağlara salıp
Yedi kere ıssız kalıp
Dolan dünya değil misin

Bak şu kışa bak şu güze[2]
Ciğer kebap oldu köze
Muhammet'i bir top beze
Saran dünya değil misin

Pir Sultan'ım ne yatarsın
Kurmuş çarhını dönersin
Ne konarsın ne göçersin
Duran dünya değil misin

(C. Ö.)

Bu dörtlük S. M. Y.'de şöyledir:

1 Tanrı'nın Arslan'ın alan
Düldül'ü dağlara salan
Yedi kere ıssız kalan
Kalan dünya değil misin

2 Bu dize İ. A.'da şöyledir:
Bak şu kaşa bak şu göze

182.

Zâhir bâtın On'(i)ki imam aşkına
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim
Pirim nazar eyle şu ben düşküne
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Bakmaz mısın cesedimin nârına
Elim ermez oldu cihan kârına
Yüzüm yerde geldim durdum dârına
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Hacı Bektaş oğlun günahkâr gördüm
Aradım isyanım özümde buldum
Yüzümün karasın elime aldım
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Erenler yolundan bir taş kaldırdım
Gönül bahçesinde gülün soldurdum
Bugün eksikliğim nefsi öldürdüm
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Pir Sulṭan'ım eydür karşımda durma
Gidip münkirlerle yol erkân kurma
Alnımın karasın yüzüme vurma
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

(C. Ö.)

B

Kuşkulu Şiirler

183.*

Benim Hakk'a münacaatım
Şah'a Padişah'a değil
Ali Hasan'a minnetim
Şah'a Padişah'a değil

Hak dergâhına varırım
Hûb didârını görürüm
Bir Allah'a yalvarırım
Şah'a Padişah'a değil

Pir Sultan'ım der şahım var
Hıdır Paşa'da âhım var
Benim bir tek Allah'ım var
Şah'a Padişah'a değil

(A. İz./P. N. B./A. B.)

184.

Bir gece Muhammet evde yatarken
Üç melek geldi de nidâ getirdi
Selmân'ın şeklinde bir oğlan girdi
Ne güzel izzetle salâ getirdi

Muhammet oğlana yerini verdi
Geçti oğlan seccâdeye oturdu
Cabrail oğlandan nişan istedi
Zühre Yıldızı'nı alna getirdi

* Bu şiir Cengiz Tuncer'in "Pir Sultan Abdal'ın Hikâyesi" başlıklı yazısında da bulunmaktadır (bak: Akşam, 4.7.1966).

Bu oğlanın Ali olduğun bildiler
Aman mürvet deyü dâra durdular
Özlerinden hayli sitem sordular
Cebrail cennetten elma getirdi

Getirip elmayı tercüman verdi
Şah eline alıp dört pâre kıldı
Bir pâresin Şah'ın nûş edip kandı
Üçünü melekler Hakk'a götürdü

Bak Bâri Taalâ hoş nazar kıldı
Yed(i)'iklim dört köşe Ali'ye verdi
Biri Düldül biri Zülfikâr oldu
Fatma da Kanber'i ana götürdü

Pir Sultan'ım eydür gitti gelenler
Arayıp özünde gevher bulanlar
Muhammet Ali'yle Arş'a duranlar
Cümle melekleri cem'e götürdü

(C. Ö.)

185.

Bir gül ile gülistânı seyrettim[1]
Bâd-ı sabâ gibi esen Ali'dir
Vücût iklimini bir devir ettim
Gördüğüm Hasan'la Hüseyn Ali'dir

Bu dörtlükler C. Ö.'de şöyledir:
1 Bir gül ile gülistanı seyrettim
Seher yelleriyle esen Ali'dir
Muhammet kılavuz Mahşer yerinde
islâmın sancağın çeken Ali'dir

Beyan gör ey kardaş gönül içine[2]
Yok mudur âzimin ahret gücüne
On ik(i) imam akar cennet içine
Âb-ı kevser ile akan Ali'dir

Bindiler doğrudan Şarka gittiler[3]
Horasan şehrinde güreş tuttular
Anda imamlar'a yardım ettiler
Mervan'ı bastılar basan Ali'dir

Nerede arasam hazır bulunur
Oku dört kitabı iyi bilinir
Bayram ayı gibi doğar dolunur
Seher yelleriyle esen Ali'dir

Münkirin gıdası Hak'tan kesildi
Nesimî yüzüldü Mansûr asıldı
Dünya yetmiş kerre doldu eksildi
Dolduran Ali'dir dolan Ali'dir

2 Dayanı gör kardaş gönül gücüne
Azığın yok mudur ahret göçüne
On ik(i) imam gibi Cennet içine
Âb-ı Kevser ile akan Ali'dir

3 Bu dörtlük A. B.'de şöyledir:
Bindiler Düldül'e Şarka gittiler
Horasan şehrine akın ettiler
Müminlerin feryâdına yettiler
Mervan'ı Yezit'i basan Ali'dir

Hakk'ın emri ile Cebrâil indi
İndi de Ali'nin koluna kondu
Zülfikâr kuşandı Düldül'e bindi
Yezit'in neslini kesen Ali'dir

Pir Sultan'ım eydür şâd olup güldü[4]
Kâbe-i Şerif'ten bir nidâ geldi
Hakk'ın emri ile dört kitap indi
Okuyan Muhammet yazan Ali'dir

(B. A./İ. A.)

186.*

Bir kişi özünde ikilik olsa
Hakk'ın didârını görmez billâhi
Hor bakarsa evliyanın yoluna
Eli bir gerçeğe ermez billâhi

Cihanı seyahat edip gezerse
Doksan bin kelâmı okur yazarsa
Bir mümin Yezit'e kuşak çözerse
Derdine dermanı bulmaz billâhi

4 Kim dokudu bin çiçekli halıyı
Kim diriltti bin yıl yatan ölüyü
Kırklar meclisine gelen doluyu
Dolduran Muhammet içen Ali'dir

Pir Sultan Abdal'ım ağladı güldü
Kâbe-i Şerif'ten bir nidâ geldi
Hakk'ın emri ile dört kitap indi
Okuyan Muhammet yazan Ali'dir

* Bu şiirin C. Ö.'de Pir Sultan Abdal tapşırmalı bir çeşitlemesi vardır. "billahi" sözcükleri orada "vallahi" biçimindedir.

Eli ile komadığın alırsa
Yalan söyler Hakk'a âsi olursa
Tövbe etmez günah gümrah olursa
Cehennem oduna yanar billâhi

Bir mümin Yezit'e kızını verse
Anası babası ilâyık görse
Yüz bin kere başı secdeye varsa
Hak da günahından geçmez billâhi

Bir mümin Yezit'in yüzüne baksa
Gayet gökçek olsa şol meyli aksa
Ol Müslim bacıdan zürriyet doğsa
Arsız meydanında kalır billâhi

Pir Sultan'ım der ki Hakk'ın emrini
Koyuverse bir kişi avradını
Mümin olan bilir bunun dâdını
Yedi başlı hınzır olur billâhi

(İ. A.)

187/a.

Çoktan beri yollarını gözlerim
Gönlümün ziyası dost safa geldin[1]
Şu garip gönlümün bağı bostanı
Ayva ile turunç nar safa geldin

Yoksa karşımızda oturan mısın
Serimi sevdaya yetiren misin
Ağır yüklerimi götüren misin
Katar maya ile dost safa geldin[2]

Hindîdir yârimin kaşları Hindî
Bilmem melek miydi Arş'tan mı indi
Bir su ver içeyim yüreğim yandı
Temmuz aylarında kar safa geldin

Yoksa sevdiğimin ilinden misin
Yoksa has bahçenin gülünden misin
Güzel Muhammet'in terinden misin
Cennet'i âlâda gül safa geldin[3]

Pir Sultan giyinmiş al ile yeşil
Yârin sevdaları sere alışır
Sevdiğim giyinmiş al ile yeşil
Çarşılar bezenmiş al safa geldin

(C. Ö.)

1, 2, 3 Bu dizelerde bulunan "dost", "dost", "gül" sözcükleri İ. A. ve Z. Y. derlemelerinde "yâr", "dür", "hûr" biçiminde geçmektedir.

187/b.

Çoktan beri yollarını gözlerim
Hatırım sormaya yâr sen mi geldin
Gönlümün yemişi bağı bostanı[1]
Ayva ile turunç nar sen mi geldin[2]

Gelip şu yanımda oturan mısın
Serimi sevdaya yetiren misin
Ağır yüklerimi götüren misin
Katar maya ile dür sen mi geldin

Yüzünde benlerin Hindîdir Hindî[3]
Bilmem melek midir Arş'tan mı indi
Bir su ver içeyim yüreğim yandı[4]
Ağustos ayında kar sen mi geldin

Bülbüller ötüyor hüsnün bağında
İntizarım kaldı göğsün ağında[5]
Elim kelepçede cellât önünde
Derdimin dermanı car sen mi geldin

Ol nesl-i Âdem'in belinden misin
Gülşen bahçesinin gülünden misin
Firdevs-i âlânın ilinden misin
Cennet-i âlâdan hûr sen mi geldin

Pir Sultan Abdal'ın sen seni döşür
Yârın sevdaları sere ulaşır
Türlü libasları giyer kuşanır
Çarşılar bezenmiş al sen mi geldin

(İ. A.)

1 Bu gönlümün bağı ile bostanı (Z. G.)
2 Ayvası turuncu nar sen mi geldin (Z. G.)
3 Yüzlerin benlidir Hindîdir Hindî (Z. G.)
4 Elinden bir su ver yüreğim yandı (Z. G.)
5 Arzum kaldı ak göğsünün bağında (Z. G.)

187/c.

Hasretinde beni hasta eyledin
Hatırını sormağa yâr sen mi geldin
Bu gönlümün bağı ile bostanı
Ayvası turuncu nar sen mi geldin

Gelip şu yanımda oturan mısın
Serimi sevdalara yetüren misin
Ağırca yüklerim götüren misin
Yüklenmiş (... ...) sen mi geldin

Yüzlerin benlidir Hindîdir Hindî
Bilmem melek midir huri mi kendi
Elinden bir su ver yüreğim yandı
Ağustos ayında kar sen mi geldin

Bülbüller ötüyor hüsnü bağında
Arzum kaldı ak göğsünün ağında
Elim kelepçede cellad önünde
Hatırın sormaya yâr sen mi geldin

Pir Sultan Abdal'ım sohbetin düşür
Sevdaların gelip sana kavuşur
Giyinmiş türlü libasın kuşanur
Cennette bezenmiş şal sen mi geldin

(Z. G.)

188.

Deli gönül bulanmışsın ne acep
Çek bu sefineyi bir göl üstüne
Âlemi bürünmüş hubların aşkı
Bülbüllerin medhi hep gül üstüne

Yetmiş bin deryada yetmiş bin perde
Anın da kilidi bir gerçek erde
Erenler oynuyor bir gizli sırda
Anı da faş etmen şol il üstüne

Müşkil halletmeğe mürşit gerektir
Kâmil mürşit yerden göğe direktir
Yüküm ağır menzilimiz ıraktır
Dökme yüklerini sen yol üstüne

Yemen ikliminden bir yiğit geldi
Ali'ye râzını söyledi güldü
Bir gecede yedi aylık yol aldı
Ali bindird(i)'anı Düldül üstüne

Tarikat şeriat Muhammet Ali
Gönül Kâbe'sinde açtılar yolu
Zâhidin nesi var şunda hey deli
Kamusu bizimdir bir al üstüne

Kimi Naci okur danışman hacı
Kimi yolu bilmez urunur tacı
Pir Sultan Dede'm de kemter duacı
Hızır ilmin okur bir dal üstüne

(A. B. G.)

189.

Derilmemiş Hak cemine varınca
Görün bakın cem cümleden uludur
Kov ile gıybeti dile alanlar
Bencileyin günahkârdır delidir

Ceme varmak murat almak nihayet
On iki erkânda okunur ayet
Vücudun şehrini pak eyle gayet
Gerçek mümin bu dergâhta velidir[1]

Erenler yolunu gözle gel otur[2]
Durma Muhammet'e salâvat getir
Hemen gayret eyle bir gevher götür
Yardımcımız Şah-ı Merdan Ali'dir

Güvenenler tevhit ederler rakip
Ol demde sürülür cümle merakip
İnanmazsan budur işte menâkıp
Okuyup yazan evliya dilidir

Bu dizeler C. Ö.'de şöyledir:
1 Gerçek mümin bu dergâhta uludur
2 Erenler yolu ..... pak otur

Hizmetçiler şu meydanda çalar çan
.....
Oturan dedeler gülbenk dinlerken
Gayrı kelam eden şeytan kuludur

Mümin Müslim diz üstüne gelincek
Tevhit duası da tamam oluncak
Hak seven ayağa kalksın deyincek[3]
Bu da erenlerin güzel halidir

Herkes sakin olsun yerli yerine
Mümin Sırat geçer münkir yerine
Varınca ol Pir Sultan'ın haccına
Dili bülbül kendi irfan gülüdür

(İ. A.)

3 Hakkı seven ayak kalksın deyincek

190.*

Gelin özümüze sitem edelim[1]
Hile ile hud'a ile hâl olmaz
Hakk'ın divanına nice gidelim[2]
Hak katında yalan söze yer olmaz

Yine gerçeklerden açtık kapıyı
Bir pirin önünde kıldık tapıyı
Arı birlik ile yapar yapıyı[3]
Birlik ile bitmeyende bal olmaz

Erenler gafletten kalktı uyandı
Gerçeklerin hünerine boyandı[4]
Bu yolun içine girdi de kandı
Gaziler bu yolda hiç vebal olmaz

Ali kulu olan Hakk'tan utana
Var pazarlık eyle cevher satana
Bu yolun içinde riya tutana
Sürün gitsin dört kapıda yer olmaz

Pir Sultan'ım eydür kalbimiz nurdur
Müminler gözlüdür münafık kördür
Erenlerin yolu kadimdir birdir[5]
Her tepenin başında bir yol olmaz

(V. L. S.)

* Bu şiir İ. A.'da Pir Sultan'ım Haydar bölümünde gösterilmiştir.
S. E.'de bu dizeler şöyledir:
1 Gelin özümüze sitem uralım
2 Hakk'ın divânına nice varalım
4 Gerçeklerin nefesine boyandı
Bu yolun içine girdi uyandı
C. Ö.'de bu dizeler şöyledir:
3 Elbirliği ile yaptık yapıyı
5 Erenlerin yolu kadimdir özdür

191.*

Hazret-i Ali'nin devri yürüye
Ali kim olduğu bilinmelidir
Alay alay gelen gaziler ile
İmamlar'ın öcü alınmalıdır

Kendini teslim et bu Serçeşme'ye
Er odur ki yarın senden şaşmaya
Bin gaziye bir münafık düşmeye
Din aşkına kılıç çalınmalıdır

Yeryüzünü kızıl taçlar bürüye
Münafık olanın bağrı eriye
Sahib-i zamanın emri yürüye
Mehdî kim olduğu bilinmelidir

Çağırırlar filan oğlu filana
Ne itibar Yezit kavli yalana
Kılıcı Arş'tadır doğru gelene
Ya ser verip ya ser alınmalıdır

Pir Sultan'ım eydür ey Dede Dehmen**
Kendine cevret de ondan gel heman
İstanbul şehrinde ol sâhip-zaman
Tac ü devlet ile salınmalıdır

(S. N. E.)

* Bu şiir İ. A.'da Pir Sultan'ım Haydar bölümünde gösterilmiştir.

** Bu dörtlük P. N. B.'de şöyledir:

Pir Sultan Abdal'ım ey dede himmet
Kendine cevretme âleme rahmet
İstanbul şehrinde el sâhip devlet
Tac-ı devlet ile salınmalıdır

192.

Hû erenler bir müşkülüm var benim[1]
Server Muhammet'in nuru kandedir
Aşka düştüm gece gündüz yanarım
Muhammet Ali'nin nuru kandedir

Serim verdim erenlerin yoluna
Gönül arzu çeker cennet bağına
Ol Muhammet Mustafa'nın nuruna
Uğrayan mürurun yolu kandedir

Yedisi sırdadır ayandır beşi[2]
Allah'a malûmdur her kulun işi
Üç yüz altmış altı deryanın başı[3]
Akan ırmakların gölü kandedir

Yalancı dünyanın varın getiren
Zemheride gonca gülün bitiren
Güvercin donuna girmiş oturan
Hünkâr Hacı Bektaş Veli kandedir

Pir Sultan'ını eydür Üçler Yediler
Yolun kılıncını yolda kodular[4]
Dil verip de söyle kılınç dediler
On'(i)ki imam'ların yolu kandedir

(S. N. E.)

Bu dizeler S. M. Y.'de şöyledir:

1 Hey erenler bir müşkülüm var benim
2 Yediği sırdadır ayânda beşi
3 Üç yüz altmış altı nerdüban başı
4 Yolun kılıcını yola kodular

193.

Lânet olsun sana ey Yezit pelit
Kızılbaş mı dersin söyle bakalım
Biz ol âşıklarız ezel gününden
Râfizî mi dersin söyle bakalım

Ey Yezit geçersen Şah'ın eline
Zülfikâr'ın çalar senin beline
Edeple girdik Kırklar yoluna
Kızılbaş mı dersin söyle bakalım

Bektaş-i Veli'ye kul kurban olduk
Varlık istemeyiz yokluğu bulduk
Gönül kâbesinde namaza durduk
Kızılbaş mı dersin söyle bakalım

Yuf etti erenler ey münkir size
İftira ettiniz sizler de bize
Muhammet sizleri taş ile eze
Râfizîmi dersin söyle bakalım

Ruhsat verse bize ol gani Mevlâ
Olurduk başınıza tig-i belâ
Bizi suçlu gören kendinde ara
Râfizî mi dersin söyle bakalım

Pir Sultan'ım eydür lânet Yezit'e*
Müfteri yalancı Yezitler size
İşte er meydanı çık meydan düze
Râfizî mi dersin söyle bakalım

(C. Ö.)

* Bu dize İ. A. derlemesinde şöyledir:
Pir Sultan'ım Haydar lânet Yezid'e

194.*

On iki imam'a uyanlardanız
Hakk'a doğru gider bu yollarımız
Biz Âl-ü evlâdı sevenlerdeniz
Her seher tesbih eder dillerimiz

Bîatımız aldık biz de uludan
Mürvet kimden kaldı Hazret(i) Ali'den
Bizim ikrarımız Kalû-beli'den
Eldedir etekte bu ellerimiz

Mümin idim münafıktan uşandım
Miyan beste tarikata döşendim
Kemer bestelerden kuşak kuşandım
Pir elinden bağlıdır bellerimiz

Biz müminiz kalbimizde kara yok
Bizde yoğa var demezler vara yok
Şimden geri ayrılmaya çâre yok
Hâr elinde açılır güllerimiz

On iki imam'ın bizdedir nuru
Şah-ı Velâyet'in bizdedir sırrı
Açıktır aynımız gönlümüz duru
Sedefli mercanlı gönüllerimiz

Düzel Pir Sultan'ım katara düzel
Biz de ikrâr verdik kadim ü ezel
Bir sevdaya düştük sevdası güzel
Vardır türlü türlü hayallerimiz

(A. B./V. L. S.)

* Bu şiir İ. A.'da Pir Sultan'ım Haydar bölümüne alınmıştır.

195*/a.

Sabah seherinde niyaza geldim[1]
Dağlar yâ Muhammet Ali çağırır
Bülbülün figanı bağrımı deldi
Güler yâ Muhammet Ali çağırır

Vird verildi gökte uçan kuşlara
Bakmaz mısın gözden akan yaşlara
Sular yüzün sürer taştan taşlara[2]
Çağlar yâ Muhammet Ali çağırır

Gördüm çarh-ı felek sema'sın döner[3]
Talip olan mürşit meyinden kanar[4]
Yüreğime bir od düşmüş de yanar[5]
Yanar yâ Muhammet Ali çağırır

Nice âşık bu meydanda derildi
Erenler erkânı yolu sürüldü
Muhammet Ali'nin kadri bilindi
Diller yâ Muhammet Ali çağırır

* Bu şiir S. N. E. derlemesinde Pir Sultan'ım Abdal'ın, İ. A. derlemesinde Pir Sultan'ım Haydar'ın gözükmektedir.

Bu dizeler İ. A. derlemesinde şöyledir:

1 Sabahın seyrinde ben cûşa geldim
2 Sular yüzün vurur taştan taşlara
3 Çarh-ı felek sema urup dönüyor
4 Tâlip olan mürşidini biliyor
5 Yüreğime bir od düştü yanıyor

Pirimin çevresi bahçeler bağlar
Kızıl Deli çayı mevç urur çağlar
Dört bir tarafında Hû çeker dağlar
Dağlar yâ Muhammet Ali çağırır

Dertli olan gelir derdin üsteler[6]
Ana kail olmaz kâmil ustalar
Hastalar da gelmiş derman isterler
Sağlar yâ Muhammet Ali çağırır

Muhammet Ali'nin çoktur âşıkı[7]
Âşık olanların yanar ışığı[8]
Hasan ile Hüseyin'in beşiği[9]
Sallar yâ Muhammet Ali çağırır

Pir Sultan Efendim erenler nesli
Erenler neslidir Ali'nin aslı
Çâr âlem ile [turna avaz] sesli
Gümler yâ Muhammet Ali çağırır

(V. L. S./C. Ö.)

6 Âşık olanların derdi üsteler
7 Pir Sultan'ım Haydar çoktur âşığın
8 Âşık olanlar da yakar ışığın
9 Hasan ile Hüseyin'in beşiğin

195/b.

Sabahın seyrinde ben cûşa geldim
Dağlar yâ Muhammet Ali çağırır
Bülbülün figanı bağrımı deldi
Güller yâ Muhammet Ali çağırır

Vird verildi gökte uçan kuşlara
Bakmaz mısın gözden akan yaşlara
Sular yüzün vurur taştan taşlara
Çağlar yâ Muhammet Ali çağırır

Çerh-i felek sema urup dönüyor
Tâlip olan mürşidini biliyor
Yüreğime bir od düştü yanıyor
Yanar yâ Muhammet Ali çağırır

Nice âşık bu meydana derildi
Erenler erkânı yolu sürüldü
Muhammet Ali'nin kadri bilindi
Diller yâ Muhammet Ali çağırır

Pirimin çevresi bahçeler bağlar
Kızıl Deli çayı mevç urur ağlar
Dört bir tarafında hû çeker dağlar
Dağlar yâ Muhammet Ali çağırır

Âşık olanların derdi üsteler
Ana kail olmaz kâmil ustalar
Hastalar gelir de derman isterler
Sağlar yâ Muhammet Ali çağırır

Pir Sultan'ım Haydar çoktur âşığın
Âşık olanlar da yakar ışığın
Hasan ile Hüseyin'in beşiğin
Sallar yâ Muhammet Ali çağırır

(İ. A.)

196.

Seyran edip şu âlemde gezerken
Âh bana bir kanlı zâlimden oldu
Yine dilim ile düştüm belâya
Sabır edemeyip dilimden oldu

Dedem bahçesinin meyvesin dermiş
Rehbere mürşide kalesin vermiş
Arıya bal vermiş belâsın vermiş
Arı ağlar bana balımdan oldu

Alabilsem şu Yezit'ten ahdımı
Koç yiğit ellere vermez bahtını
Yaz gününün boz bulanık vaktını
Ördek ağlar bana gölümden oldu

Hep güzeller kaşı yayını yazmış
Kişi sevdiğinden yârinden azmış
Kılıcı var deyü yol sözü kesmiş
Yolsuz ağlar bana yolumdan oldu

Pir Sultan'ım eydür bu işi n(e)'ider
Kişi ne ederse kendine eder
Çağrışıp bağrışıp turnalar gider
Turna ağlar bana telimden oldu

(C. Ö.)

C

Pir Sultan'la İlgili Şiirler

197.*

Dün gece seyrimde coştuydu dağlar
Seyrim ağlar ağlar Pir Sultan deyü
Gündüz hayalimde gece düşümde
Düş de ağlar ağlar Pir Sultan deyü

Uzundu usuldu dedemin boyu
Yıldız'dır yaylası Banaz'dır köyü
Yaz bahar ayında bulanır suyu
Sular çağlar çağlar Pir Sultan deyü

Pir Sultan kızıydım ben de Banaz'da[1]
Kanlı yaş akıttım baharda güzde
Koç babamı kurban verdim Sıvas'ta[2]
Darağacı ağlar Pir Sultan deyü

Kemendimi attım dâra dolaştı
Kâfirlerin eli kana bulaştı
Koyun geldi kuzuları meleşti
Koçlar ağlar ağlar Pir Sultan deyü[3]

* Pir Sultan Abdal tapşırmasını taşımasına karşın, çoğu yazarlarca Pir Sultan'ın kızı Sanem'e, kimilerince de Sanem'in kızı Elif'e mal edilen bu ağıtın oğlu Pir Mehmet adına kayıtlı bir örneği de vardır.

1, 4 Bu dizeler Abdülbâki Gölpınarlı'nın Alevi-Bektaşi Nefesleri (1963, sf. 98) adlı kitabında şöyledir:

Pir Sultan oğluydum ben de Banaz'da
...
Pir Mehmet'im eydür ey yüce Ganî

2 Dedemi astılar kanlı Sıvas'ta (S. N. E./C. Ö.)

3 Koçlar da ağlaşır Pir Sultan deyü (S. N. E./C. Ö.)

Pir Sultan Abdal'ım yücedir şânın[4]
Kudret'ten çekilmiş Pir senin hûnun
Hakk'a teslim ettin ol şirin canın
Dostlar ağlar ağlar Pir Sultan deyü

(İ. A.)

198.

Karşıda görünen ne güzel yayla
Bir dem süremedim giderim böyle
Ala gözlü pirim sen himmet eyle
Ben de bu yayladan Şah'a giderim

Eğer göğerüben bostan olursam
Şu halkın diline destan olursam
Kara toprak senden üstün olursam
Ben de bu yayladan Şah'a giderim

Bir bölük turnaya sökün dediler
Yürekteki derdi dökün dediler
Yayladan ötesi yakın dediler
Ben de bu yayladan Şah'a giderim

Dost elinden dolu içmiş deliyim
Üstü kan köpüklü meşe seliyim
Ben bir yol oğluyum yol sefiliyim
Ben de bu yayladan Şah'a giderim

Alınmış abdestim aldırırlarsa
Kılınmış namazım kıldırırlarsa
Sizde Şah diyeni öldürürlerse
Ben de bu yayladan Şah'a giderim

4 Bu dize ve dörtlük S. N. E./C. Ö.'de şöyledir:
Pir Sultan Abdal'ım ey yüce Ganî
Daim yediğimiz Kudret'in hânı
Hakka teslim ettin ol şirin canı
Dostların ağlaşır Pir Sultan deyü

Pir Sultan Abdal'ım dünya durulmaz
Gitti giden ömür geri dönülmez
Gözlerim de Şah yolundan ayrılmaz
Ben de bu yayladan Şah'a giderim

(S. N. E.)

199.

Kul olayım kalem tutan eline
Kâtip ahvâlimi Şah'a böyle yaz
Şekerler ezeyim şirin diline
Kâtip ahvâlimi Şah'a böyle yaz

Allah'ı seversen kâtip böyle yaz
Dün ü gün ol Şah'a eylerim niyaz
Umarım yıkılsın şu kanlı Sıvas
Kâtip ahvâlimi Şah'a böyle yaz

Sıvas illerinde zilim çalınır*
Çamlı beller bölük bölük bölünür
Ben dosttan ayrıldım bağrım delinir
Kâtip ahvâlimi Şah'a böyle yaz

Münafıkın her dediği oluyor
Gül benzimiz sararuban soluyor
Gidi Mervan şâd oluban gülüyor
Kâtip ahvâlimi Şah'a böyle yaz

Pir Sultan Abdal'ım hey Hıdır Paşa
Gör ki neler gelir sağ olan başa
Hasret koydu bizi kavim kardaşa
Kâtip ahvâlimi Şah'a böyle yaz

(S. N. E.)

* Ümit Kaftancıoğlu'na göre, bu dizenin doğrusu şöyledir: "Sıvas illerinde sazım çalınır" (Türk Folklor Araştırmaları dergisi, Nisan 1975).

200/a.

Bize de Banaz'dan Pir Sultan derler
Bizi de kein kişi bellemesinler
Paşa adamına tenbih eylesin
Çekip kollarımı bağlamasınlar

Hüseyin Gazi binse gelse atına
İnan olmaz çarh-ı felek zâtına
Benden selâm söylen ev külfetine
Çekip ile karşı ağlamasınlar

Ala gözlüm zülfün kelep eylesin
Döksün mah yüzüne melek eylesin
Ali dedem Hak'tan dilek dilesin
Dahi dâr dibinde eğlemesinler

Eğer Ali dedem söze uyarsa
Takdir Mevlâ'nındır beyler kıyarsa
Ala gözlü hatunlarım duyarsa
Al'ın çözüp kara bağlamasınlar

Serim işlemeden kaddim büküldü
Temiz donlarımın bendi söküldü
Önüm sıra Kırklar Pirler çekildi
Dahi beyler bizi dillemesinler

Pir Sultan Abdal'ım coşkun akarım
Akar akar dost yoluna bakarım
Pirim aldım seyrangâha çıkarım
Dahi Yıldızdağı yaylamasınlar

(Z. G.)

200/b.

Bize de Banaz'da Pir Sultan derler
Bizi kem kişi de bellemesinler
Paşa huddamına tenbih eylesin
Kolum çekip elim bağlamasınlar

Hüseyn Gazi Sultan binsin atına
Dayanılmaz çarh-ı felek zâtına
Bizden selâm söylen ev külfetine
Çıkıp ele karşı ağlamasınlar

Ala gözlüm zülfün kelep eylesin
Döksün mah yüzüne nikap eylesin
Ali Baba Hak'tan dilek dilesin
Bizi dâr dibinde eğlemesinler

Ali Baba eğer söze uyarsa
Emir Hudâ'nındır beyler kıyarsa
Ala gözlü yavrularım duyarsa
Al'ım çözüp kara bağlamasınlar

Surrum işlemedi kaddim büküldü
Beyaz vücudumun bendi söküldü
Önüm sıra Kırklar Pirler çekildi
Daha beyler bizi dillemesinler

Pir Sultan Abdal'ım coşkun akarım
Akar akar dost yoluna bakarım
Pirim aldım seyrangâha çıkarım
Daha Yıldızdağı'n yaylamasınlar

(C. Ö.)

201.

Bir arzuhal yazdım gül yüzlü Şah'a
Gelsin beni elden alsın ha n'olur
Beni yalvartmasın o Padişah'a
Canıma yetişsin gelsin ha n'olur

Kollarıma zincir taktı muhannet
Senden başkasına eylemem minnet
Arzuhalim pire güzelce ilet
Perişan halimi bilsin ha n'olur

Pir Sultan Abdal'ım çile Allah'tan
Her ne ki gelirse bile Allah'tan
Kemliğe iyilik kula Allah'tan
Hamza'yı Battal'ı salsın ha n'olur
(A. İz.)

202.

Çıktım yücesine seyran eyledim
Gönül eğlencesi küstü bulunmaz
Dostlar bizden muhabbetin kaldırmış
Hiçbir ikrârında ahdi bulunmaz

Zülüflerin top top olmuş cığalı
Rakiplerin Hak'tan olsun zevali
Bir günahkâr kulum doğdum doğalı
Günahkâr kulunun dostu bulunmaz

Kanı benim ile lokma yiyenler
Başı canı dost yoluna koyanlar
Sen ölmeden ben ölürüm diyenler
Dostlar da geriye kaçtı bulunmaz

Yine karçılandı dağların başı
Durmadan akıyor gözümün yaşı
Vefasız elinden gitse bir kişi
Hakikat ceminde desti bulunmaz

Biz de gezer idik irfanda sazda
Biz de bulunurduk cemde niyazda
Bize de gel oldu kanlı Sıvas'ta
Hıdır Paşa bizi astı bulunmaz

Pir Sultan Abdal'ım destim dâmende
İsmim Koca Haydar neslim Yemen'de
Garip başa bir hâl gelse zamanda
Orda her kişinin dostu bulunmaz

(S. N. E.)

203.

Fetva vermiş koca başlı Kör Müftü*
Şah diyenin dilin keseyim deyü
Satır yaptırmış Allah'ın lâneti
Ali'yi seveni keseyim deyü

Şer kulların örükünü uzatmış
Müminlerin baharını güz etmiş
On ikiler bir arada söz etmiş
Âşıkların yayın yasayım deyü

Hakk'ı seven âşık geçmez mi candan
Korkarım Allah'tan korkum yok senden
Ferman almış Hıdır Paşa** Sultan'dan
Pir Sultan Abdal'ı asayım deyü

(A. İz.-P. N. B.)

* Bu dize İ. A.'da
"Fetva vermiş koca başlı kör kadı" şeklindedir.

** Aleviler 'Hızır Paşa'ya 'Hıdır Paşa' derler.

204.

Ben de şu dünyaya geldim giderim[1]
Kalsın benim dâvam divana kalsın
Muhammet Ali'dir benim vekilim[2]
Kalsın benim dâvam divana kalsın

Yorulan yorulsun ben yorulmazam
Derviş makamından ben ayrılmazam
Dünya kadısından ben sorulmazam
Kalsın benim dâvam divana kalsın

Ben de vekil ettim Bâri Hudâ'mı
O da kulu gibi zulüm ede mi
Orda söyletirler bir bir adamı
Kalsın benim dâvam divana kalsın

Mümin Müslim döşürür de cem olur[3]
Anda sınık yaralara em olur
Kar a taş erir de sâfi dem olur
Kalsın benim dâvam divana kalsın

Pir Sultan Abdal'ım dünya kovandır
Gitti âdil beyler kalan avamdır
Muhammet divanı ulu divandır
Kalsın benim dâvam divana kalsın

(S. N. E.)

Bu dizeler İ. A.'da şöyledir:

1 Ben de şu dünyaya geldim geleli

2 Yaradan Allah'tır benim vekilim

3 Mümin Müslim devşirir de cem olur

205.

Banaz'dan sürdüler bizi Sıvas'a
Erler himmet edin ben gidiyorum
Garipçe canıma kıldılar cefa
Erler himmet edin ben gidiyorum

Gidi kâfir gelir dedim imana
Kuzular ağlıyor hem yana yana
Getirip de hapsettiler zindana
Erler himmet edin ben gidiyorum

Gidi dîdeceğim yoldan kalmadı[1]
Güzel Şah'a o gelir dedim gelmedi
Pirimizden bize himmet olmadı
Erler himmet edin ben gidiyorum

Urganım çekildi sığındım dâra
Üstüme döküldü ağ ile kara
Muhbirim üstünde çıralar yara
Erler himmet edin ben gidiyorum

Pir Sultan Abdal'ım kolum büküldü[2]
Aktı gözüm yaşı yere döküldü
Âhır urgan boğazıma takıldı
Erler himmet edin ben gidiyorum

(İ. A.)

Bu dizeler C. Ö.'de şöyledir:

1 Gidi dideceğim ..... olmadı

2 Pir Sultan Abdal'ım belim büküldü

206.

Hızır Paşa bizi berdar eyledi
Kesti kollarımı kızak eyledi
İşiten muhipler hep kan ağladı
Açılın zindanlar pire gidelim

Kalenin kapısı taştan demirden
Yanlarım çürüdü yaştan yağmurdan
Bir kimsem de yok ki dellal çağırtam
Açılın zindanlar pire gidelim

Kalenin kapısı taştan çıkılmaz
Penceresi yüce Şah'a bakılmaz
Bir ben ölmeyinen cihan yıkılmaz
Açılın zindanlar pire gidelim

Çıkarım bakarım kale başına
Mümin Müslüm olan gider işine
Bir ben mi düşmüşüm can telâşına
Açılın zindanlar pire gidelim

İlimi sorarsan köyümdür Banaz
Yakılsın yıkılsın ol kanlı Sıvas
Bir ben ölmeyinen cihan yıkılmaz
Açılın zindanlar pire gidelim

Pir Sultan Abdal'ım hey Hızır Paşa
Yazılanlar gelir sağ olan başa
Hasret koydun beni kavim kardaşa
Açılın zindanlar pire gidelim

(İ. A.)

207.

Yeşil başlı ördek göllere uçtu*
Duysun canlar deyü bizi asarlar
Bir taş oynamasın yerli yerinden
Duysun canlar deyü bizi asarlar

Çıkardılar ağ bedenden atmaya
Şimdi indirdiler yine dahmeye
Kan(ı)rıldım çevrildim baktım zahmaya
Duysun canlar deyü bizi asarlar

Varlığın çevresi dopdolu incir
Severim demeye canım zarıncır
Elimde kelepçe boynumda zincir
Duysun canlar deyü bizi asarlar

İlimi sorarsan köyümdür Banaz
Dilerim onmasın ol kanlı Sıvas
Bir ben ölmeyinen âlem yıkılmaz
Duysun canlar deyü bizi asarlar

Pir Sultan Abdal'ım kaddim büküldü
Gözümün gevheri yere döküldü
Kendir kement boğazıma takıldı
Duysun canlar deyü bizi asarlar

(İ. A.)

* Z. G. derlemesinde:
Yeşil başlı ördek göllere üştü

208.

Şu kanlı zalimin ettiği işler
Garip bülbül gibi zâreler beni
Yağmur gibi yağar başıma taşlar
Dostun bir fiskesi yaralar beni

Dâr günümde dost düşmanım bell(i)'oldu
On derdim var ise şimdi ell(i)'oldu
Ecel fermanı boynuma takıldı
Gerek asa gerek vuralar beni

Pir Sultan Abdal'ım can göğe ağmaz
Hak'tan emrolmazsa irahmet yağmaz
Şu ellerin taşı hiç bana değmez
İlle dostun gülü yaralar beni

(A. İz./P. N. B.)

209.

Kurtulmadık Yezit'lerin zulmünden[1]
Dağlar da ağlaşır Pir Sultan deyü
Aramışlar künyesini bulmuşlar[2]
Canlar da ağlaşır Pir Sultan deyü

Dâra götürdüler pirin ikisin[3]
Anlar da çekerdi Hakk'ın korkusun
Ârifler söylerdi anın kaygusun[4]
Ârifler de söyleşir Pir Sultan deyü

Cellâtların eli kana bulaştı[5]
Can cesetten çıkar Hakk'a ulaştı[6]
Koyunlar kuzular bile meleşti[7]
Koçlar da ağlaşır Pir Sultan deyü

Uzundur usuldur o Şah'ın boyu[8]
Yakılsın yıkılsın Yezit'in soyu[9]
Dertli akar Yıldızdağı'nın suyu[10]
Sular da ağlaşır Pir Sultan deyü

Pir Sultan Abdal'ım ey yüce Ganî[11]
Bizlere biçildi şehidin donu
On iki imam'a karıştı kanı
İmamlar ağlaşır Pir Sultan deyü

Bu dizeler C. Ö. derlemesinde şöyledir:

1 Kurtulamadık Yezit'ler zulmünden
2 Aramışlar dünyasını bulmuşlar
3 Asmaya götürdüler pirin ikisin
4 Ârifler de söylerdi kaygusun
5 Cellâtların eli kana bulaşır
6 Can cesetten çıkar Hakka ulaşır
7 Koyunlar kuzular bile meleşir
8 Uzundur uzundur O Şah'ın boyu
9 Yakılsın kalmasın Yezit'in soyu
10 Eridi akar Yıldızdağı'n suyu
11 Pir Sultan'ım eydür ey yüce Ganî

Sözlük

A

Âb: Su. *Âb-ı hayat, âb-ı hayvan, âb-ı Hızır:* Ölmezlik (ölümsüzlük) suyu, bengisu. *Âb-ı engür:* Üzüm suyu, şarap. *Âb-ı Kevser:* Kevser suyu, cennette bulunan Kevser havuzunun baldan tatlı, kardan soğuk suyu. Bu suyun sahibi Hz. Muhammet, dağıtıcı/sunucusu (sâkisi) Ali'dir. Mahşer günü Ali inananlara bu sudan verecektir.

Abâ: Kalın yün kumaş, şayak, aba; yakasız, uzun giysi, üstlük; dervişlik, şeyhlik. *Âl-i abâ:* Muhammet Peygamber'in üstlerine abasını örttüğü Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin.

Âbâ: Babalar, atalar; gezegenler; şeyhler.

Abdal: Derviş, eren; tasavvuf yoluna giren; dünya ile ilgisini kesip Tanrı'ya bağlanan kimse; XIII.-XVII. yüzyıllarda yaşayan Bâtınî-Şiî topluluğu. *Abdalân:* Abdallar, erenler, ermişler.

Abdal Musa: Alevilerle Bektaşilerin sevip saydığı bir ermiş. Söylentilere göre, Hacı Bektaş Veli'nin amcası Haydar Ata'nın oğlu Hasan Gazi'nin oğludur. Bursa'nın fethine katılmıştır. Bursa'da ve Elmalı'ya yakın Tekkeköyü'nde mezarı vardır. İran Azerbaycanı'ndaki Hay kasabasında doğmuştur. *Nasihatnâme* adlı bir eseri bulunduğu söylenir.

Acayip (acaib): Acaip, şaşılası, şaşılacak.

Acep (aceb): Acaba; şaşılası; şaşma.

Adâb: Uyulması gereken kurullar, yollar, görenekler; tarikatta göreneği izleme, kurallara uyma.

Adâvet: Düşmanlık; hınç, kin.

Âdem: Adam, insan, kişi, erkek; din kitaplarına göre, ilk yaratılan insan; Havva'nın eşi.

Adem: Yokluk, hiçlik.

adet (aded): Sayı, tane.

Adl: Adalet, adillik. *adil:* Adaletli, haktanır.

Adû (adüvv): Düşman. *A'dâ:* Düşmanlar, kıyıcı, zalim.

Âfitâb (âftâb): Güneş.

Afv: Af, bağışlama; özür dileme; işten çıkarılma, kovulma.

Âgâh (âgeh): Bilen, anlayan, bilgili.

Ağaçtan at: Tabut.

Ağca: Akça, beyazca.

Ağmak: Yükselmek, havalanmak, yukarı çıkarmak; sarkmak.

Ağu: Zehir.

Ağyâr: Yabancılar, ötekiler; düşmanlar.

Ah etmek: İç çekmek, sızlanmak, inlemek.

Ahbap (Ahbâb): Dostlar, tanışlar, sevdikler.

Ahd: Ant, söz verme, yemin, bağlanma; sözleşme; çağ, zaman; öç, hınç. *Ahd ü aman (peyman):* And içme, söz verme. *Ahd-i aman:* Bağışlama andı.

Âhen: Demir, zincir; kılıç; katı, acımasız.

Ahfâd: Torunlar; yardımcılar; soy sop.

Ahibbâ (ehibbâ): Dostlar, tanışlar.

Âhır (âhir): Son, sonuncu, sonra, sonunda. *Âhırı*: Sonu, sonunda; sonucu

Âhıret (ahret): Öbür dünya, son dünya.

Ahkâm: Yargılar, hükümler; yasalar, buyruklar.

Ahmet (Ahmed): Muhammet'in adlarından; övgüye değer. *Ahmet-i Muhtar*: Hazreti Muhammet

Ahvâl: Durumlar, haller, oluşlar; bir kimsenin âşık ve yol ehli olduğuna ilişkin belirtiler.

Âkıbet: Sonunda.

Âkil: Akıllı, uslu, aklı başında.

Akşı şaşmak: Şaşırmak.

Akran: Yaşıt; denk, eşit; yakın.

Âl: Soy. *Âl-i abâ*: Muhammet'in soyundan gelenler, onun abası altında toplananlar: Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin. *Âl-ü evlât*: Muhammet soyundan gelenler, Seyyitler.

Ala: Elâ, alaca.

Alem: Bayrak; iz, işaret.

Âlem: Evren, dünya; çevre, el gün; eğlence. *Âlemler Fahri*: Evrenlerin övüncü, Hazreti Muhammet.

Alevi: Muhammet'ten sonra gelen üç halifeyi (Ebubekir, Ömer, Osman) tanımayıp Ali'yi halife sayan, O'na ve On İki İmam'a bağlanan; Şiiliği benimseyen.

Ali: Hazreti Muhammet'in amcası Ebu Tâlip'in oğlu, Hasan ile Hüseyin'in babası, dördüncü halife; Alevilere göre On İki İmam'dan birincisi; Birinci İmam Aliyel Murtaza. 559'da Mekke'de doğan Ali, camide namaz kılarken 661'de Kûfe'de Mülcemoğlu tarafından hançerle arkadan vurularak öldürülmüştür.

Âli: Yüksek, ulu, yüce.

Ali Baba: Pir Sultan'ın musahibi, tarikata girme arkadaşı.

Âlişân: Anlı şanlı, ünü sanı yüksek.

Alma: Elma.

Âmâl: İstekler, emeller, umutlar.

A'mâl: Edimler, ameller, işler, eylemler.

Amân: Yardım isteme; inanma güvenme; bağışlanmayı dileme; bağışlama. *Aman Vermek*: Bağışlamaya söz vermek.

Amel: İş, edim, davranış; tapınma; niyet.

Âmennâ: İnandık, doğru bulduk.

Âmil: Yapan, işleyen, yapıcı; etken.

Ân: Güzellik, albeni; an, lahza.

Anda: Onda; orada.

Andan: Ondan; sonra, ondan sonra.

Andelip: Bülbül.

Anı: Onu.

Anın: Onun. *Anın'çün*: Onun için, ondan dolayı.

Anka: Kaf Dağı'nda bulunduğu söylenen uzun boyunlu, güzel büyük masal kuşu.

Anlar: Onlar.

Anca: Ancak.

Arafat: Mekke yöresinde hacıların

uğradığı kutsal dağ. Cennet ile Cehennemin arasında bulunan yer.

Ârif: Bilen, anlayan, gerçek bilgiyle uğraşan, ermiş. Tanrı'ya giden yolda şeriat, tarikat, hakikat aşamalarını aşıp 'marifet'e ulaşmış kişi.

Âr: Utanma. *Âr eylemek*: Utanmak.

Arslan kanı: Şarap.

Arslan sütü: Rakı.

Arş: Göğün dokuzuncu katı; sedir, taht; tavan, çatı; insan; gönül. *Arş ü Ferş*: Gökle yer. *Arş-ı âlâ, arş-ı muazzam*: Yüce kat; Tanrı katı.

Arz: Yeryüzü

Arzetmek: Susmak; bildirmek, anlatmak; göstermek.

Arzıman (arzuman, arzman): Dilek, istek, özlem; istekli.

Arzuhal (Arz-ı hâl): Durum bildirme; dilek; dilekçe.

Asâ: Uzun sopa, değnek. Hazreti Musa'nın mucize yaratan sopası.

Âsân: Kolay.

Askerî: Bak. *Hasan Askerî*.

Aslan (arslan) sütü: Rakı.

Âsumân (âsmân): Gök, gökyüzü.

Âşk: Aşk; tarikata, Tanrı'ya sevgi ve bağlılık; Alevilikte Ali'yi sevme.

Âşikâre (âşkârâ): Açık.

Âşık: Seven, saz şairi; Bektaşilikte tarikata girmek isteyen kişi; tarikat eri; Tanrı yolunu seçen. *Âşıkan*: âşıklar, tarikat erleri.

Âşinâ (âşnâ): Bilen, bildik, tanıdık, dost; tarikatta iki kişinin birbiriyle can kardeşi olması; can kardeşi.

Âteş-i püryân: (yakıcı) ateş.

Avam: Halk; tarikata girmemiş olan bilgisiz insanlar topluluğu.

Avare (avâre): İşsiz, eli iş tutmayan, aylak.

Âvâz: Ses, bağırma, bağırtı. *Turna âvâzı*: Ali'nin sesi.

Ayân: Açık, belli, ortada.

Aydur (aydar, eydür): Söyler, der.

Aymak: Ayılmak, kendine gelmek.

Ayıtmak (aytmak): Söylemek, demek.

Ayn: Aynı, tıpkı; göz, kaynak, çeşme; âyîn, tören. *Ayn-ı cem*: Bektaşilerle Alevilerin tarikata yeni giren ya da anılması gereken kişiler için düzenledikleri tören. Törenden sonra yenilip içilir, saz çalınır, nefes okunur, oynanır.

Ayn-el yakîn: Kesinlikle görülen, görülüşü kesin olan, gözle gerçekliği kesin olarak görülen, görüşe dönüşen bilgi; Tanrı'yı gözle görerek bilip tanıma.

Azap (azâb): Ceza, sıkıntı, eziyet, üzgü; çiftlik uşağı.

Azat (âzâd): Kölelikten kurtulma, özgürleğe kavuşma; özgür.

Âzam: En yüksek, ulu.

Azık: Yiyecek, besin.

Azim: Büyük, yüce.

Azm (azim): Karar, niyet, istek; yola çıkma.

B

Bâb: Kapı; geçit.

Baba: Baba, ata; tarikat mürşidi, yol göstericisi, törenleri düzenleyen; tekke büyüğü.

Bacı: Kızkardeş, tarikatta kadınlara verilen ad. *Ana bacı*: Şeyhin karısı.

Bâd: Yel, rüzgâr. *Bâd-ı sâbâ*: Sabah (tan) yeli.

Bâde: İçki; şarap.

Bâğbân (bâğıbân): Bağcı, bahçıvan, bağ bekçisi.

Bahr: Deniz.

Bahrî: Deniz kuşu, su kuşu; balık; dalgıç.

Bâl: Kol, kanat; koruma; yürek, gönül.

Bâlâ: Yüce, yüksek.

Balı (Balım) Sultan: Hızır Balı yahut Hızır Sultan adıyla da anılan ve Bektaşilerce "Pir-i sânî" (İkinci Pir) sayılan şeyh. Hacı Bektaş Veli'nin evlâtlığı Kadıncık Ana'nın (Fatma Nuriye) torunu Mürsel Baba'nın oğlu. 1516'da ölmüştür.

Balkımak: Parıldamak.

Bâr: Yük, ağırlık; yemiş; kale, duvar; Tanrı.

Bârî: Yaradan, bitiren, Tanrı. *Bâri Suphan*: Tanrı.

Bârû: Kale duvarı, hisar, duvar.

Basılmak: Yenilmek; bozulmak.

Bâtın: Öz, iç, içyüz, içte bulunan; görünmeyen, giz; Tanrı; dinin içyüzü. *Bâtınî*: Kur'an'ın dış anlamlarından çok iç anlamlarına, özüne yaslandığını öne süren mezhep, tarikat.

Battal Gazi: Bak. *Seyyit Gazi*.

Bay: Zengin, varlıklı.

Baz: Doğan kuşu; avcı (yırtıcı) kuş, alıcı kuş.

Bed: Kötü, çirkin. *Bed-kâr*: İşi kötü, kötü iş.

Bedr: Dolunay, on dört gecelik ay.

Bek: Sağlam, sert, dayanıklı; güçlü.

Beka: Kalına, kalım, sürme, yaşama.

Bektaş: Bektaşiliğin kurucusu Hacı Bektaş Veli. XIII. yüzyılda yaşamıştır (bak: *Hacı Bektaş Veli*).

Beli: Evet, peki, doğru.

Belik: İnce saç örgüsü.

Bencileyin: Benim gibi.

Bend: Bağ, ilgi, zincir; sert, duvar, damar. *Bendolmak*: Bağlanmak.

Bende: Kul, köle, bağlanmış.

Beng: Esrar, gizem.

Benlik: Kendini beğenme; gururlu, kibirli olma.

Berdâr: Asılmış. *Berdâr olmak*: İpe çekilmek, asılınak.

Bergüzar: Armağan, andaç.

Berî: Uzak, öte, ayrı, kurtulmuş; temiz.

Berk: Yaprak; şimşek; sağlam.

Beşâret: Muştu, müjde.

Beşer: İnsan, insanlık.

Beyt: Ev, konut. *Beyt-ullah*: Tanrı evi, Kâbe; gönül. *Beyt-ül-haram*: Kâbe. *Ehl-i Beyt*: Muhammet'in ev halkı (bak: *Ehl - beyt*).

Bezm: Meclis, toplantı, eğlence.

Bezirgân: Tüccar; konuşmacı cevher saçan; mürşid-i kâmil.

Biat etmek: Uymak, el tutup uymak; tarikata girmek; nasip almak; ikrâr etmek.

Biçâre: Çaresiz, umarsız.

Bile: Birlikte, ile. *Bilece*: Birlikte.

Billâhî: Tanrı (Allah) için.

Bimâr: Hasta, sayrı.

Bînihayet: Sonsuzluk.

Biryân (büryân): Kebap, kızartma.

Bitap (bîtâb): Güçsüz, bitkin; yorgun.

Bitmek: Çıkmak, belirmek, yetişmek.

Bizâr: Bezgin, usanmış; küskün.

Boran: Fırtına; rüzgârla karışık yağmur.

Boylamak: Ölçmek. *Boylanmak*: Ölçülmek.

Bozarmak: Bozlaşmak, kırlaşmak.

Börk: Külah, başlık.

Budala: Abdal, derviş; bön, aptal.

Bunda: Burada; bu dünyada.

Burak: Miraç'ta Peygamber'in bindiği at.

Burc: Kule; hisar çıkıntısı; doruk, tepe.

Burca burca: Burcu burcu. *Burca vermek*: Uç vermek, tomurcuklanmak.

Burcak Burcak: Burcu burcu.

Burhan: Kesin kanıt (delil), belge.

Buymak: Üşümek; donmak.

Bühtan: İftira, kara çalma.

Bünyâd: Temel, yapı, esas. *Bünyâd olmak*: Temel atmak, yeniden yapmak.

C

Cafer: Küçük akarsu, çay; Hazreti Ali'nin kardeşi Cafer-i Zülcenaheyn. *Cafer-i Sadık*: Ali'nin torunu, On İki İmam'dan altıncısı, Caferî mezhebinin kurucusu; 699'da doğmuş, 765'te ölmüştür. Pir Sultan bu mezhebe bağlıdır.

Câh: Yer, mevki.

Cân: Can, ruh, yaşam; gönül, yürek; dost, sevgili; Alevilikle Bektaşilikte derviş, tarikat eri (arkadaşı). *Cân-ı cân*: Canın canı, Tanrı.

Cânân: Sevgili, dost; Tanrı.

Câr: Çağrı; yardım, imdat, çare; örtü; komşu. *Câra yetmek*: Yardıma koşmak, imdada gelmek (yetişmek).

Câvid: Sonsuz, sonu olmayan. *Câvidân*: Sonsuz.

Ced: Ata, dede.

Cebbar: Zorlayan, güçlü.

Cebrâil: Tanrı'nın buyruklarını Peygambere ileten melek. *Cebrail-i Emin*: Cibril-i Emin diye de anılır.

Cefâ: Eziyet, sıkıntı, üzgü.

Celâl: Yücelik, ululuk.

Cem: Toplanma, toplama, meclis; şarabı bulan masal hükümdarı, İran Pışdadiyan Şahlarından Cemşîd; Büyük İskender; Süleyman Peygamber. *Cem olmak*: Toplanmak.

Cemâl: Yüz, yüz güzelliği, güzel yüz; Tanrı'nın insan yüzünde görünüşü.

Ceran (Ceren): Ceylan, geyik, ahu, karaca.

Cevâhir: Cevherler; değerli süs taşları, mücevherat. *Cevâhir bahş olan*: Cevherler sunan.

Cevelân (Cevlân): Dolaşma, gezinme; dönme.

Cevr: Eziyet, zulüm, üzgü; tarikat erlerinin yoluna çıkan engeller, sıkıntılar

Cibril: Bak. *Cebrail*.

Cida (cıda): Kargı, mızrak.

Cığa (çağa): Saç; sorguç; gelinlerin başına konan süslü, parlak tel.

Cur'a (cüra): Yudum, bir yudumda içilen içki.

Cûş: Coşma, coşku, sevinme, kaynama; taşma. *Cûş etmek*: Coşmak, coşup akmak; taşmak.

Cüdâ: Uzak, ayrı ayrılmış.

Cümle: Bütün, hep; herkes; tümce.

Cünûn: Delilik, çılgınlık.

Ç

Çâh (çeh): Kuyu, çukur.

Çâk: Yarık, yırtık, yırtmaç; yırtma.

Çar: Dört. Bak: *Çhar, Char*.

Çarh: Çark, gök, felek, talih, tekerlek. *Çarh-ı devrân*: Dönen çark, zaman; dünya. *Çarh-ı felek*: Gök çarkı. (Eskiden dünyanın durduğu, gökle güneşin onun çevresinde döndüğü sanılırdı.)

Çerağ (çırağ): Çıra, mum, ışık.

Çeri: Asker.

Çeşm: Göz.

Çevrilüben: Çevrilerek.

Çhar (Çâr): Dört. *Çhâr alâmet*: Dört belirti; Bektaşilerde halifeye verilen sancak, tuğ, mum ve makas. *Çhar darb*: Dört vuruş; abdallarla Kalenderilerde ve eski Bektaşilerde saç, sakal, kaş ve bıyıkları usturayla tıraş etme.

Çığa (cığa): Gelinlerin başlarına konan parlak, süslü tel; sorguç.

Çınılamak: Çınlamak.

Çiğin: Omuz.

Çile: Üzgü, eziyet, sıkıntı; ibrişim sarma. *Çile-i merdân*: Erlerin çilesi, dervişlerin ıssız bir yerde kırk gün az yemek, az içmek, az uyumak ve çok tapınmak biçiminde geçirdikleri deneme.

Çövmen: Yemiş toplamada kullanılan ucu çatallı değnek, sırık.

Çul: Kıldan yapılmış kaba dokuma.

Çün: Çünkü, mademki, gibi; nice, nasıl.

D

Dâd: Hak, adalet, insaf; imdat, yardım, bağış; şikâyet, sızlanma; öç alma.

Dağ: Dağlama; yara, yanık yarası.

Dağlı: Yaralı; yanık.

Dahi ne: Daha ne; daha ne olsun (olacak).

Dahme: Mezar; hava fişeği.

Dâim: Boyuna, sürekli her zaman.

Dâm: Ahır; ev; dam.

Dâmân (dâmen): Etek.

Dânâ: Bilen, bilgili, görgülü.

Dane (dâne): Tane; tohum; kurşun, gülle.

Darı çeç: Mısır yığını. Hacı Bektaş Veli darı çeç üstünde namaz kılmıştır.

Dâr: Darağacı; ocak, yuva, yurt; toplanma yeri, alan; aynı cem yerinin ortası. *Dâr-ı fâni, dâr-ı fena*: Yokluk evi, geçici ev, dünya.

Darb: Vuruş, çarpış.

Dede: Büyükbaba, dede; Alevi şeyhi, Mevlevî dervişi, Hurufî Şeyh.

Dede Dehmen: İran Şahı Tahmasp'ın (1524-1576) Aleviler arasındaki adı.

Dehr: Dünya, evren; çağ, zaman.

Delil: Yol gösterici, rehber; kanıt, belge.

Dem: An, zaman; soluk, nefes; içki, şarap; rakı; kan. *Dembedem*: Zaman zaman, sık sık, boyuna. *Dem sürmek*: Hoşça vakit geçirmek, eğlenmek.

Deme: Deyiş, şiir, nefes.

Derdimend (derdmend, derdmen):

Dertli, tasalı, kaygılı.

Dergâh: Tekke; kapı eşiği (önü). *Hak dergâhı*: Tanrı katı.

Derilmek: Seçilip ayrılmak; toplanmak.

Derûn: İç; yürek, gönül.

Derviş: Tasavvuf yoluna, tarikata girmiş kişi; gün görmüş yoksul, zavallı. *Dervişân*: Dervişler.

Deryâ: Deniz; engin; çok bilgili kişi. *Deryâ-yı Ummân*: Büyük deniz, okyanus.

Dest: El; bir toplantının saygın yeri. *Dest-gir*: Elden tutan, yardım eden.

Destûr: Sarık.

Devlik: Geçim, idare.

Devrân: Çağ, zaman, felek, dönem; dünya, evren; dönüp dolaşma; dervişlerin "mukabele" dedikleri tören.

Devretmek: Dönmek, dolaşmak; aktarmak.

Devşirmek: Derlemek, toplamak.

Deyi (deyü, deyu): Diye, diyerek.

Dıkızlamak: Sıkışmak; iyi çalışmamak.

Didâr (dizâr): Yüz; Tanrı'nın (sevgilinin, mürşidin, şeyhin) yüzü; güzel; gören, görünen. *Didâr görüşmek*: Yüz yüze görüşmek.

Dide: Göz, görmüş.

Dil: Gönül, yürek; dilek. *Dil-i dîvâne*: Deli gönül. *Dil-i mecrûh*: Yaralı gönül. *Dil-ber*: Gönül alan, güzel. *Dil-dâr*: Gönül tutan, sevgili.

Dil olmak: Konuşmak.

Dillemek: Dedikodu yapmak, çekiştirmek; kötülemek, yermek.

Dilleşmek: Söylemek; söyleşmek, konuşmak.

Diriğ: Esirgeme, yasaklama.

Divân: Divan, sedir; mahkeme.

Divane: Deli, çılgın.

Diyâr: Ülke; yurt.

Dolu: Kadeh, sağrak; bâde, aşk içkisi, Tanrısal içki (aşk).

Don: Giysi; don.

Dölek: Düz yer; uslu kişi.

Dört ana/kardeş: Evreni oluşturan dört temel öğe: Ateş, hava, toprak, su.

Dört kapı (harf): Tasavvufun dört ilkesi olan 'şeriat, tarikat, marifet ve hakikat' kapıları. Hakikata giden yola "tarikat" denir.

Dört kitap/cevap: Tevrat, İncil, Zebur, Kur'an.

Döş: Göğüs.

Döşürmek: Devşirmek, bir araya getirmek, toplamak.

Duruşmak: Çalışıp çabalamak.

Dûş: Sırt, omuz; düş. *Duş Olmak*: Rastlamak, karşılaşmak; sataşmak.

Dûzah: Cehennem.

Dü: İki. Dü çeşm: İki göz. *Dü âlem*: İki dünya, bu dünya ile öbür dünya.

Düldül: Kırk katırı, kırpi; Mısır melikinin Muhammet'e, onun da Ali'ye armağan ettiği ak at.

Dün (tün): Gece, karanlık. *Dün ü gün*: Gece gündüz.

Dür: İnci.

Düşmek: Tarikat kurallarına aykırı davranıp da aforoz edilmek ve törenlere katılmamak (sokulmamak), düşkün/yolsuz olmak; tarikattan çıkarılmak.

Düşvâr: Güç, zor.

Düvâzde (düvazdeh, düvâz): On iki;

On İki İmam ile onlardan söz açan nefesler. (Bak: *On İki İmam.*)

Düzel: Düzül, gir.

E

Eba Müslim: 719-755 yılları arasında yaşayan, Emevi saltanatının yıkılmasını ve Abbasilerin başa geçmesini sağlayan ayaklanmanın yöneticilerinden ünlü komutan, savaşçı.

Ebed: Sonu olmayan gelecek zaman, sonrasız, sonsuz.

Ebrû: Kaş. *Keman ebrû*: Yay gibi kaşlı.

Ebsem durmak: Susmak, dilini tutmak; sır vermemek.

Ednâ: Daha (en, çok) aşağı; alçak.

Ef'âl: Edimler, işler, hareketler.

Efgan: Acı ile bağırıp çağırma (ağlama), figanlar.

Efkâr: Düşünceler, fikirler; tasa, üzüntü.

Eğlemek: Durdurmak, bekletmek.

Eğlenmek: Durmak, beklemek; alay etmek; eğlenmek.

Eğin (eğn): Sırt, arka, omuz; giysi.

Ehl-i beyt: Ev halkı; Muhammet ile kızı Fatma, amca oğlu Ali, onun çocukları Hasan ile Hüseyin.

Ehl-i dil: Gönüldeş, gönül adamı, gönül dilinden anlayan; Tanrı'yı anlamış kişi.

Ekber: En büyük.

El alma (tutma): Tarikata girecek kişi (tâlip) için yapılan törende dedenin onun elini tutması, onun da dedenin eteğini tutması.

Elest (elestü): Tanrı insanları yaratmadan onların ruhlarını bir araya toplamış, "Elestü birabbiküm?" (Ben sizin Tanrı'nız değil miyim?) diye sormuş, onlar da "Kalû belâ" (Evet) demişler. Bu toplantıya "elest bezmiş, elestü demi" denir.

Elif: Arap alfabesinin ilk harfi; Tanrı; boy bos. *Elifli taç*: Dervişlerin başlarına giydikleri tepesi on iki parçalı külah.

Elvân: Renkler; renkli.

Em: İlâç.

Emvâl: Mallar, mal mülk.

Enbiyâ: Nebiler, peygamberler.

Enelhak: "Ben Tanrı'yım." Tasavvufta varlığın birliğin ve her şeyde Tanrı'nın yansıdığını belirten bu sözü ilkin Hallâc-ı Mansûr söylemiş ve bu yüzden öldürülmüştür.

Engel: Rakip, engel; düşman.

Engür: Üzüm. *Engür şerbeti*: Şarap.

Er: Konu komşu; tarikata girmiş kişi, derviş, abdal.

Eren: Gerçeğin gizine eren, Tanrı dostu, Tanrı'ya ulaşan, veli; tarikat yolcusu, mürit. *Erenler*: Ermişler, müritler, veliler, evliyâ.

Erkân: Kurallar, yollar, yöntemler, görenekler; başlar, başkanlar; din kuralları, töreler; Alevilerde ayin sırasında dedenin taliplerin sırtlarına vurarak onları kutsadığı tören; direkler (ateş, su, hava, toprak).

Ervâh: Ruhlar, canlar; yaşamın cevherleri.

Eşref: En (çok) şerefli, onurlu.

Ev külfeti: Ev halkı, çoluk çocuk.

Evliyâ: Veliler, ermişler, erenler.

Eydür (aydır, eyder, eder): Söyler, de, der ki.

Eyyâm: Günler; gündüzler.

Eyyub: İsrail Oğullarından Eyup Peygamber. (Sabırla her çileye katlanmanın ve Tanrı yolundan ayrılmamanın simgesidir.)

Ezel: Önce, öncesiz; başlangıcı olmayan.

F

Fahr: Övünme, övünç, ünlenme. *Fahr-ı âlem*: Evrenin övüncü, Hz. Muhammet.

Fakr: Yoksulluk, eksiklik.

Fânî: Ölümlü, geçici.

Farımak: Yaşlanmak; yorulmak; usanmak; caymak, vazgeçmek.

Fâtıma (Fatma): Hz. Muhammet'in kızı, Ali'nin karısı, Hasan'la Hüseyin'in anası, Fatma Ana.

Faş: Duyurma, açığa vurma, yayma.

Felek: Gök; evren, dünya; talih. Bak: *Çarh-ı felek.*

Fenâ: Yok olma, ölme, geçicilik, yokluk. *Fenâ bulmak*: Yok olmak.

Fend: Düzen, hile, oyun.

Fer: Güç ışık, aydınlık; can; süs; tomurcuk.

Ferman: Yazılı buyruk.

Ferişte: Melek; günahsız, suçsuz kimse.

Fetva: Şeriat üzerine bir konuda müftünün verdiği yargı.

Firâk: Ayrılık; üzüntü, sıkıntı.

Firenk: Hıristiyan ülkeler; İstanbul yöresi; Fransız.

Firkat: Ayrılık, Tanrı'dan ayrı kalma.

Firavun: Musa Peygamber'i öldürmek isteyen eski Mısır Kralı; kibirli, inatçı ve zalim kişi.

Firdevs: Cennette altıncı bahçe.

Fizâh: Yüksek sesle ağlama.

Fürkan: Kur'an; doğruyla eğriyi gösteren

G

Gaddar: Gadreden, zulmeden, kıyıcı.

Gâh: Ara sıra; yer.

Gam yemek: Üzülmek, tasalanmak.

Ganî: Gönlü zengin; varlıklı; cömert; Tanrı.

Gark: Batma; dalma; boğulma; bol bol verme.

Gayet: Amaç; uç; bütün, son, sonuç.

Gazâ: Din uğruna savaş, dinsel savaş; kâfirlerle savaş.

Gazel: Sararmış yaprak.

Gazi Hünkâr: Hacı Bektaş Veli.

Genc (gencine): Hazine, define, gömü.

Gedâ: Dilenci; yoksul, âşık.

Geşt ü güzar (geştigüzar): Gezip dolaşma, yolculuk.

Gevher: İnci, elmas, cevher.

Gılman: Cennettekilere hizmet eden yakışıklı delikanlılar (oğlanlar).

Gıybet: Dedikodu, çekiştirme; kaybolma.

Gidi: Deyyus, pezevenk, puşt.

Giryân: Ağlayan. *Girye*: Gözyaşı; ağlama.

Göçen: Ölen. *Göçmek*: Ölmek, ahirete gitmek

Göğermek (gövermek): Yeşillenmek, yaşamak; olgunlaşmak.

Gökçe (gökçek): Gök rengi, mavi; güzel, iyi; göksel.

Gönüllenmek: Alınmak; incinmek.

Gövel: Yeşil başlı ördek, suna.

Göymek (göyünmek): İçin için yanmak; gücenmek.

Gûş eylemek: Dinlemek, kulak vermek. *Gûş*: Kulak.

Gülbank (gülbeng): Törenlerde bir ağızdan yüksek sesle okunan özel dua, ilâhi; Sabah gülbankı, akşam gülbankı, uyku gülbankı, sofra gülbankı, eşik gülbankı, ayn-i cem gülbankı, ibrar gülbankı, ayrılış gülbankı vb.

Gülizar (gülistan, gülşen): Güllük, gül bahçesi.

Gümân (gümâne): Kuşku; kuşkulanma, işkillenme; sezme, sanma.

Gürûh: Kalabalık, topluluk, takım. *Gürûh-ı nâci*: Kurtulmuş topluluk; cennetlikler.

Güzâr (güzer): Geçen, geçici; geçme, geçiş.

H

Hâb: Uyku; ölüm; düş. *Hâb-ı adem*: Yok olma uykusu, ölüm.

Habip (habib): Sevgili, seven, sevilen, dost; Tanrı'nın sevgilisi Muhammet.

Hacet: Gereklik; dilek.

Hacı Bektaş Veli: XIII. yüzyılda (1209-1271) yaşayan ve Bektaşiliği kuran pir.

Hadd: Sınır.

Hafid: Torun. *Hafid-i Peygamber*: Muhammet'in torunu.

Hak: Tanrı; hak, gerçek, doğruluk; pay, hisse.

Hâk: Toprak, yer. *Hâk-ı pây*: Ayak toprağı (tozu).

Hâl: Yüzdeki ben; durum; şimdiki zaman; tarikat ve tasavvufta coşkuyla kendinden geçme, vecit ve istiğraka dalma. *Hâli hâl etmek (eylemek)*: Kendinden geçerek derin zevke varmak. *Hâl olmak*: Erimek, kendinden geçmek.

Hâlık (hallâk): Yaratan, Tanrı.

Halil: Koca; dost; *Halil-ür-rahman (Halil-üllah)*: Tanrı'nın dostu, İbrahim Peygamber, Kâbe'yi kuran peygamber. Bâk: *İbrahim*.

Hâlik: Yok (helâk) eden (olan).

Hallâc-ı Mansûr: "Enel Hak" (Ben Tanrı'yım) dediği ve bu sözü şeriata aykırı görüldüğü için 922 yılında Bağdat'ta asılan sofi.

Ham: Olmamış, olgunlaşmamış.

Hamakat: Ahmaklık, anlayışsızlık.

Ham ervah: Ham sofu; olgun olmayan kişi.

Hamza: Hz. Muhammet'in amcasının oğlu olup yiğitliğiyle ün salmış ve Uhut Savaşı'nda ölmüştür.

Han: Hükümdar, han; Osmanlı Padişahı.

Hân: Sofra; tepsi.

Handân: Gülen, şen, sevinçli. *Hande*: Gülüş.

Hânedan: Soy sop; Muhammet, Ali soyu; İran şahları.

Har: Eşek.

Hâr: Diken; hor, aşağı, bayağı; güçsüz.

Harâbât: Yıkık, dağınık; meyhane.

Has: Seçkin; katıksız; özel.

Harâmi: Hırsız, haydut.

Hasan: Ali'nin Fatma'dan olan birinci oğlu, Muhammet'in torunu, On İki İmam'dan ikincisi. Doğumu 625, ölümü 669.

Hasan Askerî (Ali Nâki oğlu Hasan-

ül-Askerî): On Birinci İmam. Doğumu 846 Medine. Ölümü 878 Samara (bak: *On İki İmam*).

Hasbihâl: Görüşüp dertleşme, dert yanma, söyleşme.

Hasm: Düşman, *Hasmân*: Düşmanlar.

Haşimî: Haşimoğulları; Haşim, Muhammet'in dördüncü dedesidir.

Haşr: Kıyamet günü.

Hatayi: İran Şahı İsmail Safevî'nin şiirlerinde kullandığı ad.

Hatem: Yüzük.

Hatice: Muhammet'in karısı.

Hâtıra: Gönül, hatır.

Havale olmak: Gönderilmek.

Havf: Korku.

Haydar: Arslan, yiğit, yürekli; Hz. Ali. *Haydar-ı kerrar*: Kaçıyormuş gibi yapıp geriye dönerek savaşan; Hz. Ali.

Hayır (hayr): İyilik; Tanrı'nın hoşuna giden iyilik.

Hazer: Sakınma, korunma.

Hazret-i Suphan: Tanrı.

Hazreti Şah: Hz. Ali.

Her: Hep; her. *Her keşli*: Herkes. *Hergiz*: Hiçbir zaman.

Hercayi (hercâi): Uçarı, gelgeç, yanar döner.

Hezâr: Bin; bülbül; çok. *Hezârân*: Binlerce; bülbüller.

Hezen: Odun, kiriş, kereste, direk, ağaç kütüğü.

Hınzır: Domuz; pis; katı yürekli.

Hışım (hışm): Öfke, kızgınlık.

Hıyan: Hain.

Hidayet: Doğru yola girme, hak yolunu tutma, arama; Müslümanlığı benimseme.

Hicap (hicâb): Utanma; perde, örtü; utanma perdesi.

Hilkat: Yaratılış, yaratılma, doğa.

Hilâl: Yeni ay, ayça.

Himmet: Yardım, destek; çaba.

Hod: Kendi; miğfer. *Hod-bin*: Bencil.

Horasan Erleri: XIII. yüzyılda Anadolu'da Selçuklulara karşı Baba İlyas'ın çevresinde ayaklanan ve sonradan Bektaşiler içinde eriyen Batınî topluluğu. Horasan'dan gelen Haydarî, Melâmî ve Kalenderî dervişler.

Hoşça görmek: Hoşça tutmak, iyi bakmak.

Hörü (hûri): Cennetteki güzel kızlar; sevgili.

Hû: O, Tanrı.

Hüda: Tanrı

Hub (hûb): Güzel. *Hûbân*: Güzeller.

Huddâm: Hademeler, görevliler, hizmetçiler.

Hulk: Huy, doğa; ahlâk.

Hulle: Cennet giysisi.

Hûn: Kan; öldürme. *Hûn-hâr*: Kan dökücü.

Hûr: Güneş; ahu gözlü; huri.

Hûri (hörü): Cennetteki güzel kızlar; sevgili.

Hurrem: Sevinçli; yeşil; gönül açıcı.

Hurûc: Çıkış, dışarı çıkma; ayaklanma.

Hurûf: Harfler.

Huzur: Hazır olma, bulunma; kat; esneklik.

Hümâ: Devlet (cennet) kuşu.

Hünkâr: Sultan, hükümdar; pir.

Hüseyin (İmam Hüseyin): Ali'nin oğlu, Muhammet'in torunu, Üçüncü İmam, 622-680 yılları arasında yaşamış, Mekke'den Kûfe'ye giderken Muharrem ayında Kerbelâ'da Yezit'in askerlerince öldürülmüştür.

Hüseyin Gazi: Battal Gazi'nin babası, Emeviler zamanında Bizanslılara karşı savaşan kahraman. Ankara'da türbesi, Çorum'da mezarı vardır.

Hüsn: Güzellik, *Hüsn ü ân*: Güzellik.

Hüzn: Üzüntü, tasa, üzünç.

I

Ilgın ılgın: Ilgıt ılgıt, hafif hafif.

Irahmet: Rahmet; acıma; esirgeme; yağmur.

Irak: Uzak.

Irıza: Bak: *Rıza*.

Irmak: Irmak; ayırmak, uzaklaştırmak.

Ismarlamak: Çağırmak; salık vermek.

İ

İblis: Şeytan; cin; hilekâr.

İbrahim (Halil İbrahim): İsrail Oğulları peygamberlerinden. Keldani hükümdarı Nemrut zamanında yaşamış, putları kırdığı için ateşe atılmış, fakat ateşi Tanrı gül bahçesine çevirmiş. konuğu çok severmiş. Kâbe'yi kurduğu söylenir.

İptida: Önce, ilk önce; başlangıç.

İcazet: İzin, onay, diploma; bir kimseye şeyhlik ve halifelik verildiğini gösterir belge.

İhlâs: Özlü, gönülden davranma; içtenlik; temiz yüreklilik; Tanrı'nın birliğini belirtme.

İhsân: Bağış.

İhvan: Candan (yürekten) bağlı arkadaş, dost; tarikat arkadaşları.

İki Cihan Fahrı: İki dünyanın övüncü, Hz. Muhammet.

İkrâr: Saklamadan söyleme, açığa vurma; tarikata girdiğini dil ile söyleme; tarikata girerken kurallara uyacağına söz verme. *İkrâr vermek*: Tarikata girmek.

İkrâr gütmek: Tarikata girerken verdiği sözde durmak, yolundan dönmemek.

İlâyık: Lâyık, yaraşır.

İlen: İle.

İlm-i hikmet: Felsefe.

İmdi: Buna göre, bu durumda; artık.

İlm-el-yakîn: Kesinleşmiş bilgi; bilgiyle kesinliği (doğruluğu) beliren.

İnâyet: İyilik, lütuf; çaba.

İntizar: Bekleme, gözleme, beklenti.

İradet: İrade; istek; istem.

İrahmet: Yağmur; bağışlama, acıma; Tanrı'nın yardımı.

İrakip (rakib): Engel; düşman.

İrehber: Bak: *Rehber*.

İrençber (ireçber): Rençber, çiftçi.

İrenk: Renk.

İrfân: Bilgi, biliş, buluş; anlayış; Tanrı'nın giz ve gerçeklerini kavrama.

İrşat (irşâd): Uyarma, aydınlatma, doğru yola götürme; tarikat yolunu gösterme.

İvmek: Acele etmek.

İye: Sahip.

İzzet: Yücelik, ululuk, değerlilik; saygı, ikram; güç, kuvvet.

K

Kaba (kebe): Elbise, giysi, kaftan; derviş giysisi.

Kadd: Boy. *Kadd ü kamet*: Boy bos.

Kadem: Ayak, alım.

Kail (kayil): Razı, boynu eğik; söyleyen, diyen.

Kadim: Eski, öncesi olamayan; Tanrı.

Kadıncık Ana: Hacı Bektaş Veli'nin evlâtlık aldığı Fatma Nuriye, Hızır Lala'nın eşi.

Kâfir: Tanrı'ya inanmayan; Şiilere göre, Ali'ye inanmayan.

Kal (Kaal): Söz. *Kıyl u kal*: Dedikodu.

Kakımak: Kızmak, darılmak; azarlamak.

Kallaş: Kalleş; hileci, düzenbaz.

Kalubelâ (kalû beli): "Evet dediler" Bak: *Elest.*

Kâm: İstek, dilek. *Kâm almak*: İsteğine kavuşmak.

Kâmil: Olgun, tam, eksiksiz, görgülü.

Kamu: Hep, bütün, kamu; halk.

Kanara: Kesimevi, mezbaha.

Kanber: Ali'nin kölesi. (Azat edilmesine karşın Ali'nin yanından ayrılmamıştır. Emeviler zamanında Kûfe'de Haccac tarafından öldürülmüştür).

Kand: Şeker, tat, tatlılık.

Kanda (kande): Nerede. *Kandan*: Nereden.

Kanın almak: Öcünü almak.

Kara bahtlı: Talihsiz, bahtsız.

Kara bağlamak: Yas tutmak.

Karçılanmak: Karla ağarmak.

Katar: Sıra, dizi. *Katar katar*: Dizi dizi.

Katı: Çok, pek; katı, sert, acımasız.

Kavil (kavl): Söz, sözleşme, anlaşma.

Kâzım: Bak. *Musâ Kâzım.*

Kebe (kaba): Aba, derviş giysisi; giysi.

Kefen yırtmak: Dirilmek, kefeni yırtmak.

Kelâm: Söz; Tanrı sözü; Kur'an. *Kelâmullah*: Tanrı sözü, Kur'an.

Kelp (kelb): Köpek.

Kem: Kötü. *Kemter*: Çok kötü; güçsüz, düşkün.

Kemend: İp, urgan, bağ; ucu ilmikli, yağlı, kalıp ip (idam için kullanılır).

Kemer bend/beste: Beli bağlı (kuşaklı); tarikatta dede önünde günahlarını açıklayıp düşkünlükten kurtulanlara bellerine kemer bağlayarak yapılan bağışlanma töreni; hizmete hazır.

Kemlik: Kötülük.

Kenan (Kenan ili): Adanmış toprak (ülke), arz-ı mev'ud; Yakup Peygamberin yurdu; İsrail, Filistin.

Kerem: Soyluluk, asillik; cömertlik, lûtuf, el açıklığı; bağışlama; acıma. *Kerâmât*: Keremler.

Kevn ü mekân: Evren; varlık.

Kevser: Cennette bulunan suyu çok tatlı bir havuz (bu havuzun sâkisi Ali'dir); irfan, bilgi; çokluk, kalabalık. *Âb-ı Kevser*: Kevser suyu.

Kıl-kal, kıl u kal (kıyl ü kal): Dedikodu.

Kırçı: Küçük taneli yoğun kar; dolu.

Kırkbudak: Hacı Bektaş ve Balım Sultan tekkelerinde bulanan kırk mumlu şamdan.

Kırklar: Tanrı'nın buyruğu uyarınca

evreni yöneten kırk ermiş; Fatma'nın evinde düzenlenen toplantıya katılıp da İmam Ali'den feyz alanlar, onun elinden üzüm suyu içenler.

Kırk kapı: Kırk makam.

Kırmızı taç: Ali'ye gökten gönderilen kırmızı başlık; Alevilerle Bektaşilere göre Muhammet'in ölümünden sonra Ali bu tacı giymiştir.

Kışlamak: Bir yerde kışı geçirmek.

Kızıl Deli: Bak. *Seyit Ali*.

Kisip (kisb): Kazanç; edinme; iş güç.

Kokturmak: Koklatmak.

Koru: Koru, ağaçlık; otlak; girilmesi yasak yer.

Kov: Dedikodu, çekiştirme.

Koz: Ceviz.

Köçek: Küçük tarikata yeni girmiş genç; törende oynayan delikanlı.

Körelemek: Körleştirmek, köreltmek; görmeyi önlemek; kürelemek.

Kudret: Güç; Tanrı. *Kudret lokması*: Tanrı'nın verdiği yiyecek, Tanrı yemeği.

Kûh-ı Kef: Kaf Dağı.

Kul Yusuf: Şam'da yatan ünlü bir tarikat şeyhi.

Kuşdili: Kapalı konuşma.

Kutup (kutb): Değirmen taşının mili; kutup; bir topluluğun, ulusun başı, önderi; yeryüzünde Muhammet'in gizini bilen ve ona varis olan kimse; bir tarikatın ulu'su; en yüce ermiş. Kutup ölünce Üçler'den biri onun yerini alır.

Künc: Köşe, bucak, bodrum. *Künc-i gurbet*: Gurbet köşesi; tekke.

Küfr (küfür): Sövgü; inançsızlık, dinsizlik, kâfirlik.

Küffâr: Kâfirler, inanmayanlar.

Künh: Temel, öz.

Kürre: Demirci ocağı.

Küt: Kötürüm.

L

Lal: Dilsiz.

Lâin: Lânetli; kovulmuş; istenilmeyen.

Lâ'l: Kırmızı, al; dudak; şarap; yakut.

Lâmekan: Mekânsız, yersiz, yeri olmayan.

Leb: Dudak. *Gonca-leb*: Gonca dudaklı.

Leyl ü nehar: Gece gündüz.

Libas: Giysi, elbise.

Lokma: Yemek, aş.

M

Mağrip: Batı.

Mâh (meh): Ay. *Mâh-ı Kenan*: Kenan ülkesinin ayı, Yusuf Peygamber. *Mâh-ı tâb*: Ayışığı, mehtap.

Mahabbet (muhabbet): Sevgi, sevişme; sözleşme. Aleviler ve Bektaşilerle tarikat adamlarının toplanarak içki içip, saz çalıp, nefes söyleyip, semâ ederek sohbette bulunması.

Mahlas: Takma ad, tapşırma.

Mahlûk: Yaratılan, yaratık.

Mahrum: Yoksun.

Mânend (menend): Eş, benzer.

Maksud: Amaçlanan, istenilen.

Mansûr: Bak. *Hallâc-ı Mansûr*.

Maşrık: Doğu; Uzak Doğu illeri.

Maşuk (ma'şûk): Çok sevilen, sevgili; Tanrı.

Matah satmak: Mal satmak; bilgiçlik

yapmak.

Mâtem ayı: Kerbelâ olayının geçtiği 680 yılı Muharrem ayı.

Medh: Övgü.

Mehdî (Mehdi Dede): Hasan-ül-Askerî'nin oğlu Muhammet el Mehdî, 868'de Samara'da doğan On İkinci İmam. X. yüzyılda ölmüştür ya da babası ölürken, dört yaşında ortadan kaybolmuştur. Alevilerin inancına göre, bir gün dönecek, dünyayı düzene sokacaktır. O zaman kurt kuzu ile gezebilecek, kimse kimsenin hakkını yemeyecektir.

Melâhet: Usanç, bıkma; üzüntü, sıkılma.

Mel'ûn: Lânetli.

Menâkıp: Menkıbeler, övgeler.

Menzil: Konak yeri; ev; erek, amaç.

Mertebe: Aşama, derece.

Mervan: Emevî halifelerinden I. Mervan 517'de Mekke'de doğmuş, 685'te Şam'da ölmüştür. II. Muaviye'nin çekilmesinden sonra 684'te halife olmuştur. Son Emevî halifesi II. Mervan ise 682'de doğmuş, 750'de ölmüştür. 744'te halîfeliğini ilân etmiştir. Doğuda Şiilere karşı savaş açmış, fakat Eba Müslim'e yenilmiştir. 749'da halifeliği Abbasiler ele geçirmiştir. Alevilerle Bektaşiler her iki Mervan'ı da sevmezler.

Meşe: Orman.

Meşrep (meşreb): Huy, ahlâk, tutulan yol.

Mevâli: Mollalar, bilginler; kullar, köleler; Emevilere göre, Arap olmayan Müslümanlar; Alevilere göre, Muhammet soyunun kulları. Aleviler kendilerine "mevâli" derler.

Mevt: Ölüm, ölü.

Mey: İçki, şarap, rakı.

Meydan: Alan; ayn-ı cem yapılan yer.

Meydancı: Ayn-ı cem yapılan yeri hazırlayan görevli.

Meydan yeri: Tarikat töreninin, ayn-cem'in yapıldığı yer.

Meyil (meyl): Sevgi; eğilim; akış, gönül akışı. *Meyil vermek*: Gönül vermek.

Meyyit: Ölü, ölmüş.

Mihmân: Konuk, misafir.

Mihr (mehr): Güneş; sevgi.

Mir'ac: Merdiven; göğe çıkma; Mekke'den Kudüs'e giden Hz. Muhammet'in bir gece göğe çıkarak Tanrı'yla görüşmesi.

Misâl: Eş, benzer, örnek.

Miskin: Yoksul; zavallı; tembel; derviş.

Miyân: Orta; bel; ara. *Miyân bend (best)*: Bel bağı; derviş olanın beline bağlanan çevre yahut kesilen kurbanın yününden bükülmüş ip.

Mizan: Denge; terazi; Kıyamet'te günahlarla sevapların tartılması.

Mozulamak (muzulamak): Böğürmek, inlemek.

Muallâk taşı: Mirac gecesi Muhammet'in üstüne basıp göğe yükseldiği taş. Muhammet taşa "Dur yâ mübarek" demiş, taş havada, boşlukta kalakalmış.

Muaviye: Halife Ali zamanında Şam Valisi olup onun Harîcilerce şehit edilmesinden sonra 661'de halifeliğini ilân etmiştir. 669'da Hasan'ı zehirletmiştir. Ölümünden sonra yerine geçen oğlu Yezit, Hüseyin'i Kerbelâ'da öldürtmüştür. Bun-

dan dolayı Aleviler Muaviye ile Yezit'i sevmezler. Muaviye 610'da Mekke'de doğmuş, 680'de Şam'da ölmüştür.

Muhabbet: Bak: *Mahabbet*.

Muhammet Bâkır: On İki İmam'dan beşincisi, Zeyn-el-Abidin'in oğlu Muhammet-ül-Bâkır. (Doğumu 677, ölümü 733, Medine.)

Muhammet Mehdî: Bak: *Mehdî*.

Muhammet Takî: On İki İmam'dan dokuzuncu Ali oğlu Muhammet-ül Takiyy-ül Cevâd (Ölümü 826).

Muhannet: Alçak, vefasız, korkak; alçaklık, korkaklık; vefasızlık.

Muharrem: 680 yılında Kerbelâ olayının geçtiği ay, matem (yas) ayı.

Muhbir: Haber veren, ihbar eden.

Muhip (muhib): Dost; tarikat eri; seven, gönül veren; tarikatta ikrâr alan can (kişi). Bak. *İkrâr*.

Muhit: Çevre.

Murat: İstek, dilek; amaç.

Murtaza: Razı edilmiş, seçilmiş, Tanrı'nın rızasını almış, Tanrı'nın rızasının rızasını almış, Tanrı'ca beğenilmiş; On İki İmam'dan birincisi Aliy-el-Murtaza. Bak. *Ali*.

Musa: Museviliğin kurucusu olan, İsrail Oğulları'nı Mısır'da tutsak olmaktan kurtaran peygamber (Firavun onu öldürtmek istemiştir).

Musâ Kâzım: On İki İmam'dan yedincisi. Cafer-üs-Sâdık'ın oğlu Musâ-el-Kâzım. Doğumu 745, ölümü 799. Abbasi hükümdarı Harun tarafından Bağdat'ta öldürülmüştür.

Musahip: Arkadaş; tarikata girme arkadaşı. Alevilerde ergenlik çağına ulaşan ve birbirlerini beğenen iki evli genç tarikata birlikte girerler. Rehber onları Dede'nin yanına götürürken birinin eli öbürünün eteğine, öbürünün karısı berikinin eteğine yapışır. Böylece, törende dört can bir kalp olur.

Mushaf: Kitap; Kur'an.

Muzulamak: Böğürmek; inlemek.

Mücerret: Soyut; ayrı; evlenmemiş, bekâr.

Müderris: Medrese öğretmeni (hocası).

Mülcem Oğlu: Ali'yi camide namaz kılarken arkadan hançerle vurarak öldüren kişi.

Mülk: Mülk; ülke, memleket.

Mümin: İnanan, Müslüman; Alevilerde Müslüman erkeklere "mümin", kadınlara "müslim" denir.

Münâcaat: Tanrı'ya yalvarma.

Münafık: Bozguncu, ara bozucu, nifak sokucu; iki yüzlü; inanmayan; inanmadığı halde inanmış görünen; Alevi olmayan.

Münasip: Uygun, yaraşır.

Münkir: İnkâr eden; Tanrı'nın varlığını tanımayan; Alevilerde tarikattan olmayan, Ali'yi tanımayan, Sünnî, Osmanlı.

Mürde: Ölü, ölmüş.

Mürebbi: Eğitici; tarikata girecekleri eğiten kişi.

Mürşit (mürşid): Uyaran, doğru yolu gösteren, kılavuz; ulu kişi; şeyh. *Mürşid-i kâmil*: Olgun, ermiş kişi; müritlere yol gösteren; tarikat ulusu.

Mürûr: Geçme, geçiş, geçip gitme.

Mürvet (mürüvvet): Erlik, insanlık, mertlik, iyilik.

Müslim: Bak. *mümin*.

Müşk: Misk, mis, güzel koku.

Müşkil (müşkül): Güç, zor.

N

Nâci, Gürûh-ı nâci: Kurtulmuş topluluk. Muhammet'in "Ümmetim yetmiş üç bölüğe ayrılacak, hepsi cehenneme gidecek, ancak bir bölüğü kurtulacak" dediği insanlar. Alevilerle Bektaşiler kendilerini onlardan sayarlar.

Nâçâr: Çaresiz, umarsız, zavallı.

Nâdân: Bilgisiz, görgüsüz, kaba; tarikatın dışında kalan.

Nakes (nekes): Cimri, pinti, eli sıkı; insanlığı olmayan kişi.

Nâki: On İki İmam'ın onuncusu Ali Nâki (829-868). Abbasi hükümdarı Mutamet'çe öldürtülmüştür.

Nâmert: Alçak, korkak.

Nân u nemek: Ekmek ve tuz.

Nara urmak: Haykırmak, bağırmak, nara atmak.

Nasihat: Öğüt.

Nasip: Pay, kısmet. *Nasip almak*: Tarikata girmek. *Nasip Vermek*: Tarikata almak.

Nâşi: Dolayı; hain; Alevilere yabancı olan.

Nazar: Bakış; göz. *Nazar eylemek*: Bakmak.

Nebaşi: Kefen soyucu, mezar hırzısı.

Nebi: Peygamber.

Necef: Ali'nin türbesinin bulunduğu yer. *Şah-ı Necef*: Necef'in Şahı, Ali.

Nefis: Can, ruh, öz; kendi.

Nemrut: Keldani hükümdarı. İbrahim Peygamber'i puta tapmadığı için ateşe attırmış, fakat ateş gül bahçesine dönüşmüştür. Bir sivrisinek burnundan beynine girmiş, başı çok ağrıyan Nemrut, kafasına tokmak vurdurmak zorunda kalarak ölmüştür.

Nerdüban: Merdiven; basamak.

Nesimî: "Enelhak" (Ben Tanrı'yım) dediği Halep'te derisi yüzülerek 1404'te öldürülen tasavvufçu, Hurufî şair.

Nevat: Sevinç, şenlik.

Nevbahar: İlkbahar, bahar.

Nevcivân: Genç, taze, yeni yetme.

Nevreste: Yeni bitmiş, taze.

Nevrûz: Yeni gün, baharın ilk günü; yılbaşı; güneşin Hamel burcuna girdiği 22 Mart günü; Alevi ve Baktaşilere göre Ali'nin doğum günü olup törenle kutlanır.

Nic'olsa olsun: Ne olursa olsun.

Nigâr: Güzel; sevgili; resim.

Nihân: Gizli, giz; gizlenmiş. *Nihana çekilmek*: Gizlemek.

Nikap (nikab): Örtü, peçe.

Nişan: İz, belirti.

Niyâz: Dua, yalvarma, yakarma; isteme, dileme; tarikatte diz çökerek babanın (mürşidin) sağ ve sol elini (dizini) öpme, büyüğe selâm verip dua etme.

Nûş: İçme; tatlı, bal, içki. *Nûş etmek*: İçmek; tatlılandırmak.

O-Ö

Od: Ateş.

Okuyuben: Okuyarak.

Ol: O.

Onmak (unmak): İyileşmek; kurtulmak; düzelmek.

On dört mâsum: Kerbelâ olayından öldürülen on dört çocuk.

On İki İmam (On İkiler): Ali'den başlayarak Mehdi'de sona eren ve Ali'nin soyundan gelen imamlar: Ali, Hasan, Hüseyin, Zeynelabidin, Muhammet Bâkır, Cafer-i Sâdık, Musa Kâzım, Ali Rıza, Muhammet Cevat, Ali Nâki, Hasan Askerî, Muhammet Mehdî, Şii, Alevi ve Bektaşiler bu imamlara büyük sevgi ve saygı duyarlar.

On iki kapılı şehir: İnsan vücudu.

Onultmak: İyileştirmek, tedavi etmek.

Otman (Ödman) Baba: Edirne'de Tanrı Dağı'nda türbesi bulunan ünlü veli.

Ök'zün: Öküzün.

Ören: Yıkıntı, harabe.

Öz: Öz; benlik; nefis; gönül.

Özge: Başka, ayrı.

P

Palan: Semer, eyer.

Pâk: Temiz, saf.

Pâ (Pây): Adım; ayak. *Pâmâl*: Ayak altında kalmış, çiğnenmiş.

Para (Pâre): Parça.

Pelit: Odun; meşe ağacının meyvesi.

Penâh: Sığınak; sığınma.

Penc-âlâ (pençe-i âl-i abâ): Beş parmak (pençe); Hz. Muhammet, Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin.

Per: Kanat; değirmen kanadı.

Perger (pergâr): Savaş, cenk; pergel.

Pervâz: Uçma; kanat; dolap. *Pervaz urmak (vurmak)*: Uçmak, kanat çırpmak.

Pes: Yeter, kâfi.

Peyik: Çavuş, emir getiren, er; haberci.

Peymân: Ant; yemin; kadeh. *Ahd u peyman*: Ant.

Pinhân: Gizil; giz, sır.

Pir: Yaşlı, ihtiyar, büyük; tarikatı kuran; tarikatte ulu kişi, tarikatın başı; dervişin bağlı olduğu dede (şeyh).

Piş: Ön.

Post: Alevilerle Bektaşilerde bir makamın adı. Şeyh ile vekiline (halifeye) verilen "dört nişane"den biri. Bunlar "sofra, bayrak, çırak ve post"tur.

Pür: Kurumuş çam yaprağı; çamlarda görülen ve yaprakları döken bir hastalık.

R

Rab: Tanrı.

Râh (reh): Yol. *Râh-ı selâmet*: Kurtuluş yolu.

Rahman: Acıyan, esirgeyen; Tanrı.

Rahmet: Yağmur; bağışlama; acıma; Tanrı'nın yardım ve esini.

Rakib: Engel; düşman.

Rehber: Kılavuz, tarikata girmek isteyen tâlibe yol gösteren, onu elinden tutup mürşide (şeyhe) götüren kişi.

Resul: Elçi, peygamber, yalvaç. *Resullah*: Tanrı'nın elçisi, Hz. Muhammet. *Resûl-ı ekrem, Ressullah*: Muhammet.

Revâ: Uygun, lâyık, yaraşır.

Reyhan: Fesleğen.

Rızâ: Razı olma, hoşnutluk; inanç uğruna her şeye razı olma, dayanma; tarikatta mürşidin (şeyhin) söz-

lerini kabul etme.

Riyâ: İki yüzlülük; gösteriş; yalan.

Rıza (İmam Rıza): On İki İmam'dan sekizincisi. Musa Kâzım'ın oğlu Ali Rıza. (Doğumu 770, ölümü 818.)

Rûşen: Aydınlık; parlak.

Rûy (rû): Yüz; tunç.

Rûz: Gün, gündüz. *Rûz u şeb*: Gündüz gece.

S

Sabâ: Gün doğusunden esen hafif ve tatlı yel. *Bâd-ı sabâ*: Sabah rüzgârı, tan yeli.

Sabur: Çok sabırlı; Tanrı'nın sıfatlarından.

Sa'd-ı Vakkas: Uhud Savaşı'nda attığı oklarla Muhammet'i koruyan kişi; okçuların piri.

Safâ: Saflık, temizlik; şenlik, keyif.

Sâfi: Saf, katıksız, salt.

Sahâbe: Hz. Muhammet'in yakın dostları.

Sâhib-i zaman (sâhib zaman): Zamanın sahibi; On İki İmam'dan on ikincisi Mehdî. Bak. *Mehdî*.

Sâki: Sunan, dağıtan; içki sunan.

Sal: Dağların üstündeki düzlük.

Sâl: Yıl.

Salâ: Çağırma; Cuma ya da cenaze namazına çağırmak için minareden okunan salâvat; meydan okuma.

Salâvat: Dualar; namazlar. *Salâvat getirmek*: Hz. Muhammet'e dua okumak.

Salmak: Bırakmak, salıvermek; kavuşturmak.

Sararuban: Sararak, sararıp.

Sarı İsmail (Sarı Saltık, Sarı Sultan): Ahmet Yesevi'nin Türkistan'dan Rumeli'ye gönderdiği erenlerin başı.

Sayrı: Hasta.

Saz: Saz; orman.

Sefâ: Şenlik, rahatlık, keyif.

Sefine: Gemi.

Selman: Dilenme. Bak. *Selman-ı Farisi*.

Sefil: Aşağı, düşkün.

Selmân (Selmân-ı Fârisi): Hz. Muhammet'in yakınlarından ve Ali'nin dostlarından olup Kırklar Meclisi'nde sâkiye rehberlik yapmıştır.

Semâ (semah): Alevi ve Bektaşilerde müzikle yapılan dinsel dans, kadınlı, erkekli dönerek dans etme.

Semek: Balık; dünyayı boynuzlarında taşıdığına inanılan öküzün altında bulunan balık.

Sepmek: Serpmek.

Ser: Baş, kelle. *Ser-â-ser*: Baştan başa, büsbütün.

Serencam: Başa gelen, serüven.

Ser-çeşme: Pınar başı, baş kaynak; tarikatta büyük şeyh, pir, pirin temsilcisi. *Sermest*: Sarhoş.

Server: Önder, lider, baş, ulu kişi. *İki Cihan Serveri*: Hz. Muhammet.

Sevim sevim: Sicim sicim, sicim gibi.

Seyf: Kılıç. *Seyf-i Ahmedî*: Hz. Muhammet'in kılıcı.

Seyr (seyrân): Gezme, dolaşma; seyretme, bakma; düş.

Seyyit Ali Sultan: "Kızıl Deli" de denilen ve XVI. yüzyılda yaşadığı sanılan Alevi-Bektaşi ululardandır, dergâhı Dimeto'da, mezarı

Sofulu'dadır.

Seyyit Gazi: Emeviler zamanında Malatya yöresinde Bizanslılara karşı kahramanca savaşan Battal Gazi.

Seyyit Nesimî: Bak: *Nesimî*.

Sıdk: Doğruluk; bağlılık; temiz yüreklilik.

Sıla: Gurbette olanın memleketini özlemesi, görmeye gitmesi; memlekete ulaşma, kavuşma, yurduna dönme.

Sınık: Kırık, kırılmış; öldürücü.

Sırat: Ahirette üzerinden geçilecek kıldan ince, kılıçtan keskin köprü.

Sin: Mezar.

Sine: Göğüs, bağır, yürek. *Sine-çâk*: Göğsü (yüreği) yaralı âşık.

Siyaset: Asılma, ipe çekilme, öldürme; ölüm cezası. *Siyaset meydanı*: Darağacının kurulduğu alan.

Sofi (sûfi): Dinin özüne değil dışına bakan kimse, sofu; tarikat eri, tarikata girmiş kişi; tasavvufa bağlı kimse.

Sofu: Tarikata girmiş kimse, tarikat eri; derviş. (Bak: *Sofi*.)

Sonuk: İlâç; merhem.

Söğünmek: Sönmek.

Sultan: Hükümdar; hükümdar ailesinden (anne, eş, kızkardeş) biri; Alevi ve Bektaşilerde mürşit, şeyh.

Sultan Balım: Bak. *Balım Sultan*.

Suna: Göl ördeği, yeşil başlı yaban ördeği; genç ve güzel kız.

Suphan: Tanrı.

Sür: Kıyamette İsrafil'in çalacağı boru. Bütün ölüler bu borunun çalınmasıyla dirilecektir.

Surrum işlemedi: Talihim yâr olmadı.

Sûz: Yanma, tutuşma, ateş; yakan.

Sükker: Şeker.

Ş

Şâd: Mutlu, sevinçli, neşeli. *Şâdmân (Şâdıman)*: Mutlu, sevinçli. *Şâd oluban*: Sevinerek.

Şâh: Padişah, şeh; Alevi ve Bektaşilerde Pir; Ali ya da İran Safevî Şahı. *Şâh-ı merdân (velâyet)*: Mertlerin (velilerin) şahı, Ali. *Şâh-ı Kerbelâ*: Kerbelâ'nın Şahı, İmam Hüseyin. *Şâh-ı Necef*: Necef Şahı, Ali. *Şâh-ı Cihân*: İran Şahı Tahmasp.

Şah İsmail: İsmail Safevî diye de anılır. İran Safevî Devleti'nin kurucusu ve dinsel başkanı. 1502-1524 yılları arasında hüküm sürmüştür. Hatâyî tapşırmasıyla yazdığı Türkçe şiirlerle Anadolu'da Aleviler arasında ün yapmıştır.

Şahan (şahin): Doğan, şahin.

Şak: Yarık, çatlak, parça; ikiye bölünme, yarılma.

Şar: Kent, şehir, il.

Şavk: Işık, parıltı.

Şaz: Sevinç. *Şaz eylemek*: Sevindirmek.

Şeb: Gece. *Rûz u şeb*: Gündüz ve gece.

Şecaat: Yiğitlik, yüreklilik.

Şehid-i Kerbelâ: Kerbelâ şehidi, Ali'nin oğlu Hüseyin.

Şefaat: Bağışlamayı dileme; ahirette Peygamber'in Müslümanlar için Tanrı'dan af dilemesi.

Şehinşeh: Şahlar şahı; Ali soyundan geldiğine inanılan İran Safevî şahları.

Şek: Kuşku, işkil, şüphe. *Şekler*: Kuş-

kucular, Alevilerin dışında kalanlar.

Şekvâ: Şikâyet, yakınma, sızlanma. *Şekvetmek*: Şikâyet etmek, yakınmak.

Şem (şem'a): Işık, mum; irfan.

Şems: Güneş.

Şer: Kötülük.

Şeydullah: Tanrı için.

Şîr: Arslan; süt, *Şîr-i Hüdâ*: Tanrı'nın Arslanı, Ali.

Şirin: Tatlı.

Şol: Şu.

Şöhret: Ün.

Şunda: Şurada.

T

Taban: Döşeme; yer, yeryüzü.

Tâbân: Parlak, aydınlık.

Tac (taç): Tarikat başlığı; taç. Bak: *Kırmızı taç*.

Tahkik dervişi: Özü sözü doğru (bir) derviş.

Tâlip (tâlib): İsteyen, istekli; tarikata girmeyi isteyen ya da girmek üzere olan genç/kişi.

Takdir: Alınyazısı. *Takdir olan*: Alna yazılan.

Takî: On İki İmam'dan dokuzuncusu. Ali Rıza'nın oğlu Muhammet-ül Takiyy-ül Cevad (ölümü 826).

Takıyye: Sakınma, çekinme; yolunu, altınını, mezhebini gizli tutma.

Tamu: Cehennem.

Tana kalmak: Şaşırmak, şaşırıp kalmak.

Tanrı'nın Arslanı: Hz. Ali.

Tapı (tapu): Tapınılan, ma'but.

Tapı kılmak: İtaat etmek; gönülden bağlanmak; biat etmek; saygı göstermek.

Teber: Balta; dervişlerin kullandığı iki yüzlü, yarım ay biçimindeki balta.

Tavaf eylemek: Çevresini dolaşmak; hacı olmak için Kâbe'nin çevresini dolaşmak.

Tarik: Yol, tarikat; Tanrı'ya ulaşmak dileğiyle tutulan yol.

Tasanmak: Tasalanmak.

Teberrâ: Uzaklaşma, çekilme, yüz çevirme; Muhammet soyuna ve özellikle Ali'ye düşman olanlardan uzak durma.

Tecellâ (tecelli): Görünme, belirme; yazgı, kader; Tanrı'nın doğada ve insanda görünmesi; Tûr-ı Sinâ'da (Sina Dağı'nda) Tanrı'nın Musa'ya yüzünü göstermesi; müminlerin kalbinde Tanrı'nın feyzinin belirmesi.

Teferrüc: Gezinme; gezinti.

Temennâ: Kurban; belirli işler yapılırken okunan dua ve senâlar (övgüler).

Tevârih: Tarihler.

Tevellâ: Hz. Muhammet ile ailesinin bireylerini (Ehl-i Beyt) ve onları sevenleri sevme.

Tevekkeltü teâlâllah: Tanrı'ya sığındım (dayandım).

Tevhit (tevhid): Birleme, birleştirme; Tanrı'nın birliğini anlatma; "lâilâha illah" diye zikretme.

Tıfıl: Çocuk.

Tığ: Kılıç, pala. *Tığ-bent*: Kılıç kemeri (kuşağı). *Tığ-ı Haydar*: Ali'nin kılıcı, Zülfikâr.

Tığlamak: Kurban kesmek.

Tınmak: Söz söylemek.

Tor: Tuzak, kapan; toy, yabani.

Toylamak: Ağırlamak, doyurmak, şölen (ziyafet) vermek.

Tûbâ: Dalları bütün cenneti gölgeleyen büyük yemiş ağacı.

Tûr: Dağ. *Tûr-ı Sinâ*: Sina Dağı. (Bak: *Tur Dağı*.)

Tuman: Don; giysi.

Tur Dağı: Tûr-ı Sina. (Musa Peygamber bu dağda Tanrı ile görüşüp konuşmuştur. Musa, Tanrı'dan kendisine görünmesini istemiş, Tanrı da dağa bakmasını söylemiş, Tanrı'nın ışığı dağa yansımış dağ alev almış, yanarak paramparça olmuştur).

Tutara: Tutar, tutacaktır.

Tutu (tûti): Papağan.

Tuz ekmek hakkı: Minnet borcu.

Tûrab (türâb): Toprak, toz.

U-Ü

U (ü, vü): Ve, ile.

Ucunda: Sonunda. *Ucundan*: Yüzünden.

Uçmak: Cennet.

Uğru: Hırsız. *Uğrulamak*: Çalmak.

Uğrun uğrun: Gizli gizli; göğüs vererek. *Uğrunca*: Gizlice.

Ulya: Pek yüksek (yüce); şerefli.

Uğur: Ön.

Ulu hasta: Ağır hasta.

Ummân: Büyük (engin) deniz, okyanus.

Unmak (onmak): İyileşmek.

Urmak: Vurmak.

Uruba (ruba): Giysi.

Urum (Rum): Anadolu; özellikle Orta Anadolu; Alevilerin yoğun olarak bulunduğu bölge: Sıvas, Çorum, Amasya, Yozgat, Tokat.

Uryân (üryan): Çıplak; perişan.

Usul: Uyumlu, ölçülü.

Üçler: Hz. Muhammet'in gizini bilen Tanrı elçisi bir kutupla iki erenden oluşan imamlar topluluğu. Bak: *Kırklar*.

Üç yüz altmış/altmış kapı/sünnet: Hurufilere göre vücutta bulanan damarlar.

Üğrümek: Sallamak.

Ün: Ses; ün.

Üzmek: Geri çekmek.

V

Vâdesi gelmek (yetmek): Ölmek.

Vahdet: Yalnızlık; birlik, teklik; Tanrı'ya ulaşma (kavuşma).

Vâhid: Tek, bir; benzeri (eşi) olmayan.

Vala: Baş örtüsü.

Vâlâ: Yüce, yüksek.

Varı: Hepsi, var olanların tümü.

Vasl: Kavuşma, ulaşma.

Vech: Yüz.

Velâyet: Velilik, ermişlik, evliyalık; dostluk; bağlılık; Tanrı dostluğu; Tanrı'nın aldığı buyruklara göre Peygamber'in insanları yönetmesi.

Veli: Dost, yardımcısı, sahip; Tanrı'ya ulaşmış; gerçeğin gizine ermiş.

Veysel Karal/Karani: Hz. Muhammet'i görmeden yakınları arasına katılan ermiş. Medine'ye gelirken Sıffeyn'de Ali ile Muaviye'nin savaşıyla karşılaşmış, o gün Ali'ye biat

etmiş ve savaşa girip şehit olmuştur.

Virân: Yıkık; tasalı; avunmasız. *Virâne*: Yıkıntı, ören.

Virt (vird): Öğrenci; tekrarlama; belli zamanlarda okunan Kur'an cüzleri ile bazı dualar, yakarışlar, öğütler.

Vücut (vücûd): Varlık; beden; cisim.

Y

Yâ: Ey.

Yad: Yabancı, el. *Yadel*: Yabancı ülke (il).

Yâd: Anma. *Yâd etmek*: Anmak.

Yağı: Düşman. *Yağılık*: Düşmanlık.

Yağlık: Çevre, başörtüsü; mendil.

Yahşı (yahşi): Güzel, iyi, hoş.

Yalabık: Şimşek; parlak.

Yalbırdak: Çıplak, yalın; kılıfsız; parlak.

Yanıl: Olmuş; kızarmış.

Yanınca: Yanında.

Yâr: Dost, sevgili. *Yârân (yâren)*: Dostlar, arkadaşlar.

Yâsin: Kur'anda bir sûre, "Muhammet" demektir.

Yasmak: Yaymak, düzlemek, yassıltmak; (yayın kirişini) gevşetmek.

Yavuz: Kötü.

Yaylamak: Gezip dolaşmak; yaylaya çıkmak; kokmak.

Yazı: Tarla, ova.

Yediler: Hz. Muhammet'in gizini bilen Tanrı elçisi bir kutupla altı erenden oluşan imamlar topluluğu. Yediler Üçler'den sonra gelir. Dünyayı Tanrı adına bunlar yönetirler.

Yedi iklim dört köşe: Dünya.

Yedmek: Gütmek; götürmek.

Yeğ: Daha iyi, üstün.

Yeğin: Hızlı, şiddetli, zorlu; gür, baskın; çok bol.

Yeksan: Bir; eşit; birlikte; düz.

Yekta: Biricik, tek, eşsiz.

Yemin: Sağ; ant.

Yenmeğe gelmek: Yesinler diye, yenilmek için gelmek.

Yensiz yakasız gömlek: Kefen.

Yesir: Esir, tutsak.

Yetirmek: Kavuşturmak; yetiştirmek, olgunlaştırmak.

Yetmek: Ulaşmak, yetişmek.

Yezdan: Tanrı.

Yezit (Yezid): Muaviye'nin oğlu (645-683). Babasının ölümünden sonra Emevi Halifesi olmuştur. Kerbelâ olayını düzenlemiş, Hüseyin'i 680 yılında öldürtmüştür. Bu yüzden Alevilerle Bektaşiler Yezit'i hiç sevmezler. Kendilerine düşman olanlara "Yezit" derler.

Yol: Yol; tarikat bilgisi (yolu), tarikatta davranış biçimi, erkân, görenek ve gelenekler. *Yoldan azmak*: Yoldan çıkmak, tarikat çizgisinin dışına çıkmak, *Yol ehli*: Tarikat kurallarına uyan derviş. *Yol babası*: Mürşit.

Yoz: Soysuzlaşmış; dölsüz, kısır.

Yöğrük: Çevik, hızlı.

Yunus: İsrail peygamberlerinden. Kavminin inançsızlığı yüzünden bir balık kendisini yutmuş. Tanrı'ya yalvarmış. Kavmi de korkarak tövbe etmiş. Sonunda bağışlanmış, balık onu kusmuş. Yunus yeniden yeryüzüne çıkmış.

Yusuf (Yusuf-ı Kenan): İsrail Oğulları'ndan Yakup Peygamber'in babası. Çok güzel olduğundan kardeşleri onu kıskanıp bir kör kuyuya atmışlar. Bir kervan onu kuyudan çıkarmış. Mısır'a götürüp bir bakana satmış. Bakanın karısı Yusuf'a âşık olmuş; onu zindana atmış. Yusuf yedi yıl zindanda kalmış. Sonra kurtulmuş, Mısır'a kral olmuş.

Z

Zağ: Karga.

Zahm (zahme): Yara.

Zâhir: Açık, belli; dış.

Zahit (Zâhid): Din buyruklarına sıkıca bağlanmış kişi; kaba (ham) sofu; yobaz; Alevilerde Kızılbaş olmayan.

Zâkir: Zikreden.

Zâr: Ağlama, inleme; ağlayan, inleyen. *Zârelemek*: Ağlatmak, inletmek.

Zât: Kendi, kişi, öz; sahip, efendi; iş; şey. *Zât-ı ebed (kerem)*: Tanrı.

Zay: Kayıp, boş.

Zebân: Dil.

Zemin: Yer, taban.

Zemzem: Kâbe yakınında bu adda bir kuyudan alınan kutsal su. *Âb-ı Zemzem*: Zemzem suyu.

Zer: Altın; sarı. *Zerrin:* Altından yapılmış.

Zevâl: Yokluk; sona erme.

Zeyn-el Abâl/Zeyn-el Abidin: On İki İmam'dan dördüncüsü, Hüseyin oğlu Ali Zeyn-el Abidin-el Seccâd (Doğumu 659 Medine, ölümü 713 Medine).

Zeyn etmek: Süslemek.

Zibâ: Güzel, yakışıklı; süslü.

Ziyâ: Işık.

Zili çalınmak: Asılacağı duyurulmak. (Bir kimsenin asılacağını bildiren habercilerin ayaklarındaki zillerin çalınması).

Zuhur: Belirme, görünme, ortaya çıkma.

Zülfikâr: Hz. Muhammet'in Ali'ye armağan ettiği ucu iki çatallı kılıç. Gökten indiğine inanılır. Ali ölünce oğlu Hasan, Zülfikâr'ı Necef Denizi'ne atmıştır.

Kaynakça

PİR SULTAN (ABDAL) ÜSTÜNE YAZILMIŞ KİTAPLAR

Aslanoğlu, İbrahim: *Pir Sultan Abdallar*, İstanbul, 1984, Erman Yayınevi.

Balım, Ali: *Pir Sultan Abdal, Hayatı ve Şiirleri*, Ankara, 1957, Emek Basım-Yayınevi.

Bayrak, Mehmet: *Pir Sultan Abdal*, Ankara, 1986, Yorum Yayınları.

Bezirci, Asım: *Pir Sultan*, İstanbul, 1986, Say Kitap Pazarlama

Çatbaş, Hasibe: *Pir Sultan Abdal'ın Basılmamış Şiirleri*, Ankara, 1945, Türk Tarih Kurumu Matbaası.

Eyuboğlu, Sabahattin-Erhat, Azra-Başgöz, İlhan: *Pir Sultan Abdal*, İstanbul, 1977, Cem Yayınevi.

Gölpınarlı, Abdülbaki-Boratav, Pertev Naili: *Pir Sultan Abdal*, Ankara, 1943, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Enstitüsü Yayınları.

Gölpınarlı, Abdülbaki: *Pir Sultan Abdal*, İstanbul, 1953, Varlık Yayınevi.

Güneş, Mehmet: *Pir Sultan Abdal'ın Kanlı Destanı*, İstanbul, 1969, Habora Kitabevi.

İpçi, Hasan: *Ozanlarımızın Diliyle Pir Sultan Abdal*, İstanbul, 1965, Hakimiyet Matbaası.

Köklügiller, Ahmet: *Pir Sultan Abdal, Yaşamı ve Şiirleri*, İstanbul, 1984, Ertüze Yayınları.

Kudret, Cevdet: *Pir Sultan Abdal*, İstanbul, 1965.

Memet Fuat: *Pir Sultan Abdal*, İstanbul, 1977, De Yayınevi.

Öztelli, Cahit: *Pir Sultan Abdal, Bütün Şiirleri*, İstanbul, 1971, Milliyet Yayınları.

Sadettin Nüzhet (Ergun): *XVII'nci Asır Sazşairlerinden Pir Sultan Abdal*, 1929, Evkaf Matbaası.

Toy, Erol: *Pir Sultan Abdal* (oyun), İstanbul, 1969, İzlem Yayınları.

Ural, Orhan: *Pir Sultan Abdal*, Ankara, 1982, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uyguner, Muzaffer: *Pir Sultan Abdal*, Ankara, 1990, Bilgi Yayınları.

Ülger, Ali: *Yeni Divan, Pir Sultan Abdal*, Duisburg (Almanya), 1991.

Yurdatap, Selâmi Münir: *Pir Sultan Abdal, Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul, 1976, Sağlam Kitabevi.

(...), *Pir Sultan Abdal, Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul, 1953, Maarif Kitaphanesi.

PİR SULTAN (ABDAL) İLE DOLAYLI OLARAK İLGİLİ YARDIMCI KİTAPLAR

Ahmet Refik: *Osmanlı Devrinde (On Altıncı Asırda) Rafizilik ve Bektaşilik*, 1932.

Akdağ, Mustafa: *Celâlî İsyanları*, 1963.

Akdağ, Mustafa: *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası*, 1975.

Alangu, Tahir: *100 Ünlü Türk Eseri*, c. I. 1974.

Arsunarı, Ferruh: *Gaziantep Folkloru*, 1962.

Atalay, Besim: *Bektaşilik ve Edebiyat*, 1340 (1922), 1991.

Bayrak, Mehmet: *Halk Hareketleri ve Çağdaş Destanlar*, 1984.

Bayrak, Mehmet: *Eşkiyalık ve Eşkiya Türküleri*, 1985.

Benekay, Yahya: *Yaşayan Alevilik*, 1967.

Cemal, Süreya: *Günübirlik*, 1982, s. 243-244.

Danişmend, İsmail Hami: *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 1948.

Ergun, Sadettin Nüzhet: *Bektaşi Şairleri ve Nefesleri*, I, 1944.

Eröz, Mehmet: *Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik*, 1977.

Eyuboğlu, İsmet Zeki: *Bütün Yönleriyle Bektaşilik (Alevilik)*, 1980.

Gölpınarlı, Abdülbaki: *Yunus Emre ve Tasavvuf*, 1961.

Gölpınarlı, Abdülbaki: *Alevi-Bektaşi Nefesleri*, 1963.

Gülvahaboğlu, Adil: *Hacı Bektaş Veli*, 1986.

Gürel, Ziya: *Hak Aşıklarından Deyişler*, 1980.

Kaftancıoğlu, Ümit: *Hınzır Paşa*, 1980.

Kütükoğlu, Bekir Sıtkı: *Osmanlı-İran Siyasî Münasebetleri*, 1962.

Ocak, Ahmet Yaşar: *Bektaşi Menakıbnamelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri*, 1983.

Oytan, Tevfik: *Bektaşiliğin İçyüzü*, 1960.

Özkırımlı, Atilla: *Alevilik-Bektaşilik ve Edebiyatı*, 1985.

Özkırımlı, Atilla: *Toplumsal Bir Başkaldırının İdeolojisi Alevilik-Bektaşilik*, 1990.

Öztelli, Cahit: *Bektaşi Gülleri*, 1973.

Öztelli, Cahit: *Uyan Padişahım*, 1976.

Öztelli, Cahit: *Pir Sultan'ın Dostları*, 1984.

Sertoğlu, Murat: *Bektaşilik*, 1969.

Sevengil, Refik Ahmet: *Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri*, 1965.

Şener, Cemal: Alevilik Olayı, 7. basım 1989.

Şardağ, Rüştü: *Her Yönü İle Hacı Bektaş-ı Velî*, 1985.

Timuroğlu, Vecihi: *İnançları Uğruna Öldürülenler*, 1991.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: *Osmanlı Tarihi*, I-II, 1947-1954.

Zelyut, Rıza: *Halk Şiirinde Gerçekçilik*, 1982.

Zelyut, Rıza: *Öz Kaynaklarına Göre Alevilik*, 1990.

DERGİLERDE ÇIKMIŞ YAZILAR*

A. K., "PSA", Forum, 1. 4. 1969.

Aslanoğlu, İbrahim: "PSA'nın Yayınlanmamış Deyişleri", Sivas Folkloru, Şubat 1973.

Aslanoğlu, İbrahim: "PSA ve Hızır Paşa", Türk Folkloru, Ağustos 1979

Aslanoğlu, İbrahim: "PSA'nın Zindandaki Yaşamı", Türk Folkloru, Ekim 1979.

Aslanoğlu, İbrahim: "PSA Niçin Asıldı?", Türk Folkloru, Eylül 1979.

Aslanoğlu, İbrahim: "PSA'lar", Türk Folkloru, Ocak 1980.

Aslanoğlu, İbrahim: Abdal Pir Sultan'ın Yayınlanmamış Deyişleri", Türk Folkloru, Mart 1980.

Aslanoğlu, İbrahim: "PSA'nın Yayınlanmamış Deyişleri", Türk Folkloru, Nisan 1980, Mayıs 1980, Haziran 1980.

Aslanoğlu, İbrahim: "PSA'lar", Türk Kültürü, 1982, Sayı 220.

Aslanoğlu, İbrahim: "Bu da Bir Başka Pir Sultan mı?", Türk Folkloru, Ocak 1986.

Aşkun, Vehbi Cem: "PSA", Yapı, 1943, Sayı 39.

Aşkun, Vehbi Cem: "PSA", Türk Dili, Ağustos 1955.

Bayrak, Mehmet: "PSA'nın Yaşamında Düzmece Şah İsmail Olayı ve Deli Hızır Paşa", Yazko Edebiyat, Eylül 1984.

Bezirci, Asım: "PS" (konuşma), Sanat Olayı, Temmuz 1986.

Birdoğan, Nihat: "PSA Kitabı, Ya da İğneyi Kendimize", Türk Dili, 1983.

Boratav, Pertev Naili: "PSA", Ülkü, Temmuz 1940.

Boratav, Pertev Naili: "Çukurova'da Folklor Derlemeleri", Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 1947, Sayı 5.

Boratav, Pertev Naili: "Âşık Edebiyatının Tarihsel Evrimi", Türk Dili, Aralık, 1968.

Çapan, Sungu: "PS", Nokta, 6. 7. 1986.

Çatbaş, Hasibe: "PSA'nın Basılmamış Şiirleri", Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 1945, Sayı 3.

Derkut, Yıldız: "PSA'nın Yaşamı", Devinim, Haziran 1975.

Dizdaroğlu, Hikmet: "PSA Nereli?" Türk Folklor Araştırmaları, Kasım 1970.

Erdem, Hüseyin: "PSA", Yeni Ufuklar, Aralık 1973.

Eyuboğlu, Sabahattin: "PSA", Yeni Ufuklar, Mart 1971.

Giriftinoğlu, Pınar: "Mehmet Bayrak'la Söyleşi", Karşı Edebiyat, Ocak 1987.

Gölpınarlı, Abdülbaki: "PSA", Türk Dili, Aralık 1968.

Gül, Muhsin: "PSA ve Sıdkî Baba", Türk Folkloru, Eylül 1983.

Gür, Mehmet Hilmi: "PSA'nın Mezarı", Türk Folklor Araştırmaları, Ekim 1970.

Gürel, Ziya: "PSA'nın Deyişleri", Ülkü, Aralık 1949, Sayı 36; Mart 1950, Sayı 39.

Kaftancıoğlu, Ümit: "Gerçek Hızır Paşalar", Türk Folklor Araştırmaları Nisan 1975.

Kansu, Ceyhun Atuf: " PSA", Eylem, 15. 2. 1966.

Koz, Sabri: "PSA'nın İki Şiiri", Folklor, Sayı 28.

Köksal, Ahmet: "Bir Halk Ermişi Üzerine", Papirüs, Temmuz 1966.

Köprülü, Fuat: "PSA" Hayat, 1928, Cilt III., Sayı 64.

Kum, Naci: "Türkmen, Yörük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler", Türk Folklor Araştırmaları, Haziran 1950.

Kum, Naci: "Antalya Tahtacılarına Dair

* Pir Sultan ve Pir Sultan Abdal adları PS ve PSA harfleriyle gösterilmiştir. 1979.

Notlar", Türk Tarih-Arkeologya-Etnografya Dergisi, Sayı 4.

Kum, Naci: "Türkmen Barakları", Türk Etnografya Dergisi, 1965, Sayı 6.

M. Şahin: "PSA'nın Basılmamış Üç Nefesi", Azerbaycan Yurt Bilgisi dergisi, 1933, sayı 14.

Makal, Tahir Kutsi: "Banazlı Âşık Nuri PS'yi Anlatıyor", Millî Kültür, 1977.

Menemencioğlu, Nermin: "PSA", Yeditepe, Ağustos 1966.

Namık Kemal: "PSA'dan Seçmeler", Devinim, Haziran 1975.

Oğuzoğlu, Mustafa: "PSA", Çığ, Nisan 1972.

Öztelli, Cahit: "PSA'nın Hayatıyla İlgili Yeni Şiirleri", Türk Dili, Temmuz 1954.

Öztelli, Cahit: "PSA'nın İki Şiiri", Türk Folklor Araştırmaları, Temmuz 1954.

Öztelli, Cahit: "PS Hakkında Yeni Notlar", Türk Folklor Araştırmaları, Kasım 1964.

Öztelli, Cahit: "PSA'yı Astıran Hızır Paşa Kimdir?", Türk Folklor Araştırmaları, Kasım 1968.

Öztelli, Cahit: "PSA İçin Neler Söylemişler?", Sivas Folkloru, Şubat 1974.

Sakaoğlu, Saim: "PSA", Türk Folkloru Araştırmaları, Ağustos 1973.

Salcı, Vahit Lütfü: "PS'nin Nefesleri", Halk Bilgisi Haberleri, 1936, Sayı 36.

Salcı, Vahit Lütfü: "Kızılbaş Şairleri" Yeni Türk, 1939, Sayı 81, 8.

Salcı, Vahit Lütfü: "Kızılbaş Şairleri", Halk Bilgisi Haberleri, 1940, Sayı 102, 104, 105.

Salcı, Vahit Lütfü: "PSA ve Bir Manzumesi", Folklor Postası, Şubat 1946, Sayı 13.

Uyguner, Muzaffer: "PSA'nın Bir Şiiri", Türk Dili, Mayıs 1954.

Uyguner, Muzaffer: "İbrahim Aslanoğlu, PSA'lar", Folklor ve Etnografya Araştırmaları, 1985, sf. 436-439.

Uyguner, Muzaffer: "PS ve Bezirci'nin Kitabı", Varlık, Ağustos 1986.

Ülkütaşır, M. Şakir: "PSA'nın basılmamış Üç Nefesi", Halk Bilgisi Haberleri, Mart-Nisan 1939, Sayı 89-90.

Yurdalan, Özcan: "PSA'nın Sanatı", Devinim, Haziran 1975.

Zaloğlu, Leylâ: "Dergiler Arasında", Türk Folklor Araştırmaları, Haziran 1956.

GAZETELERDE ÇIKMIŞ YAZILAR

Aslanoğlu, İbrahim: "Sivas İli Halk Şairlerinden Notlar", Ülke, (Sivas), 11-19 Kasım 1950.

Aşkun, Vehbi Cem: "PSA", Doğuş (Sivas), 28-31 Temmuz 1958, 1 Ağustos 1958.

Boratav, Pertev Naili: Âşık Edebiyatının Tarihsel Evrimi", Başkent Ankara, 21 Eylül-5 Ekim 1969.

Buluz, Hüseyin: "PSA", Başkent Ankara, 21 Eylül-5 Ekim 1969. Cemal Süreya: "PSA", Politika, 7. 11. 1975.

Duman, Sezai: "Güngörmüş Yaşlıların Ağzından Anadolu Erenleri", Son Havadis, 18-19 Eylül 1976.

Kayabal, Aslı: "PS Korkusu", Cumhuriyet, 11. 2. 1991.

Makal, Tahir Kutsi: "Banazlılar Anlatıyor, PSA", Son Havadis, 30 Eylül 1977-14 Ekim 1977.

Özkırımlı, Atilla: "PS Bir Gelenektir", Cumhuriyet, 19. 6. 1986.

Salcı, Vahit Lütfü: "Kızılbaş Şairleri" Bartın, sayı 581-588.

Tuncer, Cengiz: "PSA'ın Hikâyesi", Akşam, 3-13 Temmuz 1966.

Zelyut, Rıza: "PSA İçin Satırbaşları", Demokrat, 5. 7. 1980.

Asım Bezirci edebiyat tarihçisi, eleştirmen, denemeci ve çevirmen. 1927'de Erzincan'da doğdu. İlkokulu Erzincan'da, ortaokul ve liseyi parasız yatılı olarak Erzurum'da okudu. 1950'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl, Gerçek gazetesinde yazarlığa başlayan Bezirci, 26 yıl boyunca muhasebecilik yapmak zorunda kalmasına karşın örnek bir çalışkanlıkla çok sayıda ürün verdi. Ataç'ın öznel/izlenimsel eleştiri anlayışına karşı nesnel/bilimsel eleştiri çığırının açılması için büyük çaba sarf etti. Başta Nâzım Hikmet olmak üzere tanınmış birçok yazarın eserlerini derleyip yayına hazırladı. 2 Temmuz 1993'te Sivas toplukıyımında 34 ilerici aydın ve sanatçıyla birlikte katledildi. Bezirci'nin bütün eserleri yayınevimizce yayınlanmaktadır.

"Pir Sultan günümüzden dört yüz yıl önce yaşamış. Ardından aynı adı kullanan yedi Alevi şair daha gelmiş. Zamanın durmayan eli, hepsini bir teknede yoğurmuş. Yaşamları gibi, kimliklerini ve şiirlerini de birbirine karıştırmış. Öyle ki, gün gelmiş, onları hem birbirinden, hem de Pir Sultan'dan ayırmak çetin bir sorun olmuş." Asım Bezirci, bu kitabında söz konusu sorunu çözmeyi deniyor. Kitabın "İnceleme" bölümünde Pir Sultan'ın yaşamını, kişiliğini, sanatını ve ürünlerini yeni bir yaklaşımla derinlemesine gözden geçiriyor. "Derleme" bölümünde ise bütün şiirlerini bir araya topluyor. şiirlerin sonuna eski ve yabancı sözcükleri, özel deyimleri açıklayan bir "Sözlük" ekliyor. Bunu, zengin bir "Kaynakça" ile tamamlıyor.

EVRENSEL BASIM YAYIN

ISBN 978-975-7837-41-1
9 789757 837411